Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний технічний університет
(ДДТУ)

Т. В. Ярошевська

ОХОРОНА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Монографія

Кам'янське
«ДДТУ»
2017

УДК 347.77
Я77

Рецензенти

М. К. Галянтич — д-р юрид. наук, професор,
заступник директора з наукової роботи НДІ приватного права
і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Р. В. Миронюк — д-р юрид. наук, професор Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

Рекомендовано до друку вченою радою Дніпровського державного технічного університету протокол № 4 від 27.04.2017 р.

Ярошевська Т. В.

Я77 Охорона промислової власності в Україні в умовах європейської інтеграції : монографія / Т. В. Ярошевська. — Кам'янське : ДДТУ, 2017. — 452 с.

ISBN 978-966-175-153-7

У монографії комплексно досліджуються питання забезпечення цивільно-правової охорони права на об'єкти промислової власності в Україні в умовах європейської інтеграції. Зокрема, дається правова характеристика національного та європейського механізмів охорони промислової власності, аналізуються проблеми врегулювання в Україні відносин у сфері трансферу технологій. В роботі розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення національного механізму правового регулювання промислової власності і забезпечення охорони права на об'єкти промислової власності з урахуванням існуючого у цій сфері європейського досвіду.

Монографія буде корисною вченим, викладачам, аспірантам та студентам вищих юридичних та технічних навчальних закладів, практикуючим юристам, а також усім, хто цікавиться проблемами охорони промислової власності.

ISBN 978-966-175-153-7 **УДК 347.77**

© Т. В. Ярошевська, 2017
© ДДТУ, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ 9

1.1. Визначення проблематики дослідження та його напрямків 9
1.2. Поняття та джерела права промислової власності 21
1.3. Поняття об'єктів права промислової власності 34
1.4. Суб'єкти права на об'єкти промислової власності 80
1.5. Зміст прав на об'єкти промислової власності 105

Висновки до 1 розділу 147

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ 153

2.1. Охорона об'єктів промислової власності в країнах ЄС 153
2.2. Правова охорона об'єктів промислової власності в провідних закордонних країнах 183
2.3. Проблемні питання правової охорони окремих об'єктів права промислової власності в Україні 215

Висновки до 2 розділу 245

РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ 249

3.1. Загальнотеоретичні аспекти сфери передачі технологій 249
3.2. Аналіз міжнародних угод, законодавства ЄС, досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій 267

3.3. Механізми врегулювання відносин в Україні у сфері трансферу технологій 297
Висновки до 3 розділу 310

РОЗДІЛ 4. ПРИВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ 314

4.1. Міжнародно-правові механізми охорони промислової власності 314
4.2. Інтеграційні процеси в ЄС у сфері охорони об'єктів права промислової власності 334
4.3. Шляхи вдосконалення законодавства України в сфері охорони промислової власності до європейських стандартів 360
4.3.1. Порівняння у відповідність законодавства України у сфері охорони прав на промислові зразки до європейського законодавства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 363
4.3.2. Порівняння у відповідність законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейського законодавства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 368
4.3.3. Порівняння у відповідність законодавства України у сфері охорони прав на торговельні марки до європейського законодавства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 379
Висновки до 4 розділу 384

ВИСНОВКИ 389

АНОТАЦІЯ 398

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 401

ВСТУП

В умовах глобалізації світової економіки, швидкого розвитку галузей промисловості та міжнародної торгівлі дедалі більшої актуальності в Україні набувають питання створення ефективних механізмів охорони об'єктів права інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. Промислова власність, будучи важливим інструментом технологічного та економічного розвитку країни, тісно пов'язана з підвищенням рівня виробництва, сприяє розвитку цивілізованої ринкової економіки. На сучасному етапі важливим завданням для України є створення ефективної інноваційної системи, яка спроможна забезпечити технологічну модернізацію національної економіки, підвищити її конкурентоспроможність на основі передових технологій. Необхідно удосконалити ринок результатів інтелектуальної діяльності, систему національної правової охорони промислової власності та перетворити науковий потенціал країни в дієвий ресурс економічного зростання.

Підвищена увага до цих правовідносин зумовлена також міжнародними зобов'язаннями України, зокрема вступом до Світової організації торгівлі, що неможливо було здійснити без виконання Угоди по торгових аспектах інтелектуальної власності (далі − Угода ТРІПС) [1][1], підписанням 27 червня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі − Угода про асоціацію між Україною та ЄС) [2][2]. Обраний

[1] Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) // Інтелектуальна власність. – 1999. – № 5, 6, 7.

[2] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011. − Назва з екрану.

Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства до законодавств країн-членів ЄС. Актуальність розв'язання цього питання є очевидною, оскільки це дозволить визначити конкретні заходи, які сприятимуть вступу України в ЄС.

При проведенні дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України, окремих провідних іноземних країн, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, директив ЄС у сфері промислової власності, практики застосування їх норм, а також теоретичного осмислення наукових праць вчених-юристів, фахівців з права інтелектуальної власності, сучасної економіки, розвитку новітніх технологій, автором запропоноване нове вирішення наукового завдання цивільного права, яке полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо цивільно-правового регулювання відносин у даній сфері, вдосконалення механізму регулювання охорони прав на об'єкти промислової власності та приведення чинного законодавства України в сфері промислової власності у відповідність до законодавства ЄС та положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Так, у першому розділі даного дослідження автором були проаналізовані теоретичні питання, необхідні для вирішення завдань та мети цієї роботи. Зокрема, було проаналізоване чинне законодавство України у сфері промислової власності, досліджені права суб'єктів на об'єкти промислової власності та визначено проблемні питання під час реалізації цих прав за патентним законодавством України, проаналізований зміст суб'єктивних прав на об'єкти промислової власності, з'ясовані основні чинники становлення та розвитку охорони промислової власності, деякі з яких до цього часу відіграють суттєву роль і мають бути враховані при проведенні подальшого дослідження. Встановлено, що на сьогодні в Україні проблемним питанням є вдосконалення механізму охорони та комерціалізації об'єктів

права промислової власності, вироблення чіткої державної політики у сфері розвитку ринку і створення системи охорони промислової власності.

Вирішення проблемних питань із охорони зазначеної сфери вбачається у встановленні відповідності положень чинного національного законодавства міжнародним угодам та законодавству країн-членів ЄС; вдосконаленні нормативно-правової бази та створенні в Україні дієвих механізмів охорони прав на об'єкти промислової власності, включаючи фінансове і організаційне забезпечення наукових і дослідницьких розробок; відповідної стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, робіт, послуг і ефективності охорони інтересів творців об'єктів права та законних правоволоділців; конкретних пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України в сфері промислової власності.

У другому розділі даного дослідження розкриті проблемні питання національної охорони промислової власності. Аналізуючи чинне законодавство України в сфері промислової власності та відповідне законодавство окремих іноземних країн, використосовуючи досвід країн-членів ЄС, практику їхнього застосування, автор робить висновок, що на сьогодні законодавство у сфері правової охорони промислової власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам. Проте, обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати тенденцію країн-членів ЄС щодо охорони прав у зазначеній сфері, щоб максимально наблизити законодавство України до законодавства ЄС. Також необхідно враховувати новації закордонного правового регулювання в цій сфері, сучасні пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Розділ третій даного дослідження присвячений питанням використання об'єктів права промислової власності у сфері трансферу технологій. Аналізується вітчизняний досвід та досвід

провідних країн світу у сфері трансферу інноваційних технологій та/або її складових у промисловість. Робиться висновок, що проблемні питання активізації інноваційних процесів можуть вирішити лише активна участь держави у створенні відповідних центрів з трансферу технологій як на законодавчому рівні, так і за допомогою довгострокового фінансування, а також податкова підтримка розробників інновацій та споживачів, які впроваджують технології та/або їхні складові.

У четвертому розділі даної роботи були досліджені питання приведення інституту промислової власності України у відповідність до законодавства ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Метою даного розділу є аналіз правового регулювання охорони окремих об'єктів промислової власності як на європейському, так і на національному рівнях, окреслення раніше невирішених питань, пошук шляхів їх подолання та імплементація європейських стандартів у сфері права промислової власності до вітчизняних реалій. Автором запропоновані шляхи подолання таких недоліків за допомогою внесення доповнень та змін у чинне законодавство України та наведено їх теоретичне обґрунтування.

Автор щиро вдячний професору, доктору юридичних наук, академіку Академії наук вищої школи України, визнаному фахівцю з права інтелектуальної власності Р. Б. Шишці за наставництво, підтримку і слушні поради в процесі підготовки роботи, а також професорам, докторам юридичних наук М. К. Галянтичу, Р. В. Миронюку − за скрупульозне рецензування та зауваження. Щира подяка ректору Дніпровського державного технічного університету, професору, доктору технічних наук О. М. Коробочці за сприяння та надану можливість зосередитися на підготовці цієї роботи, членам сім'ї − за підтримку та розуміння.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Визначення проблематики дослідження та його напрямків

Одним із головних показників цивілізованості суспільства є рівень уваги, яка приділяється розвитку науки і техніки. Ефективне використання інтелектуального капіталу нації забезпечує економічний і соціальний розвиток держави та підвищує рівень її конкурентоздатності на світовій арені. Формування з інтелектуальних ресурсів суспільства інтелектуального капіталу прямо залежить від рівня правової охорони та захисту інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. На сьогодні конкурентоспроможність і економічний добробут окремих компаній, галузей і держав багато в чому залежить від їх здатності розробляти та ефективно використовувати досягнення науково-технічного прогресу. Настав час активно запроваджувати економіку, засновану на знаннях, інноваціях та інтелектуальних активах. За цих умов стимулювання розвитку інтелектуальної сфери та правової охорони об’єктів промислової власності зокрема, набуває ролі одного з найважливіших чинників усього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки – як усередині кожної цивілізованої країни, так і на міжнародному рівні.

Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу, вступ до Світової організації торгівлі, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС потребує забезпечення охорони прав на об’єкти права промислової

власності на такому рівні, який вже існує в економічно розвинених європейських країнах. Ці обставини вимагають погодження законодавства України у сфері промислової власності з положеннями законодавств країн-членів ЄС. Подальші кроки в цьому напрямі неможливі без вдосконалення законодавства України, пошуку механізмів належної правової охорони промислової власності з урахуванням існуючого у цій сфері європейського досвіду. Від вирішення даного питання залежить міцність економічного, науково-технічного розвитку України, а отже і формування ефективної інноваційної моделі, підвищення конкурентоспроможності у світі.

На сучасному етапі Україні доводиться освоювати нові механізми регулювання як зовнішньої торгівлі, так і охорони об’єктів права промислової власності. У зв'язку з цим, актуальним стає вивчення міжнародного і закордонного досвіду із врегулювання відносин у даній сфері. Так, на сьогодні законодавство у сфері правової охорони інтелектуальної власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам. Однак необхідно враховувати новації міжнародного правового регулювання в цій сфері та сучасні пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави.

Становлення України як правової держави, її вихід на світові ринки, у тому числі й інтелектуальних ресурсів, потребує серйозного підходу до вирішення даного комплексу проблемних питань, формування низки взаємопов’язаних нормативно-правових актів. Радикальні зміни ринкових відносин можливі тільки при реалізації інформаційно-інтелектуальних технологій, охороні та захисті суб’єктивних прав творців та інших правоволодільців.

Стаття 23 Конституції України [3][3] проголошує право кожної людини на вільний розвиток своєї особистості. Статтею 54

[3] Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. видання. – К.: Право, 1996. – 63 с.

Конституції України гарантується громадянам свобода літературної, художньої, наукової, і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

В ст. 41 Конституції України визначаються принципові засади охорони права інтелектуальної власності. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди власника, за винятками, встановленими законом. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, в тому числі і права інтелектуальної власності. Безперечно, зазначені конституційні принципи поширюються на права і свободи творців інтелектуальної (промислової) власності.

Конституційні засади прав і свобод людини і громадянина лягли в основу чинного законодавства України про інтелектуальну власність, зокрема і в Книгу 4 Цивільного кодексу України [4][4]. Права інтелектуальної власності, що гарантовані Конституцією України, визначають культурний, економічний, правовий потенціал суспільства, способи і механізми реалізації прав і свобод творців об’єктів права.

Також відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» від 1 червня 2016 р. [5][5], Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р.

[4] Цивільний кодекс України / Верховна Рада України. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 432 с.

[5] Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-р. − Назва з екрану.

[6][6], з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі передбачено проведення реформи охорони та захисту інтелектуальної власності. Україна повинна стати державою із сильною економікою та з передовими інноваціями.

Актуальність даного питання обумовлена також інтеграційним курсом України у сфері охорони прав інтелектуальної (промислової) власності до міжнародних актів. Так, у всьому світі йде інтенсивний процес гармонізації та уніфікації законодавства у сфері охорони права об'єктів промислової власності відповідно до міжнародних норм, і головним таким міжнародним актом є Паризька конвенція з охорони промислової власності від 20 березня 1883 р. [7][7] (далі – Паризька конвенція). Паризька конвенція була першим міжнародним правовим документом і на сьогодні є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних угод у сфері охорони промислової власності. Мета України − приведення національного інституту прав промислової власності у відповідність до норм Паризької конвенції та інших міжнародних актів у цій сфері.

Нині в Україні система правової охорони промислової власності перебуває у стадії формування. Після проголошення незалежності України почалося створення спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. Так, у 1990-х роках були закладені основи національної системи регулювання сфери промислової власності. Водночас виявилися серйозні недоліки функціонування даної системи, що істотно позначилося на

[6] Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015. − Назва з екрану.

[7] Про охорону промислової власності : Паризька конвенція від 20 березня 1883 року, набрання чинності міжнародного договору для України від 25.12.1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_123. − Назва з екрану.

розвитку національного науково-технологічного і творчого потенціалу, стримувало становлення нової інноваційної моделі розвитку країни, ускладнювало відносини України з провідними країнами світу. І зрозуміло, що без ефективного та невідкладного вирішення цих проблемних питань перспективи соціально-економічного розвитку України, її національної безпеки, інтеграції до Європейського Союзу як інтелектуально та економічно розвинутої країни бути поставлені під сумнів.

Нагальна необхідність ефективної правової охорони промислової власності для України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки та інноваційного економічного розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом (далі – ВЕФ) Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 (The Global Competitiveness Index) [8][8], Україна посіла 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-у позицію). Згідно з даним дослідженням ВЕФ на пострадянському просторі Україна відстає від Грузії (59-е місце), Казахстану (53-е місце), Азербайджану (37-е місце), Латвії (49-е місце), Росії (43-е місце), Таджикистану (77-е місце). А рейтинг конкурентоспроможності країн вже восьмий рік поспіль очолює Швейцарія. Також до першої десятки в рейтингу найбільш конкурентоспроможних економік світу входять країни: Сінгапур, США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Велика Британія, Гонконг, Японія, Фінляндія. Аналізуючи звіт, автори ВЕФ відмічають, що позиції України погіршилися в основному за рахунок макроекономічних показників.

[8] Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1. − Назва з екрану.

За повідомленнями Державної служби інтелектуальної власності (далі – Державна служба) та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (далі – ДП «УІІВ») [9][9], протягом 9 місяців 2016 року спостерігалося зростання активності в поданні заявок на корисні моделі (майже на 14 %), промислові зразки (майже на 17 %) та торговельні марки за національною процедурою (більше ніж на 27 %). Проте кількість заявок зменшилася на винаходи (майже на 8 %) та на торговельні марки за міжнародною процедурою (майже на 30 %) (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1. **Показник кількості надходження заявок на об'єкти промислової власності за 9 місяців 2012–2016 років**

Об'єкти промислової власності	За 2012р., шт.	За 2013 р., шт.	За 2014 р., шт.	За 2015 р., шт.	За 2016 р., шт.	За 2016 р. у % до 2015 р.
Винаходи	3659	3984	3586	3253	2998	92,2
Корисні моделі	7617	7555	7104	6167	7009	113,7
Промислові зразки	1301	2888	2051	1418	1656	116,8
Торговельні марки з них:	23135	25245	20067	22719	25660	112,1
за нац. процедурою	16915	17784	13889	16980	21619	127,3
за міжнарод. процедурою	6220	7461	6178	5739	4041	70,4
Усього	**35716**	**39673**	**32812**	**33560**	**37323**	**111,2**

Порівнюючи показники кількості поданих заявок за 9 місяців 2016 року з показниками поданих заявок за аналогічний

[9] Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за 9 місяців 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/i_upload/file/promyslova-vlasnist-9m-2016.pdf. − Назва з екрану.

період 2015 року, можна зробити висновок: по-перше, у 2016 р. загальна кількість заявок на торговельні марки за національною процедурою збільшилася практично на 13 % за рахунок зростання майже на 31 % активності національних заявників. Кількість заявок від іноземних заявників збільшилася на 7,4 %, а їх частка в загальній кількості заявок за національною процедурою становила 12,3 %, проти 14,4 % за аналогічний період 2015 року. Але кількість заявок на торговельні марки, поданих за міжнародною процедурою, зменшилася майже на 30 % порівняно з минулим роком. По-друге, у 2016 році спостерігалася тенденція збільшення кількості поданих національними заявниками заявок на винаходи та корисні моделі. Так, заявниками подано близько 8,6 тис. заявок на винаходи та корисні моделі, що на 11,2 % більше проти аналогічного періоду 2015 року. Серед поданих заявок переважали заявки на корисні моделі, їх частка в загальній кількості склала 80,8 %. По-третє, у 2016 році кількість заявок на промислові зразки збільшилася на майже 17 % порівняно з аналогічним періодом 2015 року переважно за рахунок зростання активності національних заявників. Кількість заявок від іноземних заявників збільшилася майже на 7 %, але їх частка була незначною і становила 12,3 %.

За даними Державної служби та ДП «УІІВ» [9, с. 19][10], найбільш активними серед заявників − юридичних осіб були заклади освіти й наукові організації, підпорядковані Міністерству освіти і науки України (МОН України), Міністерству охорони здоров'я України (МОЗ України), Міністерству аграрної політики і продовольства України, Національній академії наук України (НАН України), Національній академії медичних наук, Національній академії аграрних наук. Зокрема, за 9 місяців 2016 року ними подано майже 4,9 тис. заявок на винаходи та корисні моделі (87,9 %).

[10] Там само. С. 19.

Найактивнішими серед організацій МОН України були Національний університет харчових технологій – протягом звітного періоду подано 208 заявок на винаходи і корисні моделі, або 10,3 % від загальної кількості заявок, поданих заявниками цього міністерства; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» – 170 заявок (8,4 %), Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» – 96 заявок (4,8 %), Вінницький національний технічний університет – 70 заявок (3,5 %), Київський національний університет технологій та дизайну і Одеська національна академія харчових технологій – по 66 заявок відповідно (3,3 % від загальної кількості заявок, поданих заявниками МОН України) (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2. **Показник кількості заявок на винаходи та корисні моделі, поданих закладами освіти й науковими організаціями за 9 місяців 2012–2016 років**

Організація	Показник за 2012 р., шт.	Показник за 2013 р., шт.	Показник за 2014 р., шт.	Показник за 2015 р., шт.	Показник за 2016 р., шт.
Усього закладами освіти	3950	3826	3495	3044	3023
З них: МОН України МОЗ України	 2661 720	 2654 716	 2416 707	 2006 692	 1978 653
Усього науковими організаціями	1136	1095	1459	910	1832
З них науковими організаціями академічного профілю	1087	1034	964	774	842

Порівняльний аналіз показників винахідницької активності закладів освіти й науки свідчить, що кількість заявок, поданих вищими навчальними закладами щороку, перевищує кількість заявок, поданих закладами академічної науки.

За повідомленням ДП «УІІВ» [9, с. 16][11] за 9 місяців 2016 року всього було зареєстровано 20491 охоронних документів на об'єкти промислової власності, а саме: 2173 патентів на винаходи; 6415 патентів на корисні моделі; 1949 патентів на промислові зразки; 9954 свідоцтв на торговельні марки (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3. **Показники реєстрації охоронних документів на об'єкти промислової власності за 9 місяців 2012–2016 років**

Об'єкт промислової власності	2012 р., шт.	2013 р., шт.	2014 р., шт.	2015 р., шт.	2016 р., шт.	2016 р. у % до 2015 р.
Винаходи, у т. ч. за процедурою PCT	2725 1347	2807 1321	2594 1124	2322 1052	2173 1095	93,6 104,1
Корисні моделі	7236	7510	6956	6146	6415	104,4
Промислові зразки	1136	1363	1684	1835	1949	106,2
Торговельні марки	11900	11269	11171	9357	9954	106,4
Усього	**23001**	**22949**	**22405**	**19661**	**20491**	**104,2**

Аналізуючи динаміку видачі охоронних документів на об'єкти промислової власності можна зробити висновок, що за 9 місяців 2016 р. порівняно з аналогічним періодом 2015 р. кількість виданих патентів на винаходи, зменшилася, що значною мірою пов'язано з особливостями національного законодавства в сфері патентного права, детальний аналіз якого буде проведений в подальших розділах цього дослідження. Проте значно зросла кількість виданих патентів на корисні моделі, промислові зразки та свідоцтв на торговельні марки.

[11] Там само. С. 16.

Отже, динаміка подання заявок та видачі охоронних документів на об’єкти промислової власності є відображенням творчої активності винахідників у створенні принципово нових видів техніки, що, у свою чергу, стає вирішальним чинником підвищення якості й конкурентоспроможності продукції.

Проблемні питання охорони прав на об’єкти промислової власності досліджуються юристами, економістами, соціологами в країнах дальнього і ближнього зарубіжжя. Варто також відмітити, що в Україні у монографічних та дисертаційних дослідженнях, виконаних на тлі нового ЦК України, проблема охорони прав на об’єкти промислової власності аналізувалася недостатньо, а вихідні положення наукових праць щодо регулювання цих правовідносин були розроблені ще в радянський час і в правовому аспекті вже значно застаріли. Дослідженню цих проблем присвячені роботи дореволюційних російських цивілістів В. Д. Каткова, О. П. Скородинського, О. О. Пиленка, К. П. Побєдоносцева, Г. Ф. Шершеневича.

О. О. Пиленко першим з російських цивілістів звернув увагу на вивчення прав на об'єкти промислової власності. Його робота «Право винахідника» (1902 р.) і досі залишається одним із значущих досліджень з історії патентного права. Систематизацією теоретичних відомостей щодо прав промислової власності займалися також К. П. Побєдоносцев і Г. Ф. Шершеневич.

Більшість цивілістів дореволюційного періоду дотримувалися думки, що значення права промислової власності полягало, перш за все, у встановленні порядку користування і розпорядження результатами творчої праці. Такий погляд на значення права промислової власності відображений у роботах М. В. Варадінова, А. Б. Думашевського, К. П. Побєдоносцева, В. Д. Спасовича, Г. Ф. Шершеневича.

У радянській цивілістичній науці варто відзначити роботи Ч. Н. Азімова, Б. С. Антимонова, Г. С. Альтшуллера, В. В. Андрюшина, М. М. Богуславського, С. Н. Братуся, Е. П. Гаврилова,

В. І. Жукова, О. С. Іоффе, В. Я. Йонаса, С. Н. Ландкофа, І. Е. Маміофи, Н. А. Райгодського, Ю. І. Свядосця, В. П. Скрипки, Е. А. Флейшиц, І. А. Хейфец та інших. Проте положення радянських цивілістів не відповідають концепції приватності відносин і потребам сьогодення у сфері промислової власності.

На сучасному етапі на рівні монографічних та періодичних статей цивілістів та інших науковців досліджувалися лише окремі аспекти охорони об'єктів права промислової власності. Так, переважна більшість авторів у дослідженнях розкривають питання правової охорони прав на окремі об'єкти промислової власності, і за своєю суттю такі праці містять, як правило, аналіз матеріально-правового регулювання, встановлення і реєстрації прав на відповідні об'єкти та торкаються лише окремих проблемних питань охорони прав на промислову власність. Деякі аспекти правового регулювання відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією прав на об'єкти промислової власності, розглядалися у роботах українських та закордонних вчених: А. І. Абдулліна, Г. О. Андрощука, Ю. Л. Бошицького, М. К. Галянтича, Є. Ш. Гареєва, Л. Й. Глухівського, Т. С. Демченко, А. С. Довгерта, В. І. Єрьоменка, Р. Є. Еннана, П. П. Крайнєва, В. М. Крижної, І. В. Кривошеїної, А. О. Кодинця, В. Є. Макоди, Ю. С. Мельниченко, Н. М. Мироненко, О. П.Орлюка, П. Ф. Немеша, Б. М. Падучака, В. П. Петрова, О. В. Піхурець, О. В. Ришкової, Л. І. Работягової, О. Д. Святоцького, О. П. Сергєєва, Н. О. Халаїм, Я. М. Шевченко, Ю. С. Шемшученка, Р. Б. Шишки та інших.

Переважна більшість робіт в цьому напрямку зосереджена в наукових статтях або окремих розділах монографій (в цьому відношенні слід згадати роботи Г. О. Андрощука, Ю. Л. Бошицького, П. П. Крайнева, О. М. Мельник, О. П. Орлюка, О. Д. Святоцького, Р. Б. Шишки та інших). Проте подальший розвиток наукомістких технологій вимагає вдосконалення правового механізму регулювання виникаючих відносин у сфері

промислової власності. Тому багато проблемних питань, які раніше були досить ґрунтовно вивчені, чекають нових підходів і адекватних рішень. Таким чином, існує необхідність теоретичного дослідження питань, пов'язаних із вдосконаленням законодавства України в даній сфері до європейських стандартів.

Окремо слід виділити роботи українських вчених О. М. Мельник, О. А. Підопригори, О. О. Підопригори та Р. Б. Шишки. Авторами привнесено значний вклад у розвиток права інтелектуальної власності. О. О. Підопригора перша за роки незалежності України захистила докторську дисертацію на тему «Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України». Р. Б. Шишка успішно захистив докторську дисертацію на тему «Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності», в якій були детально проаналізовані такі ключові поняття, як «творчість», «право на творчу діяльність», «право інтелектуальної власності». О. М. Мельник захистила докторську дисертацію на тему «Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні», в якій зроблено науково-теоретичний аналіз законодавства України про інтелектуальну власність, розроблена інтелектуально-правова концепція правового статусу творця інтелектуальної власності та його правонаступників.

В той же час у науці цивільного права відсутній комплексний аналіз охорони прав на об'єкти промислової власності, а також специфіки застосування спеціальних механізмів такої охорони, зокрема, в умовах інтеграції до європейських стандартів. За очевидної важливості для економіки країни об'єктів права промислової власності, вважаємо на сьогодні недостатнім рівень наукового дослідження проблемних питань правової охорони даних об'єктів. Власне названими факторами і обумовлюється актуальність теми дослідження.

Отже, в період активного становлення правової держави, пошуку механізмів належного забезпечення прав людини в

державі, дослідження проблемних питань удосконалення правової охорони об'єктів права промислової власності видається актуальним з позиції охорони прав на такі об'єкти творців і майнових прав інших осіб, а темпи розвитку та оновлення технологій, зростання міжнародної конкуренції вимагають чіткої законодавчої бази для розв'язання проблем, пов'язаних із сферою охорони об'єктів права промислової власності.

Вирішення проблемних питань вбачається у:

– встановленні відповідності положень чинного національного законодавства у сфері промислової власності міжнародним угодам та законодавству країн-членів ЄС;

– вдосконаленні нормативно-правової бази та створенні в Україні дієвих механізмів охорони прав на об'єкти промислової власності, включаючи фінансове і організаційне забезпечення наукових і дослідницьких розробок;

− відповідній стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, робіт, послуг і ефективності охорони інтересів творців об'єктів права та законних правоволодільців;

− конкретних пропозиціях і рекомендаціях щодо вдосконалення законодавства України у сфері охорони промислової власності до міжнародних угод та європейських стандартів.

1.2. Поняття та джерела права промислової власності

Для проведення досліджень, спрямованих на вирішення проблемних питань, та досягнення мети, поставленої в даній роботі, перш за все потрібно визначити теоретичну основу такого дослідження: основні поняття, джерела інституту промислової власності та перелік об'єктів права, які можна віднести до даної сфери.

Положення про права на об’єкти промислової власності закріплюються в міжнародних договорах, нормативних актах ЄС у сфері промислової власності, а також у відповідних нормативно-правових актах національного законодавства. Характерною особливістю правового регулювання промислової власності є тісний взаємозв’язок міжнародного, європейського та національного права в цій сфері.

Міжнародна охорона прав на об’єкти промислової власності передусім формується на основі ряду універсальних міжнародних договорів, основними з яких є Паризька конвенція, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року (далі − Мадридська угода) [10][12] та Протокол до Мадридської угоди від 28 червня 1989 року [11][13], Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року (далі − Конвенція ВОІВ) [12][14], Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 року (далі − Договір РСТ) [13][15], Договір про патентне право від 1 червня 2000 року (далі − Договір PLT) [14][16], Угода ТРІПС. Слід також зазначити, що існують і інші міжнародні універсальні договори про охорону промислової власності. Створення в Україні сучасної системи промислової власності неможливе без гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права.

[12] Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_134. − Назва з екрану.

[13] Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, прийнятий в Мадриді 28 червня 1989 р. – Офіц. вид. – К. : Ін Юре, 2004. – 38 с. – (Міжнародна угода).

[14] Конвенция, учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_169. – Назва з екрану.

[15] Договор о патентной кооперации (РСТ) от 19 июля 1970 г. // Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. – М. : Вып. XXXIV, 1980. – С. 55–89.

[16] Договір про патентне право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/cng/prcssrcl/2000/p222.htm. − Назва з екрану.

Відповідно до Паризької конвенції, об’єктами права промислової власності вважаються: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, захист від недобросовісної конкуренції.

Згідно з Угодою ТРІПС до об'єктів права промислової власності відносяться: товарні знаки, географічні зазначення, всі об’єкти, на які видаються патенти, компонування інтегральних схем, конфіденційна інформація. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності до зазначених об’єктів відносить винаходи в усіх сферах людської діяльності, захист від недобросовісної конкуренції, а також усі інші результати інтелектуальної діяльності у виробничій та науковій сферах.

Таким чином, основні міжнародні договори з охорони прав на об’єкти промислової власності не містять визначення поняття «промислова власність», а тільки вказують, які об'єкти права належать до промислової власності.

Аналізуючи нормативні акти ЄС у сфері інтелектуальної власності, можна дійти висновку, що об’єкти права інтелектуальної власності поділяються на три групи: об’єкти авторських та суміжних прав; об’єкти права промислової власності (на основі положень Паризької конвенції) та інші об’єкти інтелектуальної власності (топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, породи тварин, комерційна таємниця, ноу-хау тощо). Подібний підхід у розумінні змістовного наповнення інституту права промислової власності використовує і ВОІВ. У правовій доктрині об’єкти права інтелектуальної власності також умовно поділяються на три групи: об’єкти авторського та суміжних прав, об’єкти права промислової власності та нетрадиційні об’єкти інтелектуальної власності. При цьому питання щодо віднесення тих чи інших об’єктів

інтелектуальної власності до кожної з названих груп і досі залишається спірним [15, с. 61; 16, с. 10][17].

Що ж стосується національного законодавства, то поняття «промислова власність» використовується тільки у ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [17][18]. Ні в ЦК України, ні у відповідних національних законах у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності не визначається термін «промислова власність». У ЦК України міститься обмежений перелік об'єктів права промислової власності, більшість з яких регулюються окремими законами, а саме Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» від 15 грудня 1993 року [18][19], Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» від 15 грудня 1993 року [19][20], Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 року [20][21], Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 року [21][22] та іншими.

Російські фахівці у сфері промислової власності висловлюють різну точку зору щодо визначення поняття «промислова власність». Зокрема, Л. П. Ануфрієва визначає термін «промислова власність» як « …исключительные права на

[17] Див.: Підопригора О. А. Об'єкти цивільних прав у проекті Цивільного кодексу України / О. А. Підопригора // Українське право. – 1998. − № 1. – С. 61; Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: учеб. / А. П. Сергеев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ТК Велби, 2003. – С. 10.

[18] Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. − № 9. – Ст. 56.

[19] Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 січня 1993 р.: зб. нормативних актів з питань промислової власності. – К.: Вища школа, 1998. – С. 27−47.

[20] Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р.: зб. нормативних актів з питань промислової власності. – К.: Вища школа, 1998. – С. 66−79.

[21] Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15 грудня 1993 р.: зб. нормативних актів з питань промислової власності. – К. : Вища школа, 1998. – С. 49−65.

[22] Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. − № 32. – Ст. 267.

использование нематериальных благ, которые явились результатом творческой деятельности в разнообразных сферах, связанных с материальным производством, торговлей, услугами» [22, с. 424][23]. В. В. Єгоров вважає, що « …институт промышленной собственности призван регулировать отношения, связанные с оборотом объектов интеллектуальной собственности, задействованных в процессе промышленного серийного производства и получения прибавочной стоимости, направленном на получение товаров, используемых уже непосредственно в потребительском обороте» [23, с. 40–41][24]. Погоджуємося з думкою П. Б. Меггса та О. П. Сергєєва, що під поняттям промислової власності треба розуміти « …исключительные права, реализуемые в сфере производства, торгового обращения, оказания услуг» [24, с. 19][25].

Науковці мають різні точки зору і щодо визначення об'єктів права промислової власності. Так, російський фахівець сфери промислової власності Н. О. Горячковська вважає, що об'єктами права промислової власності можуть бути лише ті результати наукової діяльності, які відповідають встановленим чинним законодавством умовам патентоспроможності [25, с. 46–50][26].

На думку О. О. Городова, об'єкти права промислової власності це: винаходи; корисні моделі; промислові зразки; товарні знаки; знаки обслуговування; фірмові найменування; вказівки (найменування) місця походження; недобросовісна

[23] Ануфриева Л. П. Международное частное право : Особенная часть в 3 т. / Л. П. Ануфриева. – М. : БЕК, 2000. − Т. 2. − 2000. – С. 424.

[24] Егоров В. В. Лицензии и лицензионные соглашения применительно к промышленной собственности в международной торговле по праву России, США, Великобритании и Германии: дис. …кандидата юр. наук : 12.00.03 / Владислав Викторович Егоров. – М., 2003. – С. 40−41.

[25] Мэггс П. Б. Интеллектуальная собственность / П. Мэггс, А. Сергеев. – М. : Юристъ, 2000. – С. 19.

[26] Горячковская Н. А. Объекты интеллектуальной собственности / Н А. Горячковская // Бизнес информ. – 1998. − № 7. − С. 46−50.

конкуренція [26, с. 12][27]. Серед критеріїв, що дозволяють відмежувати об'єкти права промислової власності від інших об'єктів, автор виділяє промислову придатність та реєстрацію даного об'єкта. К. Б. Леонтьєв вважає, що до об'єктів права промислової власності відносяться: винаходи, корисні моделі та промислові зразки [27][28]. Основним аргументом такої позиції є те, що правова охорона на такі об'єкти закріплюється патентом. Погоджуємося з думкою В. В. Єгорова, що « …к объектам промышленной собственности относятся объекты интеллектуальной собственности, основным характерным признаком которых является возможность их использования в рамках серийного, стандартизированного, отвечающего требованиям современного научно-технического прогресса процесса производства определенного товара, осуществляемого, как правило, в условиях предпринимательской деятельности» [23, с. 42][29].

Провідні українські фахівці під об'єктами права промислової власності розуміють всі об'єкти інтелектуальної власності за виключенням об'єктів авторського права та суміжних прав [28, с. 10–11; 29, с. 62][30].

Таким чином, в доктрині не існує єдиної точки зору щодо визначення об'єктів права промислової власності. У зв'язку з цим, вбачається за доцільне взяти за основу міжнародні акти з охорони

[27] Городов О. А. Интеллектуальная собственность: правовые аспекты коммерческого использования : автореф. дисс. на соискание науч. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / О. А. Городов. – СПб., 1999. – С. 12.

[28] Леонтьев К. Б. Развитие понятия «интеллектуальная собственность» и его влияние на совершенствование законодательства Российской Федерации об охране результатов интеллектуальной деятельности [Електронний ресурс] / К. Б. Леонтьев. – Режим доступу : http://copyright.ru. – Назва з екрану.

[29] Егоров В. В. Вказ. праця – С. 42.

[30] Див.: Мельник О. М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні / О. М. Мельник. – Х. : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – С. 10−11; Підопригора О. А. Право інтелектуальної власності України : [навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів] / О. А. Підопригора, О. О. Підопригора. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – С. 62.

промислової власності. Саме вони дозволяють уникнути доктринальних розбіжностей і зосередитися не стільки на питаннях кваліфікації тих чи інших об'єктів права, скільки на змісті самого предмету дослідження.

Як зазначалося вище, основним актом у сфері регулювання прав на об'єкти промислової власності є Паризька конвенція, яка до об'єктів промислової власності відносить винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування, вказівки про походження чи найменування місця походження та захист від недобросовісної конкуренції.

Щодо недобросовісної конкуренції, то у ст. 10-bis Паризької конвенції під актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, який суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах. Цієї ж позиції дотримується Конвенція ВОІВ, яка у ст. 2 (п. VIII) також відносить захист від недобросовісної конкуренції до об'єктів інтелектуальної власності [30, с. 291][31]. Проте національне законодавство у сфері інтелектуальної власності не відносить захист від недобросовісної конкуренції до об'єктів права інтелектуальної власності, що, на наш погляд, є доречним. В Україні прийнято спеціальні закони у даній сфері, зокрема, Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 року [31][32] та Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року [32][33]. І якщо проаналізувати законодавство України в сфері інтелектуальної власності, то недобросовісна конкуренція як така не може бути об'єктом права інтелектуальної власності та

[31] Див.: Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : наук.-практ. вид. у 4-х т. / [за заг. ред О. Д. Святоцького]. – К. : Ін Юре, 1999 . – Т. 3. – 1999. – С. 291.

[32] Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 7 червня 1996 р. із змінами та доп. – Офіц. вид. – К. : Ін Юре, 2004. – 13 с.

[33] Про захист економічної конкуренції : Закон України : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 11 січня 2001 р. (зі змінами та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 52 с.

промислової зокрема, оскільки по своїй суті це є неправомірна дія, яка не може бути об'єктом правової охорони. Що стосується права на захист від недобросовісної конкуренції, то дане право не можна визнати самостійним об'єктом інтелектуальної власності з тих підстав, що саме право на захист від будь-яких неправомірних дій належить суб'єктам правовідносин [30, с. 237][34].

Отже, у даному дослідженні до об'єктів права промислової власності пропонується віднести винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування та географічні зазначення.

Перед тим як визначити джерела права промислової власності в Україні, доцільно спочатку розглянути, як відбувалось становлення в нашій державі інституту права промислової власності [33, с. 109][35]. До 1991 року в УРСР, як і в усьому колишньому Радянському Союзі, через панування соціалістичної ідеології та суспільної форми власності, були відсутні спеціальні закони в сфері охорони промислової власності. Правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося переважно підзаконними актами. Виключенням був розділ VI Цивільного кодексу Української РСР [34][36] та Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції (далі – Положення 1973 р.) [35, с. 16–23][37].

Спеціальне законодавство в сфері промислової власності почало формуватися після проголошення незалежності України. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової

[34] Вказ. праця за ред. О. Д. Святоцького. – С. 237.

[35] Ярошевська Т. В. Становлення інституту права промислової власності в Україні / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник херсонського державного університету. – 2013. − № 4. − Т. 1. – С. 109.

[36] Цивільний кодекс Української РСР. Затверджений Законом Української РСР від 18 липня 1963 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1963. – № 30. – Ст. 463. Офіційний текст зі змінами і доповненнями за станом на 1 січня 1994 р. // Право України. – 1993. − № 11–12 (ст. 472).

[37] Законодательство СССР по изобретательству / [под ред. А. И. Дорина]. – М. : ВНИИПИ, 1979. – С. 16−23.

власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні від 18 вересня 1992 року [36, с. 212–215][38] (далі – Положення 1992 р.) стало першим нормативно-правовим актом у сфері охорони прав на об’єкти промислової власності в Україні, який був прийнятий після легалізації приватної власності. Незважаючи на те, що введення в дію цього нормативного акта було тимчасовим заходом, даний документ став основою для створення правової бази в сфері промислової власності [28, с. 19–20][39]. Положенням 1992 р. була запроваджена єдина патентна форма охорони винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Також завдяки Положенню 1992 р. стало можливим в стислі строки організувати прийняття заяв і видачу патентів на об'єкти промислової власності та вирішити питання перереєстрації охоронних документів колишнього СРСР на території України.

Наступним кроком стало прийняття Верховною Радою України пакету законів про охорону прав на об’єкти промислової власності. Так, 15 грудня 1993 р. Верховною Радою України були прийняті три фундаментальні законодавчі акти в сфері промислової власності: Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». За Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» 1993 р., право на одержання патенту мали винахідник, роботодавець, правонаступник винахідника чи роботодавця та Фонд винаходів України, і це, на нашу думку, було дуже доречно. Саме Фонд винаходів України мав здійснювати функції володільця майнових прав на патент від імені держави та в її інтересах. Проте даний Фонд створений не був, до того ж, у новій редакції цього самого Закону про нього

[38] Тимчасове Положення про правову охорону промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні // Указ Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92 // Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика – К. : Вид. дім «Ін Юре», 1999. – Т.3 : Промислова власність. – С. 212−215.
[39] Мельник О. М. Вказ. праця. – С. 19−20.

взагалі не згадується. Таким чином, держава Україна так і не створила практичного механізму реалізації свого права на об'єкти промислової власності.

У 1996 році відбулася видатна подія для всього українського народу − прийняття Конституції України. Конституція України чітко визначила принципові засади державної політики і в сфері інтелектуальної власності. Зокрема, ст. 41 (ч. 1) Конституції України надала право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Стаття 54 Конституції проголосила свободу наукової, науково-технічної, художньої та іншої творчості.

Черговий законодавчий акт у сфері промислової власності − Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» був прийнятий 16 червня 1999 року. Цим законодавчим актом було визначено: право на зазначення походження товарів; умови надання правової охорони; порядок реєстрації кваліфікованого зазначення походження; права на його використання.

У червні 2000 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [37][40]. Але, на думку авторів [38][41], у новому законі замість простого й чіткого режиму набуття та здійснення прав на винаходи (корисні моделі), який діяв раніше, було затверджено громіздку систему з шести різновидів патентів і для отримання кожного з яких установлено окремі правові підстави.

Указом Президента України від 27 квітня 2001 р. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» [39][42]

[40] Про охорону прав на винаходи і корисні моделі. : Закон України від 1 червня 2000р. №1771-III із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 21 грудня 2000 р. № 2188-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 8. – Ст. 37.

[41] Див.: Горнисевич А. М. Патентный закон: для изобретателя или против него? / А. М. Горнисевич, Ю. М. Капица // Юридическая практика. – 2000. – № 17.

[42] Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. №285/2001 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 5 травня. – № 79.

були намічені шляхи до подальшого приведення національних норм у сфері промислової власності у відповідність до міжнародних норм.

Таким чином, за роки незалежності України були розроблені, прийняті і введені в дію основні законодавчі акти з питань охорони прав на об'єкти промислової власності. На думку К. Паскуаля, нарешті в Україні відбулися значні зміни і ефективне використання об'єктів промислової власності почало приносити творцям і окремим підприємствам вагомий прибуток [40, с. 11–14][43].

Треба погодитись з позицією відомих дослідників в сфері інтелектуальної власності О. Д. Святоцького та О. А. Підопригори [41][44], що цими законодавчими актами була закладена основа системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Проте, не можна вважати становлення законодавства України про інтелектуальну власність завершеним, цей процес триває. І, як зазначають Р. Б. Шишка [42, с. 455–457][45] та В. М. Крижна [43, с. 493–495][46], національне законодавство в сфері промислової власності хронічно відставало від потреб часу і не забезпечувало охорону прав на об'єкти права промислової власності. У зв'язку з тим, виникла потреба перегляду законодавства і прийняття низки нових нормативних актів як на рівні поточного законодавства, так і на рівні кодифікованих актів. Тому, важливим законодавчим актом у сфері інтелектуальної (промислової) власності став прийнятий 16 січня 2003 року

[43] Див.: Паскуаль К. Роль захисту інтелектуальної власності в розвитку України / Карлос Паскуаль // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 3. – С. 11–14.

[44] Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні / [за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького]. – К. : Вид. дім «Ін-Юре», 2003. – 236 с.

[45] Див.: Шишка Р. Б. Інтелектуальна власність: охорона і захист / Роман Шишка // Конституція України – основа модернізації державного суспільства. – Харків, 2001. – С. 455–457.

[46] Див.: Крижна В. Реалізація конституційного права на результати інтелектуальної діяльності / Валентина Крижна // Конституція України – основа модернізації державного суспільства. – Харків, 2001. – С. 493–495.

ЦК України. Погоджуємося з думкою О. А. Підопригори, що « ...наша держава вперше має кодифікований законодавчий акт про право інтелектуальної власності. Це – подія історичної ваги, вона заклала підвалини подальшого розвитку законодавства України про названу власність» [44, с. 97–101][47].

Можна впевнено стверджувати, за роки існування Радянського Союзу право на творчий результат у більшості випадків належало державі. Так, за даними В. Р. Скрипка, незважаючи на те, що радянським законодавством передбачалося дві форми охорони винаходу – патент і авторське свідоцтво, 99 % творців об'єктів права подавали заяви на видачу їм саме авторських свідоцтв, а не патентів [45, с. 27][48]. У ті часи патентна форма скоріше існувала завдяки міжнародній політиці і становила інтерес тільки для іноземних заявників [46, с. 19][49]. А оскільки у СРСР засоби виробництва не могли знаходитися у приватній власності, радянський винахідник як власник патенту не мав можливості організувати промислове застосування винаходу.

Нині основним положенням ЦК України є визнання майнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Згідно зі ст. 421 ЦК України первинним суб'єктом інтелектуальної власності є творець об'єкта права і це доречно. Відповідно до ч. 1 ст. 462 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на об'єкти патентного права засвідчується патентом.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони промислової власності має великий вплив на розвиток зовнішньої торгівлі,

[47] Підопригора О. Загальні положення про право інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України / Опанас Підопригора // Право України. – 2003. – № 7. – С. 97−101.

[48] Див.: Скрипко В. Р. Охрана прав изобретателей и рационализаторов / В. Р. Скрипко. – М.: Наука, 1982. – С. 27.

[49] Див.: Підопригора О. А. Науково-технічний прогрес і правове регулювання винахідництва і раціоналізації / Опанас Андронович Підопригора. – К. : Вища школа, 1976. – С. 19.

підприємництва, на інвестиційні та інноваційні процеси в Україні. Міжнародний обмін науково-технічною і особливо патентною інформацією, новітніми технологіями сприяє розвитку науково-технічного потенціалу нашої країни. Тому після проголошення незалежності Україна заявила про подовження на її території дії Паризької конвенції, Договору РСТ, Мадридської угоди.

Україна приєдналася до таких основних універсальних міжнародних договорів як, наприклад, Договір про закони щодо товарних знаків, Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків**.** Також все більше визнання знаходять регіональні патентні союзи, як, наприклад, Європейська патентна конвенція. Йдеться про тенденцію зближення національних систем у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності [28, с. 142–143][50].

У січні 1995 року набрав чинності міжнародний документ у сфері інтелектуальної власності – Угода ТРІПС, яка є одним з договорів Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) Світової організації торгівлі. Угода ТРІПС передбачає запровадження норм і стандартів охорони та здійснення прав інтелектуальної власності; додержання міжнародних конвенцій із захисту прав інтелектуальної власності; надання національному режиму охорони; надання режиму охорони державам найбільшого сприяння [47, с. 85–88][51].

Україна стала повноправним членом світового співтовариства і вступила до Світової організації торгівлі. Наміри України − інтегруватись до Європейського Союзу. Для цього Україні потрібно вирішити чимало проблемних питань, одним з яких є формування в державі цивілізованого ринку промислової власності.

[50] Див.: Мельник О. М. Вказ. праця. – С. 142−143.

[51] Крайнєв П. Законодавство України у сфері промислової власності (історія розвитку та аналіз) / Петро Крайнєв // Право України. – 2001. – № 5. – С. 85−88.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що на сьогодні ми можемо виділити наступні рівні правового регулювання в сфері промислової власності:

1) міжнародно-правовий, що формується на основі ряду універсальних міжнародних договорів;

2) європейсько-правовий, що формується на основі регіональних європейських конвенцій, Директив Ради ЄС;

3) національний, що формується на основі: Конституції України, кодифікованих нормативних актах України, спеціального законодавства України, підзаконних актах, локальних нормативних актах, цивільно-правових договорах між суб'єктами права на об'єкти промислової власності.

Таким чином, в умовах становлення ринкової економіки, нових форм власності в Україні вперше розроблено власне законодавство у сфері промислової власності, для розробки і прийняття якого була використана значна наукова база і застосований як міжнародний, так і вітчизняний досвід. В цілому законодавство України у сфері промислової власності відповідає міжнародним стандартам та вимогам ринкової економіки. Однією з основних умов інтеграції України до європейського співтовариства є відповідність норм національного законодавства загальноприйнятим європейським вимогам та стандартам [48, с. 291][52].

1.3. Поняття об'єктів права промислової власності

Ефективність і результативність законів, у тому числі і тих, які регулюють правовідносини в сфері промислової власності, значною мірою залежить від того, наскільки чіткі та зрозумілі

[52] Ярошевська Т. В. Поняття права промислової власності та його джерела / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник ужгородського національного університету. – 2013. − № 23 (ч. 1). – Т. 1. – С. 291.

визначення ключових юридичних термінів, наскільки вони логічно зв'язані і послідовні, щоб трактуватися однозначно за будь-яких умов. Тому доцільно далі розглянути, як визначаються поняття об’єктів права промислової власності в міжнародних актах, у відповідному законодавстві ЄС, в законодавстві України, правовій доктрині та в законодавстві окремих іноземних країн з розвиненою ринковою економікою.

Як зазначалося у п. 1.2 даного дослідження, до об’єктів права промислової власності належать винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування та географічні зазначення.

Винахід (корисна модель). Погоджуємося з думкою авторів [49, с. 40][53] які зазначають, що чітке визначення терміну «винахід» має велике практичне значення для будь-якої правової системи і представляє значні складнощі, оскільки йдеться про розумову діяльність людини.

На відміну від загальноприйнятого розуміння винаходу (корисної моделі), у винахідницькому праві цей термін має чітко сформульоване значення. Винаходи (корисна модель), які відповідають вимогам патентоспроможності, стають офіційно визнаними об’єктами правової охорони, інші, які не відповідають цим вимогам або не оформлені належним чином − законом не охороняються, хоча і не перестають бути об’єктами інтелектуальної, творчої діяльності.

Для того, щоб розробити найбільш оптимальне визначення поняття винаходу (корисної моделі) в чинному патентному законодавстві України, пропонується спочатку розглянути, як визначається це поняття в міжнародних актах, в правовій доктрині та в патентних законодавствах окремих іноземних країн із розвинутою ринковою економікою.

[53]Андрощук Г. А. Патентное право: правовая охрана изобретений : учеб. пособие / Г. А. Андрощук, Л. И. Работягова. – К. : МАУП, 2001. – С. 40.

Визначення поняття винаходу зустрічалося ще в ранньому законодавстві. Так, перший патентний закон − «Парте Венеціана», прийнятий Венеціанською Республікою 19 березня 1474 р., ґрунтувався на принципі, за яким привілей видавався творцю будь-якого нового пристрою, що мав певну ідею винахідництва, за умови, що винахід можна відтворити і використати [50, с. 10–11][54]. А перший в світі законодавчий акт про охорону прав на корисну модель був прийнятий у Німеччині в 1891 році після того, як Імперський суд зазначив, що закон повинен захищати нові технічні рішення, які не мають необхідного рівня винахідницької творчості [51, с. 63][55].

Паризька конвенція не містить визначення поняття винаходу, як і інших об'єктів права промислової власності. Також у тексті Договору РСТ немає регламентованого визначення поняттю «винахід». Умови патентоспроможності цього об'єкту права визначаються законодавством кожної країни-учасниці даного Договору.

У сучасних патентних законах більшості іноземних країн не дається законодавчого визначення винаходу. У Типовому законі про винаходи ВОІВ для розвиваючих країн, термін «винахід» означає ідею винахідника, що дозволяє на практиці вирішити конкретну проблему в галузі техніки [52, с. 241][56].

Згідно зі ст. 2 Патентного закону Японії, термін «винахід» визначається як створена шляхом використання природних законів високо прогресивна технічна ідея [53][57]. У результаті тривалого обміну науково-технічними досягненнями в

[54] Евстигеев А. А. Основные категории российского патентного права / А. А. Евстигеев. – Екатеринбург : УрГЮА, 1999. – С. 10–11.
[55] Гришаев С. П. Правовая охрана изобретений, промышленных образцов, полезных моделей в России и за рубежом / С. П. Гришаев. − М. : ЮКИС, 1993. – С. 63.
[56] Белов В. В. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения / В. В. Белов, Г. В. Виталиев, Г. М. Денисов. − М. : Юристъ, 1997. – С. 241.
[57] Патентный закон Японии / [пер. под ред. Э. П. Гаврилова]. − М. : ЦНИИПИ, 1975. − 121 с.

законодавстві більшості іноземних країн з розвиненою економікою, сформувався загальний підхід до вимог, пред'явлених до технічних рішень при експертизі. При патентуванні в цих країнах технічні рішення оцінюють з точки зору їх новизни, відповідності винахідницькому рівню та промисловій придатності [49, с. 41][58].

У спеціальній літературі науковці сфери винахідництва також переймалися цим проблемним питанням і намагалися дати визначення терміну «винахід». Так, О. О. Пиленко вважав, що винаходом є вирішення утилітарної проблеми, що потребує творчості [54, с. 259][59]. Російський фахівець О. П. Сергєєв під винаходом розуміє « …всякий достигнутый человеком творческий результат, суть которого состоит в нахождении конкретных технических средств решения задачи, возникшей в сфере практической деятельности» [55, с. 355][60].

Сучасне патентне законодавство України, на відміну від міжнародних актів і патентних законів багатьох країн світу з розвиненою економікою, дає своє визначення винаходу (корисної моделі). Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-який сфері технології. Вважаємо, що сучасне визначення винаходу за національним законодавством має позитивну оцінку.

На відміну від чинної редакції даного Закону України, у попередній редакції цього законодавчого акта поняття винаходу визначалось як технічне (технологічне) вирішення, що відповідає умовам патентоздатності. Слід зазначити, що критерій «технічне вирішення» був легально закріплений ще у радянському винахідницькому праві. Так, Положенням СРСР про відкриття,

[58] Див.: Андрощук Г. А. Вказ. праця. С. 41.
[59] Пиленко А. А. Право изобретателя / А. А. Пиленко. – М. : Статут, 2001. – С. 259.
[60] Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации / А. П. Сергеев. – М. : Теис, 1996. – С. 355.

винаходи і раціоналізаторські пропозиції від 21.08.1973 р. № 584 термін «винахід» визначався як нове і таке, що має істотні відмінності технічне вирішення задачі у будь-якій сфері народного господарства, соціально-культурного будівництва чи оборони країни [56, с. 16][61].

Відповідно до нової редакції Патентного закону Російської Федерації, в якості винаходу також охороняється «технічне вирішення» [57][62]. Нині сучасне визначення винаходу в патентному законодавстві Росії є об'єктом критики російських вчених. На думку фахівців, по-перше, критерій «технічне вирішення» надто звужує поняття винаходу, оскільки за його рамками опинилися такі об'єкти права, які не відносяться до техніки (зокрема, штамми мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин); по-друге, погоджуємося з російськими вченими в сфері винахідницького права [58, с. 32][63], які зазначають, що « …изобретение должно указывать конкретные пути решения задачи, а не просто ставить ее: как бы ни была важна поставленная задача, какие бы перспективы дальнейшего развития научной и технической мысли ни были с ней связаны, при наличии одной лишь постановки задачи изобретения нет».

Українські законодавці, на відміну від російських, визнали винахід (корисну модель) результатом інтелектуальної діяльності, створеним у будь-який галузі технології. І це є доречним. Дане визначення міститься і у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», і у п. 2.1 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених Наказом МОН України від

[61] Законодательство СССР по изобретательству / [под ред. А. И. Дорина]. – М. : ВНИИПИ, 1979. – С. 16.
[62] Комментарий к Патентному закону Российской Федерации / [А. Д. Корчагин, Н. В. Богданов, В. К. Казакова и др.]. – М. : Компания Димитрейд График Групп, 2004.
[63] Прахов Б. Г. Справочное пособие по изобретательству, рационализации и патентному делу / Б. Г. Прахов, Н. М. Зенкин. – К. : Вища школа, 1977. – С. 32.

22 січня 2001 року [59, с. 382][64]. Проте у п. 1 ст. 31 цього Закону України йдеться, що будь-яка особа має право попереднього користування, якщо до відповідної дати використовувала *технологічне (технічне) вирішення,* тотожне заявленому винаходу (корисній моделі). Також у п. 1.2 Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених Наказом МОН України від 15 березня 2002 року, поняття винаходу (корисної моделі) визначається як *технологічне (технічне) вирішення,* що відповідає умовам патентоздатності [60, с. 356][65]. Отже, у національному патентному законодавстві визначення поняття винаходу (корисної моделі) повинно бути однозначним, адже результат інтелектуальної діяльності і технологічне (технічне) вирішення − це зовсім не тотожні поняття.

Розглянувши поняття винаходу в національному патентному законодавстві, можна зробити наступні висновки. На нашу думку, визначення винаходу (корисної моделі), дане в ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», є вдалим в частині його лаконічності, але воно не може бути визнане досконалим через те, що не містить повної характеристики об'єкта права.

По-перше, пропонуємо на законодавчому рівні розмежувати поняття «винахід» та «корисна модель», які за чинним законодавством є практично тотожними. Проте, це різні об'єкти промислової власності, які мають відмінні умови для набуття прав. Так, відповідно до ст. 7 даного Закону України винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним (п. 1). Корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною (п. 2).

[64] Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель : Наказ МОН України від 22 січня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. − № 9. − С. 382.
[65] Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель : Наказ МОН України від 15 березня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. − № 16. – С. 356.

По-друге, в ч. 1 ст. 418 ЦК України зазначено, що право інтелектуальної власності − це право на результат інтелектуальної, *творчої* діяльності. У визначенні терміну «винахід (корисна модель)» за патентним законодавством України відсутня одна з ознак – творчий характер. Творча діяльність є одним з різновидів інтелектуальної діяльності. Це діяльність зі створення чогось нового, оригінального, раніше невідомого. Можна сказати, що винаходи (корисні моделі) відносяться саме до результатів науково-технічної творчості.

По-третє, застосовуючи досвід іноземних країн пропонуємо доповнити визначення, дане в законодавстві України і визнати винахід як результат *нового технічного рішення* у будь-якій сфері технології.

По-четверте, корисна модель, як і винахід повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості, але ступінь цієї творчості може бути значно нижче, ніж для винаходу. Так, патентними законодавствами Німеччини, Угорщини, Чехії, Іспанії, Фінляндії передбачено, що для набуття прав на корисну модель даний об’єкт права має відповідати новизні, промисловій придатності та мати незначний винахідницький рівень.

З метою вироблення однакового підходу до правової охорони корисної моделі в країнах-членах ЄС 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив в першому читанні Директиву ЄС № 599PC0309 про зближення правових режимів охорони винаходів корисною моделлю [61, с. 56][66]. Відповідно до ст. 5 даної Директиви ЄС отримати охорону на корисну модель може новий об’єкт, який стосується продукту чи способу, має невисокий винахідницький рівень та є промислово придатний.

У ст. 6 даної Директиви ЄС було зазначено, що під поняттям «винахідницький рівень» стосовно надання правової охорони

[66] Amended Initial Proposal for a Directive approximating the legal arrangements for the protection of inventions by utility model // Official Journal of the European Union. − C248, 2000. − 29.08. − P. 56.

корисній моделі розуміється чітке та неупереджене твердження заявника, що корисна модель має практичні або промислові переваги, або має виняткову ефективність при використанні чи у застосуванні. Незважаючи на те, що подальшу роботу над даною Директивою ЄС було припинено, можна дійти висновку, що європейські підходи до визначення умов до набуття прав на корисну модель відповідають патентному законодавству України.

Отже, підсумовуючи все сказане, пропонуємо уточнити та доповнити визначення поняття винаходу та корисної моделі в національному патентному законодавстві [62][67].

Промисловий зразок. Розвиток науково-технічних досягнень супроводжується інтенсивним розвитком дизайну. Зовнішня привабливість є одним із тих факторів, що впливають на рішення споживачів віддати перевагу одному виробу над іншими. Це особливо важливо в тих випадках, коли на ринку є широкий асортимент виробів, що виконують однакову функцію. У разі, коли технічні характеристики різних виробів, що пропонуються різними виробниками, є порівняно однаковими, саме естетична привабливість буде визначати вибір споживача. Промисловий зразок повинен задовольняти як естетичні, так і ергономічні потреби споживачів, тобто виріб має бути зовнішньо привабливим, і у той же час здатним виконати призначену йому функцію. На сьогодні виникає потреба в розширенні кола виробів, зовнішній вигляд яких може отримати охорону в якості промислового зразка. У зв'язку з цим, питання щодо вдосконалення законодавства про промислові зразки стають об'єктом пильної уваги дослідників у багатьох країнах світу, у тому числі і в Україні.

[67] Ярошевська Т. В. Визначення поняття винаходу (корисної моделі) в патентному законодавстві України / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/24. – Назва з екрану.

Після підписання у 1883 р. Паризької конвенції промисловий зразок був віднесений міжнародною спільнотою до об'єктів права промислової власності. На Лісабонській конференції в 1958 р. Паризька конвенція була доповнена нормою, згідно з якою усі країни-члени Паризького союзу зобов'язані охороняти промислові зразки.

Для того, щоб розглянути, як визначається термін «промисловий зразок» у чинному національному патентному законодавстві та які складнощі виникають при його застосуванні, автором пропонується спочатку розглянути, як визначався даний термін у царській Росії, у радянському праві, в патентних законодавствах окремих іноземних країн із розвинутою ринковою економікою, зокрема, в країнах-членах ЄС.

Історія охорони промислового зразка в Царській Росії почалася з Указу імператора Олександра I «О поощрении учинивших изобретения и открытия к усовершенствованию земледелия, торговли и промыслов» [63, с. 28][68] від 7 серпня 1801 р. Згадані в даному Указі «изобретения, относящиеся к области художеств», стали прототипами моделей і малюнків, охорона яких була введена першим Російським Законом «О фабричных рисунках и моделях» від 11 липня 1864 р. (далі – Закон 1864 р.) [64][69].

Відповідно до ст. 1 Закону 1864 р., винахідник малюнка або моделі, призначених для відтворення в заводських, фабричних і ремісничих виробах, мав можливість забезпечити собі на певний строк право виключного користування винаходом. Закон 1864 р. не давав визначення поняттям «малюнок» чи «модель» і відносив малюнки і моделі, що розроблялися для промислових потреб, не

[68] Леонидов Н. Б. Патентный закон России / Н. Б. Леонидов, Н. В. Михеева. − М. : Юрид. лит., 2002. − С. 28.

[69] Энгельмейер П. К. Изобретения и привилегии. Руководство для изобретателей. Вступительное письмо графа Л. Н. Толстого / П. К. Энгельмейер. − М. : тип. Г. Лисснера и А. Гешеля, 1897. – 176 с.

до витворів мистецтва, а до винаходів. Охорона промислових зразків за Законом 1864 р. продовжувалася до 1917 р.

На той час Закон 1864 р. визнавався дуже прогресивним законодавчим актом у сфері охорони промислових зразків. Він був прийнятий через дев'ятнадцять років після ухвалення аналогічного закону в США (1845 р.), і за дванадцять років до ухвалення закону, що врегульовував правовідносини в даній сфері в Німеччині (1876 р.). Ця обставина дозволяє пояснити подібність російської системи охорони промислових зразків до американської системи. Як і в патентному законодавстві США, у Законі 1864 р. моделі і малюнки не були відокремленні від винаходів.

До 1965 року у радянському винахідницькому праві не було визначення терміну «промисловий зразок». Намір СРСР приєднатися до Паризької конвенції зумовив розробку і прийняття Положення про промисловий зразок [65][70] від 3 серпня 1965 р. (далі – Положення 1965 р.). Згідно з п. 1 Положення 1965 р., промисловим зразком (малюнком, моделлю) визнається нове, придатне до здійснення промисловим способом художнє *рішення* виробу, в якому досягається єдність його технічних і естетичних якостей. Також треба зазначити, що у радянському законодавстві результат творчої діяльності визначався промисловим зразком тільки у тому випадку, якщо цей об’єкт права відповідав встановленим державою умовам охороноспроможності.

В СРСР промисловий зразок визначався за тими істотними ознаками, які були необхідні для створення зовнішнього вигляду виробу. Такий підхід оцінки застосовували і більшість іноземних країн з розвиненими системами охорони промислових зразків. Важливим було і те, що в радянській країні, як і в розвинених іноземних країнах, визначення істотних ознак для оцінки

[70] О промышленных образцах : положение утв. Постановлением Госкомизобретений СССР от 3 августа 1965 г. − № 49; Постановлением Государственного комитета по координации научно-исследовательских работ СССР от 5 августа 1965 г. − № 232;

охороноспроможності промислового зразка було віднесене до компетенції експертизи.

Після проголошення незалежності України в умовах ринкової економіки, нових форм власності почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері промислової власності. За таких нових умов проблема визначення термінології ще більше загострилася.

В патентних законодавствах окремих іноземних країн з розвинутою ринковою економікою використовується різна термінологія, що робить нагальним питання про її легальне та доктринальне тлумачення.

Аналізуючи патентне законодавство окремих іноземних країн з розвинутою ринковою економікою, ми прийшли до висновку, що поняття «промисловий зразок» міститься в патентних законах багатьох країн. Більшість країн світу це визначення пов'язують з декоративною або естетичною стороною зовнішнього вигляду виробу. Як об'єкти права промислові зразки охороняють тільки ті зовнішні риси готового виробу, які сприймаються візуально. В англо-американському патентному праві це положення відоме під назвою Доктрина про непомітне використання. Тобто, якщо покупець не помічає при звичайному використанні виробу його оформлення або не надає значення його зовнішньому вигляду, то такий об'єкт не може охоронятися патентом на промисловий зразок [66][71].

Патентним законодавством США передбачена ще одна обов'язкова умова патентоспроможності промислового зразка: об'єкт права повинен бути втіленим в конкретний промисловий виріб [67][72]. Отже, звичайне двомірне зображення (малюнок,

[71] Работягова Л. І. Промисловий зразок як об'єкт правової охорони [Електронний ресурс] / Л. І. Работягова. – К : НДІ інтелектуальної власності АПрН України. – 2006. – Вип. 4. – Режим доступу : http://ndiiv.org.ua/uk/promislovij-zrazok-yak-obyekt-pravovoyi/. – Назва з екрану.

[72] Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки : [зб. документів, матеріалів, статей]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 368 с.

орнамент), не втілене в промисловий виріб, не може визнаватися промисловим зразком.

Відповідно до ст. 1 Закону Великої Британії «Про промислові зразки, що реєструються», поняття «промисловий зразок» визначається як особливості форми, компонування, рисунка чи орнаменту, що наносяться на виріб будь-яким способом виготовлення, які у готовому виробі є привабливими і оцінюються зовні, але не включають метод чи елемент конструкції, або особливості форми чи компонування виробу, що обумовлені лише функцією, яку виріб має виконувати [68][73].

В патентному законодавстві Австралії поняття промислового зразка визначається як особливості форми, конфігурації, малюнка або орнаменту, застосованих на виробі, про які в готовому виробі можна судити за зовнішнім виглядом, але які не містять відомостей про спосіб або принцип його створення. Схоже визначення даного терміну дається і у патентному законодавстві Канади, зокрема, промисловий зразок − це особливості форми, конфігурації, малюнка або орнаменту та будь-які комбінації цих особливостей, які в готовому виробі розраховані на візуальний ефект і про які можна судити лише за зовнішнім виглядом.

Також у відповідному законодавстві Японії йдеться, що істотними ознаками для визначення промислового зразка є наявність художніх ознак, що не обумовлені технічним характером виробу, в якому він застосовується. Суто утилітарні елементи зовнішнього вигляду не входять до самого визначення промислового зразка та не отримують правової охорони.

В патентному законодавстві Бразилії термін «промисловий зразок» визначається як декоративна форма об'єкта або декоративна комбінація ліній та кольорів, яка може бути

[73] Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии. Законы. Великобритания. Закон о зарегистрированных промышленных образцах. Дания. Закон о промышленных образцах. − М. : Информ.-изд. центр Роспатента, 2005. − 81 с.

застосована до продукту для отримання нового оригінального візуального результату в його зовнішній конфігурації і може слугувати моделлю для промислового виробництва [69][74].

Згідно з п. 1. ст. 6 Патентного закону Російської Федерації [70][75], до промислових зразків належить художньо-конструктивне рішення виробу промислового або кустарно-ремісничого виробництва, яке визначає його зовнішній вигляд. Зовнішній вигляд складають, зокрема, форма, контури, лінії, поєднання кольорів, текстура або фактура матеріалу, декор, у тому числі, орнаментація. Під виробом розуміється будь-який виріб, зокрема, складений виріб, самостійні компоненти для зборки в складений виріб, упаковка, етикетка, емблема, шрифти.

Цивільний кодекс Білорусії промисловим зразком визнає художнє або художньо-конструктивне рішення виробу, яке визначає зовнішній вигляд і є оригінальним та промислово придатним [71][76].

Відповідно до ст. 2 Типового Закону ВОІВ про охорону промислових зразків для країн, що розвиваються, поняття «промисловий зразок» визначається як будь-яка композиція ліній, кольорів чи будь-яка об'ємна форма, яка надає особливого зовнішнього вигляду продукту промисловості або кустарного промислу і може слугувати моделями цього продукту при виробництві продукту промисловості [72][77].

Отже, незважаючи на те, що патентні системи іноземних країн в основних своїх рисах дуже схожі і мають тенденцію до

---

74 Див.: Охрана графического дизайна законодательством о промышленных образцах в России и за рубежом : сборник обзоров / [под ред. О. Л. Алексеевой]. – М. : ИНИЦ «Патент», 2009. – 65 с.

75 Патентный закон Российской Федерации от 23 сентября 1992 г. № 3517-1 // Российская газета. − 1992. − № 225. − 14 октября. − Ст. 2319.

76 Див.: Подшибихин Л. И. Патентное законодательство государств – участников Содружества Независимых Государств: сборник документов / Л. И. Подшибихин, Н. В. Бузова. – М. : ИНИЦ Роспатент, 2003. – 338 с.

77 Типовий закон про промислові зразки для країн, що розвиваються. − Публікація ВОІВ № 808 (Е). − Женева, 1970.

зближення, окремі положення національних патентних законів істотно різняться та підпорядковані інтересам і принципам власної економіки [73, с. 33][78]. Більшість іноземних країн пов'язують визначення поняття промислового зразка виключно з його особливим зовнішнім виглядом, зокрема, даний об'єкт права повинен сприйматися візуально під час використання виробів, в яких його втілено.

Закони окремих іноземних країн прямо вимагають, щоб промисловий зразок слугував моделлю для виробництва промислових виробів або був придатним для виробництва. В той же час, промисловий зразок є лише зовнішнім виглядом виробу, він не стосується його технічних або функціональних особливостей. Поняття «зразок» не включає в себе ознаки форми та конфігурації, які обумовлені виключно тією функцією, котру повинен виконувати виріб [66][79].

Основу законодавства ЄС в сфері охорони промислових зразків складають два документи: Директива 98/71/ЄС Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків [74, с. 841–844][80] (далі – Директива 98/71/ЄС) і Регламент Ради Європейського Союзу від 12 грудня 2001 р. № 6/2002 про промисловий зразок Спільноти [75, с. 845–894][81] (далі – Регламент 6/2002). Прийняття даних документів ЄС необхідно було для того, щоб: 1) виробити уніфіковане визначення поняття «промисловий зразок», яке буде застосовуватися в усіх країнах-членів ЄС; 2) уніфікувати вимоги до новизни та індивідуальності

[78] Патентное законодательство зарубежных стран: в 2 т. / [сост. Н. К. Финкель]. – М. : Прогресс, 1987. – Т. 1 : Переводы. – С. 33.
[79] Див.: Работягова Л. І. Вказ. праця.
[80] Про правову охорону промислових зразків : Директиви Європейського Парламенту та Ради 98/71 ЄС від 13 жовтня 1998 р. // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 841–844.
[81] Про промислові зразки Спільноти : Регламент Ради ЄС від 12 грудня 2001 р. № 6/2002 // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 845–894.

промислового зразка; 3) гармонізувати національні закони країн-членів ЄС для створення єдиної європейської системи охорони промислового зразка.

Відповідно до ст. 1 Директиви 98/71/ЄС, ст. 3 Регламенту 6/2002 та Глави 9 ст. 212 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС:

поняття «промисловий зразок» означає зовнішній вигляд усього продукту або його частини, який обумовлений особливостями, зокрема, ліній, контурів, кольорів, форми, текстури та/або матеріалу продукту та/або його оздоблення;

поняття «продукт» означає предмет, виготовлений промисловим або ручним способом, у тому числі й елементи, які призначені для збирання у складений продукт, упаковка, зовнішнє оформлення, графічні символи та типографічні елементи, крім комп'ютерних програм;

поняття «складений продукт» означає продукт, який складається з поєднання багатьох компонентів, що можуть бути замінені і, таким чином, дозволяють розбирання або повторне збирання продукту.

Стаття 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» (далі – Закон про промислові зразки) дає наступне визначення поняттю «промисловий зразок»: промисловий зразок – результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Відповідно до п. 2 ст. 5 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» об'єктом промислового зразка є форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб. На підставі ч. 2 ст. 461 ЦК України об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу.

Отже, якщо винахід і корисна модель є технічними (технологічними) рішеннями, то промисловий зразок є

дизайнерським рішенням. Художнє конструювання (дизайн) – це вид художньої діяльності з проектування промислових виробів, які мають естетичні властивості. Не може бути промисловим зразком форма виробу, яка зумовлена суто технічними (функціональними) потребами[82].

Так, в одній із справ господарського суду постало питання співвідношення патенту на винахід «Прилад для зберігання рідини» і патенту на промисловий зразок − тара «Бочонок сувенірний». З цього приводу Вищий господарський суд України зазначив, що заперечення скаржників проти висновків місцевого і апеляційного господарських судів з посиланням на наявність у громадянина П. патенту на промисловий зразок не може бути взято до уваги, оскільки промисловий зразок є результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Патент № 4362, власником якого є громадянин П., захищає права на зовнішні форми (дизайн) продукту, але не права на вирішення технічної проблеми у створенні продукту чи технологічного процесу його виготовлення. Отже, рішення у цій справі не можуть стосуватися прав та обов'язків громадянина П. (п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [76][83].

Таким чином, законодавство України в сфері охорони промислових зразків по суті не містить чіткого і вдалого

[82] Питання щодо розмежування технічних і дизайнерських рішень нерідко виникають і у судовій практиці.

[83] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844 // Вісник господарського судочинства. − 2006. − № 3.

визначення поняття промислового зразка, аналогічно іншим законам України про промислову власність.

В Україні розглядається проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків» [77][84] (далі – проект закону), метою якого є приведення норм ЦК України та Закону «Про охорону прав на промислові зразки» у відповідність до вимог законодавства ЄС.

Відповідно до ст. 1 проекту закону,

« …промисловий зразок – зовнішній вигляд виробу або його частини, що визначається особливостями ліній, контурів, кольорів, форми, текстури та/або матеріалу виробу та/або його оздоблення;

виріб – предмет, виготовлений промисловим або ручним способом, включаючи також частини, що можуть бути зібрані в складений виріб, а також упаковка, зовнішнє оформлення, графічні символи та типографські шрифти, крім комп'ютерних програм;

складений виріб – виріб, який складається з частин, що можуть бути замінені і допускають розбирання або повторне збирання виробу».

Порівняємо визначення «промисловий зразок» із законодавством в сфері охорони промислових зразків ЄС і проекту закону. На перший погляд ці визначення майже однакові. В них використовуються ідентичні або близькі за змістом поняття. Так, відповідно до обох визначень, промисловий зразок – це зовнішній вигляд виробу. При цьому правова охорона надається як виробам, що виготовляються в промисловості, так і виробам, що виготовляються ручним способом. Як промислові зразки не

[84] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків : проект Закону України № 1891 від 30. 01. 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53758. − Назва з екрану.

охороняються комп'ютерні програми, які відносяться до виробів. Це зумовлене прагненням не порушувати законодавства ЄС, відповідно до якого комп'ютерні програми охороняються як об'єкти авторського права.

Ми можемо дати високу оцінку поняттю «промисловий зразок», даному у проекті закону, яке в цілому узгоджене з відповідним законодавством ЄС. Проте, на нашу думку, визначення «промисловий зразок», дане в законодавстві ЄС, теж має свої недоліки, тому пропонуємо детальніше проаналізувати дане визначення.

Варто зазначити, що *перша* відмінність законодавства ЄС в сфері охорони промислових зразків від національного законодавства полягає у тому, що поняття «промисловий зразок», відповідно до Директиви 98/71/ЄС, охоплює не тільки зовнішній вигляд всього виробу в цілому, але і його частини. При цьому, поняття «частина» використовується в широкому значенні цього слова. Йдеться про невід'ємні частини виробів, що не демонтуються, та складові частини, що демонтуються (компоненти для збирання в складений виріб). Ця особливість європейського законодавства істотно розширює можливості охорони зовнішнього вигляду виробів. Правова охорона зовнішнього вигляду компонентів для збирання в складений виріб в ЄС здійснюється за принципом охорони частини зовнішнього вигляду виробу [78, с. 11][85]. Мається на увазі, що охороняється тільки та частина зовнішнього вигляду компоненту, яка залишається видимою в процесі звичайного використання.

В проекті закону запропонований аналогічний підхід. Так, згідно з п. 4 ст. 6 проекту закону промисловий зразок, втілений у виробі, який є частиною складеного виробу, є патентоспроможним у разі його відповідності вимогам цієї статті та за умови, що

[85] Ткаченко С. Ю. Правова охорона комп'ютерних піктограм / С. Ю. Ткаченко, Л. І. Работягова // Інтелектуальна власність. − 2003. − № 9. – С. 11−14.

така частина є видимою під час нормального використання складеного виробу.

Що стосується ознак, обумовлених виключно технічною функцією виробу, то проектом закону було передбачено, що об'єктом промислового зразка, придатним для набуття прав на нього, можуть бути елементи ліній, контурів, кольорів, форми, текстури та/або матеріалу виробу та/або його оздоблення, що визначають зовнішній вигляд виробу в цілому або його частини. Вважаємо, що внесення таких змін у Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» є доцільним і відповідає законодавству ЄС. Як зазначено вище, українським законодавством не передбачена можливість надання правової охорони зовнішнього вигляду частині складеного виробу, незважаючи на те, що потреба в отриманні такої охорони є.

Друга відмінність національного законодавства від європейського при визначенні терміну «промисловий зразок» − в тому, що в європейському визначенні застосована родова ознака «зовнішній вигляд виробу».

Зовнішній вигляд − це все те, що сприймається зовні. Отже, значення цього поняття стосується візуального сприйняття. Проте, візуально може сприйматися тільки щось матеріальне, тобто в європейському визначенні використана родова ознака, що характеризує матеріальне втілення задуму дизайнера. Такий підхід підлягає критиці. Адже право на результат творчості, що охороняється законодавством про промислові зразки, вважається нематеріальним. Саме з цим протиріччям пов'язаний основний недолік родової ознаки «зовнішній вигляд». Ознака «зовнішній вигляд» не охороняє нематеріальне втілення задуму творця об’єкта.

Для чіткого визначення терміну «промисловий зразок» потрібно розкрити саме нематеріальну природу промислового зразка як результату творчої діяльності людини. Родова ознака «зовнішній вигляд» за європейським законодавством, навпаки,

приховує нематеріальну природу промислового зразка, ототожнюючи задум творця з матеріальним втіленням.

Українські законодавці визнали промисловий зразок результатом творчої діяльності, у галузі художнього конструювання, і це є доречним. Адже результат творчої діяльності – це кінцева стадія задуму творця щодо втілення творчої ідеї і, таким чином, вирішення відповідного завдання.

Відповідно до ст. 418 ЦК України право інтелектуальної власності – це право на результат *інтелектуальної*, творчої діяльності. У визначенні терміну «промисловий зразок» за патентним законодавством України відсутня одна з ознак – інтелектуальна діяльність. Творча діяльність є одним з різновидів інтелектуальної діяльності. Пропонуємо також узгодити визначення, дане у Законі України, з ЦК України.

Отже, підсумовуючи все сказане та для узгодження поняття «промисловий зразок» за національним законодавством із визначенням, даним у європейському законодавстві, та, зокрема, в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, пропонуємо внести зміни та доповнення у Закон України «Про охорону прав на промислові зразки». По-перше, у ст. 1 дати визначення понять: «промисловий зразок», «виріб», «складений виріб». По-друге, внести зміни у ч. 2 ст. 461 ЦК України та у п. 2 ст. 5 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

Торговельна марка (знак для товарів і послуг). В умовах ринкових відносин споживачі зустрічаються не лише з чималим асортиментом товарів, але й з великою кількістю однорідних послуг. Поява в Україні різноманітних служб, які надають однакові послуги, і великої кількості виробників товарів робить особливо актуальним питання індивідуалізації товарів і послуг. Для господарюючих суб'єктів існує потреба в позначеннях, які дають можливість споживачам зробити свій вибір. Як самі виробники, так і споживачі зацікавлені у тому, щоб товар чи

послуга мали відмінні риси і їх можна було б розпізнати за певними характерними властивостями.

Торговельні марки призначені для ідентифікації товарів і послуг різних виробників, для розрізнення сервісу підприємств. Крім розпізнавальної, торговельні марки виконують і інші функції: вказують на походження товарів або послуг, на якість, рекламують товари і послуги, надаючи споживачам відповідну інформацію про них і виконуючи функцію мовчазного продавця. Для підприємства торговельна марка індивідуалізує продукцію, щоб звернути на себе увагу споживачів і спілкуватися з ними. Тому можна стверджувати, що торговельні марки слугують своїм власникам у цілях реклами і збуту товарів, а також економіці, допомагаючи вдосконалювати комерціалізацію товарів. Сприяючи споживачам зробити свій вибір серед різних товарів, які існують на ринку, торговельні марки спонукають своїх власників до збереження і поліпшення якості товарів, що продаються під відповідною торговельною маркою, щоб виправдати надії споживачів. Зрозуміло, що розчарований споживач не стане купувати знову той же самий товар, якщо він є неякісним. А задоволений споживач буде схильний покладатися саме на торговельну марку в своєму рішенні зробити відповідну покупку. У такий спосіб торговельні марки винагороджують виробника, що постійно пропонує високоякісні товари, внаслідок чого стимулюється економічний прогрес [79, с. 170][86].

Нині в Україні вживається різна термінологія при індивідуалізації товарів і послуг. Так, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [80][87] від 15 грудня 1993 р. зі змінами та доповненнями використовує термін «знак для товарів

[86] Бошицький Ю. Л. Поняття, значення торговельної марки та прав на неї в контексті розбудови національної ринкової економіки / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права . − 2009. − № 2. – С. 170.

[87] Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.93 № 36898-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. − № 7. – Ст. 36.

і послуг» як для товарних знаків, так і для знаків обслуговування. У Законі України «Про телебачення і радіомовлення» [81][88] від 21 грудня 1993 р. застосовується одразу три терміни: «логотип», «фірмовий знак», «торговий знак».

У законодавстві іноземних країн і практиці теж немає єдиного терміну для позначення товарів і послуг. В одних країнах використовується термін «знаки» (Італія, Німеччина, Угорщина), в інших − «товарний знак» (Росія, Білорусь, Польща) чи «торговий знак» (США, Бельгія, Франція, Нідерланди). Останній термін прийнятий також у низці міжнародних угод та англомовній правовій літературі [82, с. 16][89].

У ЦК України нормативно закріплені два терміни: «торговельна марка» та «знак для товарів і послуг». У ст. 420 ЦК України вживається термін «торговельна марка», і це доцільно.

Погоджуємося з думкою фахівців [83, с. 215; 79, с. 170][90], що використання терміну «торговельна марка» є найбільш юридично коректним та доцільним з точки зору відповідності положенням Паризької конвенції та законодавству ЄС.

Визначення торговельної марки за ЦК України міститься у ст. 492, де зазначається, що торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які є придатними для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. У ст. 155 Господарського кодексу України [84][91] також застосовується поняття «торговельна марка». І відповідно до ЦК України та ГК України дані поняття є синонімічними.

---

[88] Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 № 3759-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. − № 10. – Ст. 43.

[89] Андрощук Г. Знаки для товарів і послуг: деякі аспекти термінології та застосування законодавства / Геннадій Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2001. − № 8. – С. 16.

[90] Див.: Марушева О. Г. Особливості визначення поняття торговельної марки / О. Г. Марушева // Право і безпека. – 2012. − № 5. – С. 215.
Бошицький Ю. Л. Вказ. праця. – С. 170.

[91] Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

Для удосконалення визначення терміну «торговельна марка» в законодавстві України пропонується спочатку простежити становлення визначення даного терміну у вітчизняній правовій доктрині та розглянути, як визначається даний термін у міжнародних нормативно-правових актах і законодавстві ЄС.

Як свідчить історія, на території України, як і у більшості країн Європи, товарні знаки почали використовуватися у гончарному виробництві та поступово розповсюджуватися серед представників інших професій, таких як ковалі, столяри, ювеліри.

У російському законодавстві перша згадка про товарні знаки датується XVII ст. Так, 22 квітня 1667 р. у Росії був прийнятий Новий торговельний Статут, в якому встановлювалися правила про внутрішню й зовнішню торгівлю. Згідно з даним Статутом, виробники повинні були позначати певні товари клеймом для відмежування російських товарів від іноземних. Крім цього, клеймо свідчило також про сплату мита [85, с. 6][92]. Згодом у 1774 р. в Росії був прийнятий Статут про промисловість, який передбачав обов'язкове клеймування всіх російських товарів особливими фабричними або заводськими знаками [86, с. 16][93]. Потім термін «товарний знак» застосовувався у Правилах Російської імперії про товарні знаки (фабричні та торгові марки і клейма) від 26 лютого 1896 р.

У радянській країні термін «товарний знак» застосовувався у Декреті РНК РСФСР від 10 листопада 1922 р. «Про товарні знаки», Постанові РНК УРСР від 03 березня 1922 р. «Про товарні знаки», Постанові ЦВК та РНК СРСР від 12 лютого 1926 р. «Про товарні знаки». Проте у Постанові ЦВК та РНК СРСР

[92] Мельник О. М. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні (цивільно-правовий аспект) : [монографія] / О. М. Мельник. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – С. 6.

[93] Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – С. 114.

«Про виробничі марки та товарні знаки» від 07 березня 1936 р. вже застосовувався спеціальний термін «торгова марка» як різновид товарного знака для торгових підприємств [87, с. 16][94].

Термін «товарний знак» використовувався і у правовій доктрині кінця XIX − початку XX ст. ст., зокрема, цей термін зустрічається у працях російських вчених В. І. Синайського [88, с. 254–255][95] та Г. Ф. Шершеневича. Так, на думку Г. Ф. Шершеневича [89, с. 114][96], під поняттям «товарний знак» розуміють ті зовнішні відмінності, якими купець прагне відрізнити в очах споживачів свої товари від товарів будь-якого іншого купця.

У Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. застосовується термін «товарний знак» стосовно підприємств, що виробляють товарну продукцію, і «знак обслуговування» − стосовно організацій, які не займаються безпосередньо виробництвом товарів. Термін «товарний знак» застосовується і у Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколі до Мадридської угоди. А вже у тексті Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС 2008/95/ЄС «Про наближення законодавств держав-членів щодо торговельних марок» від 22 жовтня 2008 р. (далі – Директива 2008/95/ЄС) йдеться про торговельні марки [90, с. 25–33][97].

У статті 15 Угоди ТРІПС зазначається, що будь-яке позначення чи комбінація позначень, за допомогою яких можна

[94] Демченко Т. С. Охрана товарных знаков (сравнительно-правовой анализ) : [монография] / Т. С. Демченко. – К. : Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2005. – С. 16.

[95] Синайский В. И. Русское гражданское право. – Вып. 1: Общая часть. Вещное право. Авторское право / В. И. Синайский. – К. : Прогресс, 1917. – С. 254−255.

[96] Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права / по изданию 1914 г. / Г. Ф. Шершеневич. – М. : СПАРК, 1994. – С. 114.

[97] Directive 2008/95/EC of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks (Codified version) (Text with EEA relevance)) OJ L 299, 8.11.2008, p. 25–33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_930. − Назва з екрану.

відрізнити товари і послуги одного підприємства від товарів і послуг іншого підприємства, являє собою товарний знак. Такі позначення підлягають реєстрації і це відповідає законодавству України.

На наш погляд, однією із країн ближнього зарубіжжя, в якій у достатній мірі врегульована охорона прав на товарні знаки і знаки обслуговування − є Республіка Білорусь. Згідно зі ст. 1017 ЦК Республіки Білорусь [91][98] товарним знаком і знаком обслуговування визнається позначення, яке сприяє відмінності товарів або послуг однієї особи від однорідних товарів або послуг інших осіб. В якості товарних знаків можуть бути зареєстровані словесні позначення, включаючи й власні імена, комбінації кольорів, буквені, цифрові, зображувальні, об'ємні позначення, включаючи форму товару чи його упаковку, а також комбінації таких позначень. Інші позначення можуть бути зареєстровані як товарні знаки у випадках, передбачених законодавством. Товарний знак може бути зареєстрований в будь-якому кольорі або комбінації кольорів.

Закон Республіки Білорусь «Про товарні знаки і знаки обслуговування» [92][99] зазначає, що товарний знак і знак обслуговування – це позначення, що сприяють відмінності товарів або послуг одних юридичних або фізичних осіб від однорідних товарів або послуг інших юридичних або фізичних осіб.

Як зазначалося вище, у законодавстві України, в правовій доктрині, засобах масової інформації вживаються різні терміни на позначення для товарів і послуг, зокрема, торговельна марка, знак для товарів і послуг, товарний знак, торговий знак, фірмовий знак, логотип, торгова марка. Необхідно узгодити вживання

[98] Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 года № 218-З [Електронний ресурс] / Сайт Законодательство стран СНГ. – Режим доступу : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1822. – Назва з екрану.

[99] О товарных знаках и знаках обслуживания : Закон Республики Беларусь от 5 февраля 1993 года №2181-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=209793 – Назва з екрану.

різних термінів на позначення одного поняття, інакше це спричинятиме термінологічні помилки або юридично-технічну недосконаліть законодавчого матеріалу.

Погоджуємося з думкою А. О. Кодинець [93, с. 7][100], що ЦК України зберіг тенденцію використання єдиного поняття для характеристики позначення товарів та послуг. Ним стала «торговельна марка», це зумовлено, по-перше, необхідністю заміни терміну «знак для товарів та послуг» більш стислою категорією, загальною по відношенню до товарного знака та знака обслуговування; по-друге, потребою у приведенні національного законодавства у відповідність з вимогами міжнародних правових актів, не лише шляхом внесення відповідних змін до змісту правових документів, але й через імплементацію вжитих ними правових термінів.

Отже, термін «торговельна марка» у правовому значенні є більш вдалим, і при тому він базується на законодавстві ЄС. Адже для сучасного етапу розвитку європейського законодавства в сфері охорони прав на торговельні марки характерним є процес універсалізації законодавств країн ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання позначень на єдиному просторі ЄС.

З метою уніфікації термінології в сфері охорони позначень для товарів і послуг, необхідно привести нормативні акти, в яких застосовуються відповідні терміни, у відповідність до ЦК України і застосовувати до всіх позначень, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб, єдиний термін – «торговельна марка».

Так у ЦК України нормативно закріплені два терміни: «торговельна марка» та «знак для товарів і послуг». Згідно зі

[100] Кодинець А. О. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. О. Кодинець. – К., 2006. – С. 7.

ст. 492 ЦК України торговельною маркою визнається будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які є придатними для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Відповідно до ст. 2 Директиви 2008/95/ЄС торговельні марки можуть складатися з будь-яких позначень, що можуть бути представлені графічно, зокрема, із слів, включаючи імена людей, малюнків і схем, літер, цифр, форми товару або його пакування, за умови, що такі знаки є належними для розрізнення товарів або послуг одного підприємства від іншого.

Таким чином, законодавство ЄС передбачає, що торговельною марка складається з будь-яких позначень, що можуть бути представлені графічно. Пропонуємо врахувати це і при визначенні даного терміну в українському законодавстві.

Також погоджуємося з автором [94, с. 197][101], що не будь-які фізичні та юридичні особи мають право на торговельну марку, а тільки ті, що здійснюють підприємницьку діяльність (виробляють товари та/або надають послуги).

Враховуючи все сказане, пропонуємо, по-перше, у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» замінити термін «знак для товарів і послуг» на термін «торговельна марка». По-друге, узгодити визначення терміну «торговельна марка», дане у ст. 492 ЦК України, із спеціальним законодавством України у сфері охорони прав на торговельну марку. По-третє, доповнити визначення терміну «торговельна марка» за українським законодавством та дати уточнене визначення даного терміну у ч. 1 ст. 492 ЦК України та у ст. 1 оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельну марку».*

[101] Білоусов В. М. Правові аспекти регулювання відносин, пов'язаних із торговельними марками / В. М. Білоусов // Часопис Київського університету права . − 2010. − № 3. – С. 197.

Ще одним проблемним питанням для українського законодавства в сфері охорони торговельної марки є наступне: ні в ЦК України, ні в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не має визначення поняття «колективна торговельна марка». Нині тільки Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг вказують на наявність в України таких позначень [95][102]. Єдина норма, тлумачення якої свідчить на користь існування колективної торговельної марки, це ч. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», яка надає право на одержання свідоцтва будь-якій особі, об'єднанню осіб або їх правонаступникам. Проте, стаття 7 bis Паризької конвенції містить припис, за яким країни-члени зобов'язані приймати заявки на колективні знаки і надавати їм правову охорону. Право на колективний знак надається спілкам, господарським асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням підприємств.

На відміну від законодавства України у законодавстві Республіки Білорусь дається визначення даного терміну. Так, згідно зі ст. 1021 ЦК Республіки Білорусь, колективним знаком є товарний знак об'єднання юридичних осіб, призначений для позначення товарів, що ними випускаються і (або) реалізуються та мають єдині якісні або інші спільні характеристики.

Відомий фахівець сфери інтелектуальної власності О. М. Мельник [85, с. 56][103] під колективною торговельною маркою розуміє марки союзу, асоціацій, тобто об'єднань, що мають правоздатність і є комерційними або юридичними особами публічного права, товарів і послуг, що служать для позначення суб'єктів, які їх виготовляють. При цьому колективна торго-

[102] Про затвердження Правил складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг : Наказ Державного патенту України від 28 липня 1995 р. № 116 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95

[103] Мельник О. М. Вказ. праця. – С. 56.

вельна марка служить для позначення товарів і послуг підприємств всіх членів асоціацій. Інші вітчизняні науковці і практики у своїх працях [86][104] також звертали увагу на це питання.

У проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності» [99][105] дається визначення терміну «колективна торговельна марка» як позначення, за яким товари і послуги учасників об'єднання осіб, існування якого не суперечить законодавству держави, в якій воно створено, відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

Ми можемо дати високу оцінку визначенню «колективна торговельна марка» дане у законопроекті, проте вважаємо, що дане визначення потребує уточнень і доповнень. По-перше, виникає питання: про яке об'єднання йдеться – про об'єднання фізичних осіб, які не можуть бути суб'єктами права на торговельну марку, об'єднання юридичних осіб чи про спільне об'єднання фізичних та юридичних осіб. Так відповідно до Паризької конвенції суб'єктами права на колективний знак є спілки, господарські асоціації та інші добровільні об'єднанням підприємств, тобто – об'єднання юридичних осіб. По-друге, дані об'єднання повинні випускати продукцію чи надавати послуги, що мають єдині якісні або інші спільні характеристики. Тож пропонуємо в ч. 2 ст. 492 ЦК України та в ст. 1 оновленого

[104] Герц. А. А. Порівняльне право на торговельні марки: навч.-метод. посібн. для студ. магістр. прогр. / А. А. Герц. – Х. : 2010. – 112 с.; Білоусов В. М. Правова охорона торговельних марок в Україні та Республіці Білорусь: порівняльно-правовий аспект / В. М. Білоусов, А. Б. Халмурадова // Юридичний вісник. – 2014. – № 2 (31). – С. 76–80; Білоусов В. М. Вказ. праця. – С. 196–199; Немеш П. Ф. Особливості охорони торговельних марок в Білорусі / П. Ф. Немеш // Адвокат. – 2010. − № 10 (121). – С. 13−16.

[105] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності : Проект Закону України від 30. 09. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/ Documents/Detail. − Назва з екрану.

закону України *«Про охорону прав на торговельну марку»* дати визначення поняття «колективна торговельна марка».

Отже, у процесі дослідження ми прийшли до наступних висновків:

по-перше, в цілому, визначення поняття торговельної марки за українським законодавством відповідає міжнародному досвіду, однак потребує узгодження та доопрацювання з урахуванням інтеграційних тенденцій України до Європейського Союзу;

по-друге, з метою уніфікації термінології в сфері охорони позначень для товарів і послуг, необхідно привести нормативні акти, в яких застосовуються відповідні терміни, у відповідність до ЦК України і застосовувати до всіх позначень, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб, єдиний термін – «торговельна марка»;

по-третє, враховуючи прагнення України стати членом Європейського Союзу, пропонуємо узгодити визначення терміну «торговельна марка» за українським законодавством з відповідним законодавством ЄС та дати уточнене визначення даного терміну в ч. 1 ст. 492 ЦК України та у ст. 1 оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельну марку».* Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства в сфері охорони торговельної марки характерним є процес універсалізації законодавств країн ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання позначень на єдиному просторі ЄС;

по-четверте, нині одним із проблемних питань у сфері охорони торговельних марок є питання щодо відсутності у законодавстві України визначення терміну «колективна торговельна марка». Тому, враховуючи пропозиції вітчизняних науковців і практиків та застосовуючи досвід іноземних країн, пропонуємо дати визначення даного поняття в ч. 2 ст. 492 ЦК України та в ст. 1 оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельну марку».*

Комерційне найменування. Комерційне найменування, поряд із торговельною маркою, є важливим елементом у системі взаємовідносин між виробником та споживачем. Вдало підібране комерційне найменування сприяє привернення уваги покупців, збільшенню обсягів продажу, а в результаті − оптимізації розвитку виробництва. Комерційне найменування є своєрідною візитною карткою підприємства, складовою її престижу, іміджу, тому економічна цінність комерційного найменування зростає в міру підвищення репутації підприємства на ринку.

У законодавстві України в сфері регулювання суспільних відносин щодо комерційних найменувань, як і в цивілістичній науці, для позначення найменування учасника цивільного обороту застосовуються різні юридичні терміни: «фірма», «фірмове найменування», «комерційне найменування». Єдиний підхід до розуміння термінів є особливо важливим як для здійснення комплексного дослідження інституту комерційного найменування, так і для визначення чітких меж застосування кожного юридичного терміна. Тому, пропонуємо розглянути, як визначаються дані терміни у законодавстві України, міжнародних нормативно-правових актах та у правовій доктрині.

На розвиток права на комерційні (фірмові) найменування в кожній окремій країні суттєво вплинув розвиток міжнародного регулювання інтелектуальної власності [100, с. 31][106]. Так, Паризька конвенція стала першим нормативним актом, який на міжнародному рівні закріпив та надав охорону такому специфічному об’єкту промислової власності як фірмове найменування, однак у даній Конвенції не міститься визначення цього терміну. У ст. 8 Паризької конвенції лише йдеться про те, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах-членах без

[106] Минков А. М. Международная охрана интеллектуальной собственности / А. М. Минков. − СПб. : Питер, 2001. − С. 31.

обов'язкової подачі заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знаку.

У Типовому законі ВОІВ «Про товарні знаки, комерційні найменування і недобросовісну конкуренцію» [101][107], розробленому в 1967 р. для країн, що розвиваються, йдеться про комерційні найменування. Відповідно до наведеного акта, комерційним найменуванням визнається ім'я або позначення, що визначає підприємство фізичної або юридичної особи.

Однією з найбільш сучасних міжнародних регіональних угод, якою встановлюються правовий режим комерційного найменування, є Картахенська угода 1993 р., учасницями якої є країни Латинської Америки − Еквадор, Болівія, Колумбія, Перу та Венесуела. Даною Угодою визначено, що комерційне найменування − це будь-яке позначення, яке ідентифікує економічну діяльність, підприємство чи торговельний заклад [102, с. 263][108]. Отже, міжнародні конвенції висловлюють загальні погляди світового суспільства на об'єкти права промислової власності.

У радянські часи на підставі Положення про фірму 1927 р. вживався термін «фірма», який застосовувався для індивідуалізації підприємства. Поступово в законодавстві пострадянських держав (Україна, Російська Федерація, Білорусь, Казахстан, Вірменія) термін «фірмове найменування» витісняє застарілий термін «фірма».

Аналізуючи період розвитку інституту фірмового найменування, слід зазначити, що в Україні інтерес до вказаного об'єкту права виник на початку 90-х років у результаті розвитку ринкової економіки. Саме в цей період в Україні були прийняті

[107] Modeling Law for developing countries on marks, trade names and acts of unfair competition. – Geneva : BIRPI, 1967.

[108] Козлова О. О. Комерційне (фірмове) найменування: основні правові питання / О. О. Козлова // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : [зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшеченка, Ю. Л. Бошицького]. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 263.

перші нормативні акти, які містили норми, що регулювали відносини по використанню фірмового найменування. Зокрема, і на сьогодні у ст. 229 Кримінального кодексу України, ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» вживається термін «фірмове найменування». Однак ці нормативні акти не мають визначення даного терміну, а лише спрямовані на зазначення вимог, які пред'являються, по суті, до фірмових найменувань різних видів юридичних осіб.

ЦК України та ГК України від 16 січня 2003 р. ввели досі невідомий для української правової доктрини термін для позначення засобу індивідуалізації учасників господарської діяльності – «комерційне найменування». Так, згідно зі ст. 420 ЦК України, до об'єктів права інтелектуальної власності належать комерційні (фірмові) найменування. У ст. 489 ЦК України зазначається, що правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Таким чином, ЦК України встановлює критерії охороноспроможності комерційних найменувань, але не містить визначення даного об'єкта права промислової власності.

Таким чином, сьогодні в Україні існує гостра необхідність вдосконалення чинного законодавства в сфері регулювання суспільних відносин щодо комерційних найменувань. Проте проаналізувати поняття комерційного найменування та його правового механізму неможливо без узгодження термінології, яку використовують для позначення цього об'єкта права. Першочерговий розгляд термінів і можливостей їх використання надасть змогу більше зрозуміти саму суть досліджуваного явища.

У правовій доктрині поняття «фірмове найменування», як правило, зводиться до того, що це певне позначення

(найменування), під яким підприємець виступає в цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу поряд з іншими учасниками цивільного обороту [55, с. 571; 103, с. 331; 104, с. 151; 105, с. 71][109].

Так, В. О. Калятін [103, с. 331][110] вважає, що під фірмовим найменуванням потрібно розуміти позначення юридичної особи, що дозволяє відрізнити її від інших учасників економічного обігу. На нашу думку, дане визначення є найбільш лаконічним і чітко відображає суть об'єкта права. Н. О. Саніахметова вважає, що метою фірмового найменування є індивідуалізація підприємства й виключення сплутування з іншими суб'єктами підприємницької діяльності [106, с. 99–101][111].

На думку дослідників Н. С. Кузнєцової та О. В. Кохановської, комерційне (фірмове) найменування є додатковим найменуванням, яким можуть володіти підприємницькі товариства, та яке може не збігатися з найменуванням товариства, що вказується в установчих документах та свідоцтві про державну реєстрацію [107, с. 451][112].

Суб'єктами права на комерційне (фірмове) найменування є юридичні особи. Згідно зі ст. 23 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів

[109] Див. : Сергеев А. П. Вказ. праця – С. 571; Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права) / В. О. Калятин. − М. : Норма, 2000. − С. 331; Право інтелектуальної власності : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. − К. : Видавничій Дім «Ін Юре», 2002. − С. 151; Селіванов А. Кому належить право на фірмове найменування (фірму) / А. Селіванов // Право України. − 2002. − № 11. − С. 71.

[110] Калятін В. О. Вказ. праця. – С. 331.

[111] Саниахметова Н. Право субъекта предпринимательства на фирменное наименование / Нина Саниахметова // Бизнес (Бухгалтерия). – 2000. − №39 (402). – С. 99−101.

[112] Кузнєцова Н. С. Найменування юридичної особи і комерційне (фірмове) найменування: проблема співвідношення, регулювання і захисту / Н. С. Кузнєцова, О. В. Кохановська // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : [зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшеченка, Ю. Л. Бошицького]. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 451.

підприємницької діяльності» [108][113] юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму та назву.

Виникає питання, чи можуть бути фізичні особи-підприємці суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування? Стаття 159 ГК України прямо передбачає, що суб'єкт господарювання − юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування. При цьому громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Погоджуємося з думкою авторів [109, с. 81][114], що таке вирішення питання не відповідає сутності терміну «комерційне найменування». На підставі ст. 28 ЦК України фізична особа набуває цивільних прав і обов'язків та здійснює їх під своїм ім'ям. Вказане повною мірою стосується участі фізичної особи у підприємницьких відносинах. Комерційне найменування є засобом індивідуалізації юридичної особи (ст. 90 ЦК України). У цьому аспекті більш теоретично обґрунтованою є позиція російського законодавця, який керується тим, що володільцями права на фірму можуть бути лише комерційні юридичні особи (п. 4 ст. 54 ЦК Російської Федерації).

Отже, комерційне (фірмове) найменування має на меті індивідуалізувати юридичну особу в процесі здійснення нею діяльності з виробництва та (або) реалізації товарів, надання послуг. Як і торговельна марка, комерційне найменування виконує функцію індивідуалізації. Однак, якщо перша індивідуалізує товари та послуги суб'єкта серед товарів та послуг інших осіб, то комерційне найменування індивідуалізує самого

[113] Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності : Закон України від 15 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. − № 31–32. – Ст. 263.

[114] Див.: Коссак В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності : підруч. [для юрид. вищ. навч. закл.] / В. М. Коссак, І. Є. Якубівський. − К. : Істина, 2007. − С. 81.

суб'єкта, його діяльність в цілому. Таким чином, юридична особа може мати декілька торговельних марок, зареєстрованих для різних видів товарів та послуг, але лише одне комерційне найменування [109, с. 77][115].

В правовій літературі є різні точки зору дослідників щодо тотожності визначень термінів «фірмове найменування» та «комерційне найменування». Зокрема, Ю. Л. Бошицький [110, с. 8][116] та О. О. Козлова [111, с. 370][117] вважають дані терміни тотожними. Зокрема, у законодавстві США в сфері охорони позначень дані терміни також вважаються тотожними: ними позначається ім'я підприємця чи найменування підприємства, що використовується особою для своєї ідентифікації [112][118].

Проте існує й інша точка зору. Деякі дослідники вважають, що запровадження до чинного законодавства України терміна «комерційне найменування» зумовило неоднозначні погляди фахівців на питання співвідношення його із терміном «фірмове найменування». Так, М. В. Паладій [113, с. 371][119] та Т. М. Шевелева [114, с. 12][120] зазначають, що принциповою відмінністю терміна «комерційне найменування» від терміна «фірмове найменування» в тому, що останнє можуть використовувати лише юридичні особи, тоді як учасниками комерційної діяльності можуть бути, зокрема, і приватні

[115] Там само. – С. 77.
[116] Бошицький Ю. Л. Аспекти правової охорони комерційних найменувань в Україні / Ю. Л. Бошицький, О. О. Козлова // Інтелектуальна власність. − № 9. − 2005. − С. 8.
[117] Козлова О. О. Деякі проблеми визначення комерційного (фірмового) найменування в Україні / О. О. Козлова // Держава і право. Юридичні і політичні науки : збірн. наук. праць. − 2004. − Вип. 26. − С. 370.
[118] United States Code, Title 15-Commerce and trade, Chapter 22-Trade Marks, 15 U.S.C. 1127.
[119] Паладій М. В. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування / М. В. Паладій / Правова охорона комерційних позначень в Україні : проблеми теорії і практики : [збірн. / Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький; Інститут держави і права ім. Корецького НАН України]. − К. : Юрид. думка, 2006. − С. 371.
[120] Шевелева Т. М. Комерційне найменування − проблеми правової охорони в Україні / Т. М. Шевелева // Інтелектуальна власність. − № 7. − 2005. − С. 12.

підприємці без статусу юридичної особи. На думку дослідників, визначення терміна «комерційне найменування» за змістом, викладеним у ЦК України та ГК України, ширше, ніж терміна «фірмове найменування», оскільки суб'єктами права на комерційне найменування можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці.

На нашу думку, терміни «комерційне найменування» і «фірмове найменування» мають вживатися як рівнозначні лише тимчасово, поки у відповідному законодавстві України не уніфікують термінологічне поняття «комерційне найменування» і не внесуть змін до тих законодавчих актів, в яких вживається термін «фірмове найменування».

Країни з розвиненою ринковою економікою у визначення терміна «комерційне найменування» вкладають неоднакове значення, тому й правові режими з використання комерційних найменувань є різноманітними. Правові норми, що регулюють ці відносини, містяться в торговельних або цивільних кодексах відповідних країн, у законодавстві про припинення недобросовісної конкуренції, а також встановлюються судовими прецедентами в країнах, де за прецедентом закріплюється значення одного із джерел права. Деякі норми стосовно комерційних найменувань можуть міститися й у законодавстві про торговельні марки. Наприклад, у таких скандинавських країнах як Данія, Фінляндія, Норвегія, Швеція комерційні найменування отримують значно більшу охорону, ніж торговельні марки [115][121].

В Україні правові питання регулювання суспільних відносин щодо використання комерційних найменувань є досить проблемними через новизну зазначених відносин та відсутність

[121] Див.: Бошицький Ю. Комерційне найменування / Юрій Бошицький, Оксана Козлова // Юридичний вісник України. – 2005. − № 24.

визначення даного терміну у відповідному національному законодавстві[122].

Так, Державним підприємством «Українське агентство з авторських і суміжних прав» у 1998 р. було видано свідоцтво про державну реєстрацію на твір «Назва закритого акціонерного товариства страхової компанії «Д...К» з іноземними інвестиціями». При вирішенні справи за позовом про скасування вказаної державної реєстрації господарські суди усіх інстанцій виходили з того, що словосполучення «Назва закритого акціонерного товариства страхової компанії «Д...К» з іноземними інвестиціями» не може бути об'єктом авторського права, оскільки не є твором у галузі літератури, науки або мистецтва. Зареєстроване словосполучення є найменуванням ЗАТ страхової компанії «Д...К» з іноземними інвестиціями та використовується на його бланках, тобто фактично є комерційним найменуванням третьої особи (п. 6 Оглядового листа Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [116][123].

Виходячи з наведеного, пропонуємо, по-перше, визначення терміну «комерційне найменування» включити до положень Глави 43 ЦК України як основного джерела правового регулювання відносин, пов’язаних із правом інтелектуальної власності на комерційне найменування. По-друге, для того, щоб

[122] Пропонується розглянути на практиці вирішення одного із спірних питань щодо можливості охорони комерційного найменування юридичної особи на основі положень авторського права.

[123] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав па об'єкти авторського права і суміжних прав (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 22.01.2007 № 01-8/25 [Електронний ресурс] // Вісник господарського судочинства. − 2006. − № 3. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v8_25600-07. − Назва з екрану.

уникнути плутанини, пропонуємо у відповідному законодавстві України замінити термін «фірмове найменування» на термін «комерційне найменування».

Підсумовуючи все сказане, можна зазначити, що на сьогодні для розвитку чесних конкурентних відносин як на міжнародному ринку, так і в Україні зокрема, нагальною є потреба вдосконалення правового регулювання в сфері охорони комерційних найменувань. У світлі актуальних правових та економічних процесів, що відбуваються сьогодні в Україні, таке удосконалення має здійснюватися через приведення національного законодавства в сфері охорони комерційних найменувань у відповідність до норм ЦК України.

Географічне зазначення. В умовах ринкової конкуренції індивідуалізація виготовленого товару забезпечується не лише шляхом позначення його торговельною маркою. Суттєву роль відіграють особливі властивості товару, пов’язані з географічним місцем його виготовлення. Природні чи людські фактори, характерні для відповідного географічного місця, зумовлюють надання виробленим товарам особливих ознак, що забезпечують їх відмежування від однорідних товарів інших виробників. Тому споживач при виборі товару орієнтується також на географічне джерело його походження. Масовий випуск однорідних товарів, розвиток торгівлі і жорсткість конкуренції привели до посилення ролі позначення, яке вказує на особливі властивості товару та супроводжує цей товар як засіб індивідуалізації і реклами. Виникає потреба правової охорони географічних назв, використаних у позначенні товару, яка забезпечується цивільним законодавством шляхом формування комплексу правових норм в даній сфері.

Для того, щоб з’ясувати, які недоліки існують в Україні при застосуванні термінів для позначення місця походження товару, доцільно розглянути, як дані терміни визначаються в міжнарод-

них актах, законодавстві ЄС та у відповідному національному законодавстві.

Слід зазначити, що в світі гармонізація термінології національних законодавств в сфері охорони позначень місця походження товарів відбувається на основі таких міжнародних актів як, зокрема, Паризької конвенції, Мадридської угоди про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману споживачів, зазначень про походження товарів 1891 року (далі − Мадридська угода про зазначення походження товарів), Лісабонської угоди про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію 1956 року (далі – Лісабонська угода), Угоди ТРІПС.

Так, згідно зі ст. 1 Паризької конвенції серед об'єктів промислової власності зазначаються найменування місця походження та зазначення походження товару. Проте в Паризькій конвенції визначається тільки термін «зазначення походження», але відсутні пояснення стосовно терміну «найменування місця походження». Тому не зрозуміло, чи може цей термін підпадати під термін «зазначення походження» і завдяки чому вони відрізняються один від одного. Отже, Паризька конвенція хоч і не визначила чітко правовий режим для найменувань місця походження та зазначень походження товару, проте вона встановила право на захист даних об’єктів права і дала пояснення терміну «зазначення походження» як вказівки на місцевість, район, де знаходиться ця місцевість, країну, що застосовуються у понятті походження товару.

Термін «зазначення походження» застосовується і в Мадридській угоді про зазначення походження товарів. Зокрема, у ст. 1 даної Мадридської угоди про зазначення походження товарів вказано, що всі товари, які мають неправдиве або оманливе зазначення, за допомогою якого одну з країн-учасниць або місце, розташоване в цій країні, зазначено як країну або місце

походження, підлягають конфіскації при ввезенні до будь-якої з вище згаданих країн [117][124].

На відміну від Паризької конвенції та Мадридської угоди про зазначення походження товарів, Лісабонська угода об'єктом охорони вважає тільки найменування місця походження товарів. Згідно зі ст. 2 Лісабонської угоди найменування місця походження – це географічна назва країни, регіону чи місцевості, що використовується для зазначення товару, що звідти походить, якість і властивості якого визначаються виключно чи значною мірою географічним середовищем, включаючи природні та етнографічний фактори [118][125]. Зазначення походження товару, особливі властивості якого прямо не слідують із географічного середовища, угодою не передбачені. Це обмеження перешкоджає приєднанню до Лісабонської угоди тих країн, у законодавстві яких не передбачено охорону найменування місця походження товарів.

Таким чином, законодавче врегулювання відносин щодо охорони об'єктів права на позначення місця походження товару як на міжнародному, так і на національному рівнях окремих країн виникло на рубежі XIX–XX ст. ст. Спочатку у міжнародних актах з'явився термін «зазначення походження», що вказував на походження товарів з тієї чи іншої місцевості, країни. Такі зазначення могли застосовуватись для вказівки на походження з певного регіону, місцевості, країни як продуктів природи, так і продуктів, наприклад, землеробства, скотарства, мисливства [119, с. 394][126].

---

[124] Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, які вводять в оману споживачів, зазначень про походження на товарах від 14 липня 1891 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/treaties/en/ip/madrid/ . – Назва з екрану.

[125] Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію від 31 жовтня 1958 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/lisbon/en/legal_texts/lisbon_agreement.html. − Назва з екрану.

[126] Петров В. Правова охорона географічних зазначень та проблеми правозастосування в Україні / В. Петров, С. Полачек, А. Смертюк // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 394.

Виробництво, виготовлення та розповсюдження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів посідають важливе місце в економіці Європейського Союзу. Законодавчі ініціативи в сфері охорони географічних найменувань були розпочаті в ЄС у 80-х роках XX століття. Порівняно новий термін «географічне зазначення» вперше з'явився у Регламенті Ради ЄС «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів» № 2081/92 від 1992 року (далі – Регламент ЄС) [120][127]. Сфера застосування цього Регламенту ЄС обмежується певними сільськогосподарськими продуктами та продовольчими товарами, для яких існує зв'язок між характеристиками продукту чи товару та їхнім географічним походженням.

Термін «географічне зазначення» також застосовується і визначається в Угоді ТРІПС. Відповідно до ст. 22 цієї Угоди географічне зазначення – це позначення, що вказує на походження товару з території певної держави або регіону чи місцевості на цій території, коли якість, репутація чи інша характеристика товару, по суті, зумовлені цим географічним походженням. Таким чином, в Угоді ТРІПС поняття «географічне зазначення» об'єднує два вже відомих поняття: зазначення походження товару та найменування місця походження товару.

У Главі 45 ЦК України для позначення місця походження товару використовується новий для вітчизняного законодавства термін «географічне зазначення». Але в ЦК України не дається визначення даного терміну. Закріплення цієї правової категорії зумовлюється потребою уніфікації термінології та гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими вимогами.

[127] Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs [Official Journal L 208, 24.07.1992] Регламент Ради ЄЕС «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів» № 2081/92 від 24 червня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wwwuatm.com.ua/show_law.php. – Назва з екрану.

Проте на рівні спеціального законодавства зміна правових термінів ще не відбулась.

Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 р. [121][128] для позначення місця походження товару використовує поняття «просте та кваліфіковане зазначення походження товару», «назва місця походження» та «географічне зазначення походження товару».

Відповідно до ст. 1 даного Закону України видами зазначення походження товару є просте та кваліфіковане зазначення, яке, у свою чергу, включає назву місця походження та географічне зазначення походження товару. Кожен із цих видів ідентифікуючих позначень має свій правовий режим, особливості якого можна визначити шляхом їх співставлення.

При визначенні, яке позначення може бути об’єктом охорони як географічне зазначення, необхідно враховувати, що видові назви товарів і прості зазначення походження товарів не можуть бути об’єктами права промислової власності.

Видова назва товару − це застосовувана в назві товару назва географічного місця, в якому спочатку товар цього виду вироблявся, яка згодом стала загальновживаною в Україні як назва певного виду товару безвідносно до конкретного місця його походження (наприклад, ковбаси: «Московська», «Краківська», «Одеська»). У цьому випадку втрачено характерний для географічного зазначення зв’язок «місце-товар», а натомість виник зв'язок «товар-якість».

Просте зазначення походження товару − будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова такого позначення.

[128] Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.99 № 753-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.

Наприклад, словесне позначення «Виготовлено в Україні», графічне зображення Ейфелевої вежі, що асоціюється з Парижем, пірамід − із Єгиптом, Золотих Воріт − із Києвом.

Правова охорона простого зазначення походження товару надається на підставі його використання і полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця походження товару. Пояснюється це тим, що основна функція простого зазначення походження товару − інформативна, тобто зазначає географічне місце, де вироблений товар чи надана послуга.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» кваліфіковане зазначення походження товару включає назву місця походження товару і географічне зазначення походження товару. Прикладом назви місця походження є мінеральна вода «Царичанська», торт «Київський», чай «Краснодарський». Прикладом географічного зазначення походження товару може бути: оренбурзький платок, вологодські мережива, петриківський розпис.

Кваліфіковане зазначення походження товарів підлягає охороні як об'єкт інтелектуальної власності на підставі його реєстрації. Підставою для цього є наявність зв’язку «місце − особливі властивості, конкретні якості чи репутація, інші характеристики товару». У цьому випадку передбачається прямий зв’язок між якістю продукту, наявністю в нього конкретних особливостей або інших характеристик і місцем його виробництва. До того ж, наявність цих якостей у товарі є постійною і зумовлена природними умовами чи характерним для цього географічного місця людським фактором, що об'єктивно існує в зазначеному географічному місці.

Розмежування між назвою місця походження та географічним зазначенням походження проводиться за трьома критеріями:

1) назва місця походження товару застосовується у випадку, коли товар має особливі властивості, а географічне зазначення − коли товар має певні якості, репутацію або інші характеристики;

2) для назви місця походження обов'язковою є вимога, що властивості товару виключно або головним чином зумовлені самою природою чи людським фактором. Тобто для назви місця походження залежність особливих характеристик товару від природних умов місця походження товару є обов'язковою: хоча особливі властивості товару, позначеного цією назвою, можуть залежати і від людського фактора, характерного для цієї місцевості, однак обов'язково в поєднанні з природними умовами (тобто використанням місцевої сировини, кліматичних умов, корисних копалин тощо).

Для географічного зазначення походження у цьому ж контексті використовується термін «в основному», тобто допускається менш твердий зв'язок. У цьому випадку особливі характеристики, якість і репутація можуть залежати як від природних умов, так і від людського фактора, а також можуть бути зумовлені поєднанням природних умов і професійного досвіду, традицій і етнографічних особливостей, характерних для даної місцевості;

3) для назви місця походження виробництво і переробка товару здійснюються в межах зазначеного географічного місця, а для географічного зазначення походження достатньо, щоб хоча б основна складова позначеного цією назвою товару вироблялася або перероблялася в межах зазначеного географічного місця. Отже, для географічного зазначення походження сировина може бути привезена з інших регіонів і піддана істотній переробці, достатній для надання характерних рис готовому товару [122, с. 437–438][129].

[129] Право інтелектуальної власності : підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. − К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. − С. 437–438.

Погоджуємося з думкою тих науковців [100, с. 33; 123, с. 153][130], які зазначають, що в законодавстві в сфері охорони позначень слід використовувати єдиний термін − «географічне зазначення». Головною метою поділу географічних зазначень на зазначення походження та найменування місця походження товару є те, що індивідуалізація товару, виділення його із маси однорідних товарів відбувається саме завдяки його специфічним властивостям, які обумовлюються географічним середовищем місця походження товару. Така позиція є більш прийнятною з практичної точки зору, оскільки вона повністю враховує положення Угоди ТРІПС та Директиви Ради ЄС. Такий поділ географічних зазначень прийнято також у рамках ВОІВ. Так, у правових документах ВОІВ використовується термін «географічне зазначення», що охоплює правову охорону назв та зазначень, незалежно від того, чи якість даного товару визначається місцем його географічного походження (найменуванням місця походження), чи просто вказується на місце походження даного товару (зазначення походження).

Підсумовуючи наведені аргументи, слід зазначити, що на практиці досить важко відрізнити «географічне зазначення походження товару» від «назви місця походження товару». Саме тому вважаємо, що така деталізація в національному законодавстві є зайвою, такою, що тільки ускладнює механізм застосування законодавчих актів на практиці. Було б доцільно об’єднати ці два схожих поняття під одним уніфікованим терміном «географічне зазначення» і внести відповідні зміни до Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Далі потрібно визначитися зі співвідношенням понять «географічне зазначення», яке міститься в Цивільному кодексі, та «зазначення походження товарів», яке міститься в Законі України

[130] Див.: Минков А. А. Вказ. праця. − С. 33.; Громов Ю. А. Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: [энциклоп. справ.] / Ю. А. Громов. – М. : Экономика, 2003. – С. 153.

«Про охорону прав на зазначення походження товарів». Так в ЦК України використано лише термін «географічне зазначення», визначення якого відсутнє. Більше того, ЦК України відсилає нас до спеціального законодавства, але в Законі України «Про охорону права на зазначення походження товару» термін «географічне зазначення» не застосовується і не визначається. Даний Закон України оперує зовсім іншими категоріями. Співвідношення між поняттями «географічне зазначення» та «зазначення походження товарів» у ЦК України теж прямо не встановлено.

На нашу думку, термін «географічне зазначення» є більш широким за змістом і цілком здатний охопити терміни: «назва місця походження товару» та «зазначення походження товару», яке, в свою чергу, поділяється на «просте зазначення походження товару» та «кваліфіковане зазначення походження товару».

Отже, роблячи висновки з попереднього матеріалу, вважаємо за потрібне внести відповідні зміни до Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товару», а саме: замінити терміни «назва місця походження» та «зазначення походження» на уніфікований термін «географічне зазначення» і дати визначення терміну «географічне зазначення» у ст. 1 оновленого закону України *«Про охорону прав на географічне зазначення».*

1.4. Суб'єкти права на об'єкти промислової власності

У відносинах, пов'язаних зі створенням і набуттям прав на об'єкти промислової власності, бере участь велика кількість суб'єктів, представлених як фізичними, так і юридичними особами [124, с. 159][131].

[131] Охорона інтелектуальної власності в Україні / [С. О. Довгій, В. О.Жаров, В. О. Зайчик та ін.]. – К. : Форум, 2002. – С. 159.

Під суб'єктами інтелектуальної (промислової) власності нами розуміються особи, які можуть бути володільцями майнових і особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної та промислової власності, зокрема. На підставі ст. 421 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Суб'єктом права промислової власності може бути будь-яка фізична особа незалежно від її віку, фізичного чи психічного стану. Отже, специфічною особливістю правосуб'єктності у сфері інтелектуальної (промислової) власності є те, що суб'єктом творчої діяльності може бути і недієздатна особа. Для визнання творцем того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності чинним законодавством не вимагається наявність його дієздатності. Творцем можуть бути не тільки неповнолітні діти, а також недієздатні особи. Адже здатність до творчості є у кожної людини, її просто треба розвивати. Р. Б. Шишка [125, с. 16][132] стверджує, що творчість притаманна людині з того моменту, відколи вона визнає себе такою.

Суб'єктами права на промислову власність можуть бути й юридичні особи, у тому числі і роботодавці. При цьому слід враховувати, що інтелектуальні права можуть бути класифіковані на первинні та похідні. Первинні − це права, придбані за допомогою своїх власних дій (їх володарем є людина, творчою працею якої створений об'єкт інтелектуальної власності). Суб'єкти похідного права отримують права від інших осіб і стають правонаступниками майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. При переході суб'єктивних прав творця

[132] Шишка Р. Б. Охорона інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : [монографія] / Роман Богданович Шишка. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – С. 16.

до інших осіб у всіх випадках за творцем залишаються його особисті немайнові права [126, с. 18–25][133].

Відповідно до ч. 1 ст. 104 ЦК України правонаступництво може виникнути у разі припинення діяльності однієї юридичної особи з подальшою передачею свого майна, прав та обов'язків (в тому числі і майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності) іншім юридичним особам – правонаступникам. Зокрема, згідно зі ст. 28 (п. 6) Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» власник патенту на підставі договору може передати право власності на винахід будь-якій особі, яка стає його правонаступником. На підставі ст. 20 (п. 4) Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» власник патенту може передавати на підставі договору право власності на промисловий зразок будь-якій особі, яка стає правонаступником власника патенту.

Правонаступництво в сфері промислової власності слід розрізняти як добровільне і примусове. Добровільне правонаступництво має місце тоді, коли власник охоронного документу передає свої майнові права іншій особі добровільно, наприклад, на підставі договору чи заповіту [127, с. 64][134].

Примусове правонаступництво має місце тоді, коли передбачається відчуження суб'єктивних майнових прав проти волі їх носіїв (наприклад, перехід об'єктів права промислової власності у суспільне надбання після спливу строку їх охорони). Статтею 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» передбачена примусова ліцензія. Подібні норми містять й інші закони України в сфері промислової власності.

Суб'єктами права на винахід, корисну модель та промисловий зразок (об'єкти патентного права) є: винахідник, автор

[133] Рясенцев В. А. Неимущественные права авторов изобретений / В. А. Рясенцев // Вопросы изобретательства. – 1978. – № 4. – С. 18.

[134] Див.: Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / [А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Крищенко та ін.]. – Севастополь: Ін-т юрид. дослід., 2004. – Т.2: А.С.К. – 2004. – С. 64.

промислового зразка; інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок за договором чи законом.

Первинним суб'єктом на об’єкт патентного права є творець даного об’єкту. Після державної реєстрації та проходження експертизи відповідні об’єкти права набувають правової охорони, а суб’єкт отримує охоронний документ (патент) та набуває статусу суб’єкта патентних прав.

Національне законодавство передбачає право першого заявника на одержання патенту. При цьому Установою не передбачено перевірки того, чи дійсно заявник є винахідником (автором промислового зразка). У заяві про видачу патенту має бути зазначено відомості про винахідника (автора промислового зразка). Якщо патент було одержано з порушенням прав винахідника (автора промислового зразка), це може бути підставою для визнання такого патенту недійсним.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» право на одержання патенту на винахід, корисну модель чи промисловий зразок має творець об'єкта права. Якщо об'єкт є результатом спільної творчої праці кількох осіб, такі особи мають рівні права на одержання патенту.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 10 Закону України «Про охорону прав па промислові зразки», якщо один і той самий винахід (корисна модель, промисловий зразок) створено кількома особами незалежно одна від одної, то право на одержання патенту має та особа, чия заявка має більш ранню дату подання або більш ранню дату пріоритету.

У передбачених законом випадках право на одержання патенту належить не творцю об’єкта права, а іншим особам (роботодавцю, іншому правонаступнику). Так, на підставі ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 8 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»

роботодавець має право на одержання патенту на службовий винахід, корисну модель чи промисловий зразок, якщо інше не передбачено договором. Варто звернути увагу на те, що у ч. 2 ст. 429 ЦК України закріплене інше правило − майнові права інтелектуальної власності на об’єкт, створений працівником у зв'язку із виконанням службових обов’язків, належать працівникові і роботодавцеві спільно, якщо інше не обумовлено договором.

Отже, ЦК України принципово змінив порядок регулювання відносин з приводу створення службових об'єктів інтелектуальної власності. Нині майнові права на такий об'єкт належать їх творцю і роботодавцеві спільно, на відміну від раніше діючого законодавства, яке віддавало перевагу роботодавцеві. Це положення може бути змінене лише за домовленістю творця об’єкта права і роботодавця на підставі договору. Таким кроком законодавець намагався надати більше прав творцям результатів інтелектуальної праці. Проте, такий спосіб розподілу майнових прав на об’єкт права не зовсім притаманний патентному законодавству більшості країн Європи та світу.

На наш погляд, дана норма не здається вдалим розв’язанням складних відносин між сторонами. Визнання спільним права на об’єкт інтелектуальної власності ще більше ускладнює відносини між роботодавцем і творцем об’єкта права. Як будуть визначатися ці частки спільного права? При визначенні часток у спільному праві слід враховувати певні чинники, наприклад, творчий внесок винахідника (автора промислового зразка), обсяг матеріальних витрат роботодавця, передбачений прибуток від використання даного об’єкта права та інше. На практиці розрахувати це, а також спрогнозувати прибуток від використання даного об’єкту досить проблематично. Але ж може бути різний вклад у створення винаходу і незрозуміло, як розподілити використання цього об’єкту інтелектуальної власності між

сторонами. Як зазначає В. М. Крижна [128, с. 39][135], з погляду права ідеальною є ситуація, коли на об'єкт права інтелектуальної власності має права лише один суб'єкт. Це спрощує процес реалізації прав.

У дисертаційному дослідженні «Право на службовий винахід» [129, с. 4–5][136] автором пропонувалося розподілити службові винаходи на дві категорії. На службовий винахід, створений працівником-винахідником у зв'язку з виконанням трудового завдання (перша категорія). За таких умов право на отримання патенту буде мати роботодавець, якщо між сторонами у цивільно-договірному порядку врегульована передача майнових прав. Винахідник має одержати винагороду, що відповідає економічній цінності винаходу й (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем.

Право на отримання патенту на службовий винахід, створений працівником-винахідником за власною ініціативою з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва та обладнання роботодавця (друга категорія), буде за працівником-винахідником. У цьому випадку роботодавець буде мати право на безоплатне використання даного винаходу на умовах ліцензійного договору.

Такий підхід дозволяє диференційовано підходити до визначення між сторонами майнових прав на службові об'єкти права для створення в Україні атмосфери сприяння і заохочення до творчої діяльності.

Ми згодні з позицією О. А. Підопригори [130, с. 404][137], що « ...за творцем слід визнати право власності, а роботодавцеві

[135] Крижна В. Види договорів у сфері інтелектуальної власності / Валентина Крижна // Інтелектуальний капітал. – 2004. – № 4. – С. 39.

[136] Ярошевська Т. В. Право на службовий винахід : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т. В. Ярошевська. − К, 2009. – С. 4–5.

[137] Підопригора О. А. Право інтелектуальної власності і новий Цивільний кодекс України / О. А. Підопригора // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2,3 – С. 404.

надати право використовувати зазначений об’єкт протягом визначеного законом строку за невиключною ліцензією».

Патентне законодавство України передбачає, що право на одержання патенту має правонаступник винахідника (автора промислового зразка) чи правонаступник роботодавця. Таким чином, право на одержання патенту може переходити до іншої особи в порядку правонаступництва. Це може мати місце, зокрема, у разі смерті творця об’єкта права, реорганізації юридичної особи − роботодавця, переходу права на одержання патенту до правонаступника за договором.

Положення законодавства України, яким встановлюється перелік осіб, що є суб’єктами на об’єкти патентного права відповідає положенням Європейської конвенції. Право на отримання європейського патенту також належить винахіднику (автору промислового зразка) або його правонаступнику. Подати заявку на одержання європейського патенту може будь-яка фізична або юридична особа.

На підставі ст. 493 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Погоджуємося з думкою авторів [109, с. 88; 94, с. 197][138], які вважають, що так, як мета торговельної марки − індивідуалізація товару і послуги, тому суб’єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку мали б визнаватися лише ті фізичні та юридичні особи, які є суб’єктами підприємницької діяльності. Проте, у ЦК України була збережена позиція Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», яка визнає суб’єктом права на торговельну марку фізичних та юридичних осіб без будь-яких обмежень. Правилами складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на торговельну марку теж не передбачено необхідність

[138] Див.: Коссак В. М., Якубівський І. Є. Вказ. праця. − С. 88; Білоусов В. М. Вказ. праця – С. 197.

подання заявником документів, що підтверджували б за ним статус суб'єкта підприємницької діяльності.

На підставі ч. 2 ст. 493 ЦК України суб'єктами права на одну і ту саму торговельну марку (знак для товарів і послуг) можуть бути декілька осіб. І це положення відповідає ст. 7 Паризької конвенції про охорону промислової власності, де йдеться про надання охорони колективним знакам.

Положення національного законодавства, яким встановлюється перелік осіб, які є суб'єктами права на торговельну марку, відрізняється від положень Регламенту Ради ЄС 40/94 від 20 грудня 1993р. «Про товарний знак Співтовариства» [131][139]. Відповідно до ст. 5 Регламенту Ради ЄС 40/94, власником товарного знаку ЄС може бути будь-яка фізична або юридична особа, включаючи суб'єктів публічного права, і вважаємо таку класифікацію доречною.

Слід мати на увазі, що охорона та захист майнових прав на запатентований чи зареєстрований об'єкт промислової власності діє протягом строку чинності охоронного документу. У такому разі, правоволодільці на об'єкти промислової власності, права яких підтверджено відповідним охоронним документом, знаходяться в більш вигідному становищі – їх права офіційно підтверджені [132, с. 280–281][140]. Як зазначає Р. Б. Шишка [125, с. 256–257][141]: « …якщо розробку запатентовано чи зареєстровано на території України і за це сплачено відповідний реєстраційний збір чи підтримується у чинності охоронний документ, то у такому разі національне право та національна економічна система від імені держави здійснює спеціальну охорону належних прав».

[139] Про товарний знак Співтовариства : Регламент Ради (ЄС) № 40//94 від 20 грудня 1993 р. / ОВ L 011, 14.01.1994, С. 1

[140] Рожкова М. А. Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора / М. А. Рожкова. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – С. 280–281.

[141] Шишка Р. Б. Вказ. праця. – С. 256–257.

Суб’єктами права на комерційне (фірмове) найменування є юридичні особи. Згідно зі ст. 23 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – суб’єктів підприємницької діяльності» юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму та назву. Таке найменування вноситься до Єдиного державного реєстру суб’єктів господарської діяльності.

У статті 489 ЦК України йдеться про особу як суб’єкта прав на комерційне найменування. Відповідно до ст. 2 ЦК України особа може бути фізичною або юридичною. Погоджуємося з думкою науковців [109, с. 80–81][142], що статтю 489 ЦК України в частині визначення кола суб’єктів права на комерційне найменування слід тлумачити з урахуванням самої природи комерційного найменування. Визнання будь-якої особи (фізичної чи юридичної) суб’єктом права інтелектуальної власності на комерційне найменування було б перебільшенням з таких міркувань.

Насамперед поняття «комерційне найменування» своїм змістом передбачає, що цей об’єкт права стосується лише суб'єктів підприємницької діяльності. Сказане відображено, зокрема, у ст. 90 ЦК України, яка закріплює право на комерційне найменування не за всіма юридичними особами, а лише за підприємницькими товариствами. До них ЦК України зараховує господарські товариства та виробничі кооперативи. Крім цього, на підставі ГК України до суб’єктів права на комерційне найменування відносяться приватні підприємства, що здійснюють підприємницьку діяльність, державні комерційні підприємства, комунальні комерційні підприємства. Таким чином, не є суб’єктами права на комерційне найменування юридичні особи, які не є суб’єктами підприємницької діяльності (політичні партії, органи державної влади, громадські організації тощо).

[142] Див.: Коссак В. М., Якубівський І. Є. Вказ. праця. – С. 80–81.

Таких позицій дотримується і судова практика. Так, в одній із справ господарського суду виникло питання щодо можливості застосування норм ЦК України та ГК України про комерційне найменування до назв громадських організацій. Залишаючи рішення місцевого господарського суду та постанову апеляційного господарського суду без змін, Вищий господарський суд України зазначив у своїй постанові, що до спірних відносин сторін у цій справі не можуть застосовуватися положення ст. ст. 90, 489–491 ЦК України та ст. ст. 33, 159 ГК України, оскільки комерційні найменування можуть мати лише підприємницькі товариства, а не громадські організації (п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/845 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист права власності на комерційне найменування (за матеріалами справ, розглянутих в касаційному порядку Вищим господарським судом України)») [133][143].

Виникає питання, чи можуть бути фізичні особи-підприємці суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування? Стаття 159 ГК України прямо передбачає, що суб'єкт господарювання − юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування. При цьому громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Проте, таке вирішення питання не відповідає сутності комерційного найменування. На підставі ст. 28 ЦК України фізична особа набуває цивільних прав і обов'язків та здійснює їх під своїм ім'ям. Вказане повною мірою стосується участі фізичної особи у

[143] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист права власності па комерційне найменування (за матеріалами справ, розглянутих в касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/845 [Електронний ресурс] // Вісник господарського судочинства. − 2006. − № 3. − Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_845600-06. − Назва з екрану.

підприємницьких відносинах. Комерційне найменування є засобом індивідуалізації юридичної особи (ст. 90 ЦК України). У цьому аспекті більш теоретично обґрунтованою є позиція російського законодавця, який керується тим, що володільцями права на фірму можуть бути лише комерційні юридичні особи (п. 4 ст. 54 ЦК Російської Федерації).

Згідно зі ст. 95 ЦК України не визнається суб'єктом права на комерційне найменування філія чи представництво юридичної особи, просте товариство як таке (ст. 1132 ЦК України), оскільки вони не мають статусу юридичної особи.

Як вказує Н. О. Саніахметова, метою найменування юридичної особи є її індивідуалізація й виключення можливості сплутування з іншими суб'єктами підприємницької діяльності [106, с. 99][144]. Отже, комерційне (фірмове) найменування індивідуалізує саму юридичну особу, а не його власника.

Комерційне (фірмове) найменування пов'язане з юридичною особою, якій воно належить, і може бути відчужене лише разом з цією особою, за винятком випадків комерційної концесії. Відповідно до ч. 2 ст. 490 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом із цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або з його відповідною частиною.

Право на комерційне (фірмове) найменування діє стільки, скільки існує сама юридична особа, якій воно належить. Так, згідно зі ст. 491 ЦК України чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації юридичної особи та з інших підстав, встановлених законом.

На підставі ст. 502 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники

[144] Саниахметова Н. О. Вказ. праця.

товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом. Розширений перелік суб'єктів права на географічне зазначення міститься у Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Відповідно до ч. 1 ст. 9 даного Закону право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем; асоціації споживачів; установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Визначаючи коло суб'єктів права на географічне зазначення, потрібно мати на увазі, що даний об'єкт має свою специфіку [134, с. 118][145]. Особливість цього об'єкта полягає в тому, що однакове право на одне й те саме зазначення може бути закріплене за різними особами за умови, що вони знаходяться та виробляють товар на території зазначеного географічного місця, особливі властивості товару визначаються виключно або головним чином характерними для цього географічного місця природними умовами або (та) професійними навиками місцевих виробників. Правом на використання географічного зазначення наділяються особи, які у встановленому законом порядку здійснили реєстрацію об'єкта та отримали свідоцтво про реєстрацію. Права всіх суб'єктів за змістом є однаковими, незалежно від часу їх набуття. Власник прав на географічне зазначення має право перешкоджати неправомірному використанню відповідного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

Необхідно зазначити, що за національним законодавством визначення суб'єктів права на географічне зазначення

[145] Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2003. – С. 118.

відрізняється від положень Регламенту Ради ЄС № 510/2006 від 20 березня 2006 р. про охорону географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів і продовольчих товарів [135][146]. Відповідно до ст. 5 Регламенту 510/2006, право подавати заявку на реєстрацію має тільки група. При цьому термін «група» означає будь-яку асоціацію незалежно від правової форми або складу, виробників або переробників які працюють з однаковою сільськогосподарською продукцією або продуктом харчування. Фізична або юридична особа може вважатися групою відповідно до норм, встановленими Регламентом Комісії ЄС 1898/2006.

Зокрема, фізична або юридична особа може вважатися групою, якщо, по-перше, встановлено, що така особа є єдиним виробником у зазначеному географічному місці. По-друге, характерні природні умови зазначеного географічного місця суттєво відрізняються від характерних природних умов інших регіонів, або особливі властивості товару, виготовленого на території зазначеного географічного місця, відрізняються від товару, який виготовлений в іншій місцевості.

З одного боку, за Регламентом ЄС 510/2006 вимога про обмежене коло осіб, які мають право на реєстрацію географічного зазначення, є виправданою, оскільки особливі властивості товару повинні бути уніфікованими та відповідати певним стандартам якості тієї місцевості, звідки походить цей товар. З іншого, особи, які створили групу, будуть вдаватися до різних перешкод для того, щоб завадити приєднанню нових членів. Це буде обмежувати права інших потенційних виробників та може призвести до монополізації ринку.

Розглянемо більш детально суб'єктів права на географічне зазначення. Практика свідчить, що в більшості випадків

[146] Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування : Регламент Ради ЄС № 510/2006 від 20 березня 2006 року // Official Journal L 93, 31.03.2006 p. – P. 12–25.

суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є саме виробники товару − особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем. Це пояснюється тим, що в умовах ринкової економіки виробники зацікавлені в охороні та захисті своєї продукції, виготовленої в місцевості з особливими природними умовами та недопущенні підробок. Суб'єкти підприємницької діяльності, зареєстровані в інших місцевостях, не мають права користуватися географічними зазначеннями, які не мають відношення до регіону їхньої діяльності.

Але виникає питання: які саме особи (юридичні чи фізичні особи − суб'єкти підприємницької діяльності) можуть набути прав на використання географічного зазначення і чи доцільно наділяти таким правом фізичних осіб без статусу підприємницької діяльності? Якщо виходити з того, що основною функцією географічного зазначення є індивідуалізація місця виготовлення товарів, то такими особами можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи (зі статусом суб'єкта підприємницької діяльності і без нього). Для того, щоб мати можливість контролювати особливі властивості та якості товару, обумовлені географічною місцевістю, де розташоване виробництво, власнику прав доцільно самому виготовляти товар, назва якого використовується для позначення. При тому, такими правовласниками можуть бути одночасно декілька осіб, які здійснюють свою діяльність незалежно одна від одної. У такому випадку, кожна з них окремо буде наділена правом на використання географічного зазначення. Погоджуємося з думкою С. О. Горленко [136, с. 11–12][147] який вказує, що право особи на використання географічного зазначення жодним чином не

[147] Горленко С. А. Правовая охрана наименований мест происхождения товаров / С. А. Горленко. – М. : Рос. агентство по патентам и товарным знакам, 2001. – С. 11−12.

порушується тим фактом, якщо інші особи мають такі ж самі права.

Наступним суб'єктом права на використання географічного зазначення є асоціації споживачів та установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Проведене дослідження підтверджує, основною умовою виникнення права на використання географічного зазначення є виробництво товару в певній географічній місцевості. Проте, оскільки асоціації споживачів і відповідні установи не виробляють товари і не надають послуги, у них відсутня потреба в отриманні позначення на індивідуалізацію товарів. Погоджуємося з думкою науковців В. А. Дозорцевим [134, с. 153][148] та Ю. С. Мельниченко [137, с. 132][149], що особами, які претендують на статус суб'єкта права на географічне зазначення, мають бути тільки ті, які займаються виробничою діяльністю. Товаровиробники є матеріально зацікавленими в належному використанні географічного зазначення. Тому наділення інших осіб елементом права на визнання позначення географічним зазначенням, по суті, є надання таким особам можливості щодо охорони чужих інтересів. Тим більше, немає потреби надання таким суб'єктам права перешкоджання незаконному використанню географічного зазначення, адже це контрольні повноваження, які мають здійснювати компетентні державні органи.

Таким чином, існування інших, крім виробників суб'єктів права на географічне зазначення є недоцільним. Суб'єкт права на географічне зазначення має сам виробляти товар з особливими властивостями. Інші суб'єкти не будуть мати жодного стимулу

[148] Дозорцев В.А. Вказ. праця – С. 153.

[149] Мельниченко Ю. С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні : [монографія] / Ю. С. Мельниченко. − Донецьк : НОУЛІДЖ, 2012. – С. 132.

для здійснення своїх прав щодо географічного зазначення. Тому недоцільно надавати права на географічне зазначення суб'єкту, який займається лише посередницькою діяльністю щодо реалізації товару.

Якщо в створенні об'єкту промислової власності брали участь кілька фізичних осіб, усі вони вважаються співволоділь-цями прав на даний об'єкт права. Так, на підставі ч. 2 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахідники, які спільно створили винахід, мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними. Згідно зі ст. 7 (ч. 2) Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок» автори, які створили промисловий зразок спільною працею, мають рівні права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними.

Найважливішою умовою спільного володіння правами на об'єкт промислової власності є те, щоб вклад кожного з них носив творчий характер. Зокрема, згідно з ч. 4 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не визнаються винахідниками фізичні особи, які не внесли особистого творчого внеску у створення винаходу, а надали винахіднику (винахідникам) тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні і (або) оформленні заявки. Проте в деяких випадках навіть наявності творчої участі недостатньо для визнання особи співвласником прав. Наприклад, постановка завдання та отримання проміжного результату є частиною творчого процесу, але це не дає права особі стати співвласником прав на об'єкт промислової власності.

Власники спільних прав на об'єкт промислової власності самі визначають форму своєї участі у правовідносинах. Вони можуть виступати в них спільно чи наділяти відповідними повноваженнями одного з них, чи доручити ведення своїх справ представнику (патентному повіреному). На розсуд самих співвласників покладається і розподіл часток у приналежних їм

правах на об’єкт промислової власності. В разі виникнення суперечки між власниками прав ці частки визначаються рівними, проте за кожним з них збережено право доводити, що його творчий внесок у створення певного об’єкту права був більшим. При виникненні конфлікту щодо питання належних співвласників на об’єкт промислової власності, вони вирішуються судом за позовом кожного з них.

Суб’єктами похідного права на об’єкт промислової власності є фізичні або юридичні особи, які набули майнових прав на відповідні об'єкти за законом чи договором (роботодавець; спадкоємці; інші особи, які набули майнові права за договором про передачу права на об’єкт промислової власності або за ліцензійним договором).

Законодавство України істотно підвищило роль роботодавця, як суб’єкта похідного права на службовий об’єкт інтелектуальної та промислової власності, зокрема [138, с. 131–136][150]. Ми виходимо з концептуального для права інтелектуальної (промислової) власності положення, що первинним суб’єктом права на службовий об’єкт є працівник, творець даного об’єкта. У роботодавця повинно виникнути це право тільки за волевиявленням творця на підставі цивільно-правового договору і в даній роботі про це вже йшла мова.

Цікавим видається питання співвідношень правомочності творця службового об’єкта права і роботодавця як суб’єкта похідного права. У цивілістичній науці також висловлена думка про виникнення у роботодавця первинного права на службовий об’єкт промислової власності [139][151]. Як приклад можна привести судовий процес за позовом ФДУП «Кіностудія Союз-

[150] Підопригора О. О. Законодавство України про інтелектуальну власність / Оксана Опанасівна Підопригора. – Х.: Консум, 1997. – С. 131−136.

[151] Див.: Соломоненко Л. А. Авторские права на служебное произведение : [монография] / Л. А. Соломоненко. − М. : Проспект, 2016. − 94 с.

мультфільм» до виробника глазурованих сирків О. Вольнова [140, с. 58–64][152].

Так, у грудні 2002 р. Кіностудія звернулася до Арбітражного суду Московської області з позовом про стягнення 415 тис. руб. за незаконне використання як торговельної марки персонажів мультфільму «Вінні-Пух» на упаковці глазурованих сирків. За клопотанням представників відповідача суд зобов'язав Кіностудію пред'явити документи щодо прав на персонажів мультфільму. Кіностудія посилалася на те, що художники, які створили даних персонажів, перебували з Кіностудією у трудових відношеннях, тому створені ними малюнки повинні належати Кіностудії.

На правовідносини Кіностудії і художників Э. Назарова і В. Зуйкова, які створили персонажів мультфільму «Вінні-Пух», поширювалося законодавство, що було чинним під час створення творів, тобто ЦК РФ РСР 1964 р., а згідно зі ст. 483 даного Кодексу авторові твору, створеного в порядку виконання службового завдання в науковій або іншій організації, належить авторське право на цей твір. Порядок використання організацією об'єкта права інтелектуальної власності і випадки виплати винагороди авторові встановлювалися законодавством Союзу РСР і постановами Ради Міністрів РФ РСР.

Норми ст. 140 Основ цивільного законодавства Союзу РСР і республік 1991 р. (що діяли з 3 серпня 1992 р. по 2 серпня 1993 р.) обмежили право роботодавця на використання твору трьома роками з моменту його оприлюднення. Крім того, затверджені типові договори не давали можливості погіршувати положення автора встановленими в них умовами (ст. 506 ЦК РФ).

На відміну від попереднього, положення чинного законодавства Російської Федерації встановлює, що укладення

[152] Див.: Тулубьева И. Винни-пух и все-все-все / Ирина Тулубьева // Интеллектуальное право. − 2003. − № 10. − С. 58−64.

договорів між роботодавцем і працівником робиться в інтересах тільки роботодавця. Адже згідно з чинними російськими нормативними актами, особливістю службового об'єкту права інтелектуальної власності є той факт, що в силу наявності трудових відношень з автором майнові права на службовий об'єкт права належать роботодавцю з моменту створення такого об'єкту. Таким чином, російський законодавець не ставить обов'язковою умовою укладення договору.

Ці проблемні питання вже розглядалися автором у попередньому дослідженні і були зроблені відповідні наукові пропозиції та висновки. Вважаємо, що первинне право на службовий об'єкт інтелектуальної власності повинно бути у творця даного об'єкта, а роботодавець має бути суб'єктом тільки похідного права [141, с. 71–74][153].

Суб'єктами похідного права на об'єкт промислової власності є також спадкоємці. Їх авторські права виникають не з факту створення об'єкта права, а в силу інших юридичних фактів (наприклад, відкриття спадщини, прийняття спадщини). Майнові права на об'єкт інтелектуальної власності можуть переходити в спадщину як за законом, так і за заповітом.

Ми згодні з позицією О. М. Мельник [28, с. 67–68][154], яка зазначає, що відповідної норми про перехід майнових прав на об'єкт промислової власності у спадщину, на жаль, ні ЦК України, ні відповідні патентні закони не містять. Але це не означає, що майнові права на ці об'єкти права не успадковуються. Це випливає із тлумачення інших норм. Зокрема, Закон України «Про авторське право і суміжні права» містить відповідну статтю. Так, на підставі п. 1 ст. 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не

[153] Ярошевська Т. Суб'єкти права на службовий винахід / Тамара Ярошевська // Право України. – 2006. – № 3. – С. 71−74.
[154] Мельник О. М. Вказ. праця – С. 67−68.

переходять у спадщину особисті немайнові права автора. Враховуючи те, що ситуації щодо успадкування майнових прав на об'єкти промислової власності виникають у судовій практиці і є проблематичними, доцільно у ЦК України врегулювати ці відносини.

Як повноправний володілець прав спадкоємець може переуступити охоронний документ про право на об'єкт промислової власності будь-якій іншій особі. Якщо спадкоємців кілька, то майнові права на єдиний об'єкт промислової власності реалізовуються ними за взаємною згодою. При переході в спадщину вже виданого охоронного документу спадкоємці зобов'язані одержати у нотаріуса спеціальне свідоцтво про право на успадкування, в якому має бути зазначено, хто у якій частці успадковує права на об'єкт промислової власності. Якщо в заповіті точно не визначені частки спадкоємців і між ними виникають суперечки щодо розподілу успадкованого майна, то такі суперечки вирішуються судом за позовом кожного із спадкоємців [124, с. 163–164][155].

До правонаступників слід віднести також тих осіб, до яких суб'єктивні майнові права переходять проти волі їх колишніх суб'єктів. Так, чинне законодавство України в сфері охорони промислової власності передбачає відчуження суб'єктивних майнових прав проти волі їх носіїв. Зокрема, після спливу строку охорони об'єктів права промислової власності, вони переходять у суспільне надбання і ними можуть користуватися будь-хто без будь-якого дозволу і без виплати винагороди за користування. Так, на підставі ст. 467 (ч. 1) ЦК України у разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок ці об'єкти можуть вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

[155] Див.: Вказ. праця. − С. О. Довгій, В. О.Жаров, В. О. Зайчик та ін. – С. 163−164.

Між тим зазначені об’єкти права є надбанням всього суспільства, і користь від їх використання повинні мати не тільки користувачі, а і суспільство в цілому. Тому доцільно передбачити в національному законодавстві в сфері промислової власності певний розмір винагороди за будь-яке використання об’єктів права, які стали надбанням суспільства. Кошти від використання даних об’єктів мають надходити до Державного бюджету.

Правова охорона об’єктів промислової власності може припинитися і шляхом відмови від підтримання чинності охоронного документа. У такому разі зазначений об’єкт також може бути використаний будь-якою особою без виплати винагороди за його використання. На нашу думку, таке положення не може сприяти розвитку інноваційної діяльності.

Суб’єктом права на об’єкт промислової власності можуть бути і попередні користувачі. Законодавство України в сфері промислової власності передбачає випадки використання зазначених об’єктів без порушення будь-чиїх прав. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 470 ЦК України будь-яка особа, яка до дати подання заявки на винахід, корисну модель, промисловий зразок або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала винахід, корисну модель, промисловий зразок в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою.

Національне законодавство в сфері промислової власності передбачає й інші випадки користування зазначеним об’єктом без згоди патентовласника і без виплати йому винагороди за використання. Наприклад, відповідно до п. 2 ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не визнається порушенням прав, що випливають з патенту, використання запатентованого винаходу чи корисної моделі: у конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної

держави, який тимчасово або випадково перебуває у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що винахід чи корисна модель використовується виключно для потреб зазначеного засобу; без комерційної мети; з науковою метою або у порядку експерименту; за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо); для разового виготовлення ліків у аптеках за рецептом лікаря. Проте, право на таке використання об'єкта промислової власності має обмежений характер [142, с. 36–37][156].

Далі доцільно визначити, чи може бути і в яких випадках суб'єктом права промислової власності держава Україна? На нашу думку, головною зацікавленою стороною і рівноправним суб'єктом похідного права на об'єкти патентного права, може бути і держава Україна. До того часу, поки цього не буде, в Україні не буде ефективної системи захисту прав на дані об'єкти права.

Держава в особі законодавця повинна не тільки сприяти захисту приватних інтересів, а і відстоювати власні державні інтереси. Не випадково у роки Радянського Союзу подана у світі кожна четверта заявка на винахід була від радянського винахідника [143, с. 17–19][157]. Крім того, у СРСР велику роль у розвитку і впровадженні винахідництва виконувало централізоване керівництво, здійснюване організованим у 1955 р. Державним комітетом Ради Міністрів СРСР у справах винаходів і відкриттів. Даний Комітет у своїй роботі спирався на Міністерства, відомства, Академію наук СРСР та союзних республік, галузеві академії, на виробничі об'єднання, науково-дослідні інститути, проектно-конструкторські організації і

[156] Дементьев В. Н. Служебные изобретения в ФРГ / В. Н. Дементьев // Вопросы изобретательства. − 1992. − № 1–2. − С. 36−37.
[157] Підопригора О. А. Науково-технічний прогрес і правове регулювання винахідництва і раціоналізації / Опанас Андронович Підопригора. – К. : Высш. школа, 1976. – С. 17−19.

підприємства тощо. Таким чином, працювала налагоджена система, яка давала добрі результати. Але за роки існування СРСР протягом десятиріч формувалось уявлення про те, що тільки держава повинна дбати про впровадження нових наукових розробок у життя [144, с. 195][158]. Тому потрібен баланс між приватними і державними інтересами.

Чинні національні нормативні акти в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності обмежуються лише рамками приватноправових інтересів, тоді як державні інтереси не лише не захищені, але навіть і не визначені.

Стаття 2 (ч. 2) ЦК України проголошує, що учасниками цивільних відносин є: держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. Таким чином, зазначені суб'єкти цивільних відносин можуть бути суб'єктами права інтелектуальної власності. На підставі ст. 1222 ЦК України держава може стати спадкоємцем будь-якого майна власника, в тому числі і на об'єкти права промислової власності. Ніхто не позбавлений права заповісти свою інтелектуальну власність державі. Держава може стати володільцем майнових прав на об'єкти промислової власності і в інших випадках. Наприклад, патентовласник з тих чи інших причин відмовився від охоронного документу. У такому разі суб'єктом майнового права на зазначений об'єкт повинна стати держава. Погоджуємося з думкою О. М. Мельник та О. М. Бандурки [145, с. 9][159], які зазначають: « ...який орган центрального управління має стати суб'єктом державної власності на творчі результати – це справа держави. Головне полягає в тому, що безсуб'єктних об'єктів інтелектуальної власності не повинно бути».

[158] Крайнєв П. П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю : [монографія] / Петро Павлович Крайнєв. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2004. – С. 195.

[159] Бандурка О. М. Власники об'єктів інтелектуальної власності. Хто вони? / О. М. Бандурка, О. М. Мельник // Голос України. – 2003. – № 43. – С. 9.

Відповідно до першої редакції Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (1993 р.) право на одержання патенту мали винахідник, роботодавець, правонаступник винахідника чи роботодавця і Фонд винаходів України. Саме даний Фонд мав здійснювати від імені держави та в її інтересах функції володільця майнових прав на патент. Але Фонд винаходів створений не був, до того ж, у новій редакції цього самого Закону про нього взагалі не згадується. Отже, практичного механізму реалізації свого права на об’єкти патентного права держава Україна так і не створила.

Чинним законодавством у сфері промислової власності не передбачене право держави на подання заявки і на одержання охоронного документу на будь-який її об'єкт. Тому формально держава Україна не може бути суб’єктом права і на об’єкти патентного права, а це суперечить загальним засадам інвестиційної діяльності.

Необхідно на законодавчому рівні визнати державу Україна суб’єктом права на об’єкти патентного права і у випадках припинення цього права достроково чи якщо строк правової охорони вже минув. У цих випадках об’єкти патентного права можуть використовуватися будь-якою особою і безоплатно. Але серед цих об’єктів промислової власності можуть бути досить цінні розробки, які не втратили своєї споживчої вартості. Такі об’єкти повинні стати державною власністю.

У статті 41 Конституції України проголошується, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Держава Україна як суб’єкт права не може у повному обсязі реалізувати положення цієї статті Конституції. До того ж, у ст. 463 «Суб’єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок» ЦК України у переліку суб’єктів права на дані об’єкти патентного права держава не зазначена.

У розвинутих країнах інтересами держави національне законодавство ніколи не нехтує [146, с. 16–19][160]. Так, у США Міністерством оборони на підставі федерального законодавства розроблено нормативні документи, які регламентують порядок набуття, охорони і передачі прав на інтелектуальну власність. У Франції в інтересах національної безпеки держава може у будь-який час провести відчуження об'єкту патентного права, що є предметом заявки. У Російській Федерації на Міністерство юстиції РФ в особі Федерального агентства з правового захисту результатів інтелектуальної діяльності військового, спеціального і подвійного призначення покладено функції з правового захисту інтересів держави в процесі економічного і цивільно-правового обігу результатів інтелектуальної діяльності [147, с. 188][161].

У літературі висловлюється думка, згідно з якою майнові права органу управління розглядаються не як права держави, а як права цього органу. Наприклад, В. А. Дозорцев [148, с. 309][162] вважає, що майнові права органу управління припиняються у разі ліквідації юридичної особи, на відміну від речових та обов'язкових. На думку автора, після ліквідації державного органу майнові права приєднуються до немайнових і переходять до творця об'єкта права.

Ми вважаємо таку позицію необґрунтованою і підтримуємо позицію тих дослідників [149, с. 28][163], які відстоюють «теорію інтересу». А саме, якщо угода укладається в інтересах органа управління, то майнові права і обов'язки виникають у цього

[160] Комаров В. Службові винаходи і державна власність, або що робити Збройним Силам? / Володимир Комаров, Олександр Задорожній // Інтелектуальний капітал. – 2003. – № 2. – С. 16–19.

[161] Юсухов А. А. Виды правонарушений в сфере интеллектуальной собственности и деятельность государственных органов по их выявлению и пресечению / А. А. Юсухов // ИС. Промышленная собственность. – 2004. – № 9–10. – С. 188.

[162] Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2003. – С. 309.

[163] Див.: Иншаков О. В. Интеллектуальный фактор инновационной деятельности : учеб. пособие / О. В. Иншаков, П. В. Поляков, А. С. Ходыкин. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2003. – С. 28.

органа, який представляється тим або іншим органом влади. Якщо ж угода укладається в інтересах Держави, то майнові права і обов'язки виникають саме у Держави.

Отже, суб'єктом майнових прав на об'єкти патентного права може і повинна бути держава – Україна. Для цього в законодавстві України слід передбачити специфічні правові форми і способи набуття Державою прав на об'єкти, що охороняються в режимі державної або комерційної таємниці чи створені в результаті виконання робіт, як, наприклад, за державним замовленням, за рахунок бюджетного фінансування, за державним контрактом. Держава Україна повинна розглядати регулювання цього питання як можливість поповнення бюджету та додаткового вкладення засобів в розвиток інноваційних технологій.

1.5. Зміст прав на об'єкти промислової власності

В умовах технічного прогресу людства, коли майбутнє кожної держави визначається досягненнями інтелектуальної праці, увага до творчості людини та захисту її прав, інтересів стає необхідністю. Результатами творчої праці людини можуть скористатися як ті, хто їх створив, так і всі інші суб'єкти: фізичні та юридичні особи, держава. При цьому важливо, щоб інтереси творця не порушувались, а його особистість не зневажалась. Саме тому законодавство України закріпило визначені права на результати інтелектуальної діяльності. На відміну від права власності ці права врегульовуються в межах окремого інституту − права інтелектуальної власності [150, с. 5][164].

[164] Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: [монографія] / [Л. С. Нецька, О. М. Піцан, М. К. Галянтич та ін.] / за заг. ред. В. В. Луця. – Тернопіль : Вид-во Підручники і посібники, 2007. − С. 5.

Згідно зі ст. 418 (ч. 1) ЦК України право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. У суб'єктивному значенні це право можна поділити на особисте немайнове та майнове, що, власне, й проведено у ст. 423 «Особисті немайнові права інтелектуальної власності» та ст. 424 «Майнові права інтелектуальної власності» ЦК України.

У чинному патентному законодавстві України звертає на себе увагу певна неузгодженість щодо моменту виникнення суб'єктивних прав на об'єкти патентного права. Згідно з ч. 1 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ч.1 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» права, що випливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу. Отже, суб'єктивні права на об'єкт патентного права виникають лише з моменту отримання особою, яка має на це право, самого патенту.

У правовій науці є різні точки зору на це питання [151, с. 96; 45, с. 64–65; 152, с. 44; 153, с. 122][165]. О. М. Мельник, В. Р. Скрипка, Е. П. Гаврилов пов'язують виникнення суб'єктивних прав на об'єкт патентного права з реєстрацією та визнанням компетентним державним органом. На думку В. Р. Скрипка [45, с. 64–65][166], суб'єктивні права виникають з моменту подачі заявки і рішення компетентного державного органу про визнання розробки патентоспроможним об'єктом права.

Факт створення об'єкта патентного права і вираження його в об'єктивній формі, доступній для сприйняття всіма іншими, вважають достатньою умовою виникнення права визнаватися

[165] Див.: Мельник О. Виникнення суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності / Олена Мельник // Право України. – 2002. – № 3. – С. 96–97; Скрипко В. Р. Вказ. праця. – С. 64–65; Райгородский Н. А. Изобретательское право СРСР / Н. А. Райгородский – М. : Госуд. изд-во юридической литературы, 1949. – С. 44; Мамиофа И. Э. Охрана прав изобретателей и рационализаторов в СССР / И. Э. Мамиофа. – Л. : Лениздат, 1982. – С. 122.

[166] Див.: Скрипко В. Р. Вказ. праця. – С. 64–65.

творцем цього об’єкту К. Н. Наменгенов, О. П. Сергєєв, М. О. Райгородський, К. К. Яічков, В. О. Рясенцев, І. Е. Маміофа.

Так, на думку К. Н. Наменгенова [154, с. 45][167], право авторства на об’єкт патентного права виникає до офіційної кваліфікації, у результаті якої воно посвідчується і після якої обсяг суб'єктивних прав творця розширюється. О. П. Сергєєв вважає, що закон повинен визнавати та охороняти суб’єктивні права винахідників з моменту досягнення ними творчого результату і вираження його в об’єктивній формі, оскільки саме з того часу з’являється небезпека привласнення їх іншими особами [55, с. 453][168]. Проте у такому разі право авторства виникає не з моменту отримання охоронного документа, що лише засвідчує наявність цього права, а з моменту створення об’єкта. Але ж законодавство надає правовий режим об’єкту патентного права не тільки внаслідок матеріальної ознаки – охороноспроможності, а й процесуальної – патентування об’єкту в установленому порядку. Творець розкриває інформацію про створений ним об’єкт патентного права, а замість цього одержує від держави виключні права на цей об’єкт промислової власності на визначений період часу. Якби винахідник (автор промислового зразка) не мав на меті отримання охоронного документа, то він не розкрив би інформацію про об’єкт права, ніхто б не зміг скористатися нею і цей об’єкт залишився невідомим. Втім розкриття такої інформації необхідне для прискорення науково-технічного прогресу.

Зокрема, за законодавством США у винахідників виникають права з моменту створення об’єкту і їм надається правовий захист. При цьому, для визнання винахідником зовсім не вимагається, щоб об’єкт патентного права був раніше невідомий у світі. Припускається, що заявник може не мати відомостей та

[167] Див.: Наменгенов К. Н. Абсолютньге и относительньге изобретательские правоотношения / К. Н. Наменгенов. − Алма-Ата : Изд-во «Наука», 1978. − С. 45.
[168] Сергеев А. П. Вказ. праця – С. 453.

глибоких знань про виробничі ринки інших держав. Важливо, щоб відомості про такий винахід не були опубліковані в США, бо за даних умов винахід втрачає новизну [155, с. 39–40][169].

На підставі ч. 1 ст. 465 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є чинними з дати, наступної за датою їх реєстрації, і, на нашу думку, це є виправданим. Державна реєстрація визнає заявлений результат об'єктом правової охорони і посвідчує цей юридичний факт виданням охоронного документа − патенту.

На практиці також виникають питання щодо моменту виникнення суб'єктивних прав на об'єкти патентного права. Згідно з п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 14. 02. 2007 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [156][170] тимчасова правова охорона надається творцю об'єкта права саме з моменту опублікування відомостей про заявку на патент, а не з дати публікації відомостей про видачу патенту, і тому несанкціоноване використання об'єкта після подання відповідної заявки є порушенням прав суб'єкта майнових прав.

Так, Приватне підприємство звернулося до господарського суду з позовом до Фірми про заборону вчинення будь-яких дій щодо застосування винаходу, захищеного патентом України (пропонування його для застосування в Україні, введення в господарський обіг будь-яким способом литтєвих форм для

[169] Потехіна В. Правова охорона винаходів у законодавстві України і США / Валентина Потехіна // Інтелектуальна власність. − 2005. − № 1. − С. 39–40.

[170] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.02.2007 № 01-8/78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/21. − Назва з екрану.

виготовлення елементів дренажних систем запатентованим способом, а також бетонних водостоків, вироблених за охоронюваним за патентом способом) та про стягнення заподіяних матеріальних збитків.

Рішенням місцевого господарського суду у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного господарського суду рішення суду першої інстанції з даного спору змінено: позов задоволено частково; відповідача зобов'язано припинити порушення прав на винахід за патентом та заборонено використовувати цей винахід; в решті назване рішення залишено без змін.

Судовими інстанціями у справі встановлено, що:

− фізична особа є автором патенту на винахід «Спосіб виготовлення наборів елементів дренажних систем з бетонної суміші у формах для лиття та пристрій для його здійснення»; дата подання заявки – 14. 02. 2001; відомості про видачу патенту опубліковано 15. 01. 2003;

− матеріалами справи підтверджується, що ввезені відповідачем на територію України та реалізовані (зокрема, відпущені за накладною від 19.11.2002) литтєві форми для виготовлення елементів дренажних систем та елементи бетонного жолобу виготовлені із застосуванням спірного винаходу.

Причиною виникнення спору в даній справі стало питання щодо порядку надання правової охорони об'єктові, який є частиною запатентованого винаходу.

Висновок суду апеляційної інстанції про виготовлення відповідачем форми водостоку під решітку з використанням запатентованого винаходу ґрунтується на висновках судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, яка, як зазначено апеляційним судом, проведена кваліфікованим спеціалістом, належним чином обґрунтована та відповідає іншим доказам у справі.

Не можна погодитися з висновком місцевого суду про те, що спірна форма для лиття як елемент запатентованого винаходу сама по собі є не охороноспроможною. Адже, з огляду на висновок експертизи, зазначений пристрій є, по суті, об'єктом

винаходу, який включено до складу іншого об’єкта винаходу, та функціональне призначення цього пристрою обмежується виключно сферою застосування винаходу, захищеного патентом, майнові права інтелектуальної власності на такий пристрій охороняються так само, як і на винахід за патентом.

Як вірно зазначено апеляційним судом, тимчасова правова охорона надається винаходові саме з моменту опублікування відомостей про заявку на патент на винахід, а не з дати публікації відомостей про видачу патенту, а тому несанкціоноване використання об’єкта винаходу після подання заявки є порушенням прав відповідного суб’єкта майнових прав. Тому не можуть бути взяті до уваги посилання відповідача на правомірність ввезення та продажу ним форм для лиття водостоків у період після публікації відомостей про подачу заявки на патент на винахід.

Таким чином, судом апеляційної інстанції з достатньою повнотою встановлено обставини, що входять до предмету доказування зі справи, та цим обставинам надано належну юридичну оцінку. У зв’язку з викладеним, Вищий господарський суд України не знайшов передбачених законом підстав для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції.

Таким чином, на відміну від прав авторів на об’єкти авторського права, права інтелектуальної власності у яких виникають з моменту створення твору, у творців об’єктів патентного права набуття прав поставлене у залежність від факту державної реєстрації, і це доцільно.

Аналіз особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності зроблено у працях українських та російських вчених: М. К. Галянтича [150][171], О. В. Дзери [157][172], Р. О. Денисової

[171] Див.: Нецька Л. С., Піцан О. М., Галянтич М. К.. Вказ. праця. − 256 с.
[172] Цивільне право України : підруч. у 2 кн. : [за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової]. − К. : Юрінком Інтер, 2002. − Кн. 1. − 756 с.

[158][173], В. М. Коссака [109][174], В. В. Луця [159][175], В. Є. Макоди [160][176], О. М. Мельник [161][177], Л. С. Нецької [150][178], О. П. Сергєєва [162][179], К. А. Флейшиц [163][180], Р. Б. Шишки [164][181], І. Є. Якубівського [165][182], Т. В. Ярошевської [166][183] та ін.

Поділ прав творців на особисті немайнові та майнові є традиційним для радянської юридичної літератури, і більшість науковців вважає його доцільним. Окрім того, дана класифікація прав визнана і на рівні міжнародних правових актів. Проте питання співвідношення майнових і особистих немайнових прав було і залишається спірним у теорії цивільного права. Одні дослідники вважають [184; 163, с. 200; 168, с. 34; 169, с. 165][184],

[173] Денисова Р. О. Право інтелектуальної власності на твір науки (авторсько-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. О. Денисова. − Харків, 1999. − 17 с.

[174] Коссак В. М., Якубівський І. Є. Вказ. праця.

[175] Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин : [монографія] / за заг. ред. акад. НАПрН України В. В. Луця. − К. : НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2011. − 319 с.

[176] Макода В. Є. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності / В. Є. Макода // Право України. − 2012. − № 9. − С. 128−142.

[177] Мельник О. М. Охорона інтелектуальної власності в Україні / О. М. Мельник // Форум права. − 2014. − № 2. − С. 258–261.

[178] Нецька Л. С. Вказ. праця.

[179] Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: [учебн. 2-е изд., перераб. и доп.] – М. : ТК Велби, 2003. − С. 501.

[180] Флейшиц Е. А. Личные права в гражданском праве Союза ССР и капиталистических стран / Е. А. Флейшиц. − М. : Юрид. Изд-во НКИО СССР, 1941. − С. 200.

[181] Шишка Р. Б. Немайнові права авторів / Р. Б. Шишка // Вісник Академії правових наук України. − 2002. − № 3 (30). − С. 110−116.

[182] Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту / І. Є. Якубівський // Право та інновації. − 2014. − № 4. − С. 30−38.

[183] Ярошевська Т. В. Кому повинні належати майнові права на службовий винахід? / Т. В. Ярошевська // Право України. – 2008. – № 4. – С. 41−45.

[184] Див.: Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. Б. Шишка. – Х., 2004. – 37 с.; Флейшиц Е. А. Вказ. праця − С. 200; Мартынов Б. Основные проблемы авторского права / Борис Мартынов // Советское государство и право. − 1941. − № 4. − С. 34; Серебравский В. И. Вопросы советского авторского права / В. И. Серебравский. − М.: Изд-во Академии Наук СССР, 1956. − С. 165.

що особисті немайнові права творця повинні мати перевагу над майновими. Інші вчені [170, с. 62][185] віддають перевагу саме майновим правам інтелектуальної власності. На думку В. І. Серебравського [169, с.105][186], концепція виведення майнових прав з особистих немайнових − помилкова і не може бути переваги одних прав над іншими. Відомий російський цивіліст О. П. Сергєєв [162, с. 501][187] пропонує відмовитися від поділу на особисті немайнові та майнові права творців стосовно об'єктів промислової власності, мотивуючи це швидким переходом прав від одних осіб до інших.

Конституція України чітко визначила напрямок регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на користь творця. Відповідні підходи закріплено і в Конституціях багатьох країн світу. Поясненням таких змін є переосмислення ролі та значення людини в системі соціальних пріоритетів, того, що на сучасному етапі розвиток суспільства, його прогрес залежить від результатів інтелектуальної праці та їх впровадження у виробництво, науку, техніку, культуру. А тому, щоб не призупинити подальший розвиток суспільства, необхідно стимулювати творчу працю, визнавати і захищати права творців [171, с. 25][188]. Ми також підтримуємо концепцію авторів щодо пріоритетності особистих немайнових прав людини на об'єкти інтелектуальної власності.

Отже, пропонується спочатку детальніше розглянути особисті немайнові права творців на об'єкти права промислової власності.

---

[185] Див.: Канторович Я. А. Авторское право на литературные, музыкальные, художественные и фотографические произведения / Я. А. Канторович. − [2-е изд., доп.]. − Петроград : Тип. АО б. «Брокгауз-Ефрон», 1916. − С. 170.

[186] Серебравский В. И. Вказ. праця. − С. 165.

[187] Сергеев А. П. Вказ. праця − С. 501.

[188] Леонтьев К. А. Эволюция авторских и смежных прав в Российской Федерации в цифровую эпоху / К. А. Леонтьев // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. − 2005. − № 1. − С. 25.

Стаття 423 ЦК України наводить загальний перелік особистих немайнових прав інтелектуальної власності, що стосуються всіх об'єктів, зокрема:

1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником) об'єкта права інтелектуальної власності;

2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

На підставі ч. 2 ст. 423 ЦК України особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам.

Своєрідною рисою особистих немайнових прав є їх невід'ємність від носія цих прав. Погоджуємося з думкою авторів [172, с. 136; 173, с. 241][189], що така невідчужуваність стосується не тільки права, але і самого блага, яке охороняється правом. У правовідносинах з авторства немає обмежень щодо творця об'єкта права – творчий характер є єдиною умовою для виникнення особистого немайнового права авторства [174, с. 60][190]. Особисті немайнові права не мають економічного змісту, не піддаються вартісній оцінці і тісно пов'язані з їх суб'єктом − творцем об'єкта права. Так, у прямому розумінні будь-яка людина, яка створила об'єкт права, є творцем. Навіть тоді, коли людина створила

[189] Стефанчук Р. О. До питання про особисті немайнові відносини як структурну складову предмета цивільного права / Р. О. Стефанчук // Вісник Академії правових наук України. − Харків: Право, 2005. − № 3. − С. 136; Цивільне право України: курс лекцій у 6-ти томах / [за ред. Р. Б. Шишки, В. А. Кройтора]. – Харків : Еспада, 2004. – Т. 1. – 2004. – С. 241.

[190] Галянтич М. К. Промислова власність: правові засоби охорони та захисту: [монографія] / Микола Костянтинович Галянтич. – К. : НДІ приватного права і підприємництва, 2003. – С. 60.

винахід, який до неї вже був відомий, а людина про це не знала, її також слід вважати творцем об’єкта права. Проте у розумінні патентного права винахідником чи автором промислового зразка визнається особа, яка вперше створила об’єкт патентного права і у встановленому порядку його зареєструвала.

Патентна форма охорони прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, що існує в Україні, передбачає закріплення за володільцем патенту виключних майнових прав на відповідний об’єкт права промислової власності. Враховуючи те, що володільцем патенту не завжди є творець об’єкта права, патентне законодавство закріплює за останнім низку прав на створені ним об’єкти. Передусім винахідникам чи авторам промислових зразків належать особисті немайнові права на створені ними об'єкти права промислової власності.

Щодо інших об’єктів права промислової власності законодавець особистих немайнових прав не передбачив, а отже і не надав права на їх захист. Наприклад, у торговельної марки є автори, хоч і не визнаються їхні особисті немайнові права інтелектуальної власності. Погоджуємося з думкою Б. Г. Прахова [175, с. 27][191], що право власності особи на торговельну марку, підтверджене свідоцтвом, унеможливлює будь-які інші права решти осіб на таке позначення, у тому числі і право авторства. Проте, такий підхід не захищає прав розробників даної торговельної марки, надаючи пріоритет лише заявникові. Ми вважаємо, що особисті немайнові права на торговельну марку, так само як і на об’єкти патентного права повинні належати саме творцям даного об’єкта права.

Розглянемо більш детально деякі особисті немайнові права на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Так, основним особистим немайновим правом винахідника чи автора

[191] Прахов Б. Г. Правова охорона позначень / Б. Г. Прахов // Інтелектуальний капітал. − 2003. − № 2. − С. 27.

промислового зразка є засвідчене патентом право авторства на винахід, корисну модель, промисловий зразок. У ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» встановлено, що винахідником є людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід (корисну модель). Також відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» автор − людина, творчою працею якої створено промисловий зразок. Відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахіднику належить право авторства, яке є невід'ємним особистим правом і охороняється безстроково. Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки».

Право авторства полягає в тому, що тільки дійсний творець винаходу, корисної моделі, промислового зразка має право вважати і називати себе автором, а всі інші особи, які використовують даний об'єкт патентного права, зобов'язані зазначати ім'я автора. Право авторства закріплює факт створення винаходу, корисної моделі, промислового зразка за даною особою [176, с. 40][192]. Втім це право по суті лише дублює чи уточнює ч. 1 ст. 423 ЦК України.

Право авторства є абсолютним і обов'язок усіх інших осіб − не порушувати його. Як особисте немайнове право авторства є невідчужуваним, виключним − воно може належати лише винахіднику чи автору промислового зразка як творцеві відповідного об'єкта права та охороняється безстроково.

З правом авторства тісно пов'язане право на авторське ім'я, яке визначає забезпечену патентним законодавством можливість творця об'єкта права вимагати, щоб його ім'я як розробника даної пропозиції згадувалося у будь-яких публікаціях, що стосуються даної розробки. Так, відповідно до ст. 4 Паризької конвенції

[192] Підопригора О. А. Право інтелектуальної власності України / О. А. Підопригора, О. О. Підопригора. – К. : Юнірком Інтел, 1998. – С. 40.

винахідник чи автор промислового зразка має право бути названим в якості такого в патенті. Згідно з ч. 5 ст. 12 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» ім'я дійсного автора зазначається в заявці на видачу патенту, а також в самому патенті. Винахідник чи автор промислового зразка також має право вимагати, щоб його не згадували як автора цього об'єкта при будь-якій публікації.

З цим правом зв'язане й право назвати об'єкт патентного права своїм іменем, що досить рідко, але все таки використовується на практиці. Зазвичай найменування винаходу встановлюється відповідно до правил Міжнародної класифікації винаходів. В чинному законодавстві право надати своє ім'я винаходу, корисній моделі чи промисловому зразку не встановлене. Проте нема й прямих заборон з цього приводу. Водночас патентне законодавство України, на відміну від авторського, не передбачає права винахідника чи автора промислового зразка та використання псевдоніму.

Вкрай обмежено реалізується право на ім'я у творців секретних об'єктів патентного права, оскільки ці об'єкти не розголошуються, а отже не підлягає оприлюдненню і інформація про творців об'єкта права. Використання секретних об'єктів патентного права здійснюється за спеціальними розпоряджженнями, тому про творців знає вузьке коло осіб. У цьому випадку не дозволяється публікувати матеріали заявки, розголошувати їх будь-яким чином, що призводить до обмеження прав винахідника чи автора промислового зразка, зокрема, права визнаватися творцем та права на ім'я. Погоджуємося з пропозицією Л. Й. Глухівського [177, с. 23][193], який запропонував дозволити публікувати матеріали заявок на об'єкти, віднесені до державної таємниці, у виданнях з відповідним грифом

[193] Глухівський Л Державна таємниця та охорона прав на винаходи / Лев Глухівський // Інтелектуальна власність. − 2005. − № 9. − С. 23.

секретності, щоб хоча б ознайомити з об'єктом те коло осіб, якому дозволено доступ державним експертом.

Не може розглядатися як особисте немайнове право на подання заявки на одержання патенту на винахід, корисну модель чи промисловий зразок, оскільки не у всіх випадках творець має право бути заявником, зокрема, це стосується службових об'єктів патентного права. Так, згідно ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», якщо винахід класифікується як службовий, то право на одержання патенту має роботодавець. Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки». Проте, заявникові об'єкта патентного права належить право брати участь у розгляді поданої ним заявки. Зокрема, згідно з ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» заявник має право з власної ініціативи особисто або через свого представника брати участь у розгляді питань, що виникли під час проведення експертизи. Це право є особистим немайновим правом заявника. Воно належить лише заявникові, який не може його передати будь-якій іншій особі. Доручення представникові не є поступкою права. З правом заявника на участь у розгляді його заявки тісно пов'язане ще одне особисте немайнове право – право вносити до заявки виправлення та уточнення (ч. 5 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ч. 5 ст. 14 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»), а також подавати додаткові матеріали.

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 13 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» заявник має право на пріоритет. На підставі ст. 4 Паризької конвенції будь-яка особа, яка належним чином подала заявку на патент на винахід чи корисну модель в одній із держав-учасниць Конвенції, чи правонаступник цієї особи, користується для подачі заявки в інших державах-учасницях правом конвенційного пріоритету протягом 12 місяців для

патентів на винаходи чи корисну модель. Конвенційний пріоритет на промисловий зразок діє протягом 6 місяців з дати подання першої заявки. Якщо строк конвенційного пріоритету з незалежних від заявника причин було пропущено, цей строк може бути продовжено, але не більше, ніж на два місяці. При поданні першої заявки обов'язковою є вказівка про бажання заявника скористатися правом пріоритету за Паризькою конвенцією.

Право на пріоритет має тільки та особа, яка подала заявку на винахід, корисну модель, промисловий зразок тобто вона стала заявником. Цього права заявник передати іншим особам не може. Це особисте немайнове право.

В Україні національний пріоритет для винаходу, корисної моделі, промислового зразка встановлюється за датою надходження заявки до Установи, коли подаються необхідні документи. Якщо в один і той же день надійшло кілька заявок на ідентичні об'єкти патентного права, у такому разі пріоритет визначається за заявкою, реєстраційний номер якої більш ранній, якщо така заявка не була відкликана чи відхилена.

Згідно зі ст. 11 Паризької конвенції тимчасова охорона винаходам, промисловим зразкам, корисним моделям, товарним знакам може надаватися на основі виставкового пріоритету. Для такої охорони строки не продовжуються, а пріоритет відрахо-вується з дати розміщення продукту на виставці.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» заявникові надається право відкликати заявку в будь-який час до сплати державного мита за видачу патенту на винахід (корисну модель) і це також особисте право заявника. Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки».

Наступне особисте немайнове право заявника – право на оскарження. Зокрема, таке право надається йому згідно з ч. 1 ст. 24 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»

та ч. 1. ст. 19 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». У даних статтях йдеться, що заявник має право оскаржити будь-яке рішення, прийняте Установою, щодо заявки в судовому порядку, а також до Апеляційної палати протягом двох місяців від дати одержання рішення Установи чи копій матеріалів. Оскарження рішення Установи до Апеляційної палати здійснюється шляхом подання заперечення проти рішення у порядку, встановленому патентним законодавством України, та на його основі регламентом Апеляційної палати, затвердженим Установою.

Отже, у патентному законодавстві України передбачено, що винахідники чи автори промислових зразків мають такі особисті немайнові права, зокрема: визнаватися творцями, на ім'я, на назву об'єкта патентного права, на внесення змін і доповнень у заявку, її відкликання, участь у розгляді, оскарження рішення за результатами розгляду заявки, право на пріоритет заявки. У патенті на винаходи, корисні моделі чи промислові зразки, як і в заявці на одержання патенту, обов'язково вказується ім'я творця. Але, на відміну від свідоцтва про авторство на об'єкт авторського права, яке видається лише творцям об'єктів права, патент мають право отримати і не творці. Тому патент не засвідчує наявність особистих немайнових прав у його власника.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що особисті немайнові права творців об'єктів патентного права охороняються, як в іноземних країнах. Але не завжди творці об'єктів промислової власності створюють їх заради свого особистого морального задоволення. Здебільшого мета інтелектуальної творчої праці – це, насамперед, здобуття певних матеріальних благ. Майнові права творців наділяють їх юридично забезпеченою можливістю отримати певні матеріальні блага за рахунок монопольного використання об'єктів промислової власності. Саме найбільш проблематичними і недостатньо

врегульованими, на наш погляд, є відносини щодо охорони майнових прав творців на об’єкти промислової власності.

Стаття 41 Конституції України проголошує, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Наведена конституційна норма за рангом чітко і однозначно зазначає, що суб’єкт права на об’єкт промислової власності наділяється повноваженнями власника – йому належить право володіти, користуватися і розпоряджатися об’єктом права. Цей конституційний принцип відображений і в законодавстві України.

Відповідно до ст. 464 ЦК України майновими правами інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є:

1) право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка;

2) виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка (видавати ліцензії);

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

В ЦК України є аналогічна норма щодо майнових прав на торговельну марку (ст. 495). Згідно зі ст. 495 ЦК України майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку є:

1) право на використання торговельної марки;

2) виключне право дозволяти використання торговельної марки;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Розглянемо більш детально майнові права на винахід, корисну модель, промисловий зразок та на торговельну марку.

До майнових прав належить насамперед право на використання даних об’єктів промислової власності. Це суб'єктивне право передбачає можливість використовувати відповідний об’єкт за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших володільців охоронних документів. На підставі ст. 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 23 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» суб’єкт права зобов’язаний добросовісно користуватися правом, що випливає з патенту. Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» свідоцтво надає його власнику право використовувати знак та інші права, визначені цим Законом.

Патентні закони окремих іноземних країн з розвиненою ринковою економікою по-різному розглядають виключне право власника охоронного документа. Зокрема, на підставі ст. 45 Патентного закону Іспанії власнику прав гарантується право монопольного використання об’єкта патентного права в промисловості, а також право вводити даний об’єкт в торгівлю. Згідно зі ст. 1 Патентного закону Італії виключне право власника охоронного документа – це право самому використовувати об’єкт патентного права і отримувати вигоду від такого використання [178, с. 60–62][194]. У патентній грамоті США зазначено, що патент надає право виключати будь-яких третіх осіб від виготовлення, використання і продажу об’єкта патентного права на території країни.

На рівні міжнародного договору мінімальні права, які повинні бути надані власнику прав, містяться в ст. 28 Угоди

[194] Фейгельсон В. М. Основные принципы защиты и использование интеллектуальной собственности / В. М. Фейгельсон. – М. : ВНИИПИ, 1998. – С. 60−62.

ТРІПС. В даній статті йдеться, що власник охоронного документа має виключне право не допускати здійснення без своєї згоди таких дій з боку третіх осіб: використовувати даний об'єкт права; робити пропозицію щодо продажу; продаж або імпорт.

Поняття «використання» у патентному законодавстві України має чітко окреслений зміст. Згідно з ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» під використанням визнається:

– виготовлення, пропонування до продажу, введення в господарський оборот, застосування чи ввезення або зберігання із зазначеною метою продукту (пристрою, речовини, штаму мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин), що охороняється патентом;

– застосування способу, що охороняється патентом або пропонування його застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей спосіб, знає про те, що його застосування забороняється без згоди патентовласника, або, виходячи з обставин, це і так є очевидним;

– пропонування до продажу, введення в господарський оборот, застосування чи ввезення або зберігання із зазначеною метою продукту, виготовленого безпосередньо способом, що охороняється патентом.

Продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо при цьому використано кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй. Процес, що охороняється патентом, визнається застосованим, якщо використано кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули, або ознаку, еквівалентну їй.

Варто звернути увагу на те, що патент, виданий на процес, охороняє також продукт, безпосередньо виготовлений із застосуванням такого процесу − так звана непряма охорона.

На підставі ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-який продукт, процес виготовлення якого охороняється патентом, за відсутністю доказів протилежного вважається виготовленим із застосуванням цього процесу за умови виконання принаймні однієї з двох вимог:

− продукт, виготовлений із застосуванням процесу, що охороняється патентом, є новим;

− існують підстави вважати, що зазначений продукт виготовлено із застосуванням цього процесу і власник патенту не в змозі шляхом прийнятних зусиль визначити процес, що застосовувався при виготовленні цього продукту.

На практиці також виникають питання щодо прав на виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу. У п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 19.11.2013 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [179][195] зазначається, що оскільки саме виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу визнається порушенням прав власника патенту, дослідження лише протоколів погодження, сертифікатів та технічних умов у випадку, коли предметом спору є продукти, що відрізняються лише певним процентним співвідношенням хімічних елементів, не можна визнати належним дослідженням предмета спору.

Так, Товариство звернулося до господарського суду з позовом про встановлення факту використання Заводом винаходу, захищеного патентом України та зупинення такого

[195] Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 19.11.2013 № 01-06/1658 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1658600-13. − Назва з екрану.

використання шляхом заборони виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу та його реалізації.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено. Судові акти з посиланням на висновок призначеної в даній справі комісійної експертизи об'єктів інтелектуальної власності мотивовано відсутністю фактичних обставин на підтвердження використання відповідачем винаходу за патентом України.

Скасовуючи рішення попередніх судових інстанцій та передаючи справу на новий розгляд до місцевого господарського суду, Вищий господарський суд України виходив з такого: саме виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу згідно з положенням статті 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», зокрема, визнається порушенням прав власника патенту.

Однак зі змісту наявного у справі висновку комісійної судової експертизи вбачається, що його складено лише за результатами дослідження комерційних пропозицій відповідача, сертифікатів якості та протоколу погодження технічних умов порошкового дроту, тобто на підставі документів, а не продуктів, які виготовляються відповідачем.

При цьому сам продукт, що пропонувався до продажу та продавався відповідачем, експертом не досліджувався. За допомогою спеціальних знань не порівнювалися продукт відповідача та продукт позивача, що виготовлений з використанням винаходу за патентом України. Відповідно у справі не встановлено, чи було використано у відповідному продукті відповідача кожну ознаку винаходу, що включена до незалежного пункту формули за патентом України згідно з описом цього патенту. Дослідження протоколів погодження, сертифікатів та технічних умов (а не безпосередньо виготовленого продукту) у випадку, коли предметом спору є продукти, що

відрізняються лише певним процентним співвідношенням хімічних елементів, не можна визнати належним дослідженням предмета позову.

З огляду на наведене для правильного вирішення спору в даній справі суду необхідно було дослідити належні докази використання винаходу, що охороняється патентом України у відповідному виробі відповідача, також захищеному відповідними патентами, який потрібно було витребувати та надати експерту (постанова Вищого господарського суду України від 05.03.2013 № 5006/33/10/2012).

Згідно зі ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» використанням промислового зразка визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу у зазначених цілях.

Виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка. Це положення має важливе практичне значення для вирішення судами справ щодо захисту прав власника патенту на промисловий зразок. У п. 2 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» з цього приводу зазначено, що у вирішенні спору про припинення дій, що порушують виключні права власника патенту на промисловий зразок, господарський суд має повністю з'ясувати як обставини, що свідчать про наявність прав на патент на промисловий зразок, так і фактичні дані, що підтверджують наявність чи відсутність

протиправного використання відповідачем усіх суттєвих ознак запатентованого позивачем промислового зразка [180][196].

Відповідно до ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» використанням знака визнається:

− нанесення його на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

− застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;

− застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах.

Знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності знака.

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» власник свідоцтва повинен добросовісно користуватися правами, що випливають із свідоцтва. Проте на практиці виникають спірні питання щодо використання знаку. Так, у п. 5 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 22.01.2007 № 01-8/24 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом

[196] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06. − Назва з екрану.

України)» [181][197] йдеться, що Товариство звернулося до господарського суду з позовом до Установи та Компанії щодо невикористання зареєстрованого знака та про дострокове припинення дії свідоцтва на знак для товарів та послуг.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено. Названі рішення та постанови попередніх судових інстанцій мотивовано тим, що Компанія не здійснила використання спірної торговельної марки (знака для товарів і послуг) в розумінні статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» протягом трьох років з моменту публікації відомостей про видачу спірного свідоцтва, що є підставою для припинення дії цього свідоцтва відповідно до приписів ст. 18 даного Закону.

Попередніми судовими інстанціями у справі встановлено, що:

− Компанія є власником свідоцтва на торговельну марку, об'єктом якої є словесне позначення «W…», для товарів 25, 28 та 41 класів МКТП (спортивний одяг, спортивний інвентар, оздоровчі клуби та тренувальні центри);

− факт невикористання Компанією торговельної марки «W…» протягом 5 років після публікації відомостей про видачу відповідного свідоцтва підтверджується таким: листами Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту про відсутність даних щодо одержання ліцензії для здійснення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності будь-яким спортивним клубом, назва якого включає словосполучення «W…»; довідками Головного міжрегіонального управління статистики та агентства корпоративних новин про відсутність реєстрації на території України як представництва Компанії, так і

[197] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 22.01.2007 № 01-8/24 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v8_24600-07. − Назва з екрану.

підприємства, засновником (учасником) якого є ця Компанія; листами підприємств торгівлі спортивними товарами, в яких зазначається про відсутність у продажу будь-якої спортивної продукції з нанесенням торговельної марки «W…»;

− Компанією не подано жодних доказів на підтвердження факту виробництва товарів або надання послуг, для яких зареєстровано спірну торговельну марку;

− спортивні змагання, організатором і спонсором яких виступала Компанія, проводилися поза межами України;

− надані Компанією витяги з веб-сайтів не можуть бути належними доказами у справі, оскільки не можуть свідчити, що на них розміщено відповідну інформацію;

− використання даної марки в мережі Інтернет для України може бути визнане лише у випадку реєстрації сайту, що відтворює дану марку, в домені .ua, проте таких доказів не подано.

Судовими інстанціями встановлено відсутність будь-яких фактичних даних, що свідчили б про використання Компанією спірної торговельної марки для просування товарів та послуг на території України.

За змістом ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» обов’язковою умовою використання знака є його використання саме стосовно товарів і послуг, щодо яких цей знак зареєстровано.

Як вбачається зі з’ясованих господарськими судами фактичних даних, на порушення статті 33 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), за якою кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Компанія не подала належних доказів на підтвердження факту виробництва товарів чи надання послуг із застосуванням словесного позначення «W…». Тому розміщення словесного позначення «W…» навіть у домені .ua та на сторінках веб-сайтів без

вироблення Компанією товарів та надання послуг, для яких зареєстровано спірну торговельну марку, не може викликати у споживачів асоціації цього позначення з товарами та послугами позивача.

Відтак попередні судові інстанції дійшли вірного висновку про те, що розміщення Компанією спірної торговельної марки на веб-сайті та на рекламних щитах під час проведення змагань поза межами України не може вважатися використанням цього позначення в розумінні статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Виходячи з викладеного, Вищий господарський суд України погодився з висновком господарських судів про обґрунтованість позовних вимог про дострокове припинення дії свідоцтва на торговельну марку «W…», а відтак не знайшов передбачених законом підстав для скасування оскаржуваних судових рішень.

Однією із основних підстав використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки без дозволу володільця охоронного документа є право попереднього користувача [182, с. 11–14][198]. Зокрема, на підставі ч. 1 ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-яка особа, яка до дати подання до Установи заявки (або, якщо заявлено пріоритет, до дати цього пріоритету) в інтересах своєї діяльності добросовісно використовувала в Україні заявлений винахід (корисну модель) чи здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, зберігає право на безоплатне продовження цього використання або на використання винаходу (корисної моделі), як це передбачалося зазначеною підготовкою. Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Аналогічне за змістом положення міститься також у ст. 470 ЦК України.

[198] Гаврилов Э. П. О преждепользовании / Э. П. Гаврилов // Вопросы изобретательства. – 1990. – № 11. – С. 11−14.

Зміст цього права полягає в збереженні за особою, яка використовувала тотожне рішення (або зробила необхідні для цього приготування) до дати пріоритету об'єкта промислової власності, можливості його подальшого використання без розширення об'єму такого використання.

Про право попереднього користувача йдеться і у ст. 4 Паризької конвенції. Проте на підставі ст. 4 (B) Паризької конвенції, врегулювання питань щодо прав попереднього користування належить до внутрішнього законодавства держав-учасниць.

Відповідно до п. 13. Оглядового листа Вищого господарського суду України від 14.02.2007 № 01-8/78 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [183][199] установлення господарським судом факту наявності у господарюючого суб'єкта права попереднього користувача на об'єкт патентного права свідчить про правомірність використання таким суб'єктом відповідного об'єкта.

Так, суб'єкт підприємницької діяльності А. (далі − СПД А.) звернувся до господарського суду з позовом про заборону Підприємству використання корисної моделі «Ш.», захищеної деклараційним патентом, та промислового зразка «Ш.» за відповідним патентом.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено.

[199] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.02.2007 № 01-8/78 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v878600-07. − Назва з екрану.

Судовими інстанціями у справі встановлено, що:

− СПД А. є власником: деклараційного патенту на корисну модель «Ш.» (дата подання заявки 13.02.2004; відомості про видачу деклараційного патенту опубліковано 15.02.2005 в офіційному бюлетені «Промислова власність» № 3); патенту на промисловий зразок «Ш.» (дата подання заявки 13.02.2004; відомості про видачу патенту опубліковано 16.05.2005 в офіційному бюлетені «Промислова власність» № 5);

− згідно з висновком судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності: виготовлення продукту ш. – здійснювалося Підприємством без застосування усіх суттєвих ознак корисної моделі «Ш.» за відповідним деклараційним патентом; при виготовленні названого продукту Підприємством було використано всі суттєві ознаки запатентованого позивачем промислового зразка;

− матеріали справи підтверджують наявність у Підприємства права попереднього користувача на промисловий зразок «Ш.» з огляду на факт здійснення відповідачем значної серйозної підготовки для використання промислового зразка, захищеного патентом, на момент подання СПД А. заявки про видачу цього патенту.

Причиною виникнення спору в даній справі стало питання про виготовлення відповідачем продукту із застосуванням запатентованої позивачем корисної моделі та правомірність використання Підприємством промислового зразка за патентом, права на який належать позивачеві.

Висновок попередніх інстанцій про виготовлення підприємством продукту ш. без використання запатентованої СПД А. корисної моделі «Ш.» ґрунтується на висновках судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності від 20.01.2006. Позивачем не наведено переконливих доводів про необґрунтованість цього висновку, його суперечність матеріалам

справи або наявність сумніву в правильності названого експертного висновку.

З урахуванням встановленого господарськими судами факту наявності у Підприємства права попереднього користувача на промисловий зразок «Ш.» слід погодитися з висновком попередніх інстанцій про правомірність використання відповідачем цього об'єкта інтелектуальної власності при виготовленні продукту.

Таким чином, попередніми судовими інстанціями з достатньою повнотою встановлено обставини, що входять до предмету доказування зі справи, та цим обставинам надано правильну юридичну оцінку. У зв'язку з наведеним, Вищий господарський суд України дійшов висновку про те, що передбачені законом підстави для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції відсутні.

У законодавстві передбачено обмеження щодо можливості відчуження права попереднього користувача та переходу його до інших осіб. Зокрема, воно може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано торговельну марку або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання. Такий перехід можливий, наприклад, в порядку реорганізації, купівлі-продажу майнового комплексу підприємства. В усіх інших випадках це право не може передаватися чи переходити до інших осіб.

До майнових прав також належить виключне право дозволяти використання об'єкта промислової власності іншим особам. Йдеться про розпорядження майновими правами на об'єкт промислової власності яке опосередковується відповідними договірними формами, зокрема ліцензією на використання об'єкта права (ст. 1108 ЦК України).

Так, власник охоронного документу не завжди має фінансову чи будь-яку іншу можливість самому використовувати об'єкт

права, який йому належить. За таких умов законодавство надає йому право розпорядитися даним об'єктом на свій розсуд. Наприклад, власник охоронного документу на підставі цивільно-правового договору може передавати майнові права на об'єкт патентного права будь-якій особі, що стає його правонаступником, а також надавати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання об'єкта права промислової власності на підставі ліцензійного договору. Тобто, оскільки всі об'єкти права інтелектуальної власності є товаром, то власник охоронного документу має право вчиняти будь-які цивільно-правові угоди, спрямовані на відчуження зазначеного об'єкта [184, с. 20–21; 185, с. 87][200].

Власник свідоцтва може передавати будь-якій особі право на знак повністю або відносно частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг, на підставі договору. Передача права на знак не допускається, якщо вона може стати причиною введення в оману споживача щодо товару і послуги або щодо особи, яка виготовляє товар чи надає послугу.

Виключний характер цього права означає, що право дозволяти використання відповідного об'єкта права належить тільки власнику охоронного документу. Однак законодавство закріплює окремі винятки з цього правила, які передбачають можливість надання дозволу на використання об'єкту промислової власності поза волею власника охоронного документу.

Зокрема, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 8 з метою забезпечення здоров'я населення, екологічної безпеки та інших інтересів суспільства

[200] Азимов Ч. Н. О договоре на передачу научно-технических достижений / Ч. Н. Азимов // Вопросы изобретательства. – 1986. – № 7. – С. 20–21; Богданов В. Л. Винахідницька діяльність при проведенні досліджень і розробок та комерціалізації їх результатів / В. Л. Богданов, Ю. М. Капіца // Вісн. НАН України. − 2016. − № 12. − С. 87.

Кабінет Міністрів України може дозволити використання запатентованого винаходу, корисної моделі визначеній ним особі без згоди патентовласника у разі його безпідставної відмови у видачі ліцензії на використання даного об'єкта права.

У разі, якщо винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років, починаючи від дати публікації відомостей про видачу патенту (свідоцтва на знак) або від дати, коли використання було припинено, то будь-яка особа, яка має бажання і виявляє готовність використовувати такий об'єкт права, у разі відмови власника прав від укладання ліцензійного договору може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання даного об'єкта патентного права. Якщо власник охоронного документу не доведе, що факт невикористання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки зумовлений поважними причинами, суд ухвалить рішення про надання дозволу зацікавленій особі на використання об'єкта права з визначенням обсягу його використання, строку дії дозволу, розміру та порядку виплати винагороди власнику охоронного документу.

Так, у п. 2 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 22.01.2007 № 01-8/24 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» зазначається, що неподання відповідачем належних доказів на підтвердження факту використання торговельної марки протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу спірного свідоцтва на торговельну марку стало підставою для обґрунтованого задоволення позову про дострокове припинення дії даного свідоцтва.

Так, Підприємство звернулося з позовом до Товариства та Установи про дострокове припинення дії свідоцтва на знак для

товарів та послуг «В.» від 15.05.2001. Рішенням місцевого господарського суду у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного господарського суду це рішення скасовано; позов задоволено: дію свідоцтва на знак припинено.

Судом першої інстанції у справі встановлено, що:

− Товариство є власником свідоцтва на торговельну марку від 15.05.2001, об'єктом якої є словесне позначення «В.», для товарів 30 та 33 класів МКТП; дата подання заявки – 14.08.1997; відомості про видачу свідоцтва опубліковано 15.05.2001;

− Товариством (ліцензіар) та ТОВ «С.» (ліцензіат) було укладено ліцензійний договір від 23.05.2001, предметом якого є надання ліцензіатові права на використання торговельної марки «В.»;

− названий ліцензійний договір не набув чинності у зв'язку з припиненням його реєстрації в патентному відомстві України внаслідок виявлення ТОВ «С.» факту використання торговельної марки «В.» Підприємством;

− умовами контракту, укладеного 27.12.2001 ТОВ «Д.» (продавець) та Товариством (покупець), передбачено, зокрема, поставку Товариству кави з використанням торговельної марки «В.».

Судові інстанції за результатами дослідження поданих учасниками процесу доказів дійшли різних висновків щодо встановлення факту використання відповідачем торговельної марки «В.».

Суд першої інстанції зазначив, що передача Товариством за ліцензійним договором права використання спірної марки та поставка Товариству кави «В.» є належними доказами, що свідчать про використання Товариством названої торговельної марки у господарській діяльності. Проте така правова оцінка обставин справи спростована апеляційним судом з огляду на те, що ліцензійний договір від 23.05.2001 не набрав чинності. Крім того, апеляційним судом встановлено відсутність будь-яких

фактичних даних, що підтверджували б фактичне виконання Товариством зобов'язань за контрактом від 27.12.2000, укладеним з ТОВ «Д.», та здійснення інших дій, що свідчили б про використання спірної марки на території України.

Отже, на порушення статті 33 ГПК України, за якою кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, Товариство не подало належних доказів на підтвердження факту використання торговельної марки «В.» протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу спірного свідоцтва.

Таким чином, суд апеляційної інстанції дійшов вірного висновку про обґрунтованість позовних вимог про дострокове припинення дії свідоцтва на торговельну марку «В.», а відтак передбачених законом підстав для скасування оскаржуваної постанови апеляційного господарського суду не вбачається.

Посилання Товариства на неправомірне використання Підприємством названої марки не можуть бути взяті до уваги Вищим господарським судом України. Оскільки Товариство не вчинило жодних дій, спрямованих як на використання марки «В.» у підприємницькій діяльності, так і на вжиття заходів щодо усунення перешкод у використанні цієї марки (зокрема, вирішення в судовому порядку питання про заборону Підприємству використовувати спірну марку). Враховуючи наведене, Вищий господарський суд України постанову апеляційного господарського суду зі справи залишив без змін, а касаційну скаргу – без задоволення.

Патентовласник (крім патенту на секретний винахід чи корисну модель) має право подати до Установи заяву про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу, корисної моделі чи промислового зразка (відкрита ліцензія). У цьому разі річний збір за підтримання чинності патенту зменшується на 50 %, починаючи з року, наступного за роком публікації такої заявки. Особа, яка

виявила бажання скористатися зазначеним дозволом, зобов'язана укласти з власником охоронного документу договір про виплату винагороди. Спори, що виникають під час виконання цього договору, вирішуються у судовому порядку.

Щодо розпорядження майновими правами на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку власник охоронного документу, крім видачі ліцензії на використання відповідного об'єкта, може також скористатися іншими договірними формами (ст. 1107 ЦК України), наприклад укласти договір про передання виключних майнових прав іншій особі (ст. 1113 ЦК України).

Також майновим правом є виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання. Наявність цього права дає суб'єкту майнових прав можливість усувати інших осіб від неправомірного використання відповідного об'єкта.

Варто звернути увагу на те, що це майнове право передбачає можливість перешкоджати не будь-якому, а лише неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки іншими особами. Законодавство України в сфері промислової власності передбачає цілу низку випадків, коли використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки може здійснюватися без дозволу власника охоронного документу і при цьому не вважатиметься порушенням прав.

Так, згідно з п. 6 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 19.11.2013 № 01-06/1658/2013 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [179] виключне право власника свідоцтва забороняти іншим особам використо-

вувати без його згоди зареєстровану торговельну марку не поширюється на усі форми повідомлення новин і коментарів новин.

Зокрема, Банк як власник торговельної марки за свідоцтвом України звернувся до господарського суду з позовом про зобов'язання Приватного товариства виготовити інформацію про те, що у номері щотижневика було використано торговельну марку Банку без дозволу власника прав на зазначене позначення (далі − Інформація).

Позовні вимоги з посиланням на приписи статей 15, 16, 420, 426, 432 ЦК України, статей 1, 5, 16, 20, 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», статей 8, 9, 27 Закону України «Про рекламу» [187][201] та статей 21, 41 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [188][202] мотивовано неправомірністю використання без дозволу позивача належного йому позначення шляхом публікації на правах реклами в номері щотижневика статті разом із фотознімком одного з відділень Банку, над яким розміщено відповідне позначення.

У прийнятті судових рішень зі справи місцевий та апеляційний господарські суди виходили з необхідності захисту виключних прав позивача на торговельну марку та на його використання (зокрема, в рекламі; стаття 495 ЦК України, ч. 2, 4 статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»).

Вищий господарський суд України не погодився з висновками господарських судів попередніх інстанцій, виходячи з такого.

[201] Про рекламу : Закон України від 03 липня 1996 р. (зі змінами) № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 182.

[202] Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. (зі змінами) №2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 11.

Відповідно до абзацу шостого п. 6 статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» виключне право власника свідоцтва забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак не поширюється на усі форми повідомлення новин і коментарів новин.

Попередні судові інстанції, беручи до уваги підстави заявленого позову та встановивши те, що у статті «йдеться про проведення мітингу біля одного з відділень Банку», що підпадає під визначення «новина» та «коментар новини», для правильного вирішення даного спору мали застосувати саме приписи абзацу шостого ч. 6 статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (спеціальної норми в даному випадку). Проте цього ними здійснено не було, що призвело до безпідставного задоволення позову.

За таких обставин Вищий господарський суд України скасував рішення місцевого та постанову апеляційного господарських судів зі справи та прийняв нове рішення про відмову у задоволенні позову (постанова Вищого господарського суду України від 16.04.2013 № 5011-12/24-2012).

До інших майнових прав на об’єкти промислової власності належать, зокрема: право на використання попереджувального маркування із зазначенням номера патенту на продукті чи на упаковці продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу (ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»); право власника свідоцтва на торговельну марку на проставляння поряд із знаком попереджувального маркування, що вказує на реєстрацію позначення в Україні (ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»); право на одержання у відповідних випадках винагороди (компенсації) за використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки. Зокрема, право на одержання винагороди має власник охоронного документу у разі ухвалення судом рішення про

надання дозволу заінтересованій особі на використання об'єкта, якщо винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка не використовується або неповністю використовується в Україні протягом трьох років. Також компенсація власнику охоронного документу виплачується у разі використання об’єкта права за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо).

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування відповідно до ст. 490 ЦК України є:

1) право па використання комерційного найменування;

2) право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, у тому числі забороняти таке використання;

3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Відповідно до ч. 2 ст. 489 ЦК України право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов’язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Таким чином, законодавство України в сфері промислової власності пов’язує виникнення права на комерційне найменування з фактом його першого використання. Такий підхід повністю відповідає ст. 8 Паризької конвенції, яка передбачає, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах Союзу без обов’язкового подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака.

Також на це звертається увага у п. 6 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 15.07.2010 № 01-08/415 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об’єкти промислової власності

(за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) [189][203].

Так, рішення місцевого господарського суду, яким свідоцтво на торговельну марку України визнано недійсним у частині словесного елементу, мотивовано тим, що словесний елемент спірного знаку є складовою частиною комерційного найменування Товариства, що може ввести споживачів в оману стосовно особи, яка надає туристичні послуги.

Скасовуючи це рішення з передачею справи на новий розгляд, Вищий господарський суд України зазначив таке.

Згідно з частинами першою і другою статті 489 ЦК України правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності; право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

У свою чергу, відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати, зокрема, з комерційними найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до Установи заявки щодо таких же або споріднених з ними товарів і послуг.

Вищий господарський суд України зауважив, що висновки суду першої інстанції про невідповідність знака за свідоцтвом

[203] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти промислової власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 15.07.2010 № 01-08/415 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_415600-10. − Назва з екрану.

України умовам надання правової охорони є передчасними, оскільки господарському суду для прийняття правильного рішення зі справи належало встановити необхідні фактичні обставини, виходячи, зокрема, з:

− обсягу правової охорони торговельної марки за свідоцтвом;

− того, що право на комерційне найменування виникає з моменту його використання;

− необхідності дослідження відповідності позначення за свідоцтвом України умовам надання правової охорони саме на дату подання заявки про його реєстрацію;

− при визначенні схожості комерційного найменування зі спірною торговельною маркою необхідно було порівнювати встановлене судом комерційне найменування, яке фактично використовується стосовно певних послуг, із зображенням спірної торговельної марки (так, як зареєстровано) та з переліком послуг, для яких її зареєстровано (постанова Вищого господарського суду України від 10.11.2009 № 16/170-08).

З огляду на відсутність спеціального закону про комерційні найменування, сьогодні у законодавстві України не визначено, які дії є використанням комерційного найменування. Враховуючи зміст комерційного найменування як засобу індивідуалізації, до форм використання комерційного найменування належить використання його, зокрема, в рекламі, на товарах, їх упаковці, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, вивісках та іншій документації.

Використання комерційного найменування іншими юридичними особами без дозволу власника не повинно допускатися. Тому власник комерційного найменування має право вимагати від інших осіб припинення неправомірного використання даного об’єкта промислової власності.

Враховуючи те, що основною функцією комерційного найменування є індивідуалізація конкретного суб’єкта, передання

майнових прав на комерційне найменування іншій особі можливе лише в одному випадку, − якщо такі права передаються разом з цілісним майновим комплексом особи чи його відповідною частиною. Так, на підставі ст. 191 ЦК України право на комерційне найменування може переходити до іншої особи у випадку продажу підприємства як єдиного майнового комплексу чи у разі реорганізації юридичної особи.

Оскільки майнові права на комерційне найменування безпосередньо пов'язані з функціонуванням юридичної особи, то з ліквідацією юридичної особи припиняється чинність зазначених майнових прав. Майнові права на комерційне найменування можуть бути припинені із інших підстав, встановлених законом.

Відповідно до ст. 503 ЦК України майновими правами інтелектуальної власності на географічне зазначення є: право на використання географічного зазначення; право перешкоджати неправомірному використанню географічного позначення, в тому числі забороняти таке використання.

Згідно з ч. 5 ст. 17 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» використанням зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару визнається:

а) нанесення його на товар або на етикетку;

б) нанесення його на упаковку товару, застосування у рекламі;

в) запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Таким чином, практичне значення реєстрації географічного зазначення полягає в тому, що власник свідоцтва може використовувати його для позначення виготовлених товарів, на бланках, іншій документації. Крім цього, географічне зазначення можна використовувати з метою реклами, вказуючи географічне місце походження продукту. Це дає змогу поряд з торговельною маркою виокремити товар серед однорідних видів та є важливою передумовою захисту прав споживачів, даючи змогу за різними

критеріями, в тому числі і за географічним походженням, виокремити певний товар серед подібних [109, с. 105][204].

Власник виключних прав на географічне зазначення має використовувати таке позначення в своїй господарській діяльності, пов'язаній з виробництвом товарів. На відміну від торговельної марки, будь-яких санкцій у вигляді дострокового припинення права на географічне зазначення за невикористання протягом певного строку чинним законодавством України не передбачено. Проте передбачено, що власник прав на географічне зазначення, може в будь-який час відмовитися від правової охорони даного зазначення.

Також власник прав на використання географічного зазначення, має право проставляти попереджувальне маркування поряд із цим зазначенням, що свідчить про наявність здійснення державної реєстрації.

У законодавстві України в сфері промислової власності немає спеціальних норм, які б регламентували порядок нанесення попереджувального маркування. Дане маркування наноситься виключно на власний розсуд правовласника і дає вказівку на те, що відповідне географічне зазначення є зареєстрованим. Застосування маркування у випадку, коли позначення не зареєстроване в Установі, може розглядатися як неправомірна дія, що вводить в оману споживачів. Особа, яка використовує попереджувальне маркування стосовно незареєстрованого географічного зазначення, несе відповідальність у порядку, передбаченому законодавством України.

Погоджуємося з думкою О. П. Сергєєва [162, с. 584–585][205], що попереджувальне маркування виконує як рекламно-інформаційну, так і правову функції. Таке маркування дозволяє певним чином виділити географічне зазначення серед інших

[204] Див.: Коссак В. М., Якубівський І. Є. − Вказ. праця. – С. 105.
[205] Сергеев А. П. Вказ. праця. – С. 584–585.

видів позначень, якими маркується товар або його упаковка. Завдяки цьому увага споживача акцентується на особливій природі позначення. Крім того, попереджувальне маркування свідчить про наявність виключних прав на використання географічного зазначення і, тим самим, підтверджує його певну оригінальність, є додатковим рекламним засобом як позначення, так і маркованих ним товарів, що сприяє підвищенню репутації виробника в свідомості споживачів його продукції.

Відповідно до ч. 7 ст. 17 даного Закону власник свідоцтва не має права: а) видавати ліцензію на використання кваліфікованого зазначення походження товару; б) забороняти спеціально уповноваженим органам здійснювати контроль за наявністю в товарі особливих властивостей та інших характеристик, на підставі яких зареєстровано кваліфіковане зазначення походження товару та (або) право на його використання.

Так як право на використання географічного зазначення може належати водночас кільком суб'єктам, які знаходяться на території з особливими природними властивостями, тому дане право не може бути передано іншій особі за ліцензійним договором. Особи, які бажають скористатися зареєстрованим географічним зазначенням, зобов'язані звернутися до Установи та підтвердити особливі властивості, інші характеристики свого товару й одержати на своє ім'я свідоцтво про право на використання зареєстрованого зазначення.

У ч. 3 ст. 23 Закону України про зазначення визначенні випадки порушення прав власника свідоцтва на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару. Проте на підставі ч. 4 ст. 23 даного Закону України не вважається порушенням прав власника свідоцтва:

а) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару будь-якою особою, яка на законних підставах придбала позначений цим кваліфікованим зазначенням походження товар у власника свідоцтва і повторно вводить його в обіг;

б) використання кваліфікованого зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про реєстрацію права на його використання, але добросовісно його використовувала до дати реєстрації. Якщо ця особа протягом 12 місяців від дати реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару не подасть до Установи заявки на одержання права на використання цього зазначення, подальше його використання вважатиметься порушенням прав власника свідоцтва.

У Паризькій конвенції також зазначається, що не визнається порушенням прав власника використання зареєстрованого географічного зазначення будь-якою особою, яка на законних підставах придбала маркований цим зазначенням товар у власника прав і повторно вводить його в обіг.

Отже, нами досліджено інститут особистих немайнових та майнових прав суб'єктів на об'єкти права промислової власності. Здійснення правового аналізу та комплексного дослідження правових норм, які регулюють зміст суб'єктивного права на використання об'єктів промислової власності, та практики їх застосування є метою даного підрозділу. Проведене дослідження підтверджує, що особисті немайнові права творців об'єктів патентного права охороняються, як в іноземних країнах. Але не завжди творці об'єктів права створюють їх заради свого особистого морального задоволення. Здебільшого мета інтелектуальної творчої праці – це, насамперед, здобуття певних матеріальних благ. Майнові права творців наділяють їх юридично забезпеченою можливістю отримати певні матеріальні блага за рахунок монопольного використання об'єктів промислової власності. Саме найбільш проблематичними і недостатньо врегульованими є відносини щодо охорони майнових прав творців на об'єкти промислової власності [190, с. 93][206].

[206] Ярошевская Т. В. Имущественное право на объект интеллектуальной собственности, созданный в высшем учебном заведении / Т. В. Ярошевская // Сб. научных трудов «Современный научный вестник». − Белгород.: Руснаучкнига. – 2010. – № 2 (84). – С. 93–98.

У даному розділі розгляд питань теорії тісно поєднаний з аналізом практики господарських судів щодо розгляду і вирішення справ, пов'язаних із порушенням прав правовласників, що надає роботі практичного значення.

Висновки до 1 розділу

В даному розділі були з'ясовані та проаналізовані теоретичні питання, необхідні для вирішення завдань та мети цієї роботи. Зокрема, було проаналізоване чинне законодавство України у сфері промислової власності, досліджені права суб'єктів на об'єкти промислової власності, а також з'ясовані основні чинники становлення та розвитку охорони промислової власності, деякі з яких до цього часу відіграють суттєву роль і мають бути враховані при проведенні подальшого дослідження.

З метою вдосконалення національної системи правової охорони промислової власності до європейських стандартів та створення ефективного механізму охорони прав на об'єкти промислової власності, можна сформулювати такі основні теоретичні та практичні висновки:

1. Встановлено, що в умовах переходу України до ринкових відносин, становлення нових форм власності істотно зросла роль промислової власності. Постійний розвиток технологій, зростання конкуренції на товарних ринках сприяють тому, що об'єкти права промислової власності стають визначальним важелем в економічному розвитку суспільства.

За цих умов стимулювання розвитку інтелектуальної сфери та правової охорони об'єктів промислової власності, зокрема, набуває ролі одного з найважливіших чинників усього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки – як усередині кожної цивілізованої країни, так і на міжнародному рівні. На сьогодні в Україні проблемним питанням є

вдосконалення механізму охорони та комерціалізації об’єктів права промислової власності, вироблення чіткої державної політики у сфері розвитку ринку і створення системи охорони промислової власності.

Вирішення проблемних питань із охорони в Україні зазначеної сфери вбачається у встановленні відповідності положень чинного національного законодавства міжнародним угодам та законодавству країн-членів ЄС; вдосконаленні нормативно-правової бази та створенні дієвих механізмів охорони прав на об’єкти промислової власності, включаючи фінансове і організаційне забезпечення наукових і дослідницьких розробок; відповідній стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкуренто-спроможності вітчизняних товарів, робіт, послуг і ефективності охорони інтересів творців об’єктів права та законних правоволодільців; конкретних пропозиціях і рекомендаціях щодо вдосконалення законодавства України у сфері промислової власності.

2. Встановлено, що в доктрині цивільного права не існує єдиної точки зору щодо визначення, які об’єкти права належать до промислової власності. У зв’язку з цим, вбачається за доцільне взяти за основу міжнародні акти з охорони промислової власності. Саме вони дозволяють уникнути доктринальних розбіжностей і зосередитися не стільки на питаннях кваліфікації тих чи інших об’єктів права, скільки на змісті самого предмету дослідження. Пропонуємо взяти за основу основний міжнародний документ, який визначає засади всіх інших міжнародних угод у сфері охорони промислової власності − Паризьку конвенцію про охорону промислової власності. Дана Конвенція не містить визначення поняття «промислова власність», проте дає вказівку на те, які об’єкти права належать до промислової власності. Мета України − приведення національного інституту прав промислової власності у

відповідність до норм Паризької конвенції та інших міжнародних актів у цій сфері.

3. Робиться висновок, що в Україні закладено основи законодавчої та нормативно-правової бази у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, для розробки і прийняття якої була використана значна частина наукових праць і застосований як міжнародний, так і вітчизняний досвід. В цілому законодавство України у сфері промислової власності відповідає міжнародним стандартам та вимогам ринкової економіки. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвого національного законодавства для врегулювання правовідносин у даній сфері.

Пропонуємо спрямувати головну увагу на європейське законодавство. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства у сфері промислової власності характерним є процес універсалізації законодавств країн ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об'єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати цю тенденцію при створенні національного законодавства, щоб максимально наблизити його до законодавств країн-членів ЄС.

4. Доводимо, що порівняння національного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності із законодавством окремих країн Європи та світу, вивчення специфіки положень, тенденції розвитку представляє безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного використання світового досвіду для менш болісного проходження через реформи в Україні. Встановлено, що обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності до законодавств країн-членів ЄС.

Конституція України чітко визначила напрямок регулювання відносин у даній сфері на користь творця. Цей принцип закріплений і у законодавстві ЄС, і у міжнародних нормах.

5. Пропонується внести зміни та доповнення у законодавство України в сфері промислової власності та узгодити визначення деяких об'єктів права промислової власності за українським законодавством із відповідним законодавством ЄС:

1) по-перше, у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» замінити термін «знак для товарів і послуг» та термін «торговельна марка». По-друге, узгодити визначення терміну «торговельна марка», дане у ч. 1 ст. 492 ЦК України, зі спеціальним законодавством України у сфері охорони прав на торговельну марку. По-третє, доповнити визначення терміну «торговельна марка» за українським законодавством та дати уточнене визначення даного терміну у ч. 1 ст. 492 ЦК України та у ст. 1 оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельну марку»*. По-четверте, в ч. 2 ст. 492 ЦК України і в ст. 1 оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельну марку»* дати визначення терміну «колективна торговельна марка»;

2) для узгодження понять «промисловий зразок», «винахід», «корисна модель» за національним законодавством із визначенням, даним у європейському законодавстві та в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, пропонуємо: по-перше, внести зміни та доповнення у Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» і у ст. 1 даного Закону дати уточнене визначення понять: «промисловий зразок», «виріб», «складений виріб». По-друге, уточнити та доповнити визначення понять «винахід», «корисна модель» та у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» дати оновлене визначення даних термінів;

3) внести зміни до Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товару», а саме: замінити терміни «назва

місця походження» та «зазначення походження» на уніфікований термін «географічне зазначення» та у ст. 1 даного Закону дати оновлене визначення цього терміну.

6. У результаті порівняльного аналізу законодавства України та законодавства ЄС щодо прав суб'єктів на об'єкти промислової власності, можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України до європейських стандартів:

1) положення законодавства України у сфері патентного права відповідає положенням європейського законодавства. Право на отримання європейського патенту, як і за національним законодавством, належить винахіднику (автору промислового зразка) або його правонаступнику;

2) положення національного законодавства в сфері прав на торговельну марку відрізняється від положень законодавства ЄС. На відміну від національного законодавства, за європейським законодавством володільцем прав на торговельну марку ЄС, крім фізичних або юридичних осіб, можуть бути суб'єкти публічного права − і вважаємо таку класифікацію доречною;

3) положення законодавства України відрізняється від законодавства ЄС у сфері прав на географічне зазначення. Відповідно до законодавства України право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають: особи (групи осіб), які в заявленому географічному місці виробляють товар; асоціації споживачів; установи, що мають безпосереднє відношення до технологічних процесів або географічних місць.

Відповідно до законодавства ЄС право подавати заявку на реєстрацію географічного зазначення має тільки група. При цьому термін «група» означає будь-яку асоціацію, яка працює з однаковою сільськогосподарською продукцією або продуктами харчування.

Вважаємо, що, з одного боку, за європейським законодавством вимога про обмежене коло осіб, які мають право на

реєстрацію географічного зазначення, є виправданою, оскільки особливі властивості товару повинні бути уніфікованими та відповідати певним стандартам якості тієї місцевості, звідки походить цей товар. З іншого, особи, які створили групу, будуть вдаватися до різних перешкод для того, щоб завадити приєднанню нових членів. Це буде обмежувати права інших потенційних виробників та може призвести до монополізації ринку.

7. Обґрунтовано, що суб'єктом майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки може і повинна бути держава – Україна. Для цього в законодавстві України слід передбачити специфічні правові форми і способи набуття державою прав на дані об'єкти патентного права. Держава Україна повинна розглядати регулювання цього питання як можливість поповнення бюджету та додаткового вкладення засобів у розвиток інноваційних технологій.

Одним із головних завдань у сфері правового регулювання відносин, що складаються між державою Україна та творцями об'єктів права, які отримають державне замовлення та державні кошти, є розробка і реалізація правового механізму розподілу прав на створені результати науково-технічної діяльності та правового режиму їх використання у цивільному обороті, який повинен враховувати як інтереси творців об'єкта права, так і державні інтереси.

8. Здійснюючи правовий аналіз та комплексне дослідження правових норм, які регулюють зміст суб'єктивного права на використання об'єктів промислової власності, робимо висновок, що особисті немайнові права творців охороняються, як в іноземних країнах. Аналізуючи практику господарських судів щодо розгляду і вирішення справ, пов'язаних із порушенням майнових прав на об'єкти права промислової власності, можна зробити висновок, що найбільш проблематичними і недостатньо врегульованими є саме відносини щодо охорони майнових прав творців об'єктів права.

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Охорона об'єктів промислової власності в країнах ЄС

В умовах глобалізації економіки та адаптації національного законодавства до вимог країн ЄС зростає значення вивчення досвіду щодо особливості правової охорони на окремі об'єкти права промислової власності в країнах ЄС.

Створення патентної системи в ЄС одночасно відбувалось з уніфікацією норм національного патентного законодавства країн-членів. У свою чергу, зміни в національному законодавстві в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності вимагали розробки певних моделей, які б встановлювали напрями подальшого розвитку даної сфери [191, 192][207].

В ЄС до початку XXI століття склалися дві паралельно існуючі моделі правової охорони об'єктів патентного права: 1) національна система патентів; 2) Європейська патентна система. Крім того, власники охоронних документів мали можливість звернутися до механізму отримання патентів на підставі Договору РСТ. Таким чином, на той час в ЄС основною задачею в сфері винахідництва було створення єдиної системи охорони на рівні ЄС для того, щоб заявник мав можливість

[207] Див.: Богатых Е. А. Патентное право капиталистических и развивающихся государств / Е. А. Богатых, В. И. Левченко. – М. : Юридю лит., 1978. – С. 76.; Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : [монографія] / О. В. Жилінкова // К . : Юрінком Інтер. – 2015. – 280 с.

подати єдину заявку і отримати охорону на об'єкт права на всій або на будь-якій території країн-членів ЄС.

Національні патентні системи почали гармонізувати свої положення з підписанням основних міжнародних конвенцій, включаючи Конвенцію про видачу європейського патенту 1973 р., яка набула чинності 7 жовтня 1977 р. [193][208] (далі – Європейська патентна конвенція). Основною метою Європейської патентної конвенції є запобігання дублюванню діяльності патентних служб відносно пошуку і перевірки патентних заявок, що приводить до зниження витрат не тільки для заявників, а й для патентних служб країн-членів ЄС [194, с. 75][209]. Також Європейська патентна конвенція встановила єдину процедуру видачі патенту для будь-якої з європейських країн незалежно від того, чи є країна членом Європейського Економічного Співтовариства. Європейський патент надавав володільцю в країнах-членах Європейської патентної конвенції такі ж самі права, як і виданий в даній країні національний патент (принцип асиміляції європейського патенту).

Для здійснення процедури видачі європейського патенту Європейська патентна організація має адміністративну і фінансову самостійність. Її органом є Європейське патентне відомство, що знаходиться в Мюнхені і має філіал в Гаазі. Відомство проводить прийом, розгляд і публікацію заявок на винаходи, видачу охоронних документів. Як вважає Л. Г. Кравець [195, с. 5][210], завдяки публікації інформації про європейські заявки та патенти, Європейське патентне відомство стало одним із найважливіших розповсюджувачів правової і технічної документації.

[208] Конвенция о выдаче европейских патентов, подписанная в Мюнхене в 1973 г. / Европейская патентная конвенция. – М. : ВНИИПИ, 1988. – 242 с.
[209] Інтелектуальна власність: словник-довідник у 2-х т. / [за ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова]. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2000. – Т. 2 : Промислова власність. – С. 75.
[210] Кравец Л. Г. Гармонизация правовой охраны интеллектуальной собственности в странах ЕС / Л. Г. Кравец. − М. : ИНИЦ «Патент», 2001. – С. 5.

Відповідно до Європейської патентної конвенції, заявник має право подати одну заявку в Європейське патентне відомство і вказати, в яких країнах-членах даної Конвенції він просить охорону. Подати заявку на одержання європейського патенту може будь-яка фізична або юридична особа. Європейське патентне відомство видає патент, який потім стає національним патентом. Анулювання патенту в одній із вказаних у заявці країн не впливає на отримання охорони на даний об'єкт промислової власності в інших країнах.

Європейський патент видається на винахід, що відповідає новизні, винахідницькому рівню та промисловій придатності. Право на отримання європейського патенту належить винахіднику або його правонаступнику. Строк дії європейського патенту становить 20 років від дати подачі заявки. Ці самі принципи охорони винаходів діють і в Україні.

З моменту публікації відомостей про видачу охоронного документу, європейський патент надає його власнику такі ж самі права, як і виданий в даній країні національний патент.

Таким чином, у результаті міжнародно-правової співпраці в сфері промислової власності були вироблені уніфіковані критерії патентоспроможності винаходів, вимоги до заявки на патент і порядок її проходження. Позитивним також було те, що основні інститути патентування в національних правових системах країн-членів ЄС майже повністю співпадали з положеннями Європейської патентної конвенції. Проте, існуючі відмінності в національних патентно-правових нормах країн-членів ЄС негативно впливали на судову практику. Зокрема, це стосується тих патентів, які були видані за національним законодавством та формально продовжували існувати і на початку XXI століття. Крім того, патентні відомства деяких європейських країн (наприклад, Франції і Нідерландів) не проводили такої ж ретельної експертизи, як в Європейському патентному відомстві. Так, відповідно до Кодексу інтелектуальної власності Франції

1992 р., для визнання технічного рішення винаходом була передбачена тільки формальна експертиза, а експертиза по суті, проводилася вже службами Європейського патентного відомства. Також згідно з Патентним законом Нідерландів від 1995 р., реєстрація патентів відбувається тільки на підставі формальної експертизи [195, с. 37][211].

Постійний розвиток системи охорони винаходів потребував перегляду і внесення змін до Європейської патентної конвенції. Зокрема, пропонувалось знизити вартість перекладу європейських патентів, створити єдину судову систему для вирішення патентних спорів, продовжити строк дії патенту. Тому, упродовж 1991–2000 р. р. Європейська патентна конвенція була переглянута декілька разів. Нова редакція Європейської патентної конвенції набула чинності з 13 грудня 2007 р.

Діяльність інститутів ЄС по гармонізації патентних нормативних актів також була сконцентрована на охороні та захисті нових об'єктів сфери винахідництва, зокрема, біотехнологічних та комп'ютерних винаходах.

Ще в 1984 році Рада Європейського Економічного Співтовариства виявила цікавість до нової сфери винахідництва − охорони біотехнологічних винаходів. Спочатку для адаптації існуючих правових конструкцій до наукових досягнень у сфері біотехнології пропонувалося внести зміни до Європейської патентної конвенції. Але процедура перегляду Європейської патентної конвенції представлялася занадто складною. До того ж, пропоновані зміни стали причиною виникнення відмінностей у національних законодавствах країн-членів ЄС і внаслідок чого перешкоджали обміну біотехнологічною продукцією [196, с. 42–48][212]. Тому в середині 80-х років XX століття постала

[211] Див.: Кравец Л. Г. Вказ. праця. – С. 37.

[212] Гілленбранд Г. Правовий захист біотехнологічних винаходів: передумови, зміст, обсяг та перспективи на майбутнє / Г. Гілленбранд // Інтелектуальна власність. − 2003. − № 3. – С. 42–48.

необхідність в гармонізації положень у сфері охорони біотехнологічних винаходів у рамках ЄС.

Для гармонізації та уніфікації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері біотехнології були розроблені та прийняті Директива Європейського парламенту та Ради ЄС № 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів від 6 липня 1998 р. [197][213] (далі – Директива 98/44/ЄС) та Регламент Ради ЄС № 1768/92 про запровадження додаткового охоронного сертифіката щодо медичних продуктів від 18 червня 1992 р. [198][214].

Необхідність прийняття Директиви 98/44/ЄС була зумовлена тим, що розвиток біотехнологічної продукції поставив перед суспільством питання щодо того, яким винаходам у сфері біотехнології з позиції їх відповідності морально етичним принципам повинна надаватись правова охорона. Зокрема, у Директиві 98/44/ЄС зазначено, що особливу увагу слід звернути саме на морально етичні чинники. У ст. 6 Директиви 98/44/ЄС йдеться, що винахід, комерційне використання якого може призвести до порушення громадського порядку або буде суперечити загальновизнаним нормам моралі, не підлягає патентуванню. Так, у разі, якщо винахід, отриманий у результаті досліджень над ембріоном, буде суперечити моралі та публічному порядку, то даний винахід є непатентоспроможним.

Оскільки патентні закони країн-членів не містять критеріїв моралі та публічного порядку, моральні стандарти, які застосовуються патентними відомствами в цій ситуації, можуть і повинні бути закріплені в інших галузях права. Насамперед, до

[213] Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. [Electronic resource]. − OJ L 213. – 30.07.1998. − P. 13–21. − Access mode : http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:213:0013:0021:EN:PDF. − Назва з екрану.

[214] Council Regulation (EEC) № 1768/92 of18 June 1992 concerning the creation of a supplementary protection certificate for medicinal products // OJ L 182, 02.07.1992. − P. 1−5.

них належить конституційне право, яке охороняє основні права та свободи громадян, закріплює основні принципи держави.

Разом із тим застосування на практиці посилання до конституційного права стикається з рядом суттєвих перешкод, оскільки його принципи навіть близьких за релігійними, культурними та історичними традиціями країн суттєво відрізняються. У контексті патентування біотехнологічних винаходів відмінність у правовому сенсі вже проявилась у ставленні законодавчих органів країн-членів ЄС до патентування так званих плюріпотентних стовбурових клітин, тобто клітин, здатних до безперервного поділу і перетворення в будь-яку клітину людського організму. Плюріпотентні стовбурові клітини вилучаються із ембріона 4–5 днів життя, в результаті чого ембріон гине і цей факт виступає основною причиною протестів проти такого використання ембріонів [199, с. 156–157][215].

Патентування плюріпотентних клітин дозволено у країнах із ліберальними правовими режимами в сфері біологічних досліджень, зокрема у Швеції, Великобританії, та заборонено в таких країнах як Данія, Німеччина [200, с. 243][216].

Положення Директиви 98/44/ЄС і нині викликають дискусії у фахівців з питань патентоспроможності біологічного матеріалу, який є частиною людського організму, та видачі окремих патентів у сфері біотехнології [201, с. 177–181; 202, с. 17–25; 203, с. 561–568; 204, с. 89–95; 206, с. 162–164; 206, с. 26–35; 207, с. 33–36; 208, с. 487–502; 209, с. 125–132; 210, с. 123–128][217].

---

[215] Слободян О. М. Захист винаходів у галузі біотехнології в рамках Директиви 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів / О. М. Слободян // Університетські наукові записки. − 2012. − № 3 (43). – С. 156–157.

[216] Herrmann, J. R. The Role of Ethics and Morality in EU Law [Text] / J. R. Herrmann, M. Rowlandson // Journal of International Biotechnology Law. − 2008. − Vol. 5, 6. − P. 243.

[217] Див.: Слобожанин С. В. Новеллы европейского патентного законодательства / С. В. Слобожанин // Часопис Київського університету права. – 2009. − № 2. – С. 177−181; Серова М. А. Особенности патентования объектов биотехнологии в Евразийском патентном ведомстве (ЕАПВ) / М. А. Серова // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. − 2003. − № 7. − С. 17−25;

Тому на рівні ЄС було запропоноване загальне правове рішення: патентування винаходу, об'єктом якого є частина людського організму, повинне здійснюватись у кожному конкретному випадку з урахуванням етичної оцінки допустимості отримання монопольних прав на такий винахід. Після цього з вересня 1999 р. Адміністративна Рада ЄС внесла зміни до Інструкції Європейської Патентної Конвенції щодо відповідності положенням Директиви 98/44/ЄС. Тим самим було забезпечене єдине застосування Директиви 98/44/ЄС всіма країнами-членами Європейської патентної конвенції.

Останнім часом в ЄС приділяється значна увага новим об'єктам промислової власності − винаходам у сфері комп'ютерної технології. Впродовж тривалого часу в правовій літературі велися дискусії про те, в яких формах найдоцільніше охороняти найважливіші програмні продукти − алгоритм і програму для ЕОМ. З цього питання були висловлені і детально аргументовані три основні позиції: 1) охорона у рамках патентного права; 2) необхідність розробки спеціального законодавства, яке б використало елементи як патентного, так і авторського права; 3) охорона нормами авторського права [55, с. 133][218].

Zimmer F.-J. Act Implementing the Directive on the Legal Protection of Biotechnological Inventions in Germany [Text] / F.-J. Zimmer // Biotechnology Law Report. − 2005. − Vol. 24. − № 5. − P. 561–568; Bostyn S. J. R. Narrow Trousers and Narrow Patents, a Health Risk? Product Protection or Purpose-Bound Protection for Biotechnological Inventions [Text] / S. J. R. Bostyn // BioScience Law Review. − 2005. − Vol. 5. − № 2. − P. 89−95; Crespi R. S. The European Biotechnology Patent Directive is Dead [Text] / R. S. Crespi // Trends in Biotechnology. − 1995. − Vol. 13. − № 5. − P. 162−164; Palombi L. Patentable Subject Matter, TRIPS and the European Biotechnology Directive, Australia and Patenting Human Genes [Text] / L. Palombi // University of New South Wales Law Journal. − 2003. − Vol. 9. − № 4. − P. 26−35; Nott R. The Novartis Case in the EPO [Text] / R. Nott // European Intellectual Property Review. − 1999. − Vol. 21. − № 1. − P. 33−36; Plomer A. Constitutional Limits on Moral Exemptions to European Biotech Patents [Text] / A. Plomer // Festskrift till Marianne Levin. − Stockholm : Norstedts juridik, 2008. − P. 487–502; Schertenleib D. The Patentability and Protection of DNA-based Inventions in the EPO and the European Union [Text] / D. Schertenleib // European Intellectual Property Review. − 2003. − Vol. 25. − № 3. − P. 125−132; Sterckh S. Some Ethically Problematic Aspects of the Proposal for a Directive on the Legal Protection of Biotechnological Inventions [Text] / S. Sterckh // European Intellectual Property Review. − 1998. − Vol. 20. − № 4. − P. 123−128.

[218] Сергеев А. П. Вказ. праця – С. 133.

Погоджуємося з тими науковцями [211][219], які зазначають, що недолік авторсько-правової охорони в тому, що такою охороною захищаються тільки комп'ютерні програми від копіювання, проте алгоритми, що є в основі цих програм, правової охорони не отримують. Безумовно, в правовому і комерційному аспекті охорона прав на технічну суть процесів набагато важливіша, чим традиційна реєстрація комп'ютерних програм, оскільки ці процеси при використанні різних програм практично ідентичні. У свою чергу, недоліком патентної охорони комп'ютерних програм є висока вартість, затяжна процедура експертизи та надмірна тривалість строку охоронного документу.

У країнах-членах ЄС майже до кінця 1980 р. винаходи у сфері комп'ютерних технологій були виключені з переліку патентоспроможних об'єктів і в національних патентних системах, і на рівні Європейської патентної конвенції. Тільки в окремих випадках все ж видавалися патенти на ці нові об'єкти промислової власності. Так, Європейським патентним відомством були видані перші патенти в 1986 році, а систематична практика щодо охорони цих об'єктів почалася вже у 1996 році, причому заявниками у більшості випадків були великі американські або японські корпорації. Більшість патентів були використані в основних секторах інформаційних технологій для обробки, розпізнавання і зберігання цифрових даних. Інші використовувалися в технічних секторах, наприклад, для програмних процесорів. Проте з боку національного судочинства ця практика Європейського патентного відомства підтримки не отримала. На той час європейські компанії не мали навичок патентування винаходів, пов'язаних з програмним забезпеченням. Між тим, визнання в США програм для ЕОМ патентоспроможними позитивно впливало на розвиток цієї галузі

[219] Див.: Линник Л. Патентное право: особенности защиты компьютерных технологий [Електронний ресурс] / Лев Линник. – Режим доступу : http://www.osp.ru/os/1999/11-12/177913/ – Назва з екрану.

промисловості. Враховуючи таку тенденцію, Європейською комісією були внесені наступні пропозиції:

− розробити проект директиви по гармонізації національних систем країн-членів ЄС щодо патентування програм для ЕОМ;

− провести відповідні заходи щодо зміні ст. 52 Європейської патентної конвенції, в якій йдеться про вилучення програм для ЕОМ з переліку непатентоспроможних об'єктів;

− через національні патентні відомства поширювати інформацію про можливість патентування тих комп'ютерних програм, які мають значний «технічний вклад» [195, с. 67][220] .

У 2000 році була спроба внести зміни з цього питання до Європейської патентної конвенції, але із-за протестів громадськості цей експеримент виявився невдалим. Після аналізу правового регулювання та практики в сфері комп'ютерних технологій, у 2002 р. Європейською Комісією був розроблений проект Директиви про патентоспроможність винаходів, пов'язаних з комп'ютером [212][221] (далі − Проект Директиви).

У Проекті Директиви були визначені основні принципи охорони та патентоспроможності комп'ютерних винаходів. Так, комп'ютерний винахід має бути придатний для промислового застосування, мати новизну та винахідницький рівень. Патенти мають бути доступними для будь-якого винаходу здійснюваного комп'ютером, комп'ютерною мережею або іншим пристроєм в процесі виконання програми.

Відповідно до запропонованого Проекту Директиви її положення не повинні зачіпати юридичного захисту програм для ЕОМ, які охороняються нормами авторського права, гармонізованими на підставі Директиви Ради ЄС 91/250/ЄЕС від

[220] Див.: Кравец Л. Г. Вказ. праця – С. 67.

[221] Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer implemented inventions / COM/2002/0092 final – COD 2002/0047// Official Journal 151 E , 25/06/2002 P. 0129 – 0131 (Проект Директиви європейського парламенту та ради «Про патентоздатність винаходів, пов'язаних з комп'ютером» від 20 лютого 2002 року // Official Journal C 151 E. – 25.06.2002.

14 травня 1991 р. про правову охорону комп'ютерних програм. Втім 6 липня 2005 року Європейський Парламент відхилив даний Проект Директиви. Парламентом було внесено кілька зауважень та пропозицій щодо змін та вдосконалень даного проекту [213, с. 21–25][222]. Таким чином, спроба закріплення на європейському рівні режиму патентної охорони комп'ютерних винаходів не була успішною.

Далі розглянемо, як в країнах-членах ЄС здійснюється правова охорона корисних моделей. В праві європейських країн поняття «корисна модель» визначається як нове технічне рішення, що відноситься до пристрою [214, с. 335][223]. У більшості країн-членів ЄС, як і в Україні, охорона корисних моделей здійснюється за наявності двох критеріїв − новизни і промислової придатності. Як зазначають науковці [215, с. 496][224], це не означає, що корисною моделлю може бути визнане очевидне для будь-якого фахівця технічне рішення. Корисна модель, так само як і інші об'єкти промислової власності, має бути результатом інтелектуальної діяльності. Міра цієї діяльності може бути меншою, ніж для визнання об'єкта права − винаходом. Тому, в ЄС свідоцтва про реєстрацію на корисну модель часто іменують «малими патентами».

З метою створення системи захисту корисних моделей, Європейською Комісією 19 липня 1995 р. була прийнята Зелена книга про корисні моделі. Відповідно до положень цього документу, на корисну модель видавався охоронний документ − свідоцтво про реєстрацію за наявності двох критеріїв: новизни та

[222] Скляров І. М. Комп'ютерні програми та патентна охорона / І. М. Скляров // Інтелектуальна власність. − 2003. − № 5. − С. 21−27.

[223] Гражданское и торговое право капиталистических стран : учеб пособ. / [Э. П. Гаврилов, О. А. Жидков, М. И. Кулагин и др.] : под ред. В. П. Мозолина, М. И. Кулагина. − М. : Высш. школа, 1980. – С. 335.

[224] Гражданское и торговое право капиталистических стран : учеб. / [Е. А. Васильев, В. В. Зайцева., А. А. Костин А.А. и др.]. − [3-е изд., перераб. и доп.] − М. : Междунар. отношения, 1993. − С. 496.

винахідницького рівня. Але на відміну від патентів, надання охоронних документів на корисні моделі здійснювалося без проведення експертизи по суті.

У Зеленій книзі були висловлені пропозиції гармонізувати національне законодавство в даній сфері у формі Директиви та створити єдину систему охорони корисних моделей на рівні ЄС для того, щоб заявник мав можливість подати єдину заявку і отримати охорону на об'єкт права на всій або на будь-якій території країн-членів ЄС. Вважалося, що позитивним для прийняття відповідної Директиви можуть бути наступні фактори: 1) подача однієї заявки та отримання охорони одночасно в кількох країнах-членах ЄС; 2) створення єдиного європейського права, яке матиме пріоритет перед національними режимами; 3) розширення взаємозв'язків у сфері охорони промислової власності між країнами-членами ЄС.

12 грудня 1997 року Європейська комісія запропонувала проект Директиви ЄС № 599PC0309 про правову охорону корисної моделі (далі – проект Директиви ЄС) [216][225]. Втім, проект Директиви ЄС піддався серйозній критиці з боку представників головних галузей промисловості. Найбільш запеклі суперечки розгорнулися навколо ст. 6 даного проекту, де йшлося про низький винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноздатною.

З метою вироблення єдиного підходу до правової охорони корисної моделі в країнах ЄС 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив в першому читанні даний проект Директиви ЄС. Проте подальшу роботу над проектом Директиви ЄС було фактично припинено, оскільки не всі країни-члени ЄС були згодні надавати корисним моделям режим охорони в рамках ЄС. Це питання обговорювали серед підприємців, правників,

[225] Amended Initial Proposal for a Directive approximating the legal arrangements for the protection of inventions by utility model // Official Journal of the European Union. − C248, 2000. − 29.08. − P. 56.

науковців, винахідників. Більшість із фахівців виступали проти створення такого механізму охорони. Причини, приведені в обґрунтування своїх позицій, були різними, але головна з них − запропонований низький винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноздатною. Також припускали, що пропонована охорона прав на корисну модель не зможе конкурувати з існуючою системою охорони прав на винаходи [217, с. 75][226].

Відповідно до ст. 5 проекту Директиви ЄС отримати охорону на корисну модель може новий об'єкт, який стосується продукту чи способу, має невисокий винахідницький рівень та є промислово придатний. На підставі ст. 15 проекту Директиви ЄС заявка на корисну модель проходить тільки формальну експертизу. Строк дії охоронного документа на корисну модель становить 6 років від дати подання заявки з можливістю подовження цього строку до 10 років. Власнику прав надавалося виключне право на використання корисної моделі на власний розсуд та право забороняти іншим особам використовувати цей об'єкт права без його дозволу. Дія охоронного документа на корисну модель, виданого на спосіб одержання продукту, поширювалася і на продукт, безпосередньо одержаний цим способом. На підставі ст. 22 проекту Директиви ЄС допускалася подвійна форма охорони одного і того ж об'єкту − і винаходу, і корисної моделі. Погоджуємося з думкою Г. О. Андрощука [218, с. 6–9][227], що, враховуючи те, що проект Директиви ЄС був розроблений на основі Європейської патентної конвенції, в його положеннях простежується чітке прив'язування об'єкта корисної моделі до винаходу.

[226] Кравец Л. Охрана полезных моделей: проблема сбалансированности / Лев Кравец // Интеллектуальная собственность. − 2000. − № 8. − С. 75.

[227] Андрощук Г. Винахідницька активність в країнах Європейського Союзу: стан та тенденції / Геннадій Андрощук // Інтелектуальна власність. − 2001. − № 3. − С. 6–9.

Втім, у 2005 році Європейською комісією було прийнято рішення відкликати проект Директиви ЄС. Комісією в сфері інтелектуальної (промислової) власності Міжнародної торговельної палати був підготовлений висновок в якому зазначалося, що запропонований проектом Директиви ЄС обсяг охорони прав на корисну модель є надто широким, а строки охорони дуже тривалими, що не відповідає інтересам розвитку міжнародної торгівлі.

Пропонується розглянути, як в ЄС здійснюється охорона прав на промисловий зразок. До початку процесу гармонізації національних норм у сфері охорони прав на промисловий зразок, в європейських країнах був відсутній єдиний підхід до визначення промислового зразка як об'єкта охорони. Так, в одних країнах застосовувався авторсько-правовий метод охорони промислових зразків (наприклад, Франція, Бельгія, Нідерланди), в інших – патентно-правовий (наприклад, Англія). Під поняттям «промисловий зразок» у країнах Європи розумівся зовнішній вигляд промислового виробу, що відрізняється художньо-естетичними якостями та оригінальністю (новизною) [214, с. 337][228].

На той час на міжнародному рівні виникла необхідність у спрощенні отримання охорони прав на промисловий зразок. З цією метою 6 листопада 1925 р. у Гаазі була підписана спеціальна угода про міжнародне депонування промислових зразків. Угода набула чинності з 1 червня 1928 р. і переглядалася кілька разів. Нині Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків перейменована і носить назву − Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків (далі – Гаазька угода) [219][229]. Перейменування відбулося на

[228] Див.: Э. П. Гаврилов, О. А. Жидков, М. И. Кулагин. − Вказ. праця. – С. 337.

[229] Женевський акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 02.07.1999 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_601. − Назва з екрану.

Дипломатичній конференції в Женеві 2 липня 1999 р. Україна також приєдналась у 2002 році до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків [220][230].

Спочатку для гармонізації та уніфікації національних норм у сфері охорони промислових зразків, Європейською Комісією була підготовлена Зелена книга з охорони промислового зразка, в якій була обрана патентно-правова система охорони. Запропоновані Європейською комісією положення знайшли відображення в спільній Директиві 98/71/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків (далі – Директива 98/71/ЄС) [221][231]. Прийняття Директиви 98/71/ЄС необхідно було для того, щоб, по-перше, виробити уніфіковане визначення терміну «промисловий зразок», який буде застосовуватися в усіх країнах-членах ЄС. По-друге, уніфікувати вимоги до новизни та індивідуального характеру промислового зразка.

У Директиві 98/71/ЄС не йшлося про загальне зближення законодавств країн-членів ЄС у сфері охорони промислового зразка. Зокрема, порядок оскарження і використання промислового зразка були віднесені до компетенції національного законодавства. Країни-члени ЄС також були вільні у встановленні положень процедури реєстрації, відновлення і визнання недійсними прав на промислові зразки.

Таким чином, Директивою 98/71/ЄС почався процес гармонізації національних законодавств у сфері охорони промислових зразків. У Директиві 98/71/ЄС дається визначення промислового зразка та критерії його патентоспроможності. Згідно з Директивою 98/71/ЄС, реєстрація промислового зразка

[230] Про приєднання України до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2992-III // ВВРУ. – 2002. − № 21–22. – Ст. 138.

[231] Про правову охорону промислових зразків: Директиви Європейського Парламенту та Ради 98/71 ЄС від 13 жовтня 1998 року // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 841–844.

надає його власнику виключне право на цей об'єкт і заборону використання третім особам без згоди правовласника. Строк охорони промислового зразка складає від п'яти до двадцяти п'яти років.

Однак такий процес гармонізації національних законодавств у сфері охорони промислових зразків виявився недостатнім. Потрібно було усунути перешкоди вільної конкуренції та юридичної нестабільності, в якій знаходилася європейська промисловість. Тому 12 грудня 2001 р. Радою ЄС був прийнятий Регламент 6/2002 про промисловий зразок Європейського співтовариства (далі – Регламент 6/2002) [222][232]. Регламент 6/2002 став основою для єдиного режиму охорони промислових зразків.

На відміну від Директиви 98/71/ЄС, Регламент 6/2002 носить жорсткіший характер і є актом уніфікації права промислових зразків в ЄС. Зокрема, Регламентом 6/2002 встановлюється єдина правова система охорони прав на промисловий зразок, діюча на всій території ЄС, а саме: при подачі однієї заявки у Відомство з гармонізації внутрішнього ринку, можна отримати правову охорону промислового зразка в усіх країнах-членах ЄС.

Згідно з Регламентом 6/2002 промислові зразки поділяються на дві підсистеми − систему охорони незареєстрованих промислових зразків, яка діє з 6 березня 2002 р., та систему охорони зареєстрованих промислових зразків, яка діє з 1 квітня 2003 р. Умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які підлягають реєстрації, так і для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації. Для отримання правової охорони промисловий зразок має бути новим та мати індивідуальний характер.

[232] Про промислові зразки Спільноти: Регламент Ради ЄС від 12.12.2001 р. № 6/2002 // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 845–894.

Відповідно до ст. 11 Регламенту 6/2002 право на незареєстрований промисловий зразок виникає автоматично при першому оприлюдненні зразка і діє протягом трьох років. Зареєстрований промисловий зразок охороняється 5 років, із можливістю чотирикратного продовження реєстрації ще на 5 років. Максимальний строк правової охорони зареєстрованого промислового зразку становить 25 років від дати подання заявки.

Реєстрація промислового зразка ЄС здійснюється шляхом подачі однієї заявки, оформленої однією мовою (англійською, іспанською, німецькою, французькою або італійською) та сплаченої єдиним митом. Експертиза по суті не проводиться. Під час проведення формальної експертизи встановлюється, зокрема: чи дотримані формальні вимоги; чи належить заявлене рішення до промислових зразків; чи не суперечить даний промисловий зразок громадському порядку та принципам моралі.

Можливість отримання правової охорони промислових зразків без реєстрації була запроваджена спеціально для тих об'єктів, які користуються попитом дуже короткий період. Як правило, це вироби, які швидко морально застарівають і комерційне життя яких досить коротке. Саме з цієї причини проходження достатньо тривалих за часом і потребуючих фінансових витрат формальностей, пов'язаних з процедурою реєстрації таких промислових зразків, – вважається недоцільним [223, с. 14–19][233]. Незареєстрованим промисловим зразкам, які стали загальнодоступними на території ЄС, надається правова охорона без додержання формальностей, а також сплати мита одночасно на території усіх країн-членів.

Режим промислового зразка ЄС співіснує з національними режимами охорони даного об'єкту. Ті питання, які не входять до

[233] Актуальные проблемы интеллектуальной собственности : материалы Международной научно-практической конференции (Закарпатская область, 18–22 февраля 2008 г.) / Андрощук Г. А. Система охраны промышленных образцов в ЕС: экономико-правовой аспект, 2008. – С. 14−19.

сфери застосування Регламенту 6/2002, підвідомчі національному законодавству країн-членів.

Також важливе місце в системі джерел уніфікації права промислових зразків в ЄС займає Регламент Комісії ЄС № 2245/2002 від 21 жовтня 2002 р. [224][234], яким встановлюються умови застосування Регламенту Ради ЄС 6/2002. Зокрема, Регламентом Комісії ЄС 2245/2002 регулюються питання: подання заявки на реєстрацію промислового зразка ЄС; продовження строку реєстрації; передача (відмова, визнання недійсним) прав на промисловий зразок; видача ліцензій.

Крім того, з 1 грудня 2008 р. ЄС приєднався до Гаазької угоди. Це дозволило встановити зв'язок між існуючою міжнародною системою реєстрації промислових зразків та системою правової охорони промислового зразка ЄС. Нині заявник з країни-члена ЄС за допомогою подачі єдиної заявки до Міжнародного бюро ВОІВ зможе отримати правову охорону промислового зразка як на території ЄС, так і в країнах, які приєднались до Гаазької угоди.

Таким чином, у результаті нормотворчої діяльності інститутів ЄС у сфері правової охорони промислових зразків заявник за своїм бажанням може отримати охорону: 1) за національним законодавством; 2) міжнародно-правову охорону відповідно до Гаазької угоди; 3) як промислового зразка ЄС.

Розвиток ринкових відносин, розширення сфери матеріального виробництва, зміни у соціально-економічному устрої країн ЄС зумовили запровадження в економіці країн-членів такі механізми, які посилили конкурентну боротьбу між суб'єктами господарювання. Під впливом вище згаданих факторів зростає необхідність у використанні спеціальних позначень, які застосовуються виробниками для відокремлення та індивідуалі-

[234] Про імплементацію Регламенту Ради ЄС № 6/2002 «Про промислові зразки Співтовариства» : Регламент Комісії ЄС № 2245/2002 від 21 жовтня 2002 р. // Офіційний вісник ЄС, L 341, 17.12.2002. − С. 28.

зації себе та результатів своєї діяльності – засобів індивідуалізації учасників обороту, товарів і послуг.

На сьогоднішній день в ЄС врегульована охорона прав на торговельні марки та географічні зазначення. Спеціальні нормативно-правові акти ЄС щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань поки відсутні, водночас інтерес до цих об'єктів поступово зростає.

Спочатку у ЄС власники торговельних марок мали можливість звернутися до таких механізмів охорони та захисту прав на дані об'єкти:

– національних правових систем відповідних держав, які забезпечували різну ступінь охорони торговельних марок;

– Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків, яка полегшувала процедуру отримання охорони, проте ступінь охорони цих позначень в країнах-членах ЄС була різною.

Для подолання розбіжностей у національному законодавстві в сфері охорони прав на торговельні марки, що перешкоджали вільному руху товарів і наданні послуг та мали негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку, Радою Європейського Економічного Союзу 21 грудня 1988 р. була прийнята Перша Директива про наближення законодавства країн-членів, що стосуються торговельних марок (далі – Директива 89/104/ЄЕС) [225, с. 1–7][235].

Статтею 16 Директиви 89/104/ЄЕС було передбачено, що країни-члени мають імплементувати положення даної Директиви у національне законодавство до 31 грудня 1992 року. Цей строк було встановлено для країн, які на момент прийняття Директиви входили до складу ЄС. Проте, не всі країни-члени імплементували положення Директиви 89/104/ЄЕС до зазначеного строку. Для країн, які приєдналися до ЄС пізніше, були встановлені

[235] First Council Directive 89/104/EEC of 21 December 1988 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks) OJ L 40, 11.2.1989, P. 1–7.

спеціальні строки для імплементації положень Директиви 89/104/ЄЕС, що припадають на дату приєднання відповідних країн до ЄС.

Дана Директива була змінена Директивою 2008/95/ЄС про уніфікацію законодавств країн-членів щодо торговельних марок (кодифікована версія) від 22 жовтня 2008 року [226, с. 25–33][236] (далі – Директива 2008/95/ЄС). Згідно зі ст. 17 Директиви 2008/95/ЄС це не змінює зобов'язань країн-членів щодо строків імплементації у національне законодавство скасованої Директиви 89/104/ЄЕС, а посилання на норми Директиви 89/104/ЄЕС розглядаються як посилання на норми Директиви 2008/95/ЄС.

У ст. 2 Директиви 2008/95/ЄС встановлюється, що торговельна марка може складатись із будь-яких позначень, представлених графічно, зокрема, зі слів, включаючи власні назви, малюнки, літери, цифри, форми товарів чи їхньої упаковки, за умови, що такі позначення матимуть розрізняльну здатність серед товарів/послуг одного підприємства від товарів/послуг інших підприємств. Не можуть бути представлені в якості торговельної марки позначення, що складаються, наприклад, із поєднання звуку і зображення. Тобто у Директиві 2008/95/ЄС йдеться лише про графічне представлення і таке положення відповідає ст. 15 Угоди ТРІПС.

У ст. 3 та ст. 4 Директиви 2008/95/ЄС передбачені підстави відмови у реєстрації торговельної марки чи визнання її недійсною, але дані норми мають факультативний характер і можуть бути змінені національними законодавствами країн-членів. У ст. 10 даної Директиви йдеться про обов'язкове використання торговельної марки. Так, якщо протягом п'ятирічного строку, наступного за датою завершення процедури реєстрації, володілець прав не розпочав дійсного використання

[236] Directive 2008/95/EC of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks (Codified version) (Text with EEA relevance) OJ L 299, 8.11.2008, P. 25–33.

торговельної марки у країні-члені ЄС або якщо таке використання було припинено протягом безперервного п'ятирічного строку, то до правоволодільця застосовуються санкції, передбачені Директивою, за винятком, якщо були вагомі підстави для таких дій.

З метою забезпечення ясності та прозорості Рада ЄС ухвалила кодифіковану версію − Регламент Ради (ЄС) 207/2009 від 26 лютого 2009 р. про торговельну марку Співтовариства (далі – Регламент 207/2009) [227].[237] Проте, як зазначає автор [228, с. 43-49][238], проблемним питанням застосування Регламенту 207/2009 є тлумачення статті 15 (1), щодо територіального аспекту використання торговельної марки ЄС.

Особливої актуальності це питання набуло після того, як Відомство країн Бенілюксу (далі – Відомство Бенілюксу) та Суд ЄС прийняли рішення у справі ONEL проти OMEL всупереч поширеному на той час тлумаченню положень ст. 15 (1) Регламенту 207/2009.

Так, 15 січня 2010 р. Відомство Бенілюксу під час розгляду заперечення, поданого компанією Leno Merken BV щодо прав на використання торговельної марки ЄС «ONEL» проти заявки на позначення Бенілюксу «OMEL» компанії Hagelkruis Beheer BV, прийняло рішення, що використання торговельної марки «ONEL» тільки в одній країні-члені ЄС не є достатнім для визнання справжнього використання даної марки на території ЄС, і тому відхилило заперечення. Своє рішення Відомство Бенілюксу пояснило тим, що використання торговельної марки в одній країні має вважатися лише локальним. Також, якщо монополія, надана даною торговельною маркою, є значно ширшою за

[237] Про товарний знак Співтовариства : Регламент Ради (ЄС) № 207/2009 від 26 лютого 2009 р. // Офіційний вісник ЄС, L 78, 24 березня 2009 р. − С. 1–42.
[238] Ямпольська О. Територіальні аспекти використання товарних знаків європейського Співтовариства / Ольга Ямпольська // Теорія і практика інтелектуальної власності. − 2013. − № 4. – С. 43–51.

територію її використання, то дане позначення може створювати невиправдані бар'єри для вільного обігу товарів/послуг на внутрішньому ринку [229, с. 34–36][239].

Компанія Leno Merken BV подала апеляцію проти рішення Відомства Бенілюксу до Суду ЄС. У своєму рішенні Суд ЄС постановив, що територіальні кордони країн-членів не мають значення для оцінювання повноцінного використання торговельної марки в ЄС.

Суд ЄС виходив з того, що, по-перше, за певних обставин ринок відповідних товарів/послуг може фактично обмежуватися територією однієї країни, але використання торговельної марки на цій території може задовольняти умови повноцінного використання в ЄС. По-друге, торговельна марка ЄС, перш за все, повинна використовуватися відповідно до своєї основної функції, тобто для ідентифікації товарів/послуг, з метою створення (підтримки) ринку в ЄС. Таким чином, національні суди повинні враховувати всі факти й обставини (зокрема, обсяг використання, характеристики товарів та відповідного ринку) [230, с. 44–50][240].

Водночас володільцям прав на торговельну марку відтепер не варто автоматично розраховувати на використання їхніх позначень в одній країні, бо справжній характер такого використання буде оцінюватися в кожному конкретному випадку окремо. Проте, рішення Суду ЄС у справі ONEL проти OMEL щодо територіальної сфери справжнього використання торговельної марки буде надалі уточнене в європейській судовій практиці і це варто зважити українським компаніям, які використовують свої торговельні марки у ЄС.

---

[239] Decision of the Benelux Office for Intellectual Property of 15.01.2010 (Leno Merken BV v Hagelkruis Beheer BV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.boip.int/wps/portal/site/juridical/opposition/decisions. − Назва з екрану.

[240] CJEU Judgement of 19.12.2012 in Case C 149/11 (Leno Merken BV v. Hagelkruis Beheer BV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-149/11. – Назва з екрану.

Таким чином, торговельна марка Співтовариства стала першим позначенням, яке застосовувалося всіма країнами-членами ЄС, оскільки права на його використання мали єдину дію на всій території Європейського Союзу. Але реєстрація європейської торговельної марки мала свої недоліки. По-перше, вартість такої реєстрації в чотири-п'ять разів перевищувала національну. По-друге, Європейське патентне відомство використовувало п'ять офіційних мов і це призводило до появи багатомовних публікацій.

Далі пропонується розглянути досвід ЄС в питаннях законодавчого регулювання виробництва й обігу сільськогосподарської продукції та харчових продуктів гарантованої якості. Географічне походження, зони виробництва, якість харчових продуктів, методи виробництва продуктів харчування, стають все більш значущими характеристиками для сучасних споживачів. Особливе місце посідає дане питання у законодавчий продовольчій політиці ЄС, де значна увага приділяється виробництву якісних продуктів за рахунок запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон.

Законодавчі ініціативи в сфері охорони географічних найменувань були розпочаті в ЄС у 80-х роках XX століття. Ця робота продовжується і нині – до регламентів і директив з цього питання, прийнятих у дев'яності роки, вносяться доповнення і поправки, що адаптують документи до сучасних змін у політиці ЄС, наприклад, встановлення норм стосовно дотримання якості сільськогосподарської продукції.

Основним документом, що регулює в ЄС правовідносини в даній сфері, є Регламент Ради (ЄС) № 2081/92 від 14 липня 1992 року про захист географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів [231][241]. Сфера застосування цього Регламенту

[241] Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs // Official Journal L 208, 24.07.1992.

обмежується певними сільськогосподарськими продуктами та продовольчими товарами, для яких існує зв'язок між особливими характеристиками продукту чи товару та їхнім географічним походженням. Регламент встановлює норми щодо захисту найменувань походження та географічних зазначень сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів, зазначених окремо в додатках до Регламенту.

Бажання захистити сільськогосподарські продукти та продовольчі товари, які можуть бути ідентифіковані за своїм географічним походженням, спонукало країн-членів ЄС створити «реєстрацію найменувань походження». Завдяки цьому виробники почали вдосконалювати якість своїх сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів і, таким чином, отримували більш високі доходи, а споживачі отримали можливість купувати високоякісні товари/продукти з гарантією щодо способу їх виготовлення та походження.

Регламент № 2081/92 не застосовується ні до продуктів, що належать до виноробного сектора (за винятком винного оцту), ні до спиртних напоїв. В цій сфері діє Регламент (ЄС) № 1493/99 від 17 травня 1999 року про спільну організацію ринку вина [232][242]. Оскільки в ЄС приділяється особливе значення якості продукції виноробного сектору і для вирощування винограду застосовується відповідне географічне зазначення, з цією метою був прийнятий Регламент (ЄС) № 1493/99. Прийняття даного Регламенту посприяло чесній конкуренції та запобіганню введенню в оману споживачів [233][243].

Також в Європейському Союзі правове регулювання питань охорони прав на географічні зазначення та зазначення походження здійснюється низкою регламентів ЄС, зокрема:

[242] Council Regulation (EC) No 1493/1999 of 17 May 1999 on the common organization of the market in wine // Official Journal L 179, 14/07/1999. – P. 0001 – 0084.

[243] Петренко П. Д. Розвиток законодавства у сфері охорони географічних зазначень / П. Д. Петренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.minjust.gov.ua/4495. – Назва з екрану.

− Регламентом Ради (ЄС) 510/2006 про захист географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування від 20 березня 2006 року [234][244] (далі − Регламент 510/2006);

− Регламентом Ради (ЄС) 1234/2007 про заснування спільного регулювання сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів від 22 жовтня 2007 року (з урахуванням змін, внесених Регламентом Ради (ЄС) 491/2009 від 25 травня 2009 року) [235][245] (далі − Регламент 1234/2007);

− Регламентом Ради (ЄС) № 110/2008 від 15 січня 2008 р. про визначення, опис, презентацію, маркування і захист географічного зазначення спиртних напоїв [236][246];

− Регламентом Ради (ЄС) 1151/2012 про якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування від 21 листопада 2012 р. [237][247] (далі Регламент 1151/2012);

− Регламентом (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів [238][248].

[244] Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування : Регламент Ради ЄС № 510/2006 від 20 березня 2006 року // Official Journal L 93, 31.3.2006. − P. 12–25.

[245] Про заснування спільного регулювання сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів : Регламент Ради ЄС № 1234/2007 від 22 жовтня 2007 року // Official Journal L 299, 16.11.2007. −P. 1–149.

[246] Про визначення, опис, презентацію, маркування і захист географічного позначення спиртних напоїв : Регламент Ради (ЄС) № 110/2008 від 15 січня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b12. − Назва з екрану.

[247] Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs // Official Journal L 343, 14.12.2012. − P. 1–29.

[248] Council Regulation (EC) No 834/2007 of June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:EN:PDF. – Назва з екрану.

Відповідно до законодавства ЄС виділяють наступні схеми гарантованої якості виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів:

1. «Позначення походження» – PDO та «географічне найменування» – PGI. Згідно з європейським законодавством, PDO та PGI означає найменування регіону, певної місцевості або країни, що використовується для опису сільськогосподарської продукції або харчових продуктів. Головна різниця між PDO та PGI полягає в тому, що весь виробничий процес для продуктів із «позначенням походження» (PDO) має відбуватися в певному географічному регіоні, тоді як для продуктів із «географічним найменування» (PGI) лише один з трьох етапів виробництва (виробництво, обробка чи підготовка) повинен здійснюватися в певному географічному регіоні.

2. «Традиційна гарантована особливість» – TSG. Щоб отримати статус TSG, продукт не повинен бути виготовлений в визначеному географічному регіоні, достатньо, щоб він був традиційний і відрізнявся від інших подібних продуктів.

3. Органічне землеробство. Органічний логотип свідчить, яким чином був виготовлений продукт.

4. Найбільш віддалені регіони. Для застосування схеми «найбільш віддалені регіони» необхідною є умова походження із регіонів країн ЄС, для яких характерна віддаленість від материка, ізольованість, специфічні географічні та метеорологічні умови.

Аналіз законодавства ЄС в сфері охорони прав на позначення свідчить, що регулювання схем якості «позначення походження», «географічне найменування» та «традиційна гарантована особливість» здійснюється відповідно до вимог Регламенту 1151/2012. Це і прискорена процедура реєстрації для позначень походження та географічних найменувань, і створення законодавчої бази для внесення географічних найменувань третіх країн до реєстру ЄС через двосторонні угоди, і обов'язкове використання логотипів для продукції, виробленої в ЄС.

Таким чином, Регламент 1151/2012 розроблено з метою сприяння виробникам сільськогосподарської продукції та продуктів харчування у доведенні повної інформації до споживачів. Це дозволяє забезпечувати захист прав виробників та інформувати їх про основні властивості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Відповідно до схеми «органічне землеробство», органічною може називатися тільки та продукція, виробництво якої здійснюється відповідно до затверджених стандартів, які передбачають мінімальне використання отрутохімікатів, синтетичних мінеральних добрив для живлення ґрунту та рослин. Продукти можуть бути позначені та ідентифіковані як «органічні», якщо мінімум 95 % їх складу є органічним.

У процесі належного функціонування ринку органічної продукції надзвичайно велику роль відіграє гарантійна система, що включає в себе відповідні законодавчі акти, а також установи з інспекції та сертифікації. Ця система забезпечує відповідність органічної продукції встановленим стандартам, щодо виробництва, переробки та кінцевої продукції, включно з її упаковкою та маркуванням.

Для застосування схеми «найбільш віддалені регіони» – необхідною є умова походження із регіонів країн ЄС, для яких характерна віддаленість від материка, ізольованість та специфічні географічні і метеорологічні умови. Вони включають територіально віддалені регіони Франції, Азорських островів і Мадейри, а також Канарські острови. Основним законодавчим документом, що регулює функціонування даної схеми якості є Регламент (ЄС) № 793/2006 від 12 квітня 2006.

Також національними законодавчими органами Франції, Іспанії та Португалії були внесені конкретні заходи у національні програми для сільського господарства у віддалених регіонах. Ці заходи регулюють фінансову підтримку якості продукції, що відповідає попередньо-встановленим вимогам, зокрема в сфері

виноробства, а також вирощування худоби і виробництва м'яса [239][249].

Сфера застосування Регламенту 510/2006 обмежується певною сільськогосподарською продукцією і продуктами харчування у випадку, якщо існує зв'язок між властивостями такої продукції та географічним походженням. Як зазначає І. Ю. Кожарська [240, с. 10–11][250], сфера дії даного Регламенту може бути розширена. Проте, норми Регламенту 510/2006 не поширюються, наприклад, на зазначення в сфері природних мінеральних вод, вин і спиртних напоїв. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Регламенту 510/2006, право подавати заявку на реєстрацію має тільки група.

Регламент Комісії ЄС 1898/2006 від 14 грудня 2006 року [241][251] встановлює докладні правила виконання Регламенту № 510/2006. Так, на підставі ст. 2 Регламенту Комісії ЄС 1898/2006 одна фізична або юридична особа може вважатися групою відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 5 Регламенту 510/2006, якщо доведено, що така особа є виробником на визначеній географічній території і ця територія має характеристики, які значно відрізняються від характеристик сусідньої території, або визначена якість, репутація або інші характеристики продукту відрізняються від продукту, який виготовляється на сусідній території.

На підставі Регламенту 110/2008 спиртний напій підлягає реєстрації як географічне зазначення, якщо він походить з певної

[249] Оносова І. А. Законодавче регулювання гарантованої якості як частина продовольчої політики ЄС / І. А. Оносова, Т. О. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sworld.com.ua/konfer32/1093.pdf. − Назва з екрану.

[250] Кожарська І. Вплив міжнародної системи охорони промислової власності на законодавство України про охорону прав на знаки для товарів і послуг та промислові зразки / Ірина Кожарська // Інтелектуальна власність. − 2000. − № 10–11. − С. 9–11.

[251] Регламент Комісії ЄС № 1898/2006 від 14 грудня 2006 року, щодо правил імплементації Регламенту Ради ЄС № 510/2006 «Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування» // Official Journal L 369, 23/12/2006. − P. 0001-0019.

території або регіону чи місцевості цієї території, а також якщо визначена якість, репутація або інші характеристики спиртного напою і вони головним чином зумовлені цим географічним походженням. Регламентом 1234/2007 конкретизуються, зокрема: порядок надання охорони; підстави відмови у наданні охорони; обсяг та сфера охорони зазначень.

Необхідно також відмітити, що всі вищезгадані регламенти ЄС мають пряму дію на території всіх країн-членів. Крім цього, окремі положення даних регламентів вимагають прийняття країнами-членами відповідних нормативно-правових актів, зокрема, щодо проходження національної процедури попередньої перевірки заявки на реєстрацію зазначень.

На можливості охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної та, зокрема, промислової власності вказує і Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності (далі – Директива 2004/48/ЄС) [242, с. 999–1011][252].

Директива 2004/48/ЄС є доповненням у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності до положень Угоди ТРІПС. Проте, на відміну від Угоди ТРІПС, дана Директива не включає кримінальні заходи покарання. Серед основних завдань Директиви 2004/48/ЄС є, зокрема, наступні: сприяння інноваціям і конкурентоспроможності; забезпечення охорони прав споживача і підтримки громадського правопорядку; охорона прав правовласника та інших зацікавлених осіб. Так, у даній Директиві йдеться, що, окрім правовласників, право вимагати застосування заходів захисту має і будь-яка інша особа, яка має прямий та законний інтерес.

[252] Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / [Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін.]; за ред. Ю. М. Капіци. – К. : Слово, 2006. – С. 999−1011.

У главі II Директиви 2004/48/ЄС говориться, що країни-члени повинні передбачити заходи захисту, необхідні для здійснення прав інтелектуальної власності. Дані заходи мають бути справедливими та ефективними, і ці положення повторюють зміст статті 41 Угоди ТРІПС. У главі III Директиви 2004/48/ЄС йдеться, що країни-члени можуть застосовувати належні санкції у випадках, коли порушені права інтелектуальної власності без збитку для тих заходів, процедур і засобів відновлення порушених прав, які встановлені главою II.

Також у Директиві 2004/48/ЄС для країн-членів ЄС даються рекомендації щодо публікації судових рішень про порушення прав інтелектуальної власності та заохочується розробка торгових і інших кодексів поведінки, що стосуються дотримання охорони прав інтелектуальної власності.

Таким чином, досвід розвинутих європейських країн свідчить, що система охорони прав промислової власності має стати основним інструментом розвитку промисловості, шляхом нарощування запасів технологічних знань та їх обміну між країнами [243, с. 213][253].

Отже, дані здійсненого аналізу дозволяють зробити наступні висновки:

1. Нині в ЄС спостерігається активізація розвитку правової системи у галузі приватного права, зокрема, у сфері правової охорони промислової власності. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства в даній сфері є процес універсалізації законодавств країн-членів ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об’єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС.

[253] Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України : проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / [упоряд. Г. О. Андрощук]. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – С. 213.

2. В ЄС приділяється значна увага новим об’єктам промислової власності − біотехнологічним винаходам і винаходам у сфері комп’ютерної технології. Це пояснюється тим, по-перше, що наукові дослідження в даних сферах є пріоритетними і промислово значимі для нинішнього етапу розвитку європейського суспільства. По-друге, оскільки в ЄС не існує національного регулювання відносин на «нові» об’єкти сфери винахідництва, тому набагато легше узгодити ці питання в країнах-членах ЄС.

3. На сьогодні в країнах-членах ЄС призупинене питання про гармонізацію законодавства в сфері правової охорони корисних моделей. Це зумовлено тим, що більшість фахівців даної сфери виступали проти створення такого механізму охорони. Основні причини такої позиції наступні: юридична нестабільність даної системи охорони; запропонований низький винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноспроможним об’єктом; надмірно тривалий обсяг охорони даного об’єкту; пропонована охорона корисної моделі не зможе конкурувати з існуючою системою охорони винаходів.

4. Особливість системи захисту промислових зразків у ЄС полягає у тому, що дана система умовно поділяється на дві підсистеми захисту промислових зразків. Одна регулює відносини, які виникають з приводу захисту зареєстрованих промислових зразків ЄС, друга – незареєстрованих. Умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які підлягають реєстрації, так і для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації. Можливість отримання правової охорони промислових зразків без реєстрації була запроваджена спеціально для тих об’єктів, які швидко морально застарівають і комерційне життя яких досить коротке.

5. Нині в ЄС врегульована охорона прав на торговельні марки та географічні зазначення. Проте в ЄС відсутні спеціальні нормативно-правові акти щодо правової охорони комерційних

(фірмових) найменувань, однак інтерес до цих об’єктів промислової власності поступово зростає.

6. В ЄС значна увага приділяється виробництву якісних продуктів за рахунок запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон. Використання в межах спільного ринку географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, природних мінеральних вод і спиртних напоїв стало одним із важливих кроків на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари гарантовано високої якості.

7. Досвід охорони прав на об’єкти промислової власності в Європейському Союзі є цікавим для України. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати тенденцію країн-членів ЄС щодо охорони прав у зазначеній сфері, щоб максимально наблизити законодавство України до законодавства ЄС.

2.2. Правова охорона об’єктів промислової власності в провідних закордонних країнах

Сучасна система правової охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності в будь-якій країні тісно пов'язана з її економікою. Головним фактором подальшого розвитку та успіху в конкурентній боротьбі стають не тільки природні ресурси, а й об’єкти права промислової власності. Тому в країнах із розвиненою ринковою економікою відбувається радикальна переоцінка ролі промислової власності як одного з основних факторів управління бізнесом та ефективне використання науково-технічних результатів.

Порівняння національного законодавства в сфері правової охорони об'єктів промислової власності з законодавством провідних закордонних країн, вивчення специфіки положень, тенденції розвитку становить безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного використання світового досвіду для менш болісного проходження через реформи в Україні.

Спочатку пропонується розглянути, як в провідних країнах світу здійснюється правова охорона винаходів та корисних моделей. Насамперед проаналізуємо законодавство Німеччини як країни з найбільш розвиненою інноваційною економікою і дієвими механізмами у сфері охорони об'єктів промислової власності. Видатні успіхи Німеччини в інноваційному розвитку значною мірою пов'язані з особливостями законодавства в сфері охорони і використання винаходів, і тому досвід Німеччини може бути дуже корисним для вдосконалення вітчизняного законодавства в даній сфері.

Протягом останніх десятиліть Німеччина впевнено лідирувала серед країн Європи в сфері розподілу венчурного інвестування у високотехнологічні галузі і підприємства [244, с. 223][254]. Особливістю патентного законодавства Німеччини є і те, що переважна більшість отриманих патентів активно використовується в бізнесі. Так, згідно зі статистикою, 90,8 % всіх патентів Німеччини припадає на приватний сектор, що відповідає провідним світовим тенденціям [245][255].

Патентне право Німеччини складає цілий комплекс нормативних документів, що регламентують оформлення заявок на винаходи. Проте основним нормативним актом у сфері охорони винаходів є Патентний закон Німеччини від 16 грудня

[254] Kostenmerkblatt – Gebühren und Auslagen des Deutschen Patentamts und des Bundespatentsgerichts. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.transpatent.com/gesetze/mbkosten.html. – Назва з екрану.
[255] Science, technology and innovation in Europe. Statistical books / Euro stat, 2014.

1980 (зі змінами та доповненнями) [246, с. 189][256]. Даний Закон встановлює, зокрема: порядок отримання патентів; перелік об'єктів, що охороняються патентами; структуру та функції Патентного відомства і Патентного суду; відповідальність за порушення прав власників патентів. Також в патентному праві Німеччини велику роль відіграє судова практика, яка тлумачить і заповнює прогалини Патентного закону Німеччини і є важливим інструментом захисту прав споживачів у сфері охорони промислової власності [247, с. 140–141][257].

Так, відповідно до § 1 Патентного закону Німеччини, судової й адміністративної практики, для визнання винаходу патентоспроможним, даний об'єкт має відповідати критеріям новизни, винахідницькій діяльності та промисловій придатності.

У Німеччині до критерію «винахідницька діяльність» завжди висувалися дуже жорсткі вимоги, а саме: його наявність або відсутність встановлюється при визначенні суб'єктивної ознаки − неочевидності для фахівця. Також до уваги береться корисність одержуваного результату, наприклад, спрощення, здешевлення чи інші прояви технічного прогресу. У разі, якщо подана заявка на отримання патенту на винахід не відповідає вказаному критерію, заявник може подати заявку на корисну модель і отримати свідоцтво на даний об'єкт права.

Відповідно до патентного законодавства Німеччини, критерій «новизна» розкривається через поняття «рівень техніки». Так, винахід вважається новим, якщо він не відноситься до рівня техніки на дату пріоритету заявки. Поняття «рівень техніки» означає будь-які знання, що стали доступними громадськості за допомогою письмового або усного опису,

[256] Patentgesetz [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.patentgesetz.de. – P. 189. – Назва з екрану.

[257] Мингалева Ж. А. Опыт правового регулирования объектов интеллектуальной собственности и инновационной деятельности (на примере Германии) / Ж. А. Мингалева, Т. Е. Логинова // Вестник пермского университета. – 2012. − №1 (5). – С. 140–141.

шляхом використання чи іншим шляхом в Німеччині або за кордоном. Згідно з патентним законодавством Німеччини, при визнанні винаходу патентоспроможним пред'являються вимоги абсолютної світової новизни.

Особливістю патентного законодавства Німеччини є те, що критерій «промислова придатність» сформульований досить широко і охоплює всі галузі господарства, включаючи як промисловість, так і сільське господарство. Проте, на підставі § 5 Патентного закону Німеччини, не визнаються патентоспроможними такі об'єкти, наприклад: хірургічні та терапевтичні способи лікування людей і тварин; методи діагностики, що практикуються на організмі людини або тварини та не відповідають вимогам промислової придатності. Однак ці положення закону не поширюється на вироби (наприклад, хірургічні інструменти, апаратуру), що застосовується для терапевтичного лікування, а також на речовини, призначені для терапевтичного лікування. Патент на винахід в Німеччині, як і в Україні, видається на строк 20 років з дати, наступної за датою подачі заявки.

Загальний порядок охорони патентів в Німеччині тотожний із міжнародним. Так, без дозволу патентовласника забороняється виготовляти, збувати або використовувати продукт, що є предметом патенту, а також імпортувати або створювати запаси такого продукту. Виданий патент може бути оскаржений і визнаний недійсним у зв'язку з відсутністю критеріїв патентоспроможності, в першу чергу новизни.

Аналіз патентного законодавства Німеччини дозволяє виявити ряд основних сучасних тенденцій розвитку нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в країні. Вони спрямовані, по-перше, на захист національних інтересів і створення сприятливих умов для використання досягнень науки і техніки у виробництві. По-друге, на децентралізацію патентно-ліцензійної діяльності, розширення прав федеральних

лабораторій на об’єкти права промислової власності, отримані за рахунок коштів федерального бюджету. По-третє, на регулювання умов комерціалізації та передачі технологій з військового сектору економіки − в цивільний сектор, із державного сектора − в приватний [247, с. 144–145][258].

Таким чином, патентне законодавство Німеччини може слугувати прикладом і основою для розвитку українського законодавства в сфері охорони прав на об’єкти промислової власності. Адже однією з негативних тенденцій сучасного інноваційного розвитку вітчизняної економіки є повільні темпи зростання інноваційної активності українських підприємств, слабке застосування в промисловості останніх досягнень науки, техніки і технологій, що, у свою чергу, тісно пов’язане з наявністю серйозних проблемних питань пошуку механізмів для розвитку законодавства України в даній сфері.

У Великій Британії охорона прав на об’єкти промислової власності регулюється рядом законів, зокрема, Законом про товарні знаки 1994 р. (Trade Marks Act). У даному законі дається нормативне визначення категорії «товарний знак», регулюються питання реєстрації та ліцензування товарних знаків, визначається порядок використання знаків, піднімаються питання їх міжнародно-правового захисту. Copyright, etc and Trade marks (offences and Enforcement) Act 2002 − передбачає порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства про товарні знаки і закону про авторське право. Також основним джерелом правової охорони права на об’єкти промислової власності є Закон про патенти 1977 р. (Patents Act). Даним законом регулюються питання патентування об’єктів промислової власності, визначаються умови патентоспромож-ності даних об’єктів та засоби правової охорони об'єктів промислової власності, порядок їх реєстрації. Відповідно до Закону про патенти Великої Британії патент може бути виданий

[258] Мингалева Ж. А., Логинова Т. Е. Вказ. праця. – С. 144−145.

тільки на винахід, який є новим, має винахідницький рівень та є промислово придатним. Ці умови патентоспроможності винаходу повністю співпадають з українським законодавством. Відповідно до патентного законодавства Великої Британії не визнаються винаходами: наукові відкриття, наукова теорія або математичні методи, схеми, правила або методи виконання розумових операцій, розробка програм для ЕОМ.

Також для англосаксонської системи права велике значення має взаємодія норм закону з прецедентом. На сьогоднішній день у Великій Британії існує значна кількість судових прецедентів, що регулюють промислову власність. Серед них можна виділити найбільш вагомі, зокрема: Справа Sabaf проти MFI; Campbell проти MGN Limited; Regina проти Johnston; Buchanan проти Alba Diagnostics Limited; Designer Guild Limited проти Russell Williams. Дані судові прецеденти є основними джерелами тлумачення законодавчих норм у сфері хорони прав на об'єкти промислової власності і дозволяють застосувати ці положення на практиці [248, с. 241; 249, с. 53–59][259].

У Франції законодавство про охорону промислової власності було прийнято в кінці XVIII століття, і надалі вдосконалюється шляхом прийняття низки нормативних актів у сфері патентної охорони. Нині законодавство щодо охорони винаходів ґрунтується на Кодексі інтелектуальної власності Франції, прийнятому в 1992 році [250][260]. Згідно з п. 1 ст. L.611–10 даного Кодексу, патентоспроможними визнаються винаходи, які мають новизну, є промислово придатні і отримані в результаті винахідницької діяльності.

[259] Див.: Эннан Р. Е. Правовая охрана изобретений в зарубежных странах / Р. Е. Эннан / Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць − О. : Юрид. літ., 2012. − Вип. 66. – С. 241; Голяндин А. Германия и Англия о вреде авторского права / Александр Голяндин // Знание − сила. − 2011. − № 6. − С. 53−59.

[260] France Intellectual Property Code as amended by Act No. 2006-236 of 1 March 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jpo.go.jp/shiryou_e/s_sonota_e/fips_e/pdf/france_e/e_chiteki_zaisan.pdf. – Назва з екрану.

При цьому винаходами не вважають відкриття, наукові теорії та математичні методи, твори, які мають естетичний характер, схеми, правила і методи виконання розумових операцій, ігри, підприємницька діяльність та програми для ЕОМ, а також способи подання звичайної інформації. Також не вважаються промислово придатними винаходами хірургічні та терапевтичні способи лікування людей або тварин, способи діагностики, здійснювані на тілі людини або тварин.

Стаття L.611–11 Кодексу визначає, що винахід вважається новим, якщо він не становить частину попереднього рівня техніки. Рівень техніки, відповідно до абз. 2. зазначеної статті включає все, що стало доступно для ознайомлення шляхом письмового або усного опису, використання або будь-яким іншим способом до дати подання заявки на патент. Згідно з абз. 3 статті L.611–11 в рівень техніки включається зміст французьких заявок на патент, а також європейських або міжнародних заявок, в яких Франція вказана як країна патентування. В рівень техніки включений і зміст неопублікованих національних заявок (за умови їх подальшої публікації), поданих раніше іншою особою. Ці заявки можуть бути так само подані в Європейське патентне відомство або за Договором РСТ, але в обох випадках повинні містити вказівку на Францію як країну патентування.

Право на отримання охоронного документа на об'єкт патентних прав, згідно з абз. 1 ст. L.611– 6, належать винахіднику або його правонаступнику. Якщо ж в процесі отримання патентної охорони виникне ситуація, коли, відповідно до абз. 2. ст. L.611–6 Кодексу винахід створено двома чи більше особами незалежно один від одного, право на отримання охоронного документа на відповідний об’єкт права промислової власності належить особі, яка може підтвердити найбільш ранню дату подання заявки. У свою чергу, варто зауважити, що в Кодексі інтелектуальної власності Франції відсутня норма, яка регулювала б відносини при подачі кількох ідентичних заявок з

однією датою пріоритету. Слід зазначити, що даний Кодекс традиційно дотримується принципу «перший заявник», припускаючи його правомочність (авторство або правонаступництво), поки не буде доведено протилежне [251, с. 31–32][261].

У травні 2015 року, США відзначила 225-річчя прийняття першого Патентного закону США, який був прийнятий Конгресом США в 1790 році. У законі зазначалося, що уряд надає правовласнику право на використання винаходу протягом 17 років і впродовж цього строку забороняє іншим особам використовувати або продавати цей винахід [252, с. 17][262].

Також у ст. 1 ч. 8 Конституції США від 1787 р. йдеться про повноваження Конгресу сприяти прогресу науки шляхом надання авторам і винахідникам на обмежений строк виключних прав на відповідні літературні твори і відкриття. Наступний Патентний закон США був прийнятий у 1836 р. Даний Закон відновив систему перевірки об'єкта промислової власності на відповідність усім критеріям патентоспроможності та створив патентне відомство [253][263]. Патентний закон 1836 р. був частково переглянутий у 1870 р., 1952 р. та у 2013 р.

До 2013 р. першою і найбільш важливою особливістю в патентному законодавстві США був принцип «перший винахідник» замість принципу «перший заявник», який використовується при визначенні пріоритету винаходу. Принцип першого винахідника означав, що дата пріоритету для винаходу встановлюється не за датою подання першої заявки в патентне відомство, а за датою створення винахідником свого винаходу і на практиці цей принцип обертався юридичними суперечками з

[261] Винковский В. И. Обзор патентных систем отдельных стран мира в части регулирования вопросов преодоления конфликта прав заявителей / В. И. Винковский // Гуманитарные научные исследования. − 2014. − № 3. − С. 31−32.

[262] Див.: Сборник законодательства об изобретательстве и рационализации / [сост. А. И. Доркин]. − М. : Госюриздат, 1960. – С. 17.

[263] Див.: Зарубежное патентное законодательство : [в 2 т.] – М. : ИНИЦ Роспатента, 1998. – Т. 2.– 467 с.

невизначеним результатом. Система «перший заявник», яка запроваджується більшістю країнами світу, зокрема і в Україні, дозволяє виключити двозначність у визначенні пріоритету для винаходу, що надзвичайно важливо для охорони патентних прав.

Друга особливість патентного законодавства США − це так звана «авторська пільга по новизні». Тобто у США винахідник мав змогу публікувати відомості про даний винахід, демонструвати його або реалізовувати вироби зі своїм винаходом через торговельну мережу, і при цьому не втрачав основний критерій патентоспроможності − новизну.

Патентні системи більшості провідних країн світу відрізнялися від американської патентної системи тим, що в цих країнах до патентоспроможного винаходу застосовувалася вимога абсолютної світової новизни. Згідно з цим, винахід не повинен бути відомим необмеженому колу осіб до дати подання заявки в патентне відомство. В іншому випадку винахід втрачає новизну. Будь-які факти публікацій або відкритого використання винаходу в будь-якій країні до дати пріоритету (за винятком тих, що підпадають під дію авторської пільги за новизною) порушують критерій новизни, і такий винахід стає непатентоспроможнім.

Особливістю патентного законодавства США було і те, що, по-перше, факти відкритого використання винаходу на території інших країн не порушували критерій новизни даного винаходу в США. По-друге, своєрідною вимогою патентного закону США була необхідність вказувати в заявці варіанти застосування винаходу. Для порівняння, більшість патентних систем світу вимагають лише вказувати орієнтовні затрати, достатні для відтворення заявленого винаходу.

Втім, відповідно до міжнародних угод та міжнародної практики, патентне законодавство США потребувало гармонізації з законодавствами інших провідних країн світу в сфері охорони винаходів. Так, 16 березня 2013 набув чинності новий Патентний

закон США. Основною новелою закону є перехід США від системи «first-to-invent» (першого винахідника) до системи «first-to-file» (першого заявника), яка діє в більшості країн світу. Це означає, що права на винахід отримує особа (винахідник або правонаступник), яка перша подала заявку на отримання охоронного документу. Проте, як зазначає автор [254][264], нова патентна система зазнала серйозних змін, але вона не стала повністю системою першого заявника, а передбачає процедуру судового встановлення авторства.

Нині у США, відповідно до параграфа 101 глави 1 частини 1 розділу 35 Зводу Законів США, кожен, хто винайде або відкриє новий і корисний спосіб, машину, виріб або речовину, або нове і корисне їх удосконалення, може отримати на даний об'єкт права охоронний документ − патент. Крім того, у США в рамках патентної системи захищаються і методи ведення бізнесу. Наприклад, розвиток електронної торгівлі через Інтернет знаходить своє відображення в патентній системі США, що надає можливість захищати комп'ютерні способи ведення бізнесу. Не можуть при цьому вважатися патентоспроможними такі, зокрема, об'єкти: принципи, закони природи, розумові процеси, ідеї, інтелектуальні концепції, природні феномени, математичні формули.

Слід зазначити, що на відміну від раніше діючого тексту параграфа, було здійснено перехід до більш суворої абсолютної світової новизни при перевірці відповідності заявлених винаходів умовам патентоспроможності.

Нові положення виключають можливість втратити право на отримання патенту в разі розкриття суті винаходу контрагенту без угоди з ним про конфіденційність. Зазначена пільга по

[264] Винковский В. И. Обзор патентных систем отдельных стран мира в части регулирования вопросов преодоления конфликта прав заявите лей / В. И. Винковский // Гуманитарные научные исследования. − 2014. − № 3 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://human.snauka.ru/2014/03/6105. − Назва з екрану.

новизні тісно взаємопов’язана з принципом «перший винахідник» і суттєво відрізняється від пільг по новизні, прийнятих в патентних системах інших країн.

Патент США може бути визнаний недійсним за рішенням суду через невідповідність винаходу умовам патентоспроможності. За патентним законодавством США, для визнання винаходу патентоспроможним, даний об’єкт повинен відповідати новизні, корисності та неочевидності.

Позов про визнання патенту недійсним може бути заявлений у суд як самостійно, так і у вигляді зустрічного позову у справі про порушення патентних прав. В якості доказів допускаються будь-які отримані законним способом відомості, за допомогою яких можна обґрунтувати непатентоспроможність винаходу за виданим патентом. Патентування в США, як і в Україні, носить внутрішньодержавний характер, тобто охорона і захист патенту, отриманого в США, поширюється тільки в межах країни.

Отже, з метою стимулювання винахідницької активності в США приймаються відповідні нормативні акти та розробляються комплексні державні програми. А більшість із запропонованих нововведень в американській патентній системі спрямовані на уніфікацію з патентними системами інших країн.

Одним із найкращих прикладів того, наскільки важлива патентна система для розвитку економіки нації, є Японія. Дана країна швидкими темпами підняла свою економіку. Одна з головних причин цього успіху − створення патентної системи, в якій були запроваджені спеціальні механізми щодо охорони об’єктів права промислової власності. Так, японська система охорони прав на винахід відрізняється від західної системи тим, що акцентує механізм охорони на «суспільній користі» винаходу. Тобто, в цій країні особлива увага приділяється практичному застосуванню інновацій.

В Японії патентна система ґрунтується на Законі Японії про винаходи від 1959 р. [255][265] (зі змінами та доповненнями), Законі Японії про корисні моделі і Законі Японії про промислові зразки, датовані тим же роком. За чинним законодавством винахід визначається як високо прогресивна технічна ідея, створена шляхом використання природних законів. Відповідно до п. 1 ст. 29 Закону Японії про винаходи будь-яка особа, яка створила винахід, що є промислово придатним, має право отримати охоронний документ − патент. Право на отримання патенту може бути передано іншій особі, але не може бути предметом застави (ст. 33 Закону Японії про винаходи). Згідно з п. 1 ст. 29 Закону Японії про винаходи не відповідають критерію патентоспроможності − «новизна» винаходи, які до дати подачі заявки на отримання патенту були відомі або відкрито використовувалися, або були описані в друкованому виданні, або стали загальнодоступними в Японії чи в іншій країні.

У ст. 39 Закону Японії про винаходи містяться норми, що регулюють наслідки збігу дат пріоритету заявлених об'єктів. Згідно з п. 1 зазначеної статті, якщо в різний час подані дві або більше заявок, що відносяться до одного і того ж винаходу, то отримати патент на такий винахід має право лише перший заявник.

На наш погляд, є цікавим досвід Японії щодо врегулювання відносин у разі збігу дат пріоритету на заявлені об'єкти права. Так, відповідно до п. 2 ст. 39 Закону Японії про винаходи, якщо дві або більше заявок, що відносяться до одного і того ж винаходу, подані в один і той же день, то отримати патент на такий винахід має право лише той заявник, що буде зазначений у договорі між заявниками. У разі недосягнення згоди між заявниками, то жоден з них не буде мати права на отримання

[265] Patent Act №. 121 of April 13, 1959 // World Intellectual Property Organization [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?fileid=299486. – Назва з екрану.

патенту на даний винахід [256, с. 6][266]. Вважаємо, що дану норму буде доречно застосувати і в патентному законодавстві Україні.

Відносно промислових зразків діють норми, схожі з положеннями закону про винаходи (ст. 3 та ст. 9 Закону Японії про промислові зразки). Однак щодо корисних моделей встановлено інші правила. Так, згідно з п. 2 ст. 7 Закону Японії про корисні моделі, якщо кілька заявок на реєстрацію ідентичних корисних моделей були подані в один і той же день, жоден із заявників не може мати права на отримання патенту на заявлену корисну модель.

Патентна система Китаю регулюється Законом КНР «Про патенти» від 12 березня 1984 р. [257][267] (зі змінами та доповненнями у 2000 р. та у 2009 р.). Патентний закон КНР має комплексний характер і регулює відносини в сфері правової охорони винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Винаходи та корисні моделі, які охороняються патентом, повинні мати новизну, винахідницький рівень, практичне застосування і повне розкриття змісту винаходу. Промисловий зразок, на який видається патент, повинен відповідати критерію новизни.

Відповідно до ст. 22 Закону про патенти КНР умова патентоспроможності винаходу «новизна» означає, що даний винахід не повинен відноситься до відомого рівня техніки. Тобто жодні організації чи приватні особи до дня подачі заявки на винахід в Управління по патентах Державної ради КНР не подавали заявку на видачу патенту відносно аналогічного винаходу, а також зміст даного винаходу повинен бути відсутнім в патентній документації. Під «відомим рівнем техніки»

[266] Nishi M. Recent amendments to the Patent act of Japan / M. Nishi // Less Nouvelles. – 2012. – V. XLVII. – № 1. − P. 6.

[267] Patent Law of the People's Republic of China // State Intellectual Property Office of the P.R.C. [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.english.sipo.gov.cn/laws/lawsregulations/201101/t20110119_566244.html. − Назва з екрану.

розуміється технічний рівень, що став загальновідомим в КНР або за кордоном до дня подачі заявки.

Заявка на патент на винахід може подаватися безпосередньо в Патентне відомство Китаю або за процедурою РСТ. У випадку, коли на ідентичне технічне рішення буде подано декілька заявок, то, відповідно до ст. 9 Закону про патенти КНР, права надаються особі, яка подала заявку першою. Таким чином, у КНР патентне законодавство закріплює систему першого заявника. Це можна простежити на прикладі конфлікту прав заявників при подачі заявок на ідентичні винаходи, коли питання вирішується на користь заявника, який першим подав матеріали заявки.

Далі пропонується коротко розглянути як в провідних країнах світу здійснюється охорона на окремі винаходи, зокрема, біотехнологічні, секретні винаходи та які існують найбільш проблемні питання при охороні цих об’єктів.

У країнах світу з розвинутою ринковою економікою охорона об’єктів у сфері біотехнології пов’язана з питаннями гуманності, моралі та публічного порядку. З визнанням патентоспроможними біологічних матеріалів і генетично модифікованих продуктів гостро виникає етична проблема − до якої міри наука може втручатися в живі організми і яким чином патентна система може управляти цим процесом. Також викликає занепокоєння неясність щодо наслідків отриманих результатів для споживача.

Патентні законодавства провідних країн світу виключають із числа патентоспроможних винаходи, які суперечать принципам гуманності, моралі та публічному порядку. Але при цьому завжди виникають проблемні питання конкретизації таких невизначених у правовому полі понять. При проведенні експертизи на визнання винаходу патентоспроможним, потрібно враховувати і етичні та моральні принципи. Проте, питання, пов’язані з етикою і мораллю при роботі і використанні біологічного матеріалу у різних країнах не можуть бути уніфіковані. Вони зважуються на

міжнародному та національному рівнях з урахуванням, наприклад, економічного розвитку країни, культурних, релігійних, історичних традицій.

Також у світі є проблемним питання охорони способів лікування, профілактики і діагностики захворювань людини та тварин. На ці об'єкти права видаються охоронні документи в США, Австралії, в деяких країнах колишнього Радянського Союзу, зокрема, в Україні, Казахстані, Росії, Узбекистані. Проте вони непатентоспроможні в країнах-членах ЄС, в Прибалтійських країнах, Азербайджані, Грузії. У цих країнах вказані об'єкти відносяться до непатентоспроможних із-за невідповідності критерію промислової придатності. Також відповідно до ст. 27 Угоди ТРІПС не можуть отримати охорону винаходи, комерційному використанню яких необхідно запобігти в цілях охорони життя та здоров'я людей і тварин.

У теорії права також існують різні точки зору щодо отримання патентної охорони на способи лікування, профілактики та діагностики захворювань людини і тварин. Так, одні науковці [258, с. 46–49; 259, с. 13–15][268] виступають проти категоричних висловлювань щодо можливості патентування цих об'єктів. На думку інших [260][269] − охорона способів лікування, діагностики та профілактики виправдана тільки в тому випадку, якщо спосіб стосується фармацевтичного засобу або пристрою для лікування. Як аргумент автори наводять наступний приклад. Якщо лікар, виконуючи свій лікарський обов'язок, буде без згоди власника охоронного документу використовувати винахід для лікування (порятунку життя) пацієнта, чи може він бути

[268] Див.: Шахматова Т. Б. Инновационная деятельность и медицина / Т. Б. Шахматова, А. П. Тимонин // Патенты и лицензии.. – 2005. − № 3. − С. 46–49; Семенов В. И. Экспертиза объектов медицинского назначения / В. И. Семенов, Т. Б. Шахматова // Патенты и лицензии. − 2002. − № 5. − С. 13–15.

[269] Див.: Агуреев А. П. Особенности и проблемы патентования изобретений медицинского назначения на современном этапе / А. П. Агуреев. − М. : ИНИЦ Роспатента, 2003. − 70 с.

притягнутий до відповідальності за порушення прав патентовласника? Патент у даному випадку тільки розкриває суть винаходу, але не захищає патентовласника. Погоджуємося з думкою науковців, що зазначені способи не можуть бути самостійними об'єктами права.

Далі пропонується розглянути досвід правової охорони секретних винаходів таких провідних закордонних країн як: Німеччина, США, Велика Британія, Франція. Перш за все, варто звернути увагу на той факт, що правове регулювання секретних винаходів в цих країнах здійснюється не за допомогою окремих спеціально розроблених законодавчих актів, а в рамках єдиних патентних законів, що регламентують правову охорону винаходів.

В патентних законодавствах даних країн є загальні підходи в сфері правового регулювання секретних винаходів. Так, поняття секретного винаходу в цих країнах відображає інтереси захисту безпеки держави та суспільства. Також спільне в патентному законодавстві цих країн є те, що засекречування інформації щодо винаходів здійснюється за рішенням або за клопотанням уповноважених державних органів і дозвіл на ознайомлення з матеріалами заявок на секретні винаходи може видавати тільки даний державний орган.

Відомості про винаходи не публікують у разі, якщо:

− вони є державною таємницею (зокрема, в Німеччині);

− це визначено міністерством національної оборони (зокрема, у Франції);

− публікація може завдати шкоди національній безпеці країни (зокрема, у США) чи обороні держави або безпеці громадян (зокрема, у Великій Британії);

Експертизу по суті проводять у США, Німеччині та Великій Британії. У Франції експертиза за заявками на секретні винаходи не проводиться. Згідно з патентним законодавством Німеччини за результатами експертизи заявки на секретний винахід може бути

виданий патент з подальшою його реєстрацією в окремому реєстрі. Так, відповідно до § 13 Патентного закону Німеччини дія патенту на винахід призупиняється до того часу, поки винахід не буде розсекречено. Тобто власник патенту або його правонаступник у результаті рішення про засекречування винаходу не може використовувати даний об'єкт.

У Франції не видають патент на секретний винахід. У США, Великій Британії видача патенту призупиняється при встановленні, що винахід, який відповідає умовам патентоспроможності, є секретним винаходом. У такому разі держава в особі уповноваженого органу розпоряджається винаходом на свій розсуд. Патент видається після розсекречування винаходу відповідним відомством і це дає можливість патентовласнику отримувати доходи протягом певного строку дії охоронного документу.

У США практичне використання секретного винаходу федеральним урядом є однією з форм прояву державної влади щодо примусового відчуження приватної власності на користь усього суспільства. Проте згідно з П'ятою поправкою до Конституції США таке використання передбачає обов'язкову виплату справедливої компенсації патентовласнику на даний секретний винахід. Уряд США виплачує компенсацію за секретний винахід і у тому випадку, коли у держави не має майнового інтересу до даного об'єкту.

Також відповідно до Розділу 35 Зводу законів США у власників прав на винахід виникає право на компенсацію за збитки, що виникли внаслідок видання наказу про збереження винаходу в таємниці і/або за використання даного винаходу урядом [261][270].

[270] Работягова Л. І. Патент як форма охорони секретних винаходів [Електронний ресурс] / Л. І. Работягова // Інтелектуальний капітал. – 2005. – № 5. – С.39−47. − Режим доступу: http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-patent-jak-forma-pravovoji-okhorony-sekretnykhvynakhodiv.html#ixzz3tR5rLJhu. – Назва з екрану.

В Україні використання секретного винаходу дозволяється, але обмежується ст. 6 Закону України «Про державну таємницю» [262][271]. Втім, якщо обмеження права власності на секретну інформацію завдає шкоди їх правовласнику, відшкодування здійснюється за рахунок держави у порядку та розмірах, що визначаються у договорі між власником прав на дану інформацію та відповідним органом державної влади. Вважаємо, що підходи щодо правового регулювання секретних винаходів в Україні потребують змін та уточнень [263, с. 127–130][272].

Захист корисних моделей надається в наступних країнах: Австралія, Австрія, Азербайджан, Албанія, Ангола, Аргентина, Білорусь, Беліз, Бразилія, Болівія, Болгарія, Вірменія, Гватемала, Гондурас, Греція, Грузія, Чилі, Китай (включаючи Гонконг і Макао), Колумбія, Коста-Ріка, Чеська Республіка, Данія, Еквадор, Єгипет, Естонія, Ефіопія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Угорщина, Індонезія, Ірландія, Італія, Японія, Казахстан, Кувейт, Киргизстан, Лаос, Малайзія, Мексика, АОІС, Перу, Філіппіни, Польща, Португалія, Республіка Корея, Республіка Молдова, Російська Федерація, Словаччина, Іспанія, Тайвань, Таджикистан, Тринідад і Тобаго, Туреччина, Україна, Уругвай і Узбекистан, країни-учасниці Африканської організації інтелектуальної власності та Африканська регіональна організація промислової власності. Проте право на корисну модель не охороняється у США і Канаді.

У Франції, Іспанії, Португалії, Китаї, Польщі, Російській Федерації правове регулювання відносин, пов’язаних з охороною, набуттям та використанням прав на корисну модель, здійснюється на основі загального законодавства про промислову

[271] Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. №3855-XII // Відомості Верховної Ради України . – 1994. – №16. – Ст. 93.

[272] Ярошевська Т. В. Досвід закордонних країн щодо врегулювання відносин у сфері правової охорони винаходів / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник херсонського державного університету. – Херсон. : Видавничий дім «Гельветика». – 2015. − № 6. – С. 127−130.

власність. На основі спеціальних законів охороняються права у таких країнах як, наприклад, Німеччина, Данія, Італія, Фінляндія, Японія [264, с. 26][273].

Корисна модель, як і винахід, повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості, але ступінь цієї творчості може бути значно нижче, ніж для винаходу. Так, патентними законодавствами Німеччини, Угорщини, Чехії, Іспанії, Фінляндії передбачено, що для набуття прав на корисну модель даний об'єкт права має відповідати новизні, промисловій придатності та мати незначний винахідницький рівень (винахідницький крок).

Відповідно до патентного законодавства Китаю для набуття прав на корисну модель вона повинна мати новизну і бути прогресивною [265, с. 25][274]. За патентним законодавством Данії для набуття прав на корисну модель достатньо, щоб об'єкт охорони відрізнявся від усіх відомостей, що були загально-відомими до дати подання заявки [266, с. 561][275]. За повідомленнями авторів [267, с. 37][276], умови надання правової охорони корисним моделям дуже різняться навіть між країнами-членами ЄС. Однак, загальним для законодавств більшості європейських країн є видача охоронного документу за реєстраційною системою, без проведення експертизи по суті.

Пропонується більш детально розглянути, як в провідних європейських країнах (зокрема, в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії) врегульована сфера охорони прав на корисну модель.

Відповідно до ст. 1 Закону Німеччини про корисні моделі від 05.05.1936 р. (зі змінами та доповненнями від 02.09.1994 р.)

---

[273] Работягова Л. Патент на корисну модель: забезпечення балансу прав / Людмила Работягова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2006. − № 5. – С. 26.

[274] Zhong Hui. Suggestions on perfecting China's system of patent for utility model / Hui Zhong // C.P.T. – 1998. – № 2. – P. 25.

[275] Dänemark – Gebrauchsmusterschutz in Kraft getreten // GRUR Int. – 1992. − № 7. – С. 561–562.

[276] Див.: Андрощук Г. Інститут корисної моделі у патентному праві ЄС / Геннадій Андрощук, Людмила Работягова // Інтелектуальна власність. – 2001. − № 11. – С. 37.

[268][277] правовій охороні в якості корисної моделі підлягають об'єкти, що є новими, мають винахідницький крок та придатні до промислового використання.

Отже, за даним законодавством від корисної моделі вимагається певна міра винахідницького рівня, але цей рівень має бути нижчим ніж той, який застосовується до винаходу. Також на відміну від умови, яка пред'являється до винаходу, до корисної моделі не застосовується критерій «світова новизна». На заявлену корисну модель може надаватися так звана «пільга по новизні». У разі, якщо заявник або будь-яка третя особа за згодою заявника використовували корисну модель у країні або здійснили публікацію про цей об'єкт, таке розкриття не буде вважатись таким, що порушує критерій новизни щодо даної корисної моделі.

Реєстрація прав на корисну модель надає право тільки правовласнику використовувати виріб, що є об'єктом корисної моделі. Будь-якій третій особі забороняється без дозволу власника прав на корисну модель виготовляти, пропонувати до продажу, вводити в комерційний оберт, використовувати чи ввозити та зберігати для зазначених цілей вироби, що є об'єктами даної корисної моделі.

Відповідно до Кодексу інтелектуальної власності Франції поняття «корисна модель» не використовується, натомість вживається таке поняття як винахід з правом отримання не патенту строком на 20 років, а свідоцтва про корисність, що видається на строк 6 років, який відраховується від дати подання заявки (L.611–2 даного Кодексу). Таке свідоцтво видається у разі, якщо заявник не подав у встановлений строк клопотання про проведення пошуку і надання відповідного звіту про пошук або подав клопотання про перетворення заявки на патент на винахід − у заявку на свідоцтво про корисність.

[277] Germany Utility Model Law (as amended September 2, 1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=982. – Назва з екрану.

В Італії регулювання відносин у сфері охорони прав на корисну модель регулюється Кодексом промислової власності від 2005 року [269][278]. Кодексом встановлено, що для реєстрації прав на корисну модель, даний об'єкт права повинен відповідати новизні та спроможності застосування корисної моделі для машин, інструментів, приладів чи предметів повсякденного використання.

Згідно з італійським законодавством корисна модель – це нове конструктивне технічне рішення уже відомого винаходу, яке відноситься до форми і розташування частин виробу та виконує технічні функції. Спільне між винаходом і корисною моделлю є те, що і винахід, і корисна модель є рішенням технічної задачі. Однак, якщо об'єктом винаходу може бути пристрій, речовина чи спосіб, то об'єктом корисної моделі може бути тільки пристрій.

За італійським законодавством для правової охорони корисної моделі, як і для винаходу, пред'являється вимога абсолютної світової новизни. Але, на відміну від винаходу, до патентоспроможності корисної моделі не пред'являється умова винахідницького рівня.

Відповідно до патентного законодавства Італії заявник може подати заявку на винахід і на корисну модель одночасно. Таким чином він страхує своє технічне рішення на випадок, якщо заявка на винахід не буде підтримана або буде підтримана лише частково. У такому випадку дане технічне рішення може отримати охорону як корисна модель.

Відповідно до положень італійського законодавства строк дії патенту на корисну модель становить десять років від дати подання заявки. Дія патенту припиняється достроково у випадку визнання патенту недійсним або у разі, якщо власник патенту

[278] Codice della proprieta industriale/ Decreto Legislativo 10 febbraio 2005, n. 30 // Gazzetta Ufficiale. − n. 52. − 4 marzo 2005. − Supplemento Ordinario n. 28 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/05030dl.htm. – Назва з екрану.

відмовився від нього чи вчасно не вніс мито за підтримання чинності патенту. Також патент на корисну модель анулюється, якщо корисна модель не використовується протягом двох років із дати видачі першої примусової ліцензії або якщо використання патенту на корисну модель не відповідає потребам країни.

В Іспанії правова охорона і винаходів, і корисних моделей регулюється Патентним законом від 1986 р. [270][279]. За патентним законодавством Іспанії корисною моделлю визнається нова форма виробу, якою визначається його практична придатність. На відміну від корисної моделі, промисловий зразок представляє собою нову форму виробу для задоволення естетичних потреб [271, с. 143–144][280].

У патентному законодавстві Іспанії до корисної моделі застосовуються такі критерії охороноспроможності як новизна та винахідницька діяльність і не застосовується критерій промислової придатності. Поняття критеріїв новизни та винахідницької діяльності вирізняються від аналогічних критеріїв, встановлених для патентоспроможних винаходів. Відповідно до патентного законодавства Іспанії корисна модель повинна відповідати критерію відносної новизни, а винахід − критерію абсолютної світової новизни. Патентне відомство не проводить експертизи заявки на корисну модель на відповідність критеріям охороноспроможності. Як і у більшості країн світу, за патентним законодавством Іспанії правова охорона корисній моделі надається за явочною (реєстраційною) системою [272. с. 211][281].

[279] Law No. 11/1986 of March 20, 1986 on Patents (as last amended by Law No. 14/2011 of June 1, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/es/es148es.pdf. − Назва з екрану.

[280] Vaver D. Reforming Intellectual Property Law: An Obvious and Not's; Obvious Agenda: The Stephen Stewart Lecture for 2008 / D. Vaver // Intellectual Property Quarterly. – 2009. – Issue 2. – P. 143−144.

[281] Романюк Т. В. Правова охорона корисних моделей у деяких країнах Європи: досвід для України / Т. В. Романюк // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 211.

Права власника патенту на винахід практично не вирізняються від прав власника свідоцтва на корисну модель. В патентному законодавстві Іспанії зазначається, що оскільки корисна модель являє собою так званий «малий винахід», то й обсяг правової охорони цього об'єкту прав промислової власності повинен бути меншим, ніж права на винахід. Так, строк дії правової охорони корисної моделі складає 10 років від дати подання заявки, у той час як патент на винахід видається строком на 20 років без права продовження цього строку.

Права на корисну модель можуть бути визнані недійсними у разі, якщо: 1) встановлено, що даний об'єкт права не відповідає критеріям охороноспроможності; 2) виріб, що є об'єктом правової охорони, являє собою винахід чи промисловий зразок; 3) дострокове припинення дії прав на корисну модель пов'язано з несплатою мита; 4) корисна модель не використовується протягом року [273][282].

Таким чином, аналіз закордонних систем правової охорони корисних моделей показує, що, по-перше, кожна країна використовує таку систему, яка є найбільш раціональною і вигідною для національних заявників. По-друге, у більшості закордонних країн для корисної моделі встановлюються такі ж критерії охороноспроможності, як і для винаходу з дещо нижчими вимогами до винахідницького рівню. По-третє, видані охоронні документи на корисні моделі відрізняються від охоронних документів на винаходи здебільшого строком дії правової охорони та явочною системою видачі даних документів.

Далі пропонується розглянути, як у закордонних країнах здійснюється правова охорона на промислові зразки. Законодавства більшості країн світу до промислових зразків

[282] Fiorini A. The Codification of Private Law in Europe: Could the Community Learn from the Experience of Mixed Jurisdiction / A. Fiorini // Electronic Journal of Comparative Law. – 2008. – Vol. 12.1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ejcl.org/121/art121;7.pdf. – Назва з екрану.

відносить зовнішній вигляд виробу, який має суттєву новизну та оригінальність [274][283].

За повідомленням Л. І. Работягової [66][284], нині у світі не існує єдиної точки зору щодо правової охорони промислових зразків, що відрізняє їх від інших об'єктів права промислової власності. Проблемні питання правової охорони промислових зразків обумовлені подвійністю їх природи. Поєднуючи елементи мистецтва і промисловості, промисловий зразок знаходиться під впливом двох правових режимів: авторсько-правового та патентно-правового. З одного боку, виходячи з естетичної суті промислових зразків, доцільна їх охорона нормами авторського права як художніх творів. З іншого, − необхідність реалізації в промисловому серійному виробництві, потребує більш надійної правової охорони, заснованої на принципах права промислової власності.

Роблячи висновки з попереднього матеріалу, можна стверджувати, що одним із дискусійних є питання щодо співвідношення даних режимів охорони об'єктів права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, у світі охорона промислових зразків умовно поділяється на три типи правових систем:

− кумулятивну (суміщену), яка включає сумісне використання двох типів охорони − авторського права і патентного права. Така система широко використовується, зокрема, у Франції на основі застосування до результатів творчої діяльності принципу «єдності мистецтва»;

− сепаратну, яка не допускає суміщення авторського права та патентного права. При цьому авторське право застосовується виключно до об'єктів інтелектуальної власності, що не мають

[283] Ярошевська Т. В. Досвід закордонних країн щодо врегулювання відносин у сфері правової охорони промислових зразків та знаків для товарів і послуг / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2015. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/61 – Назва з екрану.

[284] Див.: Работягова Л. І. Вказ. праця.

промислового та/або комерційного використання, як, зокрема, в США, Італії, Великій Британії, Португалії, Російській Федерації;

− проміжну, яка допускає часткове суміщення норм авторського права та права промислової власності. Дана система має місце, наприклад, в Іспанії, Німеччині, Швейцарії.

Промислові зразки охороняються патентним правом в Україні, Російській Федерації, США, Італії, Великій Британії, Португалії та в інших країнах світу. Проте умови надання такої охорони у патентних законодавствах країн різняться. Наприклад, немає єдиного підходу з наступних питань: який об'єкт підлягає охороні; за яких умов; на який строк надається правова охорона. Основою для надання охорони промисловому зразку є його реєстрація.

Патентні відомства більшості країн світу вимагають від заявників зазначення у матеріалах заявки нових ознак промислового зразка, які характеризують особливості його зовнішнього вигляду. Наявність цих ознак засвідчується відомством при реєстрації, або судом − у випадку суперечок про порушення права на промисловий зразок, або визнання даної реєстрації недійсною. На промисловий зразок видається охоронний документ − патент чи свідоцтво, що надає його власнику право використовувати даний об'єкт права на свій розсуд та забороняти іншим особам таке використання без відповідного дозволу.

Охоронний документ на промисловий зразок відрізняється від патенту на винахід тим, що він не містить «формули» промислового зразка. Так званою формулою промислового зразка є характерні нові ознаки його зовнішнього вигляду, які відтворені на зображеннях даного об'єкта і зазначаються в матеріалах заявки.

Строк охорони промислового зразка в законодавствах закордонних країн різний, але в більшості країн він становить 5 років, з можливістю одного або двократного продовження ще на 5 років до максимального строку 15 років. У Великій Британії, Німеччині, Швейцарії, Японії, скандинавських країнах охорона

прав на промисловий зразок становить 15 років, у США – 14 років, в Іспанії – 10 років, в Італії – 4 роки. В Португалії правова охорона промислового зразка може бути продовжена без обмежень, в Австрії − обмежена трьома роками.

Відповідно до ЦК Білорусь промисловим зразком визнається художнє або художньо-конструкторське рішення виробу, яке визначає його зовнішній вигляд, є новим та оригінальним. При цьому оригінальність полягає у тому, що особливості зовнішнього виду виробу обумовлені творчою працею автора (співавторів) промислового зразка.

Жорсткі умови, що висуваються до промислових зразків як об'єктів права промислової власності, призвели до того, що у ряді закордонних країн автори зразків намагаються одержати і патентно-правову, і авторсько-правову охорону на даний об'єкт права, підкреслюючи художню цінність своїх розробок.

Так, відповідно до законодавства Великої Британії, промисловий зразок одночасно може отримати правову охорону правом промислової власності, і як художній твір − авторським правом. У Німеччині розходження між охороною промислового зразка як об'єкта промислової власності або як об'єкта авторського права обумовлено лише більш високим творчим рівнем останнього. У законодавстві Франції в сфері авторських прав зазначені випадки, коли охорона поширюється і на прикладне мистецтво. В Іспанії частина художніх творів, які можуть отримати охорону авторським правом, є промисловими виробами [66][285]. Таким чином, суперечності у виборі форми охорони промислових зразків − авторським правом або правом промислової власності − наявні в законодавствах більшості країн світу.

Отже, промисловий зразок знаходиться під впливом права промислової власності та авторсько-правового регулювання, оскільки поєднує елементи і промисловості, і мистецтва.

[285] Див.: Там само.

Погоджуємося з українськими науковцями [275; 66][286], які вважають, що в законодавстві України не доцільно поєднувати дві вищенаведені форми правової охорони на промислові зразки, оскільки основне завдання промислового зразка − визначення зовнішнього вигляду промислового виробу. Тому доречно, що в Україні промисловим зразкам надається патентна форма охорони. Крім того, розвинена система авторсько-правової охорони країн-учасниць Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів ґрунтується на двох припущеннях: 1) положення національних законів про охорону авторських прав повинні застосовуватися тільки для літературних і художніх творів, і, таким чином, не повинні руйнувати патентну систему охорони об'єктів промислової власності; 2) всі об'єкти промислової власності, що не відповідають умовам національних патентних законів, повинні брати участь у вільній конкуренції на ринках.

Далі розглянемо, як у закордонних країнах здійснюється охорона на торговельні марки. Як зазначає О. О. Городов [276, с. 61–63][287], питання щодо правової охорони торговельних марок у закордонних країнах вирішуються по-різному, і не в усіх країнах можна отримати таку охорону. Так, звукові торговельні марки мають правову охорону, зокрема, у США, Німеччині, Кореї, Польщі і не охороняються в Японії, Китаї, Бразилії, Мексиці. За законодавством Бразилії та Аргентини об'ємні торговельні марки отримають правову охорону у разі, якщо вони виконані у двомірному варіанті. У закордонних країнах нюхові торговельні марки набувають охорону набагато рідше, ніж звукові. Ці знаки представляють собою оригінальні

[286] Див.: Чомахашвілі О. Природа промислового зразка / Олена Чомахашвілі // Юридичний журнал. − 2006. − № 5 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://justinian.com.ua/article.php?id=2245. – Назва з екрану; Работягова Л. І. Вказ. праця.

[287] Городов О. А. Право на средства индивидуализации: товарные знаки, знаки обслуживания, наименования мест происхождения товаров, фирменные наименования, коммерческие обозначения / О. А. Городов. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – С. 61−63.

запахи, породжувані різними сумішами летючих компонентів, склад яких, як правило, є ноу-хау виробника товару.

Питання щодо правової охорони колективної торговельної марки у закордонних країнах також вирішуються по-різному. У таких країнах як, наприклад, США, Австрія, Франція, Італія правовий режим на колективну торговельну марку встановлюється в рамках законів у сфері охорони прав на торговельну марку. У Фінляндії, Швеції, Норвегії, Данії колективні торговельні марки охороняються спеціальним законодавством, а основні положення такої охорони закріплені в Паризькій конвенції.

За повідомленням авторів [277, с. 31; 278, с. 17][288], у Німеччині та Франції передбачаються спеціальні умови щодо охорони загальновідомих торговельних марок. В Австрії та Японії застосовується захист прав власників загальновідомих марок через механізми припинення недобросовісної конкуренції.

В юридичній літературі [279, с. 3; 280, с. 76–80][289] вченими проводяться певні узагальнення стану розвитку законодавства про охорону товарних знаків та знаків обслуговування в країнах колишнього СРСР. Так, на думку Г. О. Андрощука [279, с. 34][290], аналіз законодавчих актів країн СНД в даній сфері дає можливість зробити висновок, що в цих країнах законодавчі акти значною мірою гармонізовані. Це пояснюється подібністю у визначенні понять «товарний знак» і «знак обслуговування»,

[288] Див.: Саленко Л. П. Значение и особенности правового положения общеизвестных товарных знаков / Л. П. Саленко // Вопросы изобретательства. − 1988. − № 12. − С. 31; Петрова Т. Д. Признание товарных знаков общеизвестными / Т. Д. Перова // Патенты и лицензии. − 2001. − № 11. − С. 17.

[289] Див.: Андрощук Г. О. Правова охорона товарних знаків у країнах СНД: стан і тенденції / Г. О. Андрощук // Проблеми науки. – 2002. — № 10. – С. 3; Білоусов В. М. Правова охорона торговельних марок в Україні та Республіці Білорусь: порівняльно-правовий аспект / В. М. Білоусов, А. Б. Халмурадова // Юридичний вісник. – 2014. – № 2 (31). – С. 76–80; Немеш П. Ф. Особливості охорони торговельних марок в Білорусі / П. Ф. Немеш // Адвокат. – 2010. − № 10 (121). – С. 13−16.

[290] Андрощук Г. О. Вказ. праця. – С. 34.

обсягів правової охорони на дані об'єкти права, видовою різноманітністю позначень та підставами для охороноспроможності.

На наш погляд, однією із країн СНД, в якій у достатній мірі врегульована охорона прав на торговельні марки, є Республіка Білорусь. Для визначення загальних засад, особливостей та позитивних тенденцій правової охорони торговельних марок за законодавством Білорусі та запозичення позитивного досліду для відповідного законодавства України, пропонуємо більш детально розглянути охорону прав на торговельні марки в Республіці Білорусь.

Чинне законодавство Республіки Білорусь детально і на сучасному рівні регламентує правовідносини у сфері охорони прав на торговельні марки, забезпечуючи належний захист власників прав. Основу законодавства Республіки Білорусь, що регулює правовідносини у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності, складає норма ст. 51 Конституції Республіки Білорусь [282][291], яка встановлює, що інтелектуальна власність охороняється законом. Далі ця конституційна норма реалізується у рамках законодавства, де детальнішу регламентацію цей вид правовідносин знаходить у ЦК Республіки Білорусь та у Законі Республіки Білорусь «Про товарні знаки і знаки обслуговування».

У ЦК Республіки Білорусь питанням охорони товарних знаків присвячено окрему статтю. Так, у ст. 1018 ЦК Республіки Білорусь «Правова охорона товарного знака» зазначається наступне: 1) правова охорона товарного знаку на території Республіки Білорусь здійснюється на підставі його реєстрації у патентному органі в порядку, встановленому законом про товарні знаки або в силу міжнародних договорів Республіки Білорусь;

[291] Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 года № 2875 [Електронний ресурс] / Сайт Законодательство стран СНГ. – Режим доступу : http://president.gov.by/ru/constitution_ru/ − Назва з екрану.

2) право на товарний знак охороняється державою та засвідчується свідоцтвом; 3) свідоцтво на товарний знак підтверджує пріоритет знака, виключне право власника товарного знаку по відношенню до товарів, вказаних у свідоцтві, та наявність зображення товарного знаку.

В свою чергу, у ч. 2 ст. 494 ЦК України вказано лише обсяг правової охорони торговельної марки, але не визначено її підстави. Так, відповідно до ч. 2 ст. 494 ЦК України обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і послуг, якщо інше не встановлено законом.

Погоджуємося з думкою авторів [280, с. 77–79][292], що вищезазначене є недоліком, оскільки у главі 44 ЦК України «Право інтелектуальної власності на торговельну марку» повинні міститися основні засади українського законодавства в сфері, що стосується безпосередньо торговельної марки (знаку для товарів і послуг), зокрема щодо охорони даного позначення.

Ще однією з відмінностей законодавства Республіки Білорусь в сфері охорони знаків від відповідного законодавства України є те, що у законодавстві Білорусі закріплено поняття «колективний знак». Окрім того, у ст. 19 Розділу II «Колективний знак» ЦК Республіки Білорусь визначено порядок реєстрації та використання колективного знаку. Про це йшлося у п. 1. 3 даного дослідження і нами запропоновано доповнити ст. 492 ЦК України і дати визначення терміну «колективний знак» у п. 2 ст. 492 ЦК України.

Також важливим є те, що законодавство Республіки Білорусь у сфері охорони позначень містить норму про загальновідомий товарний знак. Так, відповідно до п. 1 ст. 17 (1) Закону Республіки Білорусь «Про товарні знаки і знаки

[292] Див.: Білоусов В. М. Правова охорона торговельних марок в Україні та Республіці Білорусь: порівняльно-правовий аспект / В. М. Білоусов, А. Б. Халмурадова // Юридичний вісник. – 2014. − № 2 (31). – С. 76–80.

обслуговування», якщо товарний знак, у разі його інтенсивного використання, став широко відомий серед відповідних споживачів, то такий знак може бути визнаний загальновідомим товарним знаком у Республіці Білорусь. Правова охорона на загальновідомий товарний знак надається відповідно до національного законодавства.

У законодавстві України відсутнє поняття «загальновідомий знак» і порядок здійснення охорони прав на даний знак, що є його суттєвою прогалиною. У Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» міститься норма про охорону прав на добре відомий знак. Так, відповідно до п. 1 ст. 25 даного Закону України охорона прав на добре відомий знак здійснюється згідно зі статтею 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності та цим Законом на підставі визнання знака добре відомим Апеляційною палатою або судом. Проте, поняття «загальновідомий знак» і «добре відомий знак» не потрібно ототожнювати, оскільки їх правова охорона знаходиться в різних аспектах. Адже добре відомий знак охороняється міжнародними нормами, а загальновідомий знак − нормами національного законодавства.

На підставі наведеного,, пропонуємо доповнити відповідне законодавство України і, по-перше, у ст. 1 оновленого Закону України *«Про охорону прав на торговельну марку»* дати визначення поняттю «загальновідома торговельна марка». По-друге, визначити порядок правової охорони даного позначення.

Отже, підсумовуючи зазначені вище особливості розвитку систем правової охорони промислової власності у закордонних країнах, можна узагальнити наступні позитивні аспекти, що видаються корисними в контексті модернізації законодавства України в сфері охорони прав на об’єкти промислової власності:

− у країнах світу національне законодавство з охорони промислової власності та практика його застосування відрізняється, і оскільки об’єкти права промислової власності

набувають все більшого значення в міжнародній торгівлі, ці відмінності стали джерелом суперечок в міжнародних економічних відносинах. У зв'язку з цим відбувається загальна тенденція до уніфікації національних законодавств в сфері охорони промислової власності відповідно до укладених міжнародних угод та законодавства ЄС у даній сфері;

− з метою забезпечення формування єдиних підходів та стандартів у наданні правової охорони об'єктам промислової власності, необхідно вивчати специфіку законодавства та судової практики іноземних країн. У результаті аналізу законодавства в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності окремих країн, а саме: Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Іспанії, США, Японії, КНР, Республіки Білорусь, ми прийшли до висновку, що у даних країнах різний підхід щодо охорони прав на такі об'єкти права як: торговельні марки; корисні моделі; промислові зразки. Проте є загальні підходи щодо правової охорони у сфері винахідництва, зокрема, охорони прав на секретні винаходи;

− жорсткі умови, що висуваються до промислових зразків як об'єктів права промислової власності, призвели до того, що у ряді закордонних країн автори зразків намагаються одержати на об'єкти права і патентно-правову, і авторсько-правову охорону. Вважаємо, що поєднання у законодавстві України двох вищенаведених форм правової охорони не є доцільним, оскільки основне завдання об'єктів промислового зразка − визначення зовнішнього вигляду промислового виробу. Тому доречно, що в Україні промисловим зразкам надається патентна форма охорони;

− чинне законодавство Республіки Білорусь детально і на сучасному рівні регламентує правовідносини у сфері охорони торговельних марок, забезпечуючи належний захист власникам об'єктів права. Правова охорона торговельних марок в Республіці Білорусь спрямована на розширення механізмів такої охорони,

що пов'язано із поступовим збільшенням кількості зареєстрованих позначень, як за національною системою реєстрації, так і за міжнародною. Пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь в сфері охорони торговельних марок і до відповідного законодавства України;

− на сучасному етапі в Україні доводиться освоювати нові механізми регулювання як зовнішньої торгівлі, так і охорони об'єктів права промислової власності. У зв'язку з цим, актуальним стає вивчення закордонного досвіду із врегулювання відносин у сфері.

Так, на сьогодні законодавство у сфері промислової власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам. Однак необхідно враховувати новації закордонного правового регулювання в цій сфері та сучасні пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави [283][293].

2.3. Проблемні питання правової охорони окремих об'єктів права промислової власності в Україні

Стрімке зростання ролі об'єктів права промислової власності в соціально-економічному розвитку суспільства, визнання творчої розумової праці як найважливішого чинника успішного виробничого та комерційного функціонування сучасних високотехнологічних підприємств, підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках спонукає до створення надійного та ефективного механізму охорони промислової власності. Світовий досвід доводить, що ефективний механізм охорони прав на об'єкти промислової

[293] Кодинець А. О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин : [монографія] / А. О. Кодинець. – К. : Алерта, 2016. – 582 с.

власності є важливим елементом економічної політики держави, спрямованої на стимулювання та розвиток наукових досліджень, впровадження інновацій та прискорення науково-технічного прогресу.

В Україні охорона об'єктів права промислової власності повинна відповідати сучасним вимогам, бути демократичною, легкодоступною, прозорою. Спрямовані на охорону промислової власності закони повинні ефективно забезпечувати моральні та економічні права творців об'єктів права на результати інтелектуальної діяльності, стимулювати творчу активність людей, відповідно до державних інтересів, застосовувати науково-технічні результати, а також заохочувати чесну торгівлю. Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень техніки і технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі [284, с. 213–214][294].

Актуальність питання удосконалення законодавства про правову охорону об'єктів права промислової власності, в першу чергу, зумовлена необхідністю адаптації українського законодавства до норм права Європейського Союзу та положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, виконанням Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12 січня 2015 р. № 5/2015 [285][295], Плану імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів

[294] Бошицький Ю. Л. Проблеми права інтелектуальної власності / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. − № 1. – С. 213−214.

[295] Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran10#n10. – Назва з екрану.

законодавства ЄС» від 04 березня 2015 р. № 164-р. [286][296]. Таким чином, інтеграція України в європейський економічний простір спонукає звернути увагу на комплекс проблемних питань у сфері охорони об'єктів права промислової власності.

Спочатку пропонується розглянути проблемні питання в патентному законодавстві України в сфері охорони винаходів та корисних моделей та відповідність цього законодавства європейським нормам.

Статтею 459 ЦК України встановлюються умови придатності винаходу для набуття права інтелектуальної власності. Так, винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання.

Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» більш детально визначаються умови, за яких винахід (корисна модель) придатний до набуття права інтелектуальної власності. Так, згідно з п. 1 ст. 6 «Умови надання правової охорони» даного Закону України правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

Відповідно до ст. 52 Європейської патентної конвенції не розглядаються як винаходи наступні об’єкти:

− відкриття, наукові теорії та математичні методи;

− результати художнього конструювання;

− схеми, правила і методи виконання розумових операцій та ведення бізнесу;

− методи представлення інформації.

[296] Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 164-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-р. − Назва з екрану.

Вказана стаття містить вичерпний перелік об’єктів, що не визнаються винаходами.

У вітчизняному законодавстві відповідна норма міститься у Правилах складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 22. 01. 2001 р.

Так, відповідно до п. 2.5 даних Правил не визнаються винаходами (корисними моделями):

− відкриття, наукові теорії та математичні методи;

− методи інтелектуальної, господарської, організаційної та комерційної діяльності (планування, фінансування, постачання, обліку, кредитування, прогнозування, нормування тощо);

− правила виконання фізичних вправ, проведення ігор, конкурсів, аукціонів;

− проекти та схеми планування споруд, будинків, територій;

− умовні позначення (дорожні знаки, маршрути, коди, шрифти тощо), розклади, інструкції;

− комп’ютерні програми;

− форма представлення інформації (наприклад, у вигляді таблиці, діаграми, графіка, за допомогою акустичних сигналів, вимовляння слів, візуальних демонстрацій, книг, аудіо- та відеодисків).

Вважаємо, що вказана норма має бути закріплена на законодавчому рівні, оскільки саме спеціальним законом повинні регулюватися питання та умови надання правової охорони об’єктам права інтелектуальної власності. Пропонуємо, по-перше, з Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель вилучити норму щодо того, які об’єкти не визнаються винаходами (корисними моделями). По-друге, внести зміни та доповнення у п. 3 ст. 6 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Відповідно до п. 3 ст. 6 даного Закону України правова охорона не поширюється на такі об'єкти технології:

− сорти рослин і породи тварин;

− біологічні в своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що не належать до небіологічних та мікробіологічних процесів;

− топографії інтегральних мікросхем;

− результати художнього конструювання.

Відповідно до ст. 53 Європейської патентної конвенції, правова охорона не поширюється на такі об'єкти:

− комерційне використання яких може суперечити суспільному порядку або моралі;

− сорти рослин та породи тварин;

− суттєво важливі для відтворення рослин та тварин біологічні процеси, крім мікробіологічних процесів, а також продукти такого процесу;

− методи лікування організму людей чи тварин хірургічним або терапевтичним способом, методи діагностики, що застосовуються при лікуванні людей або тварин. Виключення з переліку патентоздатних об'єктів не стосується продуктів і речовин для використання в таких методах.

Такий перелік відрізняється від п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі».

Так, для гармонізації та уніфікації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері біотехнології була прийнята Директива 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів. Необхідність прийняття Директиви 98/44/ЄС зумовлена тим, що розвиток біотехнологічної продукції поставив перед суспільством питання щодо того, яким винаходам у сфері біотехнології з позиції їх відповідності морально етичним принципам повинна надаватись правова охорона.

На підставі статті 5 Директиви 98/44/ЄС, організм людини на різних стадіях формування та розвитку, а також просте

відкриття його елементів, зокрема, послідовність або часткову послідовність генів, не може бути визнаним патентоспроможним винаходом.

Елемент людського організму, одержаний із застосуванням технічного процесу, включаючи послідовність або часткову послідовність гену, якщо навіть структура цього елемента ідентична структурі природного елемента, визнається патентоспроможним винаходом.

На підставі ст. 6 Директиви 98/44/ЄС не можуть отримати правову охорону винаходи, комерційне використання яких суперечить публічному порядку і моралі. Так, відповідно до п. 2 ст. 6 не можуть бути запатентовані як винаходи: процеси клонування людей; процеси модифікування зародкової лінії генетичної ідентичності людей; застосування людських ембріонів у промислових та комерційних цілях; процеси модифікування генетичної ідентичності тварин, що, імовірно, спричинять їм страждання без будь-якої суттєвої медичної допомоги для людини чи тварини, а також тварини, одержані в результаті таких процесів. Аналогічні положення щодо охорони біотехнологічних винаходів закріплені і в п.п. 4, 5 ст. 221 Угоди про адаптацію між Україною та ЄС.

Для узгодження п. 3 ст. 6 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» зі ст. 53 Європейської патентної конвенції та ст. 221 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, застосовуючи європейський досвід в сфері охорони прав на біотехнологічні винаходи, пропонуємо внести доповнення в п. 3 ст. 6 даного Закону України.

Стосовно того, що винахід (корисна модель) не повинен суперечити публічному порядку, принципам гуманності і моралі, то відповідна норма є у п. 1 ст. 6 даного Закону України і тому не потребує внесення.

На нашу думку, такий розподіл між патентоспроможними і непатентоспроможними об’єктами в сфері біотехнології зможе вирішити питання про те, де саме проходить межа між винаходом і відкриттям, і, таким чином, зробити можливим вільну передачу цінної інформації в даній сфері серед фахівців, одночасно заохочуючи винахідницьку діяльність.

Таким чином, з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання винаходів (корисних моделей) у єдиному просторі ЄС, Україні необхідно привести національне законодавство в сфері охорони прав на винаходи та корисні моделі у відповідність до законодавства ЄС та, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Визнання біотехнології однією із ключових технологій стало світовою тенденцією, з якою суспільство пов’язує появу, наприклад, нових способів переробки відходів і ліквідації наслідків від забруднень, нових технологій одержання якісних продуктів харчування, нових методів діагностики і лікування захворювань, нових матеріалів, палива нового покоління.

Як зазначають фахівці та практики [287, с. 60–62][297] сфери біотехнології, серед основних проблемних питань становлення та розвитку в Україні інноваційної системи біотехнології можна виділити такі:

1. Недосконалість законодавства в даній сфері, зокрема, щодо визначення умов, при яких біотехнологічний винахід може бути визнаним об’єктом права.

2. З огляду на багатогалузеву спеціалізацію біотехнологій, недоліки нормативної бази окремих галузей слугують бар’єром повноцінного впровадження сучасних методів біотехнологій у виробництво. Крім того, високе податкове навантаження на виробників і постачальників біоетанолу й палива з його вмістом є

[297] Див.: Федулова Л. І. Формування інноваційної системи біотехнології: досвід зарубіжних країн, проблеми України / Л. І. Федулова, К. І. Федулова // Наука та інновації. − 2012. − № 4. − С. 60−62.

серйозним бар'єром для розвитку біоенергетики й часткового переходу на альтернативні види моторного палива.

3. Низький попит на біотехнологічні інновації з боку галузей економіки пов'язаний із значними капіталовкладеннями в проекти впровадження біотехнологій, а, отже, тривалої окупності.

4. Недостатнє державне фінансування й низький попит на результати наукових досліджень з боку держави призвели до того, що в Україні істотно скоротився кількісний та погіршився якісний склад наукових працівників через відсутність економічних стимулів.

5. Існуюча система фінансування наукової діяльності не здатна забезпечувати ефективну державну підтримку в секторі фундаментальної й прикладної науки. Це призводить до того, що дослідження, які здійснюються у сфері біотехнологій, носять запізнілий характер, просуваються вкрай повільно, або зупиняються.

Безумовно, біотехнологічні винаходи є результатом творчої праці людського розуму та глибоких досліджень, винахідницької діяльності і значних капіталовкладень, здійснюваних у складних лабораторіях. У довгостроковій перспективі біотехнологічні інновації мають величезний економічний потенціал, але більшість компаній не можуть собі дозволити виділити суттєві кошти під інвестиції в проекти з високою часткою видатків на дослідження й розробки. Організації, що проводять дослідження, будуть забезпечувати фінансування та інші вкладення тільки в тому випадку, якщо дані результати досліджень будуть мати правову охорону.

Отже, існує реальна потреба в правовій охороні біотехнологічних винаходів не тільки в інтересах творців об'єктів права та їх роботодавців, але також в інтересах суспільства з метою сприяння технічному прогресу та впровадженню біотехнологічних інновацій.

Статтею 460 ЦК України встановлюються умови придатності корисної моделі для набуття права інтелектуальної власності. Так, корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона, відповідно до закону, є новою і придатною для промислового використання.

Статтею 6 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» більш детально визначаються умови, за яких корисна модель придатна до набуття права інтелектуальної власності. Проте, як свідчать практики, на сьогодні в Україні проблемним питанням в сфері охорони прав на корисну модель є вироблення чіткого механізму швидкої процедури набуття прав на корисну модель під відповідальність заявника, і ця процедура повинна бути врівноважена простою процедурою її оскарження.

На рівні загальноєвропейської системи охорони патентних прав відсутні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють питання надання правової охорони корисним моделям. Відповідні положення містяться у національних законодавствах країн-членів ЄС, проте вони дуже різняться.

У закордонних країнах (зокрема, Франції, Іспанії, Португалії, Китаї, Польщі, Росії) правове регулювання відносин, пов’язаних з охороною, набуттям та використанням прав на корисну модель, здійснюється на основі загального законодавства про промислову власність. На основі спеціальних законів регулювання прав на корисну модель здійснюється, наприклад, у: Німеччині, Данії, Італії, Фінляндії, Японії.

Корисна модель як і винахід повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості, але ступінь цієї творчості може бути значно нижче, ніж для винаходу. Так, патентними законодавствами Німеччини, Угорщини, Чехії, Іспанії, Фінляндії передбачено, що для набуття прав на корисну модель даний

об’єкт права має відповідати новизні, промисловій придатності та мати незначний винахідницький рівень (винахідницький крок).

З метою вироблення однакового підходу до правової охорони корисної моделі в країнах-членах ЄС 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив в першому читанні Директиву ЄС № 599PC0309 про зближення правових режимів охорони винаходів корисною моделлю (далі – Директива ЄС).

Відповідно до ст. 5 Директиви ЄС отримати охорону на корисну модель може новий об’єкт, який стосується продукту чи способу, має невисокий винахідницький рівень та є промислово придатний. У ст. 6 Директиви ЄС було зазначено, що для надання корисній моделі правової охорони під поняттям «винахідницький рівень» розуміється чітке та неупереджене твердження заявника, що даний об’єкт має або практичні чи промислові переваги, або виняткову ефективність при використанні.

Таким чином, поняття «винахідницький рівень» у європейському законодавстві використовується як для характеристики винаходу, так і для характеристики корисної моделі. Тому вважаємо, що поняття «винахідницький крок» є за змістом тотожним поняттю «винахідницький рівень». Проте, подальшу роботу над Директивою ЄС було припинено.

Далі пропонується розглянути проблемні питання в сфері охорони прав на промислові зразки за законодавством України. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок − це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

У п. 1.3 даного дослідження ми пропонували узгодити поняття «промисловий зразок» за національним законодавством із визначенням, даним у європейському законодавстві, і внести зміни та доповнення у національне законодавство у сфері охорони промислових зразків: по-перше, у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», по-друге, внести зміни

у ч. 2 ст. 461 ЦК України та у п. 2 ст. 5 «Умови надання правової охорони» даного Закону України.

Неоднозначність промислового зразка як результату інтелектуальної діяльності, поєднання художньої та технічної творчості, схожість з іншими об'єктами права інтелектуальної власності породжують багато проблемних питань щодо їх охорони, використання та захисту. Для удосконалення правового регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні вважається за необхідне проведення аналізу національного законодавства та відповідного законодавства закордонних країн, зокрема, країн-членів ЄС і практики їх застосування.

Роблячи висновки з попереднього матеріалу, на теперішній час у світі не існує єдиної точки зору щодо правової охорони промислових зразків, що відрізняє їх від інших об'єктів права промислової власності. Проблемні питання правової охорони даних об'єктів права обумовлені подвійністю їх природи. Поєднуючи елементи промисловості і мистецтва, промисловий зразок знаходиться під впливом двох правових режимів: права промислової власності та авторського права. З одного боку, виходячи з естетичної суті промислових зразків, доцільна їх охорона нормами авторського права як художніх творів. З іншого − необхідність реалізації в промисловому серійному виробництві потребує більш надійної правової охорони, заснованої на принципах права промислової власності. Погоджуємося з автором [66][298], що потрібно розширити коло виробів, зовнішній вигляд яких може отримати охорону в якості промислового зразка, та узгодити положення щодо строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок.

Відповідно до ч. 1 ст. 461 ЦК України, п. 1 ст. 6 Закону України про промисловий зразок, умовою придатності промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності

[298] Див.: Работягова Л. І. Вказ. праця.

на нього є його новизна. Згідно з п. 1. ст. 5 даного Закону України правова охорона надається промисловому зразку, що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності та моралі.

На підставі п. 2 ст. 6 даного Закону України промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки до установи, або якщо заявлено пріоритет до дати її пріоритету.

Крім того, згідно з оглядовим листом Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію» [288][299], для визнання промислового зразка новим має значення відсутність загальнодоступності саме сукупності його суттєвих ознак, а не кожної з цих ознак окремо.

Відповідно до ст. 25 Угоди ТРІПС, охорона надається незалежно створеним новим та оригінальним промисловим зразкам. Зразки не є новими та оригінальними, якщо вони суттєво не відрізняються від вже відомих зразків або від комбінацій їх характерних рис.

На підставі п. 1 ст. 213 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна та Сторона ЄС повинні забезпечити охорону незалежно створених промислових зразків, які є новими і мають індивідуальний характер. При тому, відповідно до п. п. 3, 4 даної статті, промисловий зразок вважається новим, якщо жодний ідентичний промисловий зразок не був доведений до загального відома.

Промисловий зразок є таким, що має індивідуальний характер, у випадку, коли загальне враження, яке він справляє на

[299] Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17.04.2006 № 01-8/844 [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06. – Назва з екрану.

поінформованого користувача, відрізняється від загального враження, яке справляє на такого користувача будь-який інший промисловий зразок, доведений до загального відома. При оцінці індивідуального характеру береться до уваги ступінь свободи дизайнера у розробці промислового зразка.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, великий інтерес у світі викликає законодавство в сфері охорони прав на промислові зразки, розроблене в ЄС, зокрема, Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС 98/71/ЄС про правову охорону промислових зразків (далі − Директива 98/71/ЄС) та Регламент 6/2002 про промисловий зразок Спільноти (далі − Регламент 6/2002), гармонізація національних законів країн-членів ЄС і створення єдиної європейської системи охорони промислового зразка. Досвід ЄС щодо врегулювання відносин у сфері охорони прав на промисловий зразок вивчається іншими країнами, у тому числі і Україною, особливо після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Необхідно зазначити, що окремі положення Директиви 98/71/ЄС частково враховано у відповідному законодавстві України, зокрема щодо невизнання права на промисловий зразок, що суперечить публічному порядку чи моралі (ст. 8 Директиви 98/71/ЄС); обмеження прав на промисловий зразок (ст. 13 Директиви 98/71/ЄС). Разом з тим, є положення, які не знайшли відповідного закріплення у законодавстві України, зокрема відмінність європейської дефініції від національної: стосується, по-перше, правової охорони зовнішнього вигляду частини виробу. По-друге, за європейським законодавством, правова охорона надається промисловим зразкам за умови новизни та індивідуального характеру. В Україні передбачена лише одна умова охорони промислових зразків – новизна. По-третє, за законодавством ЄС охорона промислових зразків умовно поділяється на два правові режими: один регулює відносини

щодо охорони та захисту зареєстрованих промислових зразків, другий – незареєстрованих.

Отже, одна із найважливіших відмінностей європейського законодавства в сфері охорони прав на промисловий зразок від відповідного національного законодавства полягає в підході до правової охорони зовнішніх ознак частин виробів. Так, відповідно до європейського законодавства, поняття промислового зразка застосовано не тільки до зовнішнього вигляду всього виробу в цілому, але і до зовнішнього вигляду частини виробу. При цьому, поняття «частина» в законодавстві ЄС використано як по відношенню до відокремлюваних частин виробу, так і до невід'ємних його частин. Ця особливість європейського законодавства істотно розширює можливості охорони зовнішнього вигляду виробів в порівнянні із законодавством України.

Відповідно до ч. 3 ст. 3 Директиви 98/71/ЄС промисловий зразок, втілений у виробі, що є частиною складеного виробу, буде вважатися новим та мати індивідуальний характер за таких умов: така частина є видимою під час звичайного використання складеного виробу; видима частина відповідає умові новизни та індивідуальності. Таким чином, введення в законодавство ЄС умови, що надає правову охорону зовнішньому вигляду частини складеного виробу, дозволяють вирішити питання з виключенням з охорони тих ознак зовнішнього вигляду виробу, яким охорона не повинна надаватися в інтересах суспільства.

Також на підставі п. 2 ст. 213 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС промисловий зразок, що використовується у продукті або інкорпорований у продукт, який становить складову частину складеного продукту, вважається новим і має індивідуальний характер, лише у разі:

а) якщо складова частина, вмонтована у складений продукт, залишається видимою під час нормального використання останнього; і

б) настільки, наскільки видимі ознаки складової частини самі по собі задовольняють вимогу щодо новизни та індивідуального характеру.

В Україні запропонований аналогічний підхід. Так, у п. 4 ст. 6 «Умови патентоспроможності промислового зразка» проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків» [289][300] (далі – проект закону) зазначається, що промисловий зразок, втілений у виробі, який є частиною складеного виробу, є патентоспроможним у разі його відповідності вимогам цієї статті та за умови, що така частина є видимою під час нормального використання складеного виробу.

Що стосується ознак, обумовлених виключно технічною функцією виробу, то проектом закону було передбачено, що об'єктом промислового зразка, придатним для набуття прав на нього, можуть бути елементи ліній, контурів, кольорів, форми, текстури та/або матеріалу виробу та/або його оздоблення, що визначають зовнішній вигляд виробу в цілому, або його частини. Вважаємо, що внесення таких змін у ч. 2 ст. 461 ЦК України та у п. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» є доцільним і відповідає законодавству ЄС та, зокрема, Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Відповідно до Директиви 98/71/ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, для отримання правової охорони промисловий зразок має бути новим та мати індивідуальний характер. При чому, промисловий зразок буде мати індивідуальний характер, якщо загальне враження, яке він справляє на поінформованого користувача, відрізняється від загального враження, яке справляє на такого користувача будь-

[300] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків : проект Закону України № 1891 від 30. 01. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53758. – Назва з екрану.

який інший промисловий зразок, доведений до загального відома. Під час оцінки індивідуальності береться до уваги ступінь творчої свободи автора під час розробки промислового зразка.

Отже, Україна та ЄС взяли на себе зобов'язання забезпечити охорону незалежно створених промислових зразків, які є новими та мають індивідуальний характер. При цьому, йдеться не тільки про права попереднього користувача, а фактично про нову для України підставу одержання правової охорони промислового зразка − доведеного до загального відома. Незареєстрованим промисловим зразкам, доведеним до загального відома, надаються такі самі виключні права, але лише у випадку, коли оскаржуване використання не є результатом копіювання промислового зразка, що охороняється.

Згідно з чинним законодавством України, критерієм придатності промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на нього є його новизна.

Автори законопроекту пропонують ввести у законодавство України в сфері охорони промислових зразків додаткову умову для визнання промислового зразка патентоспроможним − індивідуальний характер. Погоджуємося з цим і вважаємо, що дана пропозиція спрямована на приведення національного законодавства у відповідність до норм права ЄС, положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та підвищення ефективності національної системи охорони прав володільців патентів.

На підставі сказаного, пропонуємо внести зміни доповнення в ч. 1 ст. 461 ЦК України, в п.п. 1, 2 ст. 6 «Умови патентоспроможності промислового зразка» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Та викласти, по-перше, ч. 1 ст. 461 ЦК України у такій редакції: промисловий зразок вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим *та має індивідуальний характер*.

По-друге, п. 1 ст. 6 «Умови патентоспроможності промислового зразка» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» викласти у такій редакції: 1. Промисловий зразок відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим *та має індивідуальний характер.*

По-третє, на підставі цього, внести зміни та доповнення у п. 2 ст. 6 даного Закону України.

Також особливість правової охорони промислових зразків у ЄС полягає в тому, що вона умовно поділяється на два правові режими. Один регулює відносини щодо охорони зареєстрованих промислових зразків ЄС, другий – незареєстрованих. Відповідно до Регламенту № 6/2002, умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які підлягають реєстрації, так і для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації.

Можливість отримання правової охорони промислових зразків без реєстрації була запроваджена спеціально для тих об'єктів, які користуються попитом дуже короткий період. Як правило, це вироби, які швидко морально застарівають, і комерційне життя їх достатньо коротке. Саме з цієї причини проходження достатньо тривалих за часом формальностей, які до того ж потребують фінансових витрат, пов'язаних з процедурою реєстрації таких промислових зразків, є недоцільним. В той самий час така охорона надає їх власнику більші переваги. Незареєстрованим промисловим зразкам, які стали загальнодоступними на території ЄС, надається правова охорона без додержання формальностей, а також сплати мита одночасно в межах Спільноти [290, с. 192][301]. Відповідно до ст. 11 Регламенту № 6/2002 та ст. 214 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, промисловий зразок отримує охорону як незареєстрований

[301] Ульянова Г. О. Реалізація права інтелектуальної власності на промисловий зразок / Г. О. Ульянова // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. − 2015. − № 1 (2). – С. 192.

промисловий зразок на строк три роки від дати, коли даний об'єкт був оприлюднений у межах Спільноти

Патентне законодавство України не тільки не містить понять «зареєстрований промисловий зразок» та «незареєстрований промисловий зразок», але й не передбачає реєстрації промислових зразків. Так, на підставі ст. 17 Закону України про промислові зразки, державній реєстрації підлягають патенти, що засвідчують права на промислові зразки.

Роблячи висновки з попереднього матеріалу, актуальність питання удосконалення законодавства про правову охорону промислової власності, у першу чергу зумовлена необхідністю адаптації українського законодавства до європейських норм та положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Загалом положення в сфері охорони прав на промислові зразки даної Угоди про асоціацію відтворюють зміст Директиви 98/71/ЄС та спрямовані на забезпечення вищого рівня охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності.

Зокрема, п. 5 статті 213 даної Угоди про асоціацію та ст. 16 Директиви 98/71/ЄС передбачають надання обмеженої правової охорони незареєстрованим промисловим зразкам, тобто таким, що одержують правову охорону без проходження процедури патентування та отримання охоронного документа. Це особливо актуально в умовах, коли, зважаючи на специфіку ринку, вироби швидко морально застарівають, а відтак не приносять очікуваного прибутку. У таких випадках виробник, як правило, відмовляється від проходження тривалої процедури патентування та сплати передбачених законодавством зборів. Разом з тим, він все ж зацікавлений у певному рівні правової охорони результату його інтелектуальної, творчої діяльності.

Підбиваючи висновки, пропонуємо, по-перше, в законодавстві України розподілити охорону прав на промислові зразки на два правові режими – зареєстрованих промислових зразків та незареєстрованих промислових зразків.

По-друге, внести доповнення в ч. 1 ст. 462 «Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок» ЦК України. По-третє, внести зміни та доповнити статтю 5 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

Відповідно до ст. 10 Директиви 98/71/ЄС та ст. 214 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зареєстрованому промисловому зразку надається правова охорона на один або більше строків щоразу на п’ять років, починаючи від дати подання заявки на реєстрацію. Правовласник може продовжити строк правової охорони в межах двадцяти п’яти років від дати подання заявки.

Строк дії охорони незареєстрованих промислових зразків становить щонайменше три роки з дати, на яку зразок був доведений до загального відома на території однієї зі Сторін.

Згідно з п. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» строк дії патенту на промисловий зразок становить 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника патенту, але не більш як на п’ять років.

Погоджуємося з автором [291, с. 6–7][302], що варто розділити промислові зразки за класами і залежно від цього визначати строк правової охорони на дані об’єкти права. Так, для деяких зареєстрованих промислових зразків необхідно встановлювати відносно короткий строк охорони, зокрема, на промислові зразки в сфері фешен індустрії, яка характеризується короткостроковою популярністю та успіхом. Інші зареєстровані промислові зразки потребують, навпаки, більш тривалої охорони, ніж встановлено нині чинним законодавством, наприклад, промислові зразки в сфері вагонобудування.

[302] Бондаренко О. О. Основні напрями удосконалення національного законодавства у сфері охорони промислових зразків в Україні / О. О. Бондаренко // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2015. − № 15. – С. 6−7.

Також доцільно узгодити відповідне законодавство України з європейським законодавством і встановити строк дії патенту на зареєстрований промисловий зразок щонайменше п’ять років від дати подання заявки до Установи, з можливістю його подовження за клопотанням власника патенту щоразу на п’ять років у порядку, встановленому законом. При цьому, загальний строк чинності патенту не має перевищувати двадцяти п’яти років.

Таким чином, пропонуємо внести відповідні зміни та доповнення у ч. ч. 1, 5 ст. 465 «Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок» ЦК України та у п. 5 ст. 5 «Умови надання правової охорони» Закону України про промислові зразки.

На нашу думку, дана пропозиція приводить положення національного законодавства про строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок у відповідність до положень Директиви 98/71/ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема передбачається, по-перше, що строк дії правової охорони на зареєстрований промисловий зразок можна отримати щонайменше на п’ять років. І це доцільно для охорони тих об’єктів права, що характеризуються, зокрема, короткостроковою популярністю чи успіхом. По-друге, загальний строк охорони зареєстрованих промислових зразків збільшиться за рахунок запровадження можливості неодноразового (до 25 років) продовження чинності патенту.

На підставі п. 3 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» не можуть одержати правову охорону:

− об’єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;

− друкована продукція як така;

− об’єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Відповідно до ст. 7 Директиви 98/71/ЄС та п. 3, 4 ст. 217 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС право на промисловий

зразок не поширюється на зовнішні ознаки виробу, які: зумовлені виключно технічною функцією; обов'язково мають бути точно відтворені у формі та розмірі для того, щоб виріб, що містить промисловий зразок або в якому цей зразок використовується, був з ним механічно з'єднаний або розташований навколо або навпроти іншого виробу таким чином, що кожний виріб може виконувати свою функцію.

Також відповідно до п. 12 Преамбули даної Директиви охорона не поширюється на ті комплектуючі частини виробів, які є невидимі під час звичайної експлуатації даного виробу.

Відмінність європейського законодавства від законодавства України полягає в тому, що в ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. Зокрема, на відміну від європейського законодавства, в Україні зберігається вилучення з охорони промислових зразків, що належать до об'єктів архітектури, друкованої продукції та об'єктів нестійкої форми, зокрема і до тих, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворюючих виробів. Прикладом може слугувати форма фонтану в робочому режимі [66][303].

Твори архітектури традиційно охороняються як об'єкти авторського права і це доцільно. Так, відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [292][304] об'єктами авторського права є твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва.

Застосовуючи європейські принципи визначення обсягу правової охорони, представляється можливим відмовитися від заборони на охорону результату творчої діяльності людини, який визначає зовнішні ознаки друкованої продукції в якості промислових зразків, що надасть додаткові можливості творцям

[303] Див.: Работягова Л. І. Вказ. праця.

[304] Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. –1994. – № 13. – Ст. 64.

для охорони своєї творчості. Аналогічним чином слід вирішити питання і з об'єктами нестійкою форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формо-утворюючих виробів.

Для узгодження законодавства України в сфері охорони промислових зразків із Директивою 98/71/ЄС та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС пропонуємо розширити коло об'єктів, які можуть охоронятися законодавством України про промислові зразки, зокрема, за рахунок друкованої продукції та об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворюючих виробів.

Ще одним проблемним питанням у сфері охорони прав на промисловий зразок є співвідношення правової охорони промислового зразка і торговельної марки. Так, відповідно до законодавства України у формі торговельної марки та у вигляді промислового зразка можуть бути зареєстровані зображувальні (графічні) та об'ємні позначення чи їх комбінації, тоді як словесні елементи можуть отримати правову охорону лише в разі їх реєстрації як торговельні марки.

Для обґрунтування доцільності охорони позначень об'ємного та зображувального характеру у формі торговельної марки та промислового зразка у доктрині була вироблена концепція комплексної правової охорони, прихильники [293][305] якої вказують на можливість одночасної охорони одного і того ж об'єкта кількома інститутами права промислової власності. Погоджуємося з науковцями [294][306], котрі виключають можливість подвійної охорони, оскільки вважають, що немає потреби в одночасній правовій охороні одного і того ж об'єкта різними правовими інститутами.

[305] Див.: Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности : [учеб. 2-е изд., перераб. и доп.] / А. П. Сергеев. − М. : Проспект, 2001. – 752 с.
[306] Див.: Макода В.Є. Правова охорона промислових зразків в Україні / В. Є. Макода. − К. : УАБ, 2000. − 172 с.

Дані об’єкти права промислової власності виконують різні функції: промисловий зразок є результатом інтелектуальної, творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання і є об’єктом патентного права, а торговельна марка виступає правовим засобом індивідуалізації учасників цивільного обороту, їхніх товарів і послуг. Відповідно до п. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не реєструються як знаки позначення, які відтворюють промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам. Проте, у Законі України «Про охорону прав на промислові зразки» подібної норми немає, що є недоліком. На нашу думку, введення відповідної норми в законодавство України в сфері охорони прав на промислові зразки дозволить запобігти виникненню спорів володільців охоронних документів на промисловий зразок і на торговельну марку.

Законодавство України в сфері промислової власності не здійснює чіткого розмежування особливостей правової охорони промислових зразків і торговельних марок. Втім, подібність цих об’єктів права промислової власності створює високу ймовірність виникнення конфліктних ситуацій. Саме тому, в національному законодавстві існує нагальна необхідність у створенні відповідної системи правових норм та формуванні єдиних підходів до їх застосування. Останнє дозволило б у майбутньому ефективно попереджати і вирішувати можливі колізії правоволодільців охоронних документів на обидва зазначені об’єкти правової охорони [295, с. 23–28][307].

Підсумовуючи все сказане, пропонуємо внести зміни та доповнення в п. 3 ст. 5 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

[307] Потоцький М. Ю. Промисловий зразок та торговельна марка: співвідношення прав / М. Ю. Потоцький // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 4. – С. 23−28.

Таким чином, введення в законодавство України в сфері охорони прав на промислові зразки двох правових режимів охорони, умов щодо правової охорони зовнішніх ознак видимої частини складеного виробу, додаткових умов патентоспроможності промислового зразка, розширення об'єктів охорони, зокрема, за рахунок зовнішніх ознак друкованої продукції та деяких об'єктів нестійкої форми, узгодження положень щодо строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок − це важливий крок до гармонізації національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС.

Далі пропонується розглянути проблемні питання в сфері охорони прав на торговельні марки. В умовах ринкової конкуренції підприємці намагаються виділити себе і свою продукцію з однорідної маси, щоб привернути до неї споживачів, забезпечити таким чином збут товарів чи послуг та отримати прибуток. Як зазначає автор [296, с. 30][308] торговельна марка відрізняє фірмові товари та послуги на ринку однорідних виробів і дає можливість продавати їх за цінами на 20−40 % вищими порівняно з немаркованими. У той же час, відсутність торговельної марки на продукції, її анонімність об'єктивно знижує ціну виробу на 10−20 %.

Для того, щоб стати об'єктом правової охорони, позначення повинно відповідати певним умовам. В Україні права інтелектуальної власності на торговельну марку надається на підставі її державної реєстрації, згідно зі ст. 6 Паризької конвенції, ст. 15 Угоди ТРІПС та національного законодавства у сфері охорони прав на торговельну марку.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 494 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюється

[308] Андрощук Г. О. Торгова марка: вибір імені / Г. О. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2004. − № 4. – С. 30.

законом. Частина 2 даної статті встановлює, що обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів та послуг, якщо інше не встановлено законом. Проте, у ст. 494 ЦК України вказано лише обсяг правової охорони торговельної марки, але не визначені підстави для набуття прав інтелектуальної власності на торговельну марку. Погоджуємося з авторами [280, с. 77–78][309], що вищезазначене є недоліком, оскільки доцільно саме у ЦК України чітко прописати підстави для набуття прав.

Досліджуючи досвід правової охорони торговельної марки за законодавством Республіки Білорусь, важливо зазначити, що у ЦК Республіки Білорусь питанням охорони товарного знаку присвячено окрему статтю. Так, у ст. 1018 ЦК Республіки Білорусь «Правова охорона товарного знаку» зазначається наступне: 1) правова охорона товарного знаку на території Республіки Білорусь здійснюється на підставі його реєстрації у патентному органі в порядку, встановленому законом про товарні знаки, або в силу міжнародних договорів Республіки Білорусь; 2) право на товарний знак охороняється державою та засвідчується свідоцтвом; 3) свідоцтво на товарний знак підтверджує пріоритет товарного знака, виключне право власника товарного знаку по відношенню до товарів, вказаних у свідоцтві, та наявність зображення товарного знаку.

Пропонуємо застосувати досвід Республіки Білорусь та викласти ч. 1 ст. 494 «Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку» ЦК України у такій редакції: *«Правова охорона торговельної марки здійснюється на підставі її реєстрації в порядку встановленому законом».* Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюється законом.

[309] Див.: В. М. Білоусов, А. Б. Халмурадова. Вказ. праця. – С. 77−78.

Статтею 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначаються умови надання правової охорони знаку: 1) правова охорона надається знаку, який не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі; 2) об'єктом знака може бути будь-яке позначення або комбінація позначень, ними можуть бути слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори тощо; 3) право власності на знак засвідчується свідоцтвом, яке дійсне протягом 10 років від дати подання заявки, строк дії свідоцтва може продовжуватися за клопотанням власника; 4) обсяг правової охорони визначається зображенням знака та переліком товарів та послуг, на які він надається; 5) право на одержання свідоцтва має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники. У статті 6 даного Закону України детально визначаються підстави для відмови у наданні правової охорони.

Аналізуючи законодавство України в сфері охорони торговельних марок та відповідне законодавство ЄС, можна дійти до висновку, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання відношень у цій сфері. На нашу думку, певних уточнень та доповнень потребують норми законодавства України щодо підстав для відмов у реєстрації торговельної марки або визнання її недійсною. Так, на відміну від українського законодавства в сфері охорони прав на торговельні марки, у ч. 2 ст. 3 Директиви 2008/95/ЄС про наближення законодавств країн-членів щодо торговельних марок йдеться, що будь-яка країна-член може передбачити, що реєстрація торговельної марки буде відхилена, а у випадку, якщо вона вже зареєстрована, то буде визнана її недійсність якщо:

− торговельна марка включає позначення, що має високе символічне значення, зокрема, релігійний символ;

− заявку про реєстрацію торговельної марки було подано недобросовісним заявником.

Відповідно до п. 2 ст. 193 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС не можуть бути зареєстровані як торговельні марки або у випадках, коли вони зареєстровані, можуть бути визнані недійсними: 1) позначення, які не можуть становити торговельну марку; 2) торговельні марки, які не мають жодної розрізняльної здатності; 3) торговельні марки, які складаються виключно з позначень або даних, які можуть використовуватися у торгівлі для вказівки на вид, якість, кількість, призначення, вартість, географічне походження або на час виготовлення товарів чи послуг або інші характеристики товарів чи послуг; 4) торговельні марки, які складаються виключно з позначень або даних, які стали загальновживаними у сучасній мові або у добросовісній та звичайній торговельній практиці; 5) позначення, які відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товарові істотної цінності; 6) торговельні марки, які суперечать публічному порядку або загальноприйнятим принципам моралі; 7) торговельні марки, які носять такий характер, що вводять споживача в оману, наприклад, щодо характеру, якості або географічного походження товару чи послуги; 8) торговельні марки, які не дозволені компетентними органами і є такими, що підлягають відмові в реєстрації або визнанню недійсними згідно зі статтею 6 ter Паризької конвенції.

Для узгодження національного законодавства із законодавством ЄС в сфері охорони прав на торговельні марки, пропонуємо, по-перше, змінити у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» термін «знак для товарів і послуг» на термін «торговельна марка». По-друге, викласти ч. 1 та ч. 2 статті 6 «Підстави для відмови в наданні правової

охорони» оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельні марки»* у такій редакції:

1. Згідно з цим Законом не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують або імітують:

− державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми);

− офіційні назви держав;

− емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій;

− офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;

− нагороди та інші відзнаки;

− *« ...релігійні та інші символи, що мають високе символічне значення».*

Такі позначення можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників. Компетентним органом щодо назви держави є колегіальний орган, утворений Установою.

2. Згідно з цим Законом не можуть одержати правову охорону також позначення, які:

− звичайно не мають розрізняльної здатності та не набули такої внаслідок їх використання;

− складаються лише з позначень, що є загальновживаними як позначення товарів і послуг певного виду;

− складаються лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв’язку з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;

− є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу;

− складаються лише з позначень, що є загальновживаними символами і термінами;

− відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товарові істотної цінності.

«Не можуть одержати правову охорону позначення, заявка на які була подана недобросовісним заявником …».

Нині в національному законодавстві неврегульованим залишається питання стосовно колективних торговельних марок. Як зазначалося у п. 1.3 даного дослідження, ні в ЦК України, ні в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» немає визначення поняття «колективна торговельна марка». У ч. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» йдеться, що право на одержання свідоцтва має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники. Проте, стаття 7 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності містить припис, за яким країни-члени зобов'язані приймати заявки на колективні знаки і надавати їм правову охорону. Право на колективний знак надається спілкам, господарським асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням підприємств. Тому пропонуємо статтю 493 ЦК України доповнити положенням про права інтелектуальної власності на колективну торговельну марку.

Існує інший випадок, коли торговельна марка здобуває правову охорону − визнання даного позначення добре відомим. Так, згідно з ч. 1 ст. 25 даного Закону України охорона прав на добре відомий знак здійснюється згідно зі статтею 6 bis Паризької конвенції та цим Законом на підставі визнання знака добре відомим Апеляційною палатою або судом. Однак те, що торговельна марка такою не визнана, − ще не може стати підтвердженням факту її недобросовісного використання. Таке можливо, наприклад, коли компанія, що має значні ресурси і

володіє великими потужностями, незаконно привласнює вдалу назву незареєстрованої торговельної марки, яка була розроблена і законно використовувалася раніше іншою економічно «слабкою» компанією, що на той час не мала можливості вкладати значні кошти в рекламу та маркетингові комунікації торговельної марки. Торговельна марка «слабкої» компанії, відповідно, не набула значної популярності серед споживачів, а отже, на відміну від ідентичної торговельної марки «сильного» конкурента, не може бути визнана добре відомою. Фактично, таке положення захищає лише великих виробників, які мають можливість вкладати значні кошти в рекламу та маркетингові комунікації для того, щоб популяризувати свої товари, при цьому, малий і середній бізнес є незахищеним, і навіть якщо він почав виробляти товари до того, як більш могутній конкурент присвоїв собі назву торговельної марки, він не буде мати пріоритету. Цього можна не допустити, якщо вчасно зареєструвати торговельну марку, але в цілому така політика не сприяє підтримці малого та середнього національного бізнесу [297, с. 290–291][310].

Також проблемним є питання охорони та використання прав на торговельні марки у мережі Інтернет. Виникла потреба у розробці засобів захисту в сфері охорони та використання торговельних марок, які могли б застосовуватися при реєстрації доменних імен, а також тимчасових заходів, спрямованих на недопущення реєстрації чужих торговельних марок як доменних імен, недобросовісної ділової практики. Таким чином, на сьогоднішній день в Україні існує проблемне питання відставання законодавства від розвитку науки і техніки, наслідком цього є неврегульованість відносин в сфері охорони,

[310] Ромат Т. Є. Захист торговельних марок як об’єктів інтелектуальної власності / Т. Є. Ромат // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 3 (34). – С. 290−291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_3_46 . − Назва з екрану.

використання та захисту прав на торговельні марки в мережі Інтернет [298, с. 842–843][311].

Отже, на сучасному етапі важливим завданням розвитку України є створення ефективної інноваційної системи, яка спроможна забезпечити технологічну модернізацію національної економіки, підвищити її конкурентоспроможність на основі передових технологій. Удосконалення законодавства України щодо охорони промислової власності, усунення певних прогалин у національному законодавстві надасть можливість нашій країні впевненіше розвиватись у сфері інноваційної діяльності [299, с. 110–113][312]. Погоджуємося з автором [284, с. 216][313], що зазначені вище чинники сприятимуть посиленню не лише правової охорони об'єктів права промислової власності, розвитку ринкових відносин, а й, значною мірою, процвітанню нашої країни.

Висновки до 2 розділу

Аналізуючи чинне національне законодавство в сфері промислової власності та відповідне законодавство окремих іноземних країн, застосовуючи досвід країн-членів ЄС, практику їхнього застосування, можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними в контексті модернізації законодавства України в сфері охорони прав на окремі об'єкти промислової власності:

[311] Рудник Т. В. Правова охорона торговельних марок / Т. В. Рудник, Г. В. Закорецька // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 842–843 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12rtvotm.pdf. − Назва з екрану.

[312] Ярошевська Т. В. Проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник ужгородського національного університету. – 2013. − № 24. – Т. 1. – С.110−114.

[313] Бошицький Ю. Л. Вказ. праця. – С. 216.

1. Вважаємо, що на сьогодні законодавство у сфері правової охорони промислової власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам. Проте, обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати тенденцію країн-членів ЄС щодо охорони прав у зазначеній сфері, щоб максимально наблизити законодавство України до законодавства ЄС. Також необхідно враховувати новації закордонного правового регулювання в цій сфері та сучасні пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави.

2. Нині в ЄС спостерігається активізація розвитку правової системи у галузі приватного права, зокрема у сфері правової охорони промислової власності. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства важливим є процес універсалізації законодавств країн-членів ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об'єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС.

3. Встановлено, що в ЄС приділяється значна увага новим об'єктам промислової власності, зокрема біотехнологічним винаходам і винаходам у сфері комп'ютерної технології, а також створенню якісних продуктів за рахунок запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон. Це пояснюється тим, що наукові дослідження в сфері винахідництва є пріоритетними і промислово значимими для нинішнього етапу розвитку європейського суспільства, а використання в межах спільного ринку географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції, природних мінеральних вод є одним із важливих кроків на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари гарантовано високої якості.

4. У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів провідних закордонних країн (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, Італії, Іспанії, США, Російської Федерації, Республіки Білорусь тощо),

практики застосування їх норм, ми прийшли до висновку, що у даних країнах різний підхід щодо охорони прав на такі об'єкти як: торговельні марки; корисні моделі; промислові зразки. Проте є загальні підходи щодо правової охорони у сфері винахідництва, зокрема охорони прав на секретні винаходи.

Доведено, що з метою забезпечення формування єдиних підходів та стандартів у наданні правової охорони об'єктам промислової власності, необхідно вивчати специфіку законодавства та судової практики іноземних країн.

5. Жорсткі умови, що висуваються до промислових зразків як об'єктів права промислової власності, призвели до того, що у ряді закордонних країн автори зразків намагаються одержати на дані об'єкти права і патентно-правову, і авторсько-правову охорону. Вважаємо, що оскільки основне завдання промислового зразка − визначення зовнішнього вигляду виробу. Тому, доречно, що в Україні промисловим зразкам надається саме патентна форма охорони.

6. Робиться висновок, що, на відміну від законодавства України в сфері охорони промислових зразків, в ЄС охорона промислових зразків умовно поділяється на два правові режими: один регулює відносини щодо охорони та захисту зареєстрованих промислових зразків, другий – незареєстрованих. Також в ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок; умови патентоспроможності промислового зразка; положення щодо строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок. Тому, вважаємо, що введення в законодавство України в сфері охорони прав на промисловий зразок умови щодо правової охорони зовнішньої ознаки видимої частини складеного виробу, додаткової умови патентоспроможності промислового зразка, розширення об'єктів охорони, зокрема, за рахунок зовнішньої ознаки друкованої продукції та деяких об'єктів нестійкої форми, узгодження положень щодо строку чинності майнових прав на

промисловий зразок та поділ охорони прав на промислові зразки на два правові режими − це важливий крок до гармонізації національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС.

7. В результаті порівняльного аналізу законодавства України в сфері охорони торговельних марок та відповідного законодавства ЄС, можна дійти висновку, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання проблемних питань у цій сфері. На нашу думку, певних уточнень та доповнень потребують норми законодавства України щодо підстав для відмов у реєстрації торговельної марки або визнання її недійсною та врегулювання питань щодо охорони прав на колективні торговельні марки.

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В СФЕРІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Загальнотеоретичні аспекти сфери передачі технологій

В умовах світової інтеграції, посилення конкуренції на світових ринках рівень економічного розвитку країни визначається науково-технічним потенціалом та здатністю до використання об'єктів права промислової власності. Можна стверджувати, що передача технологій є основним чинником зростання обсягу виробництва і продуктивності праці та сприяє підвищенню якості створеної нової продукції. Тому однією з найважливіших складових інноваційного процесу і перспективним механізмом економічної стабілізації держави є трансфер технологій.

Теоретичні положення щодо правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій останніми роками досліджували під різними кутами зору вітчизняні та зарубіжні науковці: М. М. Богуславський, Ю. Л. Бошицький, В. М. Євдокимова, Л. А. Євсєєва, В. І. Єрьоменко, О. В. Кам'янська, В. М. Крижна, О. П. Орлюк, Б. М. Падучак, С. Ю. Погуляєв, В. П. Соловйов, В. В. Титов, Р. Б. Шишка та інші.

У 2011 році Б. М. Падучаком була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою: «Цивільно-правове врегулювання відносин у сфері трансферу технологій». В процесі роботи вчений охарактеризував основні форми трансферу технологій та договір як підставу виникнення цивільно-правових відносин у сфері трансферу технологій;

провів класифікацію договорів у сфері трансферу технологій; визначив особливості закріплення майнових прав інтелектуальної власності на технологію, яка створена за рахунок коштів державного бюджету.

У 2008 році О. В. Кам'янською була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за темою: «Управління трансфером технологій на машинобудівних підприємствах». В процесі роботи науковець розробила науково-методичні та науково-практичні рекомендації щодо управління трансфером технологій на машинобудівних підприємствах з економічної точки зору.

У наукових працях згаданих авторів визначено поняття «трансфер технологій», надано його класифікацію, визначено розбіжності між трансфером та комерціалізацією технологій. Проте, основні напрями досліджень науковців зосереджені на загальних підходах до здійснення трансферу технологій, особливостях державного регулювання у сфері трансферу і, незважаючи на підвищений інтерес, який виявляється до цієї проблематики останнім часом, цілий ряд питань у цій сфері залишаються поки що не вирішеними.

У сучасній науковій літературі немає загальної точки зору щодо визначення поняття «технологія». Так, на думку німецьких дослідників [300, с. 5][314] технологія − це сукупність знань, за допомогою яких такі чинники як патентні права, наукові знання, результати досліджень і розробок, застосовуються у виробництві товарів. Американські вчені Л. Вестфал і К. Долмен [301, с. 13][315] визначають поняття «технологія» як поєднання фізичних процесів, що перетворюють витрати на випуск продукції. Дж. Холлідей [302, с. 10][316] вважає, що технологія − це знання

[314] Henn R. Employment and Transfer of Technology / Henn R., Lubbe H., Spath L. − Berlin.: Springer –Verlag, 1986. − P. 5.
[315] Technology transfer: new issues, new analysis // Ann. Amer. Acad. Polit, and Soc. Sci. − 1981. − P. 13.
[316] Holliday G. The role of western technology in soviet economic redevelopment / G. Holliday // Boulder. − 1979. − P. 10.

або інформація, яка використовується при виконанні завдань, виготовленні товарів чи наданні послуг. На думку К. Клеметса [303, с. 24][317], технологія − це наука, яка застосовує сукупність виробничих чинників (фінансові, трудові, матеріальні ресурси). М. Кастельс вважає [304, с. 50][318], що технологія − це використання наукового знання для визначення способів виготовлення речей у відтворюваній манері.

Російські фахівці В. П. Горбунов та Н. І. Золотих [305, с. 7–10][319] під поняттям «технологія» розуміють « …научно-технические знания (включая методы, формы и способы их использования, применяемые при разработке производства или эксплуатации товаров, осуществленные в материальных носителях или существующие в интеллекте субъектов, имеющие коммерческую ценность и многоцелевое использование».

М. І. Яценко [306, с. 16][320] визначає технологію як процес задоволення життєвих потреб людини шляхом використання технічних засобів (техніки). Втім, на нашу думку, зазначене визначення обмежує розуміння технології, оскільки, по-перше, науковець робить акцент на визначенні терміну «технологія» лише як на процесі. По-друге, охоплює технології тільки в сфері техніки. Погоджуємося з О. Е. Сімсон [307, с. 358][321], який під поняттям «технологія» розуміє сукупність усіх знань, що стосуються переробки й обробки можливих матеріалів, які необхідні для людського життя.

---

[317] Clements C. O. Introducing new technology the role of technology consultants / C. O. Clements // PW. − 1988. − № 12. − P. 24.

[318] Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс : [пер. с англ. О. И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – С. 50.

[319] Горбунов. Н. И. Государственное регулирование торговли наукоемкой продукцией, технологиями и ноу-хау / Н. И. Горбунов, В. Г. Золотых // Патенты и лицензии. − 1994. − № 3–4. − С. 7−10.

[320] Яценко М. И. О перспективе патентования изобретений, связанных с компьютерным обеспечением / М. И. Яценко // Винахідник і раціоналізатор. – 2005. – № 9. – С. 16.

[321] Сімсон О. Е. Правовий аналіз поняття технології / О. Е. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. праць. – К. : ПП «Авокадо», 2006. – Вип. 4. – С. 354–374.

Російські науковці [308, с. 53; 309, с. 10][322] дають визначення поняттю «технологія» у широкому та вузькому значенні. Так, під поняттям «технологія» у широкому значенні автори розуміють науково-технічні, виробничі, управлінські, комерційні знання та досвід. У вузькому значенні науковці визначають поняття «технологія» як використання відповідних об'єктів промислової власності.

Таким чином, більшість іноземних фахівців вважають, що технологія є сукупністю систематизованих науково-технічних знань чи інформації, що використовуються при виконанні завдань, виготовленні товарів чи наданні послуг.

Іншої думки дотримуються вітчизняні фахівці сфери передачі технологій. Так, Ю. В. Атаманова вважає, що технологія є основним об'єктом інноваційного права [310, с. 242][323]. На думку С. Ю. Погуляєва [311, с. 5][324], під технологією слід розуміти сукупність об'єктів права інтелектуальної власності. Найбільш повно дає визначення поняттю «технологія» Б. М. Падучак [312, с. 3][325]. На думку науковця, технологія − це « …виражений в об'єктивній формі результат наукової та науково-технічної діяльності, який включає в тому чи іншому поєднанні винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші результати інтелектуальної, творчої діяльності або інші об'єкти права

[322] Див.: Лынник Н. В. К созданию системы правового регулирования инноваций / Н. В. Лынник, В. И. Еременко // Российский экономический журнал − 1993. − № 2. − С. 53; Богуславский М. М. Международная передача технологий: правовое регулирование / М. М. Богуславский, О. В. Воробьева, А. Г. Светланов. – М. : Изд-во «Наука», 1985. – 279 с.

[323] Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : [монографія] / Ю. Є. Атаманова. – Харків : Вид-во «ФІНН», 2008. – С. 242.

[324] Погуляєв С. Ю. Передача технології як вклад в просте товариство : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Сергій Юрійович Погуляєв. – Харків, 2002. – С. 5.

[325] Падучак Б. М. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері трансферу технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Богдан Михайлович Падучак. – К., 2011. – С. 3.

інтелектуальної власності, які підлягають правовій охороні згідно з нормами Цивільного кодексу України, а також результати інтелектуальної, творчої діяльності, які не підлягають правовій охороні згідно з нормами Цивільного кодексу України (ноу-хау, технічні дані, інша інформація), і може бути технологічною основою практичної діяльності в цивільній та військовій сферах».

Відповідно до п. 11 ст. 1 Закону України від 14 вересня 2006 р. (зі змінами) «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [313][326] технологія − це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

При тому об’єктом технології можуть бути наукові та науково-прикладні результати, об’єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп’ютерні програми, комерційні таємниці), ноу-хау, в яких відображено перелік, строки, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг (п. 6 ст. 1). Таким чином, згідно з вітчизняним законодавством складовими технології є: 1) наукові та науково-прикладні результати; 2) об’єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці); 3) ноу-хау.

Вважаємо дане визначення терміну «технологія» у законодавстві України доцільним і таким, що відповідає ринковим вимогам.

[326] Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.

У сучасній доктрині також немає загальної точки зору щодо визначення поняття «передача технології». Так, російські вченні [309, с. 7][327] дають визначення даного поняття в загальнонауковому значенні як передача будь-яких науково-технічних досягнень, результатів досліджень та відомостей науково-технічного характеру. На думку авторів, у юридичному значенні це поняття визначається як передача права на використання технічних досягнень та інших об’єктів технологічного обміну. При цьому, разом з винаходами, корисними моделями, промисловими зразками та іншими об’єктами права промислової власності до об'єктів технологічного обміну автори відносять і науково-технічні відомості, що захищаються нормами авторського права (інструкції та інші види технічної документації). При тому, російські вчені вважають, і це доцільно, що об’єкти передачі технологій повинні мати «технологічний зміст». Наприклад, об’єктом передачі технології має бути не машина, а винахід, на основі якого дана машина була створена.

В. О. Фірсов [315, с. 98][328] вважає, що під поняттям «передача технології» може розумітися чи не увесь спектр економічних відносин, включаючи купівлю-продаж патентів і ліцензій, торгівлю товарами, надання послуг. Погоджуємося з думкою автора, що передача технології може здійснюється в різних формах і різними способами. Вона може бути як внутрішньодержавною, так і міжнародною та передаватися як на комерційній, так і некомерційній основі. Зокрема, на думку науковця, передача технологій на некомерційній основі це: конференції, виставки, симпозіуми, семінари; спеціальна література, описи до патентів і патентних заявок; навчання,

[327] Див.: Богуславский М. М. Международная передача технологий: правовое регулирование / М. М. Богуславский, О. В. Воробьева, А. Г. Светланов. − М. : Наука, 1985. – С. 7.

[328] Фирсов В. А. Международный рынок технологий / В. А. Фирсов // Экономика и коммерция. – 1995. – № 1. – С. 98.

стажування, практика учених і фахівців. До передачі технології на комерційній основі можна віднести: продаж ліцензій на об'єкти права промислової власності; надання ноу-хау; франшизінгові та інжинірингові послуги; науково-технічна і виробнича кооперація.

Відомий науковець М. М. Богуславський [309, с. 11–12][329] провів правову класифікацію видів передачі технології і поділив їх на дві групи: цивільно-правову і міжнародно-правову. При цьому, до першої групи відносяться всі випадки передачі технології на основі договорів цивільно-правового або господарсько-правового характеру, що укладаються суб'єктами цивільно-правових відносин. До другої групи науковець відносить випадки передачі технології на підставі міжнародно-правових договорів, що укладаються між державами.

У науковій літературі англомовне поняття «трансфер технологій» з'явилося нещодавно завдяки переорієнтації суспільства на ринкові відносини та цілком змінило поняття «впровадження», яким адміністративно-командна система називала процес втілення в життя інноваційної пропозиції [316, с. 63][330]. Проте у юридичній та економічній доктрині досі не існує єдиного визначення цього процесу. Так, одні науковці [317, с. 370–377][331] визначають поняття «трансфер технологій» як процес, при якому нова розробка чи технологія перетворюються в комерційний продукт, забезпечений платоспроможним попитом. На думку інших науковців [318, с. 198–203; 319, с. 320–324][332], трансфер

[329] Богуславский М. М. Вказана праця. – С. 11−12.

[330] Див.: Галиця І. О. Комерціалізація інтелектуальної власності та прикладних наукових досліджень / І. О. Галиця // Економіка України. – 2001. – № 2. – С. 63–66.

[331] Див.: Денисюк В. А. Стан та перспективи розвитку передачі (трансферу) технологій в Україні / В. А. Денисюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. − Львів, 2000. − С.370−377.

[332] Див.: Іжевський П. Г. Вплив та врахування транс акційних витрат при виборі організаційної форми трансферу технологій / П. Г. Іжевський // Наукові праці. − 2004. − С. 198−203; Науменко А. О. Деякі аспекти трансферу технологій як конфліктної

технологій може розглядатися як процес використання технології, обладнання, експертних знань, ноу-хау для цілей, які спочатку не передбачались організацією розробником.

Деякі автори [320, с. 15][333] під поняттям «трансфер технологій» розуміють досить широкий спектр міждержавних або внутрішніх економічних відносин ринкового характеру. Зокрема, це може бути купівля-продаж ліцензій, патентів, ноу-хау, торгівля товарами, надання послуг типу «інжиніринг», підготовка фахівців необхідного рівня кваліфікації.

Д. Гібсон [321, с. 20][334] трактує «трансфер» як рух технологій із використанням будь-яких інформаційних каналів від одного індивідуального або колективного носія до іншого. В. А. Денисюк [322, с. 43][335] дає визначення поняттю «трансфер технології» як сукупність економічних відносин у сфері використання нових системних знань про виробництво продукції, про застосування процесу чи надання послуг між її власником (розробником) і споживачем – резидентами в одній країні, а для випадку міжнародного трансферу технологій – резидентами і нерезидентами країни.

О. Б. Бутнік-Сіверський розуміє поняття «трансфер технологій» як наукові дослідження технології, її масштабування та оптимізацію, маркетинг, організацію збутової мережі тощо [323, с. 55][336]. Л. І. Федулова [324, с. 6–7][337] визначає поняття

ситуації у ринкових відносинах // Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика. − 1995. − С. 320–324.

[333] Див.: Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : [монографія] / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2008. – С. 15. − 224 с.

[334] Гибсон Д. Трансфер технологий между субъектами рынка / Д. Гибсон // Трансфер технологии и эффективная реализация инноваций – М. : АНХ, 1999. – С. 20.

[335] Денисюк В. А. Міжнародний трансфер технологій: сучасний зміст, аналіз закордонної та національної статистики / В. А. Денисюк // Економіст: науковий журнал. – 2005. – № 2. − С. 43.

[336] Економіко-правові проблеми в сфері інтелектуальної власності : [монографія] / [О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, С. Ф. Ревуцький та ін.]. – К. : НДІ інтелектуальної власності АПрН України, 2006. – С. 55.

«трансфер технологій» як передачу систематичного знання про виробництво продукції, застосування процесу чи надання послуг.

О. В. Кам'янською [325, с. 4][338] наведене авторське розуміння понять «технологія», «трансфер технологій» на основі уточнення сутнісних ознак понять: «інформація», «знання», «інновація», «трансфер» з огляду на завдання, які вирішуються в процесі забезпечення технологічного розвитку підприємства. Так, на думку автора «трансфер технологій» − це організований процес реалізації і/або залучення новітніх систематизованих знань, досвіду, інструментів та методів, розроблених однією стороною технологічної угоди, іншій з метою їх комерціалізації/впровадження та підвищення рівня технологічного розвитку учасників. Вважаємо, що визначення поняття «трансфер технологій», дане О. В. Кам'янською, є найбільш оптимальним з економічної та юридичної точки зору. Ми поділяємо думку науковця, оскільки вирішення проблемних питань щодо нормативно-правового забезпечення має базуватися на чітко сформульованій термінології.

Погоджуємося з В. В. Титовим [326][339] та І. В. Радіоновою [327, с. 60][340], які вважають, що поняття «трансфер технологій» передбачає не лише передачу інформації про інновацію, але й її освоєння за умов активній участі і творця об'єкта права, і кінцевого споживача продукції (послуги), яка виготовляється (надається) за допомогою нової технології. Саме тому, при

---

[337] Федулова Л. І. Економічна природа технологій та технологічного розвитку / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2006. – № 6. – С. 6−7.

[338] Кам'янська О. В. Управління трансфером технологічних машинобудівних підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами»/ О. В. Кам'янська. − К., 2008. − С. 4.

[339] Титов В. В. Трансфер технологий : [учеб. пособие] [Електронний ресурс] / В. В. Титов. – Режим доступу : http://www.innovbusiness.ru/content/section_r_2708FD6C-1DBF-4E56-8931-0E033F912199.html – Назва з екрану.

[340] Радіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансферу технологій промислових підприємств / І. В. Радіонова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. − № 3 (15). – С. 60.

трансфері технології основний акцент приділяється не стільки технології, скільки учасникам цього процесу, і це доцільно.

На думку авторів [328, с. 23][341], трансфер технологій здійснюється як у некомерційній, так і в комерційній формах. Де під комерційним трансфером науковці розуміють процес переходу результатів наукових досліджень у сферу практичного застосування, виробництва та маркетингу нових продуктів з метою отримання комерційної вигоди.

До некомерційної форми трансферу науковці відносять, зокрема, вільну науково-технічну інформацію, наукові і професійно-технічні журнали, патентні видання, періодику та іншу спеціальну літературу, бази даних, довідники, доповіді і виступи на конференціях, стажування фахівців, обмін ліцензіями і технічною інформацією на паритетній основі, створення невеликих фірм венчурного типу чи закордонних маркетингових підрозділів. Погоджуємося з думкою автора [329, с. 200–202][342], що некомерційний трансфер технологій найчастіше використовується в галузі наукових досліджень фундаменталь-ного характеру. Він зазвичай супроводжується невеликими витратами і може підтримуватися як за державні кошти, так і за кошти приватних осіб.

Найбільш повну класифікацію трансферу технологій, на наш погляд, надає В. П. Соловйов [330, с. 243][343]. Науковець розмежує трансфер технологій за формою; змістом технологічних досягнень; способами передачі; сферою розповсюдження; типом передачі.

---

[341] Див.: Економічний розвиток і державна політика : навч. посіб. / [Ю. Бажал, О. Кілієвич, О. Мертенс та ін.]; за заг. ред. Ю. Єханурова, І. Розпутенка. − К. : УАДУ, 2001. − С. 23.

[342] Білоус-Сергєєва С. А. Комерціалізація інтелектуального продукту через трансфер технологій / С. А. Білоус-Сергєєва // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. − 2010. − С. 200−202.

[343] Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) / В. П. Соловьев. − К. : Феникс, 2004. − С. 243.

Зокрема, за формою автор поділяє трансфер технологій на два види: внутрішня (внутрішньодержавна) та зовнішня (міжнародна). На думку науковця, різниця між внутрішньою та зовнішньою формами технологій полягає в тому, що в першому випадку правовласник, що передає технологію, постійно має суттєву фінансову зацікавленість в успішній діяльності дочірньої компанії, якій передається технологія. Власник прав на технологію відкриває доступ до особистих мереж і маркетингу, дозволяє дочірній компанії використовувати свою торговельну марку, здійснює контроль за рішеннями дочірньої компанії в сфері інвестицій, технології, збуту та розглядає діяльність дочірньої компанії як невід'ємний елемент своєї глобальної стратегії.

Основним механізмом міжнародного трансферу технологій є патентно-ліцензійна торгівля, тобто видача ліцензій на використання, зокрема, об'єктів права промислової власності та передача технологічного досвіду.

У світовій практиці трансферу технологій найбільше розповсюдження одержали ліцензійні угоди, які передбачають комплексний технологічний обмін з наданням ноу-хау та інжинірингових послуг. Переважна частина ліцензійних угод укладається великими промисловими компаніями. Також, за повідомленням автора [330, с. 23–24][344], вагома частка світової торгівлі технологіями припадає на продаж безпатентних ліцензій, оскільки вони не потребують проведення додаткових науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (далі − НДДКР) і передбачають мінімальний комерційний ризик.

У доктрині також немає єдиної точки зору щодо змісту основних понять сфери трансферу технологій. Так, одні науковці [316, с. 63–66][345] поняття «трансфер технологій» вживають

[344] Соловьев В. П. Вказ. праця. – С. 23−24.
[345] Див.: Галиця І. О. Вказ. праця. – С. 63–66.

одночасно з поняттям «комерціалізація технологій», а інші − їх ототожнюють [317][346]. Серед науковців також існує точка зору [332][347], що комерціалізація технології це те ж саме, що й комерційний трансфер, а трансфер слід розглядати як один зі способів здійснення комерціалізації. Тому зміст цих понять теж потребує уточнення.

Погоджуємося з думкою В. П. Соловйова [330, с. 243][348], який зазначає, що поняття «комерціалізація технологій» це перш за все перетворення технологій у джерело прибутку. Тобто даний термін визначається як будь-яка діяльність, спрямована на отримання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і навичок, набутих від володіння певною технологією.

На думку науковця, основними формами комерційної передачі технологій є продаж патентів; продаж ліцензій на запатентовані і незапатентовані види промислової власності (ноу-хау, секрети виробництва, технологічний досвід, технічна документація); продаж технологій у матеріалізованому вигляді, у формі апаратно-машинних засобів; навчання фахівців, консалтинговий супровід, інжиніринг, експертиза, надання послуг з організації виробництва, маркетинг; науково-виробнича кооперація, спільне проведення НДДКР; прямі інвестиції в будівництво, реконструкцію, модернізацію виробництва підприємств і фірм; лізинг інвестиції в спільні підприємства.

[346] Див.: Денисюк В. А. Щодо регулювання трансферу технологій // Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми. − Львів, 1998. − Ч. 2. − С. 382–388.
[347] Див.: Кацура С. М. Трансфер технологий и диффузия инноваций как элементы регионального инновационного процесса [Електронний ресурс] / С. М. Кацура // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. − 2009. − Ч. 2. − Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_2/0646.pdf. − Назва з крану.
[348] Соловьев В. П. Вказ. праця. – С. 243.

Такої ж думки дотримується і О. М. Фіщенко [333, с. 1526][349], яка зазначає, що комерціалізація технології передбачає обов'язкове комерційне використання інформації про технологію, тобто впровадження з обов'язковим одержанням економічного ефекту та отриманням прибутку. В той же час питання про те, який суб'єкт здійснює безпосереднє використання технології при комерціалізації не є першорядним.

На відміну від комерціалізації, трансфер технологій передбачає не тільки передачу інформації про інновації, але й освоєння нової технології при активній участі творця об'єкта права, власника інформації та кінцевого споживача продукції (послуг), яка виготовляється (надається) за допомогою нової технології. Тому основний акцент при трансфері технологій здійснюється не стільки саме на технології, скільки на учасниках цього процесу.

Таким чином, поняття «комерціалізація технологій» визначається як будь-яка діяльність спрямована на отримання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і навичок набутих від володіння новою технологією.

Під поняттям «трансфер технологій» розуміють не лише передачу інформації про технологію, але й освоєння нової технології при активній участі творця об'єкта права, власника інформації і кінцевого споживача продукції (послуг), що виробляється (надаються) за допомогою нової технології.

Отже, на основі здійсненого аналізу можна сформулювати основні розбіжності між поняттями «трансфер технології» і «комерціалізація технології». По-перше, основна мета комерціалізації технології − обов'язкове одержання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і навичок набутих від володіння новою технологією. В той же час питання

[349] Фіщенко О. М. Обґрунтування доцільності здійснення операцій трансферу технологій : зб. наук. праць в 9 т. / О. М. Фіщенко. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Т. 6 : Економіка: проблеми теорії та практики. − 2009. – С. 1526.

про те, який суб'єкт здійснює безпосереднє використання технології при комерціалізації не є першорядним.

Трансфер технологій не обов'язково пов'язаний з отриманням прибутку як власником інформації і реципієнтом, так і кінцевим споживачем продукції (послуг), що виробляється (надається) за допомогою нової технології. Основна мета трансферу технологій – формування економіки інноваційного типу та її інтеграція у світове господарство на нових принципах.

По-друге, на відміну від комерціалізації, трансфер технологій передбачає не тільки передачу інформації про інновації, але й освоєння нової технології реципієнтом при активній участі творця об'єкта права, власника інформації. Тому основний акцент при трансфері технологій здійснюється не стільки саме на технології, скільки на учасниках цього процесу.

По-третє, комерціалізація технології не обов'язково пов'язана із залученням третіх осіб (крім власника інформації та кінцевого споживача). При трансфері технології відбувається обов'язкова передача технології реципієнту, який здійснює її промислове освоєння.

Необхідно відзначити, що для України трансфер технологій це нове явище, яке було визначено Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Так, згідно із ст. 1 (п. 13) даного Закону України трансфер технології – це передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових.

Із відповідного визначення є зрозумілим, що за українським законодавством трансфер технологій визначається суто через договірне поняття, через передачу технології, майнові права на яку переходять від однієї особи до іншої шляхом укладення цивільно-правового договору. Проте, трансфер технологій – це перш за все

процес передачі знань та досвіду з метою їх впровадження та підвищення рівня технологічного розвитку учасників.

Так, згідно з офіційними рекомендаціями Організації з економічного співробітництва та розвитку (OECD) [334][350] «трансфер технологій» – це передача науково-технічних знань і досвіду для надання науково-технічних послуг, застосування технологічних процесів та випуску продукції. Критерієм наявності факту передачі є застосування знань та досвіду з метою їх використання, і це доцільно.

Застосовуючи міжнародний досвід та підсумовуючи все сказане, автором пропонується доповнити визначення терміну «трансфер технологій» в ст. 1 п. 13 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Як показує практика, трансфер технологій частіше оформляється шляхом укладення ліцензійного договору, у якому, крім істотних умов, визначених ЦК України та ст. 19 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»» від 02 жовтня 2012 р. [335][351], можуть укладатися інші договори, обов'язкові до виконання сторонами.

Так, відповідно до п. 2 ст. 20 даного Закону України разом з договором про трансфер технологій можуть укладатися договори про: 1) гарантії осіб, які передають технології та їх складові, стосовно можливості досягнення економічних показників і виробництва продукції із застосуванням цих технологій та складових; 2) гарантії осіб, які передають технології та їх складові, стосовно конфіденційності та нерозголошення інформації третім особам; 3) проведення комплексу інженерних,

[350] Frascati Manual [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Frascati_Manual. – Назва з екрану.

[351] Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» : Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5407-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 47. – Ст. 644.

екологічних або інших робіт, необхідних для застосування технологій та їх складових; 4) обслуговування обладнання.

Комерціалізація технології завжди оформлюється шляхом укладення між сторонами двостороннього або багатостороннього договору (наприклад, ліцензійного, про науково-технічне співробітництво, про спільне виробництво, договору купівлі-продажу). Покупець зобов'язаний своєчасно оповістити власника прав, зокрема, про законодавство, діюче на території своєї країни; діючі норми і стандарти, у тому числі екологічні; порядок захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та проходження сертифікації. Аналогічну інформацію повинен повідомити і власник прав на технологію. Крім того, правовласник в обов'язковому порядку повідомляє про всі відомі йому обмеження, які є або можуть виникнути в майбутньому при використанні даної технології [336, с. 62][352]. Отже, власник прав зобов'язаний надати товар вільним від будь-яких претензій третіх осіб щодо майнових прав на об'єкти технології. Некомерційні форми передачі технології не потребують жорсткої регламентації.

Слід зазначити деякі зміни в чинному законодавстві України, що регулює сферу трансферу технологій. Так, із Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» була виключена стаття, яка передбачала податкові пільги для трансферу технологій, здійснюваного по пріоритетних напрямках інноваційної діяльності. Раніше трансфер пропонувалося звільнити від увізного мита, ПДВ з операцій купівлі-продажу, а також не оподатковувати прибуток підприємств, одержуваний від виконання проектів трансферу технологій, і це було доцільно. На нашу думку, зазначені зміни у чинному законодавстві України негативно впливають на

[352] Родіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансферу технологій промислових підприємств / І. В. Радонова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. − № 3 (15). – С. 62.

розвиток сфери трансферу технологій і призводять до значного погіршення науково-технологічних процесів. Тому на сьогодні в Україні помітно ускладнилось проведення наукових досліджень і розробок, впровадження нових технологій у виробництво.

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що у сучасній науковій літературі немає загальної точки зору щодо визначення основних понять у сфері передачі технологій. Проте ефективність і результативність законів, у тому числі і тих, які регулюють правовідносини в сфері трансферу технологій, значною мірою залежить від того, наскільки чіткі та зрозумілі визначення ключових юридичних термінів, наскільки вони логічно зв'язані і послідовні, щоб трактуватися однозначно за будь-яких ситуацій.

2. Нами були розглянуті основні поняття сфери передачі технологій та сформульовані основні розбіжності між поняттям «трансфер технології» і «комерціалізація технології». Так, по-перше, основна мета комерціалізації технології − обов'язкове одержання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і навичок набутих від володіння новою технологією. В той же час питання про те, який суб'єкт здійснює безпосереднє використання технології при комерціалізації не є першорядним.

Трансфер технологій не обов'язково пов'язаний з отриманням прибутку як власником інформації і реципієнтом, так і кінцевим споживачем продукції (послуг), що виробляється (надається) за допомогою нової технології. Основна мета трансферу технологій – формування економіки інноваційного типу та її інтеграція у світове господарство на нових принципах.

По-друге, на відміну від комерціалізації, трансфер технологій передбачає не тільки передачу інформації про інновації, але й освоєння нової технології реципієнтом при активній участі творця об'єкта права, власника інформації. Тому

основний акцент при трансфері технологій здійснюється не стільки саме на технології, скільки на учасниках цього процесу.

По-третє, комерціалізація технології не обов'язково пов'язана із залученням третіх осіб (крім власника інформації та кінцевого споживача). При трансфері технології відбувається обов'язкова передача технології реципієнту, який здійснює її промислове освоєння.

3. В Україні необхідними умовами активізації інноваційних процесів є проведення комплексу заходів, важливе місце серед яких займає система трансферу технологій, тобто створення умов для просування інноваційних продуктів як на внутрішній, так і на міжнародний ринки. Проте, на сьогоднішній день негативні наслідки кризових явищ, які відбуваються в економіці України, та значне зменшення податкових пільг для трансферу технологій призвели до значного погіршення науково-технологічних процесів. Помітно ускладнилось проведення наукових досліджень і розробок, впровадження нових технологій у виробництво.

4. Робиться висновок, що для того, щоб забезпечити ефективне використання інтелектуального та науково-технологічного потенціалу України шляхом трансферу технологій у виробництво якісної та конкурентоспроможної продукції, необхідно:

− вдосконалити законодавчу базу в сфері трансферу технологій;

− створити сприятливі умови для інноваційної діяльності;

− розробити дієві механізми державної політики щодо передачі технологій та збільшити податкові пільги для трансферу технологій, здійснюваного по пріоритетних напрямках інноваційної діяльності;

− заохочувати світових лідерів у сфері високих технологій до ринку України;

− активізувати розвиток інфраструктури ринку технологій.

Недосконаліть існуючої в Україні відповідної законодавчої бази для врегулювання відносин у сфері передачі технологій дає можливість представникам закордонних фірм практично безперешкодно використовувати результати вітчизняних науково-технічних розробок, в тому числі, створених за кошти державного бюджету України. В Україні на значну частину наукових результатів взагалі не отримується охоронні документи, а залишаючись без попиту, дані результати публікуються у відкритих виданнях, передаються за кордон безпосередньо науковими установами або недержавними структурами [337, с. 12–15][353].

3.2. Аналіз міжнародних угод, законодавства ЄС, досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій

Можна впевнено стверджувати що, на сьогодні одним з найважливіших напрямів державної політики України є перехід країни до інноваційної економіки, в якій створення, трансфер та комерціалізація результатів науково-технічної діяльності є головними умовами стійкого економічного зростання. Дійова державна політика при цьому повинна не тільки забезпечувати фінансову підтримку наукових досліджень і розробок, а й створювати ефективні механізми, спрямовані на продуктивне використання результатів науково-технічної діяльності, у тому числі створених за рахунок бюджетних коштів. Трансфер технологій дозволяє покращувати як позиції, так і структуру присутності країн на міжнародному ринку, здійснюючи, тим

[353] Ярошевська Т. В. Загальнотеоретичні аспекти у сфері передавання технологій / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. − 2015. – № 14. – С. 12−15.

самим, ринковий підхід до передачі передових наукових розробок у виробництво. Для України вдосконалення законодавства в сфері трансферу технологій може бути кроком на шляху реструктуризації економіки та її переорієнтації на інноваційний розвиток.

Країни з розвиненою ринковою економікою успішно використовують трансфер технологій для врегулювання відносин між наукою та промисловістю. Саме тому пропонується проаналізувати міжнародний досвід у сфері трансферу технологій, досвід законодавства ЄС у відповідній сфері та досвід окремих найбільш розвинених у технологічному відношенні країн.

На міжнародному рівні трансфер технологій регулюється численними багатосторонніми угодами, які укладаються в рамках діяльності таких інституцій як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Світова організація торгівлі (СОТ) та іншими. Одним із основних міжнародних актів, яким регулюються відносини у сфері трансферу технологій, є Угода ТРІПС. Так, відповідно до ст. 66.2 даної Угоди країни з розвиненою ринковою економікою мають стимулювати підприємства і установи, які розташовані на їх території, в цілях заохочення і сприяння трансферу технологій в найменш розвинуті країни, з метою забезпечення умов для створення міцної і життєздатної технічної бази. Україна також є повноправним членом СОТ.

Крім того, існують і інші правові акти, якими регулюється міжнародна передача технологій. Зокрема, резолюція Генеральної Асамблеї ООН, Паризька конвенція, Договір РСТ, Угода про субсидії і компенсаційні заходи, Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Генеральна угода з торгівлі послугами. Також експертами і аналітиками СОТ, ВОІВ, Організацією з економічного співробітництва і розвитку (OECD) всебічно аналізуються основні тенденції технологічного розвитку, узагальнюється

досвід окремих країн щодо розроблення і впровадження технологій, розробляються норми і рекомендації щодо основних напрямів науково-технологічної політики та охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності в інтересах прогресивного соціально-економічного розвитку [338][354].

Необхідно відзначити, що в 1975–1985 р. р. у рамках ООН був розроблений проект Міжнародного кодексу поведінки у сфері трансферу технологій, який визначав спосіб регулювання передачі технологій, механізм укладення договорів у цій сфері тощо. Хоча Кодекс не був прийнятий, він мав істотне значення для формування відповідного національного законодавства багатьох країн світу [339][355].

З 1994 р. сфера міжнародного трансферу технологій також регулювалася відповідно до Принципів міжнародних комерційних договорів (далі – Принципи) [340][356]. Зокрема, в преамбулі Принципів зазначено, що даним документом можуть бути врегульовані відносини між сторонами і у випадках, коли неможливо встановити відповідну норму права. Цей аспект представляє особливий інтерес, оскільки інколи сторонам буває складно встановити, яке право потрібно застосувати для укладання даної угоди.

Дані Принципи встановлюють досить чіткий механізм захисту інтересів ліцензіара у разі недобросовісної поведінки ліцензіата при веденні переговорів, зокрема, з метою отримання останнім конфіденційної інформації про об’єкт ліцензійної угоди. Згідно зі ст. 2.16 Принципів ліцензіар може отримати

[354] Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. – 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu.int/estatref/info/sdds/en/rd/rd_frascati_manual_2002.pdf. – Назва з екрану.

[355] Проект Міжнародного кодексу поведінки у сфері трансферу технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.lntu.info/book/fb/etme/2010/10137/topics/topic_01/theor_01/topic_11.htm. − Назва з екрану.

[356] Принципы международных коммерческих договоров УНИДРУА 2010 / [пер. с англ. А. С. Комарова]. – М. : Статут, 2013. – 758 с.

відшкодування витрат, понесених ним при переговорах, а також компенсацію за втрату можливості укласти інший договір з третьою особою. Відповідно до ст. 6.1.11 Принципів кожна сторона повинна нести витрати по виконанню своїх зобов'язань. Так, ліцензіар повинен передати ліцензіату всю технічну документацію та протягом дії договору дбати про чинність охоронного документу. Втім норми Принципів міжнародних комерційних договорів носили загальний характер і досить обмежену сферу застосування.

Таким чином, говорячи про матеріально-правове регулювання відносин у сфері міжнародного трансферу технологій, не можна не відмітити відсутності будь-якого єдиного режиму. Однак і міжнародні організації, і спеціальні комісії ЄС, і Європейський чи національні суди надали можливість сторонам самим узгоджувати всі умови ліцензійних договорів [342, с. 185][357].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»» міжнародне співробітництво у сфері трансферу технологій передбачає:

1) укладення двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів України щодо науково-технічного, технологічного, інвестиційного співробітництва і кооперації;

2) залучення інвестицій у науково-технічний комплекс України;

3) сприяння запровадженню в Україні міжнародних стандартів, зокрема стандартів системи управління якістю;

4) передачу технологій у рамках науково-технічної і виробничої кооперації та інвестиційного співробітництва;

[357] Cornish W. R. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, 2 edit., L, 1989. − P. 185.

5) забезпечення участі вітчизняних підприємств, наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів у міжнародних виставках та ярмарках високотехнологічної продукції і технологій;

6) участь у розвитку вітчизняних сегментів міжнародних інформаційних і комунікаційних систем з питань інтелектуальної власності та трансферу технологій.

Отже, в Україні закладено нормативну базу щодо міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій. І не викликає сумніву той факт, що для країн перехідного періоду розвиток трансферу технологій може бути кроком на шляху до реструктуризації економіки та її переорієнтації на інноваційний розвиток.

Безумовно, найпоширенішими каналами трансферу технологій сьогодні є міжнародна торгівля, яка відіграє ключову роль у комерційному трансфері, наукомісткий сервіс у вигляді надання професійних послуг у сфері виробництва, обігу й управління (інжиніринг, консалтинг); міжнародне науково-технічне співробітництво; комплексний трансфер технологій [342, с. 47][358]. Проте, на відміну від практики технологічно розвинутих країн, в Україні трансфер технологій поки що не отримав необхідного розвитку. Тому Україні як державі, що зберегла значний науково-технічний потенціал, в найкоротший термін необхідно освоїти механізми комерціалізації результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок і включити інтелектуальний продукт в ринковий оборот для того, щоб стати гідним учасником міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій.

На сучасному етапі для України в цілях інноваційного розвитку, євроінтеграції, виконання вимог Угоди про асоціацію

[358] Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : [у 3 т.]. – К. : Фенікс, 2007. − Т. 2 : Інноваційно-технологічний розвиток економіки. – С. 47.

між Україною та ЄС, актуальним є питання вивчення досвіду регламентації сфери трансферу технологій в ЄС [343][359].

Сфера трансферу технологій у ЄС до 30 квітня 2014 р. регулювалася Регламентом Комісії (ЄС) №772/2004 від 27 квітня 2004 року (далі – Регламент №772/2004) [344][360] про застосування статті 81 (3) Договору до категорій угод про передачу технологій. На підставі п. 7 преамбули Регламент №772/2004 застосовувався до угод, за якими ліцензіар дозволяє ліцензіату використовувати ліцензовану технологію, після проведення ліцензіатом подальших досліджень та розробок для виробництва товарів або надання послуг.

Уніфікованого патентного законодавства в ЄС не існує. Так, в Італії дослідник університету є власником патенту на винахід (університет отримує до 50% прибутку від комерціалізації патенту), у Великобританії кожен університет має свої власні правила. Питання використання результатів науково-технічної діяльності (зокрема, набуття та передача прав, розподіл доходів від використання) в європейській практиці, як правило, регулюються спеціальним законодавством, яке постійно вдосконалюється. Основна тенденція в еволюції законодавства ЄС полягає в лібералізації умов і розвитку стимулів для ефективного використання об'єктів права промислової власності. У багатьох країнах ЄС розроблено програми для підтримки інновацій малих підприємств (Small Business Innovation Research

[359] Ярошевська Т. В. Аналіз законодавства ЄС та окремих технологічно розвинених країн у сфері трансферу технологій / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». – 2015. − № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=35. – Назва з екрану.

[360] Commission Regulation (EC) № 772/2004 of 27 April 2004 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements // Official Journal L 123. − 07/04/2004. − P.0011−0017.

Program − SBIR) і передачі технологій малого бізнесу (Small Business Technology Transfer − STTR) [345, с. 53][361].

З 1 вересня 2013 року почав свою реалізацію проект 7 Рамкової програми «Knowledge Transfer Community to Bridge the Gap Between Research, Innovation and Business Creation» [346][362]. Проект спрямований на подолання розриву між сферою досліджень, інноваціями та створенням бізнесу для розвитку інноваційного потенціалу малих і середніх підприємств. Мета даного проекту полягає у зміцненні співпраці між ЄС та країнами Східного партнерства у галузі «Створення спільного простору знань та інновацій щодо безпечної, чистої і ефективної енергії». Враховуючи вигідне географічне положення України та підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава має значний потенціал для співпраці з країнами ЄС.

У країнах з розвиненою ринковою економікою державне регулювання у сфері трансферу технологій на зовнішньому та внутрішньому ринках реалізується через спеціальні закони, патентне законодавство, антимонопольне законодавство, законодавство про експортний контроль, податкове законодавство, загальні норми цивільного права тощо.

Усвідомлюючи необхідність нарощування економічного потенціалу, уряди розвинених країн забезпечують вкладення значних коштів на виконання НДДКР. Зокрема, за повідомленнями автора [347, с. 48][363], США витрачають на дослідження та розробки 280 млрд. $ на рік, Японія − 100 млрд. $, Китай − 72 млрд. $, країни ЄС – 50–60 млрд. $.

---

[361] Див.: Никитина А. Г. Зарубежный опыт регулирования прав на результаты интеллектуальной деятельности / А. Г. Никитина // Бизнес в законе. – 2013. − № 5. – С. 53.

[362] Knowledge Transfer Community to Bridge the Gap Between Research, Innovation and Business Creation : проект 7 Рамкової програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://no-gap.eu. − Назва з екрану.

[363] Див.: Гришакова М. Нормативно-правове регулювання трансферу технологій (досвід Японії) / Марина Гришкова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. − № 3. – С. 48.

Провідне місце на світовому ринку передачі технологій за ліцензійними договорами займають найрозвиненіші в технологічному відношенні країни – Японія, Німеччина, США, Велика Британія, Франція, Італія, КНР. Як зазначають автори [348, с. 52][364], на частку цих країн припадає близько 90 % ліцензійних надходжень від продажу ліцензій. Основна мета продажу ліцензій − можливість одержання прибутку без залучення додаткових засобів для освоєння ринку та налагоджування виробництва. Разом з тим, імпорт ліцензій також відіграє важливу роль в інноваційному розвитку країн, зокрема дозволяє скорочувати строки розробки та освоєння передових технологій.

Для того, щоб запозичити позитивний досвід закордонних країн та виявити, які проблемні питання в сфері трансферу технологій існують в Україні, представляється доцільним детально розглянути, як вирішується ця проблема в патентному законодавстві окремих закордонних країн з розвиненою ринковою економікою.

Патентними законами окремих країн світу передбачається обов'язковий порядок укладення ліцензійних договорів на об'єкти промислової власності між власниками майнових прав та зацікавленими особами. У цих же законах вводяться санкції на використання об'єктів права промислової власності без згоди власників прав. Також патентним законодавством більшості країн передбачається порядок реєстрації договорів про переуступку прав на патент та ліцензійних договорів. Така реєстрація може мати обов'язковий чи добровільний характер, проте, незареєстровані ліцензійні договори, як правило, вважаються недійсними відносно третіх осіб. Зокрема, такий порядок діє у Франції (ст. L 613-8 Кодексу інтелектуальної власності), в Австрії

[364] Плотников В. Ю. Патентование изобретений и продажа лицензий на внешнем рынке / В. Ю. Плотников, Е. Н. Плотникова – М. : Бизнес-школа Интел-синтез, 1999. – С. 52.

(§ 43 Патентного закону), в Бельгії (ст. 44 Закону про патенти на винаходи).

Патентними законами Канади та Японії передбачена обов'язкова реєстрація для договорів про переуступку патенту та надання виключної ліцензії. Так, згідно зі ст. ст. 49–51 Патентного закону Канади договори про переуступку патенту і договори про надання виключної ліцензії не мають юридичної сили для правонаступника, якщо даний договір не був зареєстрований в Патентному відомстві [253].

Схоже правове регулювання договорів про переуступку патенту та надання виключної ліцензії передбачено статтею 98 Патентного закону Японії (нова редакція набула чинності з 1 квітня 2005 р.) [350, с. 95–96][365]. Крім того, в Японії вирішено питання про реєстрацію невиключних ліцензій. Даний Патентний закон не вимагає обов'язкової реєстрації невиключної ліцензії в Патентному відомстві, проте це бажано зробити для забезпечення прав ліцензіата та захисту від подальших правонаступників або від власників виключної ліцензії. Якщо невиключна ліцензія зареєстрована, то вона діє і відносно особи, яка згодом придбала патент або виключне право на використання даного об'єкта права. Згідно з параграфом 261 Патентного закону США [253, с. 119][366], на федеральному рівні регулюються тільки договори про переуступку патенту.

З метою підтвердження дійсності ліцензійних договорів та договорів про переуступку патенту як відносно сторін договору, так і відносно третіх осіб, вимога обов'язкової реєстрації міститься в законах Португалії, Норвегії, Швеції, Швейцарії.

В той же час у деяких країнах відсутня система державної реєстрації передачі об'єктів права промислової власності. Так, згідно з Патентним законом Німеччини реєстрація для договору

[365] Гаврилов Э. П. Основные положения патентного законодательства Японии / Э. П. Гаврилов. – М. : ВНИИПИ, 1975. – С. 95−96.
[366] Див.: Зарубежное патентное законодательство. – С. 119.

про переуступку патенту та ліцензійного договору не потрібна [351][367]. Більше того, патентне законодавство Німеччини не містить положень відносно форми і змісту цих договорів. Як зазначають німецькі автори [352, с. 29][368], визначення правової природи цих договорів здійснюється судовою практикою та науковою доктриною.

Також відповідно до п.1 ст. 33 Патентного закону Великої Британії [253] реєстрація договорів про переуступку патенту або ліцензійного договору має необов'язковий характер. Проте будь-яка особа, яка зареєструвала право на патент на підставі відповідного договору, вважається законним володільцем прав, на відміну від тієї особи, яка буде обґрунтовувати свої права на підставі більш раннього договору, юридичного документу або події, які не були зареєстровані в патентному реєстрі. Таким чином, будь-які договори, предметом яких є права на об'єкт, без реєстрації вважатимуться недійсними для третіх осіб.

Патентне законодавство більшості держав-учасниць СНД [71][369], навпаки, містить загальну норму про обов'язкову реєстрацію вказаних договорів. Наприклад, статтями 10 і 13 Патентного закону РФ передбачена обов'язкова реєстрація в Патентному відомстві договорів про переуступку патенту і ліцензійних договорів, без чого вони недійсні як для сторін договору, так і для третіх осіб. За повідомленням автора [353, с. 154][370], нині в Росії обов'язкова реєстрація договорів про надання права на використання об'єктів промислової власності є практично єдиною формою державного регулювання передачі

[367] Финкель Н.К. Правовая охрана промышленной собственности в Германии / Н. К. Финкель.− М. : ВНИИПИ, 1995. – 78 с.

[368] Штумпф Г. Лицензионный договор / Герберт Штумпф. – М. : Прогресс, 1988. – 478 с.

[369] Див.: Подшибихин Л. И. Патентное законодательство государств – участников Содружества Независимых Государств: сборник документов / Л. И. Подшибихин, Н. В. Бузова. – М. : ИНИЦ Роспатент, 2003. – 338 с.

[370] Евдокимова В. Н. Вопросы правового регулирования передачи технологии в РФ / В. Н. Евдокимова // ИС Промышленная собственность. – 2004. – № 9-10. – С. – 154.

технології на ліцензійній основі. Договори, які містять взаємовиключні положення, або такі, що суперечать законодавству, реєстрації не підлягають.

Згідно з ч. 1 ст. 1114 ЦК України ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності та договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація здійснюється на вимогу ліцензіара або ліцензіата у порядку, встановленому законом.

На підставі ч. 2 ст. 1114 ЦК України факт передачі виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до цього Кодексу або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації.

Зокрема, згідно з ч. 1 п. 8 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» договір про передачу права власності на винахід і ліцензійний договір вважаються дійсними, якщо вони укладені у письмовій формі і підписані сторонами. Відповідно до ч. 2 п. 8 ст. 28 даного Закону сторона договору має право на офіційне загальнодоступне інформування інших осіб про передачу прав власності на винахід або видачу ліцензії на використання об'єкта права. Таке інформування здійснюється шляхом публікації в офіційному бюлетені відомостей в обсязі та порядку, що встановлені Установою, з одночасним внесенням їх до реєстру.

На підставі ст. 15 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»» уповноважений орган з питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій, після отримання висновку державної експертизи, приймає рішення щодо погодження трансферу технології, її складових, створених або придбаних за бюджетні кошти, юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства, та вносить дані про технологію та її

складові до Державного реєстру переданих технологій. Відповідно до ст. 16 даного Закону України підприємства державної форми власності, що створюють або закуповують технології або їх складові, реєструють їх з метою визначення можливості їх використання в Україні.

Отже, для договору про передачу виключних майнових прав на об'єкт промислової власності і ліцензійного договору в патентному законодавстві України обов'язкової реєстрації не передбачено. Проте законодавством України передбачено обов'язкову реєстрацію при трансфері технології, яка була створена або придбана за бюджетні кошти, і це доцільно.

Далі пропонуємо розглянути, як іноземні країни з розвиненою ринковою економікою застосовують спеціальне законодавство в сфері трансферу технологій. Спеціальне законодавство закордонних країн в сфері трансферу технологій передбачає різні цілі і порядок регулювання при продажу і закупівлі технологій. Основна мета діючого порядку надання прав на використання об'єктів промислової власності − підтримка і створення умов для продажу ліцензій на внутрішньому і міжнародному ринках, контроль за експортом високих технологій, дотримання міжнародних зобов'язань з передачі технології [354][371].

Різноманітні нормативні акти іноземних країн у сфері трансферу технологій характеризуються загальними рисами. Як правило, ці законодавчі акти встановлюють порядок обов'язкової реєстрації договору, пов'язаної з передачею технології, і/або узгодження з компетентними органами, які також визначені нормативними актами про передачу технології. Компетентні органи перевіряють договори з технологічної, економічної,

[371] Ярошевська Т. В. Досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. –№ 7/8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/41. – Назва з екрану.

соціальної і політичної точок зору з метою визначення дійсної корисності даної технології для розвитку країни [353, с.157][372].

За повідомленнями В. М. Євдокимової [353, с. 154–158][373], в окремих країнах діє жорсткий порядок щодо придбання іноземної технології. Зокрема, у КНР, Японії, Італії, Іспанії іноземну технологію можна придбати тільки після попереднього узгодження умов договору з відповідними міністерствами та відомствами.

Так, у КНР порядок закупівлі закордонної технології регулюється Законом про зовнішньоекономічні контракти і Постановою КНР для Адміністрації по імпортним контрактам у сфері технології [355, с. 42–47][374]. Даною Постановою передбачається обов'язкова процедура узгодження договорів з відповідними міністерствами та відомствами. Зокрема, потребують узгодження договори на закупівлю ліцензій; технічне обслуговування з використанням передової технології; виробничу кооперацію з використанням закордонних ліцензій на об'єкти промислової власності; імпорт комплектного устаткування з використанням ліцензій. Представлені на узгодження договори повинні містити обов'язкові умови (опис і зміст технології, використовувані патенти і товарні знаки, територія, строк, розмір гонорару, умови платежу, гарантовані технічні результати).

В Японії імпорт технологій регулюється Законом про контроль за валютними операціями і зовнішньою торгівлею. Також Комітетом Японії затверджений перелік міжнародних договорів, що мають бути схвалені даним контролюючим органом. Наприклад, це договори на придбання патентів і

[372] Евдокимова В. Н. – Вказ. праця. – С. 157.
[373] Там само. – С. 154–158.
[374] Постановление КНР для Администрации по импортным контрактам в области технологии от 20.01.1998 // Международный бизнес. – 1998. – С. 42–47.

ліцензій на використання об'єктів патентного права та договори про надання технічної допомоги [356, с. 165][375].

Законодавчі акти аналогічного характеру діють в таких латиноамериканських країнах як Мексика (Закон про реєстрацію передачі технології і про використання патентів і товарних знаків Мексики від 28 грудня 1972 р.); Бразилія (Постанова президента Національного інституту промислової власності про передачу технології у Бразилії № 015 від 15 вересня 1975 року); Аргентина (Закон про юридичні угоди з передачі технології Аргентини № 22426 від 12 березня 1981 р.). Усі ці нормативні акти регламентують порядок придбання закордонної технології та визначають зміст і умови договорів про передачу технології [357, с. 7][376] .

Для вивчення позитивної практики у сфері державного регулювання трансферу технологій, пропонується детальніше розглянути досвід однієї з розвинених країн світу − США. На нашу думку, саме досвід США щодо механізму впровадження технологій у структуру державного господарювання є найбільш цікавим для України.

До 1980 р. у США результати НДДКР, що фінансувалися з державного бюджету, були федеральною власністю. Це не створювало у вчених і інженерів, що працювали у державних лабораторіях або отримували фінансову підтримку від держави, особливого зацікавлення в комерційному застосуванні отриманих знань. Загострення конкуренції на світовому ринку та погіршення торговельного балансу країни змусили Конгрес піти на зміну чинного законодавства та прийняти низку нових федеральних законів [358, с. 122][377].

[375] Япония / [С. А. Дийков, Д. В. Воронцов, С. Н. Гнеушев и др.]. – М. : Международные отношения, 1991. – С. 165.

[376] Ионова О. В. Передача технологий в развивающие страны Латинской Америки / О. В. Ионова. – М. : ВНИИПИ. – 1989. – С. 7.

[377] Див.: Нагорняк Г. С. Вплив трансферу технологій на інноваційні процеси: український та зарубіжний досвід / Г. С. Нагорняк, І. С. Нагорняк, Ю. Я. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. − 2013. − № 2. – С. 122.

Нині в США передача технологій регулюється такими спеціальними федеральними законодавчими актами, зокрема Законом про регулювання експорту від 1979 р., Законом Стівенсона-Уайдлера про діяльність сфери інноваційних технологій від 1980 р., Законом Байя-Доула від 1980 р., Федеральним законом США про трансфер технологій від 1986 р., Законом про національну конкурентоспроможність від 1989 р.

Відповідно до Закону про регулювання експорту від 1979 р. ліцензування експорту здійснюється на підставі детальної правової регламентації, що встановлює два етапи контролю. На першому етапі складається список товарів, експорт яких може бути обмежений. На другому − видається відповідна експортна ліцензія. Список товарів і технологій, експорт яких може перешкоджати досягненню зовнішньополітичних інтересів США, затверджується державним департаментом США.

Закони Стівенсона-Уайдлера та Байя-Доула були спрямовані на стимулювання комерціалізації НДДКР, які фінансувалися або розроблялися за рахунок федерального бюджету; заохочення американських технологічних нововведень в різних галузях економіки; регулювання порядку використання технологій, права на які належать державі; обмеження трансферу технологій в закордонні країни; координацію патентної, науково-технічної, торгово-промислової політики держави [359, 106–110][378].

Так, Закон Стівенсона-Уайдлера відносився до сфери захисту прав власності на запатентовані результати НДДКР, які були отримані в ході спільних досліджень урядових науково-дослідних лабораторій і зовнішніх партнерів. Даним Законом закріплюється положення про те, що передача технологій має здійснюватися за підтримки держави та органів місцевого

[378] Див.: Соединенные Штаты Америки / [В. Ф. Железнова, В. Б. Наборов, Д. А. Соловых и др.]. – М. : Международные отношения, 1991. – С. 106–110.

самоврядування, некомерційних організацій, приватного сектора та мати підтримку у науковій сфері [360, с. 40][379].

Закон Байя-Доула відносився до сфери прав власності на запатентовані результати НДДКР, які були отримані за рахунок урядового фінансування, але в неурядових установах, зокрема в університетах, некомерційних дослідницьких лабораторіях. У Законі Байя-Доула визначається механізм трансферу та комерціалізації результатів бюджетних науково-дослідних робіт. Зокрема, відповідно до зазначеного Закону виконавці науково-дослідних робіт (університети, малий бізнес, окремі неприбуткові організації) мали право на результати досліджень, що фінансувалися з федерального бюджету [361, с. 9][380].

Крім того, виконавцям було надано можливість отримувати право на інші об’єкти інтелектуальної власності, наприклад, комерційну інформацію, що виникала внаслідок бюджетних інвестицій. До прийняття цього Закону США право на об’єкти промислової власності, фінансовані з бюджету, належало державі в особі агентства, яке здійснювало таке фінансування. Університети не мали заохочувальних стимулів для трансферу результатів власних досліджень. Фінансові структури й ринки капіталів стояли осторонь процесів комерціалізації і вкрай неохоче долучалися до створення нових технологій. Прийняття даного Закону кардинально змінило цю ситуацію. Зокрема, університети і федеральні дослідницькі заклади отримали право на патенти. А зміна власника на об’єкт промислової власності сприяла збільшенню зацікавленості інвесторів у фінансуванні процесів комерціалізації. Також практика застосування даного Закону США підтвердила необхідність у спрощенні надання

[379] Клименко К. С. Особливості вдосконалення системи інновацій та трансферу технологій в Україні / К. С. Клименко // Сталий розвиток економіки. − 2014. − № 2. – С. 40.

[380] The Green Book: Federal Technology Legislation and Policy / Federal Laboratory Consortium for Technology Transfer. – [Fourth edition]. – 2009. – P. 9.

ліцензій на технології, що належать федеральному уряду, передачі технологій з федеральних лабораторій у приватний сектор та заохочення компаній, які здійснюють комерційне освоєння державних технологій [362, с. 38–49][381].

Таким чином, Закон Байя-Доула надав можливість університетам, малому бізнесу і некомерційним організаціям отримувати право власності на об'єкти промислової власності, які були створені за рахунок державних коштів.

Також велике значення для розвитку сфери трансферу технологій в США має прийняття Федерального закону США про трансфер технологій від 1986 р. та Закону про національну конкурентоспроможність від 1989 р. Так, Федеральний закон США уповноважив державні органи управління надавати директорам урядових лабораторій право укладати договори про спільні НДДКР та договори про ліцензування. Закон про національну конкурентоспроможність визначив порядок укладання ліцензійних угод та забезпечив промисловим компаніям правові гарантії на використання промислової власності, що виникає в результаті угод про кооперативні дослідження з федеральними лабораторіями.

Вже на початку 90-х років XX ст. у США було сформовано мережу передачі технологій, що складається з головного національного і шістьох регіональних центрів, розташованих у різних частинах країни. Загальне керівництво роботою здійснює Національне агентство з дослідження космічного простору (NASA). Створена мережа має загальнофедеральне значення та надає необхідну допомогу у передачі технологій всім іншим зацікавленим відомствам. Усе це сприяє активізації діяльності щодо створення й передачі технологій на всіх рівнях. Уряд не надає прямої фінансової підтримки діяльності центрів передачі

[381] Падучак Б. М. Майнові права інтелектуальної власності на технологію, що створена за рахунок коштів державного бюджету / Б. М. Падучак // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 6 (50). – С. 38–49.

технологій. Проте університетам, безприбутковим організаціям та фірмам малого бізнесу надається право передавати ліцензії на використання об'єктів промислової власності, зроблених в ході досліджень за фінансової підтримки уряду, промисловим компаніям.

На етапі становлення Центру (5–10 років) національні лабораторії та університети роблять йому істотну фінансову підтримку, безпосередньо фінансуючи зі своїх внутрішніх ресурсів. Згодом, як тільки центри починають отримувати дохід від комерціалізації результатів досліджень і розроблень, обсяг субсидій на діяльність центру постійно скорочується і, в кінцевому підсумку, одержуваний ним дохід позбавляє університети і лабораторії від прямого субсидування. У ряді випадків даний Центр може отримувати фінансову підтримку і від промислових організацій [358, с. 122][382].

Отже, у результаті аналізу патентного законодавства США ми дійшли висновку, що, по-перше, всі наведені заходи сприяли помітній активізації діяльності з передачі технологій на всіх рівнях. Позитивні результати проявилися у збільшенні поданих заявок на об'єкти промислової власності за участю федеральних лабораторій, росту кількості виданих на них патентів і підвищенні видатків приватного сектору на підтримку наукових досліджень в університетах. По-друге, в США державні та науково-технологічні організації все в більшій мірі стають партнерами у сфері трансферу технологій. При цьому, якщо державні організації забезпечують дотримання національних інтересів, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, то науково-технологічні організації, відчуваючи державну підтримку, забезпечують комерційну реалізацію державних інвестицій на ринку.

[382] Г. Нагорняк, І. Нагорняк, Ю. Вовк. Вказ. праця. – С. 122.

Американський досвід відносно інноваційної діяльності та врегулювання сфери трансферу технологій був частково застосований і в Україні. Так, у 2012 р. в Україні в основний закон у сфері трансферу технологій – Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» було внесено зміни відносно інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій. Зміни були спрямовані на врегулювання сфери передачі технологій і поліпшення умов комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності. При редакції даного Закону України використовувалися принципи Закону Байя-Доула (1980 р.), які допомагають організаціям отримувати майнові права на створені об'єкти права промислової власності, повністю або частково створені із залученням коштів державного бюджету.

У КНР на державному рівні передача технологій в інші країни регулюється двома документами − імпортним та експортним каталогами технологій. Усі типи технологій поділено на три види: 1) з вільною передачею; 2) з обмеженою передачею; 3) заборонені до передавання.

Згідно з цими документами обмеження в технологічному співробітництві можуть виникнути, зокрема, якщо: 1) трансфер технології загрожує інтересам суспільства, моралі, національній безпеці; 2) технологія належить до сфери видобутку чи обробки дорогоцінних металів. В інших випадках процедура трансферу технологій залишається на розсуд сторін, з обов'язковою реєстрацією в державних органах.

Доцільно також розглянути досвід такої технологічно розвиненої країни як Німеччина. У даній країні до мережі технологічних посередників між лабораторіями і промисловими компаніями входять різні спільні дослідницькі асоціації промисловості і наукові товариства. Їхня діяльність фінансується за рахунок субсидій федерального уряду і доходів від виконання контрактних досліджень. Головним завданням товариств є

сприяння впровадженню в промисловість нових технологій і виконання досліджень загальнонаціонального значення.

Компанії Німеччини також накопичили суттєвий досвід щодо знаходження балансу між захистом власних інтересів на зовнішньому та внутрішньому ринках. У сфері трансферу технологій законодавство Німеччини, на відміну від відповідного законодавства США, орієнтоване на посилення реалізації інтересів держави при введенні нових об'єктів у цивільний обіг і отримання доходів від їх комерціалізації [363, с. 55–56][383].

Так, з метою збільшення патентної активності університетів та прискорення технологічного трансферу, у 2002 році в патентний закон Німеччини були внесені фундаментальні зміни [364, с. 61][384]. А саме, якщо раніше творцям, які працювали в академічному секторі, належали права на створені ними об'єкти промислової власності, то нині, якщо об'єкт патентного права виконано в рамках виконання службових обов'язків, майнові права на нього належать університету. Творець має право на отримання невиключної ліцензії на об'єкт права з метою використання його в подальших дослідженнях або у викладацькій діяльності. У свою чергу, університет може або заявити права на об'єкт промислової власності, або залишити ці права творцю. Також для стимулювання винахідницької діяльності університети можуть бути учасниками інноваційних компаній за кошти державного бюджету та приватного капіталу [365, с. 14–15][385].

Країна, яка однією з перших підійшла до питання регулювання партнерських відносин між державою і приватним

[383] Мухамедшин И. С. Обеспечение государственных интересов в сфере интеллектуальной собственности / И. С. Мухамедшин // Интеллектуальная собственность в России и ЕС: правовые проблемы : [сб. статей / под ред. М. М. Богуславского, А. Г. Светланова]. – М. : Вотерс Клувер, 2008. – С. 55−56.

[384] Варфоломеева Ю. А. Интеллектуальная собственность в условиях инновационного развития : [монография] / Ю. А. Варфоломеева. – М. : Ось-89, 2006. – С. 61.

[385] Ревуцький С. Ф. Державна правова підтримка інноваційної активності у країнах Європейського Союзу / С. Ф. Ревуцький // Інтелектуальний капітал. – 2005. – № 1 (21). – С. 14−15.

сектором, – це Велика Британія. У Великий Британії загальну схему передачі технологій було сформовано до початку 90-х років через створення освітніх установ і наукових лабораторій, консорціумів промислових компаній для проведення спільних досліджень на НДДКР. Основними завданнями подібних організаційних структур стали установлення зв'язків між науковими лабораторіями, університетами й зацікавленими промисловими компаніями, а також поширення інформації про нові перспективні технології.

Так, у 1992 р. у Великій Британії була затверджена концепція «права приватної фінансової ініціативи», завданням якої є сприяння участі приватного сектору у створенні НДДКР за рахунок чіткого визначення рамкових умов [366, с. 278–279][386].

У Франції питаннями трансферу і комерціалізації результатів НДДКР, створених за рахунок державних коштів, займається Національне агентство з підвищення інноваційної привабливості наукових досліджень (далі – Національне агентство), яке було створене у 1979 р. як урядове агентство з метою сприяння інноваційній діяльності промисловості, насамперед, у сфері середнього і малого бізнесу. З одного боку, Національне агентство наділене статусом незалежного концерну, з іншого – сфера його діяльності визначається урядом, який вкладає основні кошти у фонди цієї програми. Трансфер та комерціалізація технологій, створених за рахунок бюджетних коштів, здійснюється на ліцензійній основі [367, с. 374–375][387].

Отже, Національне агентство надає фінансову підтримку інноваційним підприємствам і науково-дослідним лабораторіям. Однією із форм підтримки є надання безпроцентної позики на

[386] Актуальные проблемы интеллектуальной собственности : материалы выступлений на XVI Междунар. науч.-практ. конф., (Ялта, 6–10 сентября 2010 г.). – К. : ДП «Укрбланковидав», 2010. – С. 278−279.

[387] Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін.] ; за ред. Ю. В. Кіндзерського. – К. : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – С. 374−375.

строк до 6 років в розмірі 50 % від вартості проекту, яка підлягає поверненню лише у випадку, якщо профінансований інноваційний проект виявиться успішним [368, с. 154–155][388]. Також для реалізації інноваційних програм можна отримати субсидії, гранти, дотації. Будь-яка форма фінансування орієнтована на стимулювання активізації участі малих і середніх підприємств у рамках регіональних або міжнародних програм. Вважаємо, що такий досвід Франції щодо підтримки державою інноваційних програм доцільно використати і в України.

З 1999 р. у Франції у зв'язку з прийняттям Закону про інноваційні розробки були розширені права університетів у сфері трансферу технологій і ліцензійної діяльності. Зокрема, співробітникам університетів дозволено залучати приватні компанії для комерціалізації нових розробок. При цьому майнові права на такі результати закріплюються за університетами, а не за міністерствами чи фізичними особами.

Пропонується розглянути, як в Японії законодавчо врегульована сфера трансферу технологій. Патентна система Японії завжди була прикладом для багатьох країн світу, тому досвід цієї найбільш розвиненої країни щодо врегулювання відносин у даній сфері буде цікавим і для України.

До 90-х років в Японії існувала презумпція, що майнові права на технології, які розроблені національними університетами, належать державі. Реформування розпочалося з прийняття у 1995 р. Закону Японії «Про науку та технології». У 1998 р. уряд Японії прийняв Закон «Про сприяння передачі технології університетами». Цей законодавчий акт узаконив передачу університетами до підприємств розроблені технології та надавав підтримку співпраці університетів з промисловістю у сфері виконання науково-дослідних робіт.

[388] Интеллектуальна собственность. Использование. Внедрение. Передача : информ.-метод. сб. по внедрению промышленной собственности в малое предпринимательство (рус. и укр.) / [сост., вступ., ред. Ю. Н. Киклевич, С. Н. Цесаренко]. – Донецк : МПП «ВИК», 2006. – С. 154−155.

Пізніше, в 1999 р. в Японії був прийнятий Закон «Про спеціальні заходи зі стимулювання розвитку промисловості» (японська версія Закону США Байя-Доула). Метою прийняття зазначеного Закону є підтримка дослідницької діяльності та сприяння використанню об'єктів права, які отримані в результаті проведення досліджень та розробок, що фінансувалися урядом Японії. Предметом регулювання даного Закону були майнові права на всі види об'єктів промислової власності, що фінансувалися урядом Японії [369, с. 27–36][389].

У 2000 році урядом Японії був прийнятий Закон «Про сприяння взаємодії університетів та промисловості», яким було закріплено право співробітників університетів надавати платні консультації, створювати старт-ап компанії та управляти ними.

У квітні 2004 року набрав чинності Закон «Про університети», відповідно до якого відбулася зміна правового статусу національних університетів з державної установи до незалежного адміністративного органу [370, с. 144][390]. Таким чином, університети отримали автономію та право на набуття майнових прав на власні винаходи. Крім того, кожен з університетів мав власний відділ з інтелектуальної власності.

Прийняття урядом Японії вищезгаданих законів привело до стрімкого зростання кількості поданих університетами заявок на об'єкти права промислової власності та збільшення договорів про передачу технологій в промисловість. Проведені заходи у сфері удосконалення законодавства з питань трансферу технологій стимулювали інноваційний розвиток економіки держави. І нині Японія належить до числа найбільш розвинених держав світу.

[389] Див.: Toshiko Takenaka. Technology Licensing and University Research in Japan / Takenaka Toshiko // International Journal of Intellectual Property. – 2005. – № 1. – P. 27–36.
[390] Intellectual Property in Asia (MPI Studies on Intellectual Property, Competition and Tax Law): Law, Economics, History and Politics / [editors Paul Goldstein, Joseph Straus]. – Springer : Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law, 2009. – Vol. 9. – P. 144.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що успішна комерціалізація об'єктів права промислової власності можлива лише при прямій взаємодії наукових інституцій і ринку за участі держави. Визначальною особливістю передачі результатів наукових досліджень для їхнього освоєння є створення й розвиток комерційних форм взаємодії науки і виробництва за посередництва неприбуткових інституцій, створених державою.

Далі пропонується розглянути, як врегульовані відносини в сфері трансферу технологій у країнах ближнього зарубіжжя, зокрема, в Республіці Білорусь та Російській Федерації.

З метою вдосконалення організації наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності в Білорусі ухвалено Декрет Президента Республіки Білорусь від 4 серпня 2009 р. № 9 «Про внесення змін і доповнень у Декрет Президента Республіки Білорусь від 5 березня 2002 р. № 7» [371][391], яким були розподілені й конкретизовані повноваження між Національної академією наук Білорусі та Державним комітетом по науці і технологіям.

Указом Президента Республіки Білорусь «Про затвердження пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності в Республіці Білорусь на 2011–2015 роки» [372][392] від 22 липня 2010 № 378, затверджена концентрація ресурсів для прискорення науково-технічного розвитку Республіки Білорусь. Згідно з даним Указом, пріоритетними напрямами науково-технічної діяльності в Республіці Білорусь на 2011–2015 роки є енергетика та

[391] Про внесення змін і доповнень у Декрет Президента Республіки Білорусь від 5 березня 2002 р. № 7 : Декрет Президента Республіки Білорусь від 4 серпня 2009 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/findTags/169/. – Назва з екрану.

[392] Про затвердження пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності в Республіці Білорусь на 2011-2015 роки : Указ Президента Республіки Білорусь від 22 липня 2010 № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/zakon/z2/. – Назва з екрану.

енергозбереження; агропромислові технології та виробництва; промислові та будівельні технології та виробництва; медицина, медична техніка та технології, фармація; хімічні технології, нанотехнології та біотехнології; інформаційно-комунікаційні та авіакосмічні технології; нові матеріали; раціональне природокористування, ресурсозбереження і захист від надзвичайних ситуацій; обороноздатність і національна безпека.

У Республіці Білорусь основним нормативним актом, що регулює питання комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених повністю або частково за рахунок державних коштів, є Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 р. «Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів» [373][393]. Указом встановлено, що результати наукової та науково-технічної діяльності, створені повністю або частково за рахунок коштів республіканського і (або) місцевих бюджетів, у тому числі державних цільових бюджетних фондів, а також державних позабюджетних фондів, підлягають обов'язковій комерціалізації в порядку і строки, передбачені Указом.

Комерціалізація результатів наукової та науково-технічної діяльності забезпечується державними замовниками і здійснюється володільцем майнових прав на ці результати протягом трьох років після їх створення. У випадках надання результатам наукової та науково-технічної діяльності правової охорони як об'єктам права промислової власності − протягом трьох років з дня отримання охоронного документу.

Традиційним є інтерес до законодавчого регулювання у сфері трансферу технологій Російської Федерації. Найважливішим кроком у цій сфері стало набрання чинності з 1 січня 2008 р.

[393] Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів : Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/zakon/z2/. – Назва з екрану.

ч. 4 Цивільного кодексу РФ (далі – ЦК РФ) [374][394], яка присвячена правам на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, зокрема, правам на єдину технологію.

Відповідно до ст. 1544 ЦК РФ, право на технологію, яка створена за рахунок або із залученням коштів федерального бюджету чи бюджету суб'єкта Російської Федерації, належить особі, яка організувала створення єдиної технології, – виконавцю. Проте особа, яка претендує на права на технологію, повинна в процесі створення технології вжити всіх заходів, необхідних для отримання прав на об'єкти, що входять у склад єдиної технології. Цими заходами можуть бути, зокрема, подання заявок на видачу охоронного документу чи державну реєстрацію об'єктів права промислової власності; введення режиму комерційної таємниці до відповідної інформації; укладання договорів про відчуження виключних прав (ліцензійних договорів) з володільцями прав на об'єкти права промислової власності.

У ст. 1546 ЦК РФ закріплений вичерпний перелік обставин, при яких право на технологію зберігає за собою Російська Федерація або її суб'єкт. Зокрема, право на технологію, створену за рахунок або із залученням коштів федерального бюджету, належить Російській Федерації (її суб'єкту) у випадках, коли: Російська Федерація (її суб'єкт) до створення єдиної технології або в наступному прийняла на себе фінансування робіт з доведення єдиної технології до стадії практичного застосування (впровадження); виконавець до спливу шести місяців після закінчення робіт по створенню єдиної технології не забезпечив вчинення всіх дій, необхідних для визнання за ним виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, які входять до складу технології; єдина технологія безпосередньо пов'язана із забезпеченням оборони і безпеки держави.

[394] Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18 декабря 2006 г. № 230-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2006. – № 52 (ч. 1). – Ст. 5496.

У 2008 р. у Росії був прийнятий законодавчий акт у сфері трансферу технологій − Федеральний закон від 25 грудня 2008 р. № 284-ФЗ «Про передачу прав на єдині технології» [375][395], а у 2011 р. − Федеральний закон від 04 червня 2011 № 131-ФЗ «Про внесення змін до Федерального закону «Про передачу прав на єдині технології» [376][396].

Стаття 14 Федерального закону Росії «Про передачу прав на єдині технології» визначає порядок передачі прав на єдині технології іноземним державам, а саме:

1) права на єдині технології цивільного призначення можуть передаватися для використання на територіях іноземних держав за згодою державного замовника або розпорядника бюджетних коштів відповідно до законодавства Російської Федерації про зовнішньоекономічну діяльність. Така згода може бути дана за умови подання особою, якій належить право на єдину технологію цивільного призначення, доказів неможливості самостійного практичного застосування цієї єдиної технології або передачі права на неї третім особам для практичного застосування на території Російської Федерації. Порядок отримання згоди державного замовника або розпорядника бюджетних коштів на передачу права на єдину технологію цивільного призначення для використання на територіях іноземних держав, а також перелік відомостей, необхідних для доказу неможливості самостійного практичного застосування цієї єдиної технології особою, якій належить право на цю єдину технологію, або передачі права на неї третім особам для практичного застосування на території

[395] О передаче прав на единые технологии : Федеральный закон Российской Федерации от 25 декабря 2008 г. № 284-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. − 2008. − № 52. − Ст. 6239.

[396] О внесении изменений в Федеральный закон «О передаче прав на единые технологи» : Федеральный закон Российской Федерации от 04 июня 2011 № 131-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_114659/ – Назва з экрану.

Російської Федерації, встановлюється Урядом Російської Федерації;

2) угоди, які передбачають використання єдиних технологій цивільного призначення на територіях іноземних держав, підлягають державній реєстрації у федеральному органі виконавчої влади з інтелектуальної власності.

Таким чином, у російському законодавстві врегулювання сфери трансферу технологій відповідає загальним світовим тенденціям.

Дані здійсненого аналізу систем трансферу технологій в окремих країнах з розвиненою ринковою економікою дозволяють зробити висновки:

1. Провідне місце на світовому ринку в сфері трансферу технологій займають найрозвиненіші в технологічному відношенні країни – Японія, Німеччина, США, Велика Британія, Франція, Італія, КНР, Республіка Білорусь, Російська Федерація. Спеціальне законодавство закордонних країн в даній сфері передбачає різні цілі і порядок регулювання при продажу та закупівлі технологій, проте характеризується і загальними рисами. Як правило, законодавчими актами іноземних країн, в тому числі і України, встановлюється порядок обов'язкової реєстрації договору щодо передачі технології, і це доцільно.

2. Патентними законами закордонних країн передбачається обов'язковий порядок укладення ліцензійних договорів та договорів про переуступку патенту на об'єкти промислової власності між володільцями майнових прав і зацікавленими особами. З метою підтвердження дійсності даних договорів як відносно сторін договору, так і відносно третіх осіб, вимога обов'язкової реєстрації міститься в законах Португалії, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Франції, Австрії, Бельгії, Японії, Канади, Російської Федерації. У таких країнах як, зокрема, Німеччина, Велика Британія, Україна дані договори не підлягають обов'язковій державній реєстрації.

На нашу думку, державна реєстрація договорів про передачу виключних майнових прав – це своєчасна і достатньо ефективна міра по врегулюванню внутрішнього державного технологічного обміну та є гарантією правової стабільності відносин сторін у договорі. Тому вважаємо, що в патентному законодавстві України повинна бути передбачена обов'язкова реєстрація для договорів про передання виключних майнових прав на об'єкт промислової власності.

3. Аналізуючи досвід провідних країн світу, можна зробити висновок, що успішна комерціалізація об'єктів права промислової власності можлива лише при прямій взаємодії наукових інституцій і промисловості за активної законодавчої та фінансової участі держави. Визначальною особливістю передачі результатів наукових досліджень для їхнього освоєння є створення й розвиток комерційних форм взаємодії науки і виробництва за посередництва неприбуткових інституцій, створених державою.

4. Аналіз практики країн США, Великої Британії, Японії у сфері трансферу технологій, створюваних за бюджетні кошти, доводить, що у цих країнах майнові права на об'єкти промислової власності, що фінансуються з бюджету, спочатку були закріплені за державою. Проте така практика законодавчого врегулювання даної сфери призвела до негативних наслідків, що спонукало уряди цих країн відмовитися від продовження такої політики. Нині у цих країнах суттєво змінилися підходи щодо визначення правоволодільця на результати інтелектуальної діяльності. У разі, якщо такі об'єкти створені за державні кошти, то правами володіє не держава, а державні науково-дослідницькі організації, що є працедавцями дослідника.

Інший підхід до цього питання у таких країнах як, зокрема, Німеччина, Російська Федерація, де законодавство у сфері трансферу технологій орієнтоване на посилення реалізації

інтересів держави при введенні нових об’єктів у цивільний обіг і отримання доходів від їх комерціалізації.

5. У результаті ґрунтовного аналізу патентного законодавства США, Японії, Франції, ми дійшли висновку, що в цих країнах у сфері трансферу технологій державні та науково-технологічні організації все в більшій мірі стають партнерами. При цьому, якщо державні організації забезпечують дотримання національних інтересів, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, то науково-технологічні організації, відчуваючи державну підтримку, забезпечують комерційну реалізацію державних інвестицій на ринку. На нашу думку, досвід врегулювання передачі технології в цих найрозвиненіших в технологічному відношенні країнах може бути використаний і в Україні при врегулюванні відносин у відповідній сфері.

6. В Україні закладено нормативну базу щодо міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій. Проте, на відміну від практики інших країн, в нашій державі трансфер технологій поки що не отримав необхідного розвитку. Так, по-перше, в Україні особливий акцент повинен бути зроблений на обміні науково-технічною інформацією про власні національні розробки.

По-друге, державна політика в сфері передачі технологій недостатньою мірою націлена на розвиток малого і середнього бізнесу, а це суперечить світовим тенденціям. Саме малий і середній бізнес є головними новаторами та замовниками інноваційних технологій і продуктів. Проте малі та середні підприємства не мають достатньої мотивації для впровадження розробок у виробництво. Однією з причин цього є слабкий взаємозв’язок між бізнесом і науково-дослідними організаціями. У той же час, науково-дослідним організаціям не вистачає фінансування для створення та впровадження об’єктів права промислової власності. Щоб змінити ситуацію, необхідно об’єднати зусилля держави, бізнесу та науково-дослідних

організацій. Державна політика, яка підтримує спільну роботу науки та бізнесу, надає можливість розробляти та впроваджувати передові технології.

Отже, Україні, як державі, що зберегла значний науково-технічний потенціал, в найкоротші строки необхідно освоїти механізми трансферу та комерціалізації результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок і включити інтелектуальний продукт в ринковий оборот − з тим, щоб стати гідним учасником міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій.

3.3. Механізми врегулювання відносин в Україні у сфері трансферу технологій

Як вже було зазначено у попередніх підрозділах, трансфер технологій відіграє значну роль в економічному розвитку кожної провідної країни, в тому числі і в Україні. Безперечно, трансфер технологій як сучасний засіб впровадження інновацій на підприємстві надає можливість прискорити та вдосконалити процес виробництва, підняти рівень конкурентоспроможності товарів, а належне регулювання і фінансування цієї сфери в довгостроковій перспективі відкриває перед країнами можливість вийти у світові промислові лідери.

З аналізу досвіду провідних закордонних країн в цій сфері слід зауважити, що протягом останніх років влада все більше уваги приділяє належному законодавчому регулюванню передачі технологій. У провідних країнах світу механізми трансферу технологій вже давно працюють і продовжують далі вдосконалюватися, тоді як в Україні цей процес ще знаходиться на стадії зародження і вимагає детального опрацювання. Тому Україні важливо вивчити досвід провідних закордонних країн щодо правового врегулювання відносин у сфері передачі технологій і

виявити позитивні напрацювання, які можна було б запозичити і закріпити у відповідному законодавстві нашої держави.

Впровадження та комерціалізація конкурентоспроможних передових технологій, ефективний технологічний обмін розширить можливості високотехнологічного імпорту та експорту, сприятиме запровадженню єдиних високих стандартів економічного розвитку та налагодженню співробітництва у цій сфері між Україною та передовими країнами світу.

Науково-практичні аспекти трансферу технологій досліджені та відображені у багатьох наукових працях вітчизняних вчених, у тому числі фахівців з права інтелектуальної власності: Г. О. Андрощука, Ю. Л. Бошицького, М. В. Венецької, В. І. Довбенко, Ю. М. Капіци, О. В. Кам'янської, О. В. Кохановської, В. М. Крижної, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця, Н. М. Мироненко, О. П. Орлюк, Б. М. Падучака, Б. Г. Прахова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. О. Стефанчука, Я. М. Шевченко, Ю. С. Шемшученка, Р. Б. Шишки та інших. На думку вітчизняних вчених, трансфер технологій включає такі аспекти: вплив технологій на розвиток національної економіки; проблемні питання впровадження та комерціалізації технологій в Україні; пошук оптимальних механізмів трансферу технологій.

Незважаючи на значний внесок вітчизняних науковців у розробку цієї тематики, багато питань досі залишаються недостатньо висвітленими. Подальшого дослідження потребують, насамперед, практичні рекомендації щодо врегулювання відносин у сфері трансферу технологій та пошук механізмів, спрямованих на впровадження нових технологічних і технічних рішень, сучасних виробничих процесів, здатних випускати конкурентоспроможні товари, що дозволить економіці України вийти з затяжної кризи, а підприємствам та бізнесу збалансовано працювати в умовах ринкової економіки.

З перших же років незалежності України в нашій країні багато уваги приділяється пріоритетним напрямам розвитку

наукової та науково-технологічної діяльності, підходи та норми до яких містяться, зокрема, у законах України: «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р. [377][397], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 р. [378][398], «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р., «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 2 жовтня 2012 р., «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р. [379][399], «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. [380][400] та інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини у цій сфері. Проте протягом останніх років законами України про державний бюджет України постійно блокуються норми законів стосовно фінансового забезпечення наукової, науково-технічної сфери, зокрема, ч. 3 ст. 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також створення пільгових умов для розвитку інноваційних процесів. В наслідок цього, розвиток інноваційної діяльності в Україні суттєво стримується через хронічне недофінансування даної галузі. Крім того, вагомою перешкодою для впровадження інноваційної продукції на підприємствах залишається значна зношеність технологічного обладнання, яке не може бути пристосоване до сучасних інноваційних технологій. Також однією із причин незацікавленості керівників підприємств у впровадженні нових технологій є відсутність дієвого механізму

[397] Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2623-III (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 253.

[398] Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16 січня 2003 р. № 433-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13. – Ст. 93.

[399] Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.

[400] Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.

ефективного просування інновацій у виробництво та невирішеність низки правових, економічних, організаційних, фінансових проблемних питань щодо інноваційного розвитку на державному рівні.

За повідомленням автора [381, с. 77][401], у провідних країнах світу показник приросту ВВП за рахунок впровадження нових технологій становить 60–90 %, тоді як в Україні він складає менше одного відсотка. Хоча Україна за кількістю науковців входить до першої десятки країн світу.

Так, в Україні сконцентровано великий науковий потенціал, напрацьовано чимало інноваційних проектів, а саме в енергетиці та енергозбереженні; агропромисловій технології та виробництві; промисловій та будівельній технології та виробництві; медицині, медичній техніці та технології; хімічній технології, нанотехнології та біотехнології; авіакосмічній технології; ресурсозбереженні. Далі необхідно визначити найбільш проривні напрямки, в які можна додати інвестиції для формування інфраструктури в інших сферах діяльності.

Зокрема, у Франції питаннями трансферу результатів НДДКР, створених за рахунок державних коштів, займається Національне агентство з підвищення інноваційної привабливості наукових досліджень, яке було створене у 1979 р. з метою сприяння інноваційній діяльності промисловості, насамперед, у сфері середнього і малого бізнесу. Дане Національне агентство здійснює фінансову підтримку інноваційних підприємств і науково-дослідних лабораторій. Однією із форм підтримки є надання безпроцентної позики на строк до 6 років в розмірі 50 % від вартості проекту, яка підлягає поверненню лише у випадку, якщо профінансований інноваційний проект виявиться успішним. Також для реалізації інноваційних програм можна отримати

[401] Див.: Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В. А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – С. 77.

субсидії, гранти, дотації. Будь-яка форма фінансування орієнтована на стимулювання активізації участі малих і середніх підприємств у рамках регіональних або міжнародних програм. Вважаємо, що такий досвід Франції щодо підтримки державою інноваційних програм доцільно використати і в України.

В Україні державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій виконує уповноважений орган з питань формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері трансферу технологій (далі – уповноважений орган з питань трансферу). Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» основним завданням уповноваженого органу з питань трансферу є забезпечення формування державної політики щодо трансферу технологій, набуття, охорони і захисту об'єктів права інтелектуальної власності, передачі майнових прав на технології та/або їх складові, створені з використанням коштів Державного бюджету України. На підставі п. 3 ст. 6 даного Закону України уповноважений орган з питань трансферу подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законодавчого стимулювання діяльності із створення та впровадження високих технологій. Проте погоджуємося з авторами [358, с. 121][402], що серед факторів, які гальмують освоєння новацій у промисловості, слід передусім назвати брак власних фінансових ресурсів, високі відсоткові ставки кредитів банків, зменшення внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних виробників та значний ризик упродовж її освоєння. Слабкою ланкою економічно-правового механізму управління національною економікою все ще залишається неспроможність держави забезпечити зростання впливу науки та нових технологій на її соціально-економічний розвиток.

[402] Див. : Г. Нагорняк, І. Нагорняк, Ю. Вовк. Вказ. праця. − С. 121.

Отже, застосовуючи європейський досвід щодо реалізації інноваційних програм в Україні та підвищення міжнародної конкурентоздатності нашої країни необхідно, перш за все, на державному рівні створити привабливі економічні умови в сфері передачі інноваційних технологій. Зокрема, змінити систему оподатковування, експортно-імпортної політику для сприяння концентрації інвестиційного капіталу та стимулювання фундаментальних і пошукових науково-дослідних робіт через цільові пільгові кредити, субсидії, дотації, дослідницькі контракти тощо. Необхідно удосконалити правову базу щодо фінансового забезпечення трансферу технологій шляхом розроблення нових і внесення змін і доповнень у чинні законодавчі акти.

Для активного впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності в економіку України має бути сформована інноваційна політика, що включає форми і методи державного стимулювання науково-технічної активності, активізації взаємодії науки і виробництва з метою широкого втілення розроблень в кінцевий виробничий результат – нові конкурентоспроможні види продукції, організаційні рішення, технологічні процеси. Така політика повинна передбачати вдосконалення правової, соціальної-економічної, організаційної, інформаційної бази та інших складових інноваційної діяльності.

Стратегічним напрямом соціально-економічної політики в Україні має стати використання інноваційних важелів людського розвитку. Соціальні інвестиції здатні забезпечити нову якість розвитку країни за рахунок покращення соціально-психологічного й морального здоров'я нації. Забезпечення людського розвитку, розширення прав і свобод громадян, наближення до кращих світових стандартів якості життя потребує широкого впровадження соціальних інновацій в усіх сферах [382, с. 66–67][403].

[403] Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : [монографія]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – С. 66−67.

Наступним проблемним питання у сфері трансферу технологій є недосконаліть механізму впровадження технологій, який повинен мати за мету безперервне масштабне оновлення виробництва. Погоджуємося з думкою А. Г. Наумовця [383, с. 63][404], що в Україні більша частина фундаментальної науки зосереджена не в університетах, а в Національній академії наук України (далі – НАН України) та в галузевих національних академіях наук України. У НАН України також працює Центр інтелектуальної власності і трансферу технологій.

Вважаємо за доцільне при підприємствах, наукових установах, організаціях, вищих навчальних закладах та інших юридичних особах незалежно від форми власності, що створюють та/або використовують технології, заснувати структурні підрозділи з питань формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері трансферу технологій (далі – Центр трансферу технологій), які будуть займатися комерціалізацією об'єктів технології та ефективним управлінням інтелектуальною власністю.

Безперечно, нині економіка потребує інтенсивного розвитку сфери трансферу. Сучасні технології повинні своєчасно передаватися у сферу бізнесу з тим, щоб забезпечити високу ефективність виробництва та своєчасну появу на ринку нових конкурентоспроможних товарів.

Розглянемо досвід провідних країн світу у сфері передачі та впровадження технологій. Для вивчення позитивної практики, пропонується спочатку детальніше розглянути досвід однієї з розвинених країн світу − США. На нашу думку, саме досвід США щодо механізму впровадження технологій у структуру державного господарювання є найбільш цікавим для України.

На початку 90-х років XX ст. у США було сформовано мережу передачі технологій, що складається з головного

[404] Наумовець А. Г. Від фундаментальних досліджень до інновацій: досвід Великої Британії / А. Г. Наумовець // Наука та інновації. – 2011. − № 2. – С. 63.

національного і шістьох регіональних центрів, розташованих у різних частинах країни. Загальне керівництво роботою здійснює Національне агентство з дослідження космічного простору (NASA). Створена мережа має федеральне значення та надає необхідну допомогу у передачі технологій всім іншим зацікавленим відомствам. Усе це сприяє активізації діяльності щодо створення й передачі технологій на всіх рівнях.

У Німеччині функції посередників між науковими лабораторіями та промисловими компаніями з передачі технологій виконують спеціальні наукові товариства та спільні дослідницькі асоціації. Їх діяльність фінансується за рахунок субсидій федерального уряду і доходів від виконання контрактних досліджень. Також вагому участь в організації передачі технологій приймають місцеві органи влади. Зокрема, вони вносять великий внесок у створення наукових парків та інноваційних центрів, розглядаючи цю діяльність як один із найважливіших напрямків регіонального розвитку.

Безумовний інтерес щодо створення центрів трансферу технологій представляє Японія. Так, Японія приступила до реорганізації систем трансферу технологій у 1998 р., після прийняття законодавчого акта, що передбачає створення при університетах структур з трансферу технологій. Після 1998 р. японський уряд фінансував 27 створених даних центрів, які надають винахідникам послуги з управління та комерціалізації результатів досліджень і розроблень.

Центри займаються передачею патентних прав на об’єкти промислової власності, які були створені в національних університетах та наукових організаціях і знаходяться у володінні уряду Японії. Однак досвід їх діяльності показав, що коштів, наданих урядом, недостатньо для ефективного здійснення трансферу технологій. Ці організації створили нові асоційовані комерційні компанії для надання сприяння комерціалізації результатів університетських досліджень і розроблень, а також

звернулися до професорсько-викладацького складу з проханням інвестувати кошти у ці компанії. Але і ці заходи не забезпечували повної фінансової незалежності. Тому в 2004 році японський уряд надав всім національним університетам незалежний юридичний статус з тим, щоб університети могли взяти участь в ініціативах, пов'язаних із створенням центрів трансферу технологій [358, с. 122–123][405] .

Таким чином, застосовуючи досвід провідних країн світу в сфері передачі технологій, пропонуємо в Україні на підприємствах незалежно від форм власності, у наукових установах, в організаціях, у вищих навчальних закладах, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким належать або передаються майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій, створити спеціальні Центри трансферу технологій, які мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю.

Зокрема, у разі набуття майнових прав на технологію та/або її складових за розробником, даний Центр має:

– виявляти та оцінювати комерційний потенціал технології та/або її складових;

– вчиняти дії з набуття та охорони прав на технологію та/або її складові; визначати найбільш ефективні шляхи використання і трансферу даної технології;

– залучати інвестиції у сферу трансферу технологій, сприяти встановленню нових ділових контактів між розробниками нововведень та їх споживачами;

– виплачувати винагороду авторам технологій та/або об'єктів права інтелектуальної власності після їх трансферу та укладати договори про передачу технологій;

[405] Див.: Нагорняк Г., Нагорняк І., Вовк Ю. Вказ. праця. – С. 122−123.

– проводити аукціони та виставочні заходи у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності з метою підтримки вітчизняних виробників високотехнологічної продукції та пошуку нових споживачів;

– сприяти міжнародній співпраці у сфері трансферу технологій шляхом проведення конференцій з інноваційної тематики.

Отже, механізмами, що забезпечують взаємозв'язок науки і виробництва, можуть стати спеціальні структурні підрозділи − Центри трансферу технологій, які повинні створюватися за активної законодавчої та фінансової участі держави. Варто відновити податкові пільги розробникам та підприємствам, які впроваджують нові технології. Структура прав власності, співвідношення державного сектора і приватного не є в Україні раціональними і не сприяють посиленню інноваційних процесів. Тому виникає необхідність збільшення державного сектора і ролі держави, яка візьме «кермо влади інноваційним процесом у свої руки».

Роль держави у країнах з розвиненою ринковою економікою є більш вагомою, більш результативним суб'єктом розвитку інноваційної економіки у порівнянні з Україною, що також може служити додатковим аргументом на користь активізації її участі в інноваційному розвитку національної економіки. Однак нарощування державного сектора в економіці необхідно проводити поетапно і за допомогою правових та економічних важелів. На перший план повинні виходити питання підвищення ефективності державного сектора в цілому, а також ефективності кожного проекту з державною участю в масштабах всього суспільства. Однією з форм так званої непрямої приватизації у великому бізнесі є створення державно-приватних партнерств.

Другим кроком має стати участь держави у фінансуванні інноваційного процесу та максимальне полегшення доступу малого та середнього бізнесу до державних фінансових ресурсів.

Доцільно застосовувати такі інструменти, як довгостроковий лізинг обладнання та державні замовлення. Для полегшення залучення зовнішнього фінансування шляхом розміщення акцій на біржі можуть використовуватися інструменти податкової політики. Також необхідно розробити методику оцінки ефективності діючих програм фінансування НДДКР і порівнювати величину витрат на фінансування з результативністю науково-дослідницької діяльності [358, с. 125][406].

Пропонуємо також вивчити позитивний досвід країн ближнього зарубіжжя, як на законодавчому рівні вирішити проблемне питання обов'язкового впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених повністю або частково за рахунок державних коштів. Так, наприклад, у Республіці Білорусь основним нормативним актом, що регулює питання комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених повністю або частково за рахунок державних коштів, є Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 р. «Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів». Указом встановлено, що результати наукової та науково-технічної діяльності, створені повністю або частково за рахунок коштів республіканського і (або) місцевих бюджетів, у тому числі державних цільових бюджетних фондів, а також державних позабюджетних фондів, підлягають обов'язковій комерціалізації в порядку і строки, передбачені Указом.

Комерціалізація результатів наукової та науково-технічної діяльності забезпечується державними замовниками і здійснюється володільцем майнових прав на ці результати протягом трьох років після їх створення. У випадках надання результатам наукової та науково-технічної діяльності правової охорони як об'єктам права промислової власності − протягом трьох років з дня отримання охоронного документу.

[406] Там само. – С. 125.

Пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь щодо обов'язкового впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів та внести відповідні доповнення в ч. 5 ст. 11 «Порядок передачі майнових прав на технології» Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Вважаємо, що особи, які набувають майнові права на технології та/або її складові, створені за бюджетні кошти повинні в обов'язковому порядку впроваджувати дані об'єкти і цей обов'язок має бути закріплений на законодавчому рівні.

Підсумовуючи все сказане, пропонуємо наступний механізм з передачі технологій та/або її складових.

По-перше, у разі, якщо технологія та/або її складові створена за державні кошти, то особа, яка буде мати майнові права на дану технологію, повинна здійснити обов'язкове використання та/або трансфер технологій та їх складових за фінансової підтримки держави протягом трьох років після створення даної технології та/або її складових. Тому пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь щодо обов'язкової комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів, та внести відповідні доповнення в ч. 5 ст. 11 «Порядок передачі майнових прав на технології» Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

По-друге, у разі, якщо до виконавця переходять майнові права на даний об'єкт права інтелектуальної власності, чи у випадку, коли технології та/або її складові створені розробниками не за державні кошти, то держава повинна створити привабливі економічні умови для розробників і споживачів щодо впровадження даної технології та/або її складових. Зокрема, змінити систему оподатковування, експортно-імпортної політику для сприяння концентрації інвестиційного капіталу та стимулювання фундаментальних і

пошукових науково-дослідних робіт через цільові пільгові кредити, субсидії, дотації тощо.

По-третє, держава має сприяти створенню на підприємствах незалежно від форм власності, у наукових установах, в організаціях, у вищих навчальних закладах, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким належать або передаються майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій спеціальних Центрів трансферу технологій, які мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю. Зокрема, пропонуємо застосувати досвід провідних країн світу в сфері трансферу технологій, де діяльність даних Центрів фінансується за рахунок державних субсидій і доходів від виконання контрактних досліджень.

Отже, для розвитку сфери трансферу технологій з метою підвищення міжнародної конкурентоздатності України необхідно удосконалити економіко-правову базу для забезпечення трансферу технологій шляхом розроблення нових і внесення змін і доповнень у чинні законодавчі акти з метою створення привабливих соціально-економічних умов для передачі інноваційних технологій на державному рівні та забезпечення підтримки національного виробника.

Аналізуючи вітчизняний досвід та досвід провідних країн світу в сфері трансферу інноваційних технологій та/або її складових у промисловість, слід зазначити, що лише активна участь держави у створенні відповідних центрів з трансферу технологій як на законодавчому рівні, так і за допомогою довгострокового фінансування, а також податкова підтримка розробникам інновацій та споживачам, які проводять впровадження технологій та/або її складових, може вирішити проблемні питання активізації інноваційних процесів.

Висновки до 3 розділу

У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів провідних закордонних країн (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, КНР, Російської Федерації, Республіки Білорусь тощо), практики застосування їх норм, чинного законодавства України у сфері трансферу технологій, а також теоретичного осмислення наукових праць фахівців з права промислової власності, автором запропоноване нове вирішення наукового завдання цивільного права, яке полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо використання об'єктів права промислової власності у сфері трансферу технологій та вдосконалення механізму законодавчого регулювання трансферу технологій в Україні з урахуванням існуючого у цій сфері світового досвіду.

1. Встановлено, що в Україні необхідними умовами активізації інноваційних процесів є проведення комплексу заходів, важливе місце серед яких займає система трансферу технологій, тобто створення умов для просування інноваційних продуктів як на внутрішній, так і на міжнародний ринки. Але на сьогоднішній день негативні наслідки кризових явищ, які відбуваються в економіці України, та значне зменшення податкових пільг для трансферу технологій призвели до значного погіршення науково-технологічних процесів, помітно ускладнилось проведення наукових досліджень і розробок та впровадження нових технологій у виробництво.

2. Аналізуючи досвід провідних країн світу, можна зробити висновок, що успішна комерціалізація об'єктів права промислової власності можлива лише при прямій взаємодії наукових інституцій і промисловості за активної законодавчої та фінансової участі держави. Визначальною особливістю передачі результатів наукових досліджень для їхнього освоєння є створення й розвиток комерційних форм взаємодії науки і

виробництва за посередництва неприбуткових інституцій, створених державою.

3. Аналіз практики США, Великої Британії, Японії у сфері трансферу технологій, створюваних за бюджетні кошти, доводить, що у цих країнах майнові права на об'єкти промислової власності, що фінансуються з бюджету, спочатку були закріплені за державою. Проте така практика законодавчого врегулювання даної сфери призвела до негативних наслідків, що спонукало уряди цих країн відмовитися від продовження такої політики. Нині у цих країнах суттєво змінилися підходи щодо визначення володільця майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. У разі, якщо такі об'єкти створені за державні кошти, то правами володіє не держава, а державні науково-дослідницькі організації, що є працедавцем дослідника. Інший підхід до цього питання у таких країнах як, зокрема, Німеччина, Російська Федерація, де законодавство у сфері трансферу технологій орієнтоване на посилення реалізації інтересів держави при введенні нових об'єктів права у цивільний обіг і отримання доходів від їх комерціалізації.

4. У результаті ґрунтовного аналізу патентного законодавства США, Японії, Франції ми дійшли висновку, що в цих країнах у сфері трансферу технологій державні та науково-технологічні організації все в більшій мірі стають партнерами. При цьому, якщо державні організації забезпечують дотримання національних інтересів, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, то науково-технологічні організації забезпечують комерційну реалізацію державних інвестицій на ринку. На нашу думку, досвід врегулювання передачі технології в найрозвиненіших країнах світу може бути використаний і в Україні при врегулюванні відносин у відповідній сфері.

5. В Україні закладено нормативну базу щодо міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій. Проте, на відміну від практики провідних країн світу, в нашій державі трансфер

технологій поки що не отримав необхідного розвитку. Вважаємо, що для активного впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності в економіку України має бути, по-перше, сформована інноваційна політика, що включає форми і методи державного стимулювання науково-технічної активності, активізації взаємодії науки і виробництва з метою широкого втілення розроблень в кінцевий виробничий результат – нові конкурентоспроможні види продукції, організаційні рішення, технологічні процеси. Така політика повинна передбачати вдосконалення правової, соціальної-економічної, організаційної, інформаційної бази та інших складових інноваційної діяльності. По-друге, державна політика в сфері передачі технологій недостатньою мірою націлена на розвиток малого і середнього бізнесу і це суперечить світовим тенденціям.

6. Аналізуючи вітчизняний досвід та досвід провідних країн світу в сфері трансферу інноваційних технологій та/або її складових у промисловість, слід зазначити, що лише активна участь держави у створенні відповідних центрів з трансферу технологій як на законодавчому рівні, так і за допомогою довгострокового фінансування, а також податкова підтримка розробникам інновацій та споживачам, які проводять впровадження технологій та/або її складових, може вирішити проблемні питання активізації інноваційних процесів.

7. Пропонуємо наступний механізм з передачі технологій та/або її складових. По-перше, у разі, якщо технологія та/або її складові створена за державні кошти, то особа, яка буде мати майнові права на дану технологію, повинна здійснити обов’язкове використання та/або трансфер технологій та їх складових за фінансової підтримки держави протягом трьох років після створення даної технології та/або її складових. Тому пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь щодо обов’язкової комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних

коштів та внести відповідні доповнення в ч. 5 ст. 11 «Порядок передачі майнових прав на технології» Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Вважаємо, що особи, які набувають майнові права на технології та/або її складові, створені за бюджетні кошти, повинні в обов'язковому порядку впроваджувати дані об'єкти, і цей обов'язок має бути закріплений на законодавчому рівні.

По-друге, у разі, якщо до виконавця переходять майнові права на даний об'єкт права інтелектуальної власності, чи у випадку, коли технології та/або її складові створені розробниками не за державні кошти, то держава, у будь-якому разі, повинна створити привабливі економічні умови для розробників і споживачів щодо впровадження даної технології та/або її складових. Наприклад, змінити систему оподаткування, експортно-імпортну політику для сприяння концентрації інвестиційного капіталу та стимулювання фундаментальних і пошукових науково-дослідних робіт через цільові пільгові кредити, субсидії, дотації тощо.

По-третє, держава має сприяти заснуванню на підприємствах, у наукових установах, в організаціях, у вищих навчальних закладах, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким належать або передаються майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій, спеціальних Центрів трансферу технологій, які мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю. Зокрема, пропонуємо застосувати досвід провідних країн світу в сфері трансферу технологій, де діяльність таких Центрів фінансується за рахунок державних субсидій і доходів від виконання контрактних досліджень, і це, на наш погляд, доцільно.

РОЗДІЛ 4

ПРИВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

4.1. Міжнародно-правові механізми охорони промислової власності

Однією з основних умов інтеграції України до міжнародного співтовариства як рівноправного суб'єкта є відповідність її національного законодавства загальноприйнятим міжнародним вимогам та стандартам. До таких пріоритетних сфер віднесено і законодавство про охорону об'єктів права промислової власності.

З метою вирішення задач та проблемних питань, поставлених в даній роботі, зокрема щодо приведення у відповідність до міжнародної охорони інституту прав промислової власності України, передусім слід стисло розглянути становлення міжнародної охорони сфери промислової власності. Це надасть змогу охарактеризувати весь розвиток такої охорони, її основні задачі, мету, а також дозволить визначити основні недоліки міжнародної охорони прав на об'єкти промислової власності, які не були вирішені до цього часу та які мають бути враховані при розв'язанні задач даного дослідження. Також, вивчення історії зародження міжнародної охорони промислової власності надасть змогу зробити прогноз щодо подальшого розвитку цієї сфери та запропонувати нові підходи щодо її вдосконалення.

Як свідчить історія розвитку міжнародної системи охорони промислової власності, майже до середини XIX ст. одержати правову охорону об'єктам промислової власності у різних країнах світу було досить важко, оскільки закони в цих країнах дуже відрізнялися один від одного. Більш того, країни водночас створювали свої системи охорони даних об'єктів і тому виникло повселюдне бажання гармонізувати відповідні закони на міжнародному рівні [384, с. 133][407].

Початком виконання цієї ідеї вважають 1873 рік, коли уряд Австро-Угорської імперії запропонував іншим країнам взяти участь у Першій міжнародній виставці винаходів у Відні. Віденський конгрес із патентних реформ, стурбований станом у винахідницькій сфері та можливістю неправомірного використання запропонованих в експонатах рішень, прийняв головні положення патентування цих об'єктів промислової власності. В 1878 році у Парижі був проведений Міжнародний конгрес із промислової власності, результатом якого стало рішення про скликання міжнародної конференції з метою розроблення гармонізованих вимог до національних законодавств у сфері промислової власності. Конференція відбулася у 1880 році у Парижі. На ній був підготовлений проект документа, який незабаром став основою однієї з визначальних угод – Паризької конвенції. Паризьку конвенцію остаточно схвалили та прийняли 20 березня 1883 року. Для України Паризька конвенція набула чинності міжнародного договору від 25 грудня 1991р.

Укладання першого міжнародного акта з охорони промислової власності було обумовлено об'єктивними причинами і мало велике значення. По-перше, з появою в кінці XIX століття крупних монополій різко виріс обсяг промислового виробництва, зокрема продукції, створеної на базі об'єктів

[407] Право інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / [Т. І. Биркович, І. С. Бондар, Р. Б. Шишка та ін.]. – К. : Вид. центр КНУКІМ, 2015. − С. 133.

промислової власності, що викликало перенасичення національних ринків і посилення конкурентної боротьби за світові ринки збуту. По-друге, Паризькою конвенцією вперше були визначені основні поняття сфери промислової власності, зокрема: «об'єкти промислової власності»; «конвенційний пріоритет»; «національний режим»; «недобросовісна конкуренція». По-третє, Конвенцією були обмежені виключні права, що засвідчувалися видачею охоронного документу. Вчетверте, Паризька конвенція дала поштовх для створення інших міжнародних угод у даній сфері.

Що стосується загальних положень стосовно патентів, які є обов'язковими для країн-учасниць Конвенції, то одним із основних є положення про незалежність патентів: визнання патенту недійсним за законодавством однієї країни не може бути підставою для визнання патенту недійсним на цей самий винахід в іншій країні. Стаття 4 ter Паризької конвенції передбачає загальну норму про право винахідника на згадування його імені у патенті на винахід. Статтею 5 (А) Паризької конвенції визначаються обов'язкові норми щодо ввезення об'єктів права, їх невикористання або недостатнього використання, а також порядок видачі примусових ліцензій. Так, Паризька конвенція містить поняття «примусова ліцензія», тобто анулювання патенту як санкції за невикористання або недостатнє використання винаходу після закінчення чотирьох років з моменту подачі заявки або трьох років після видачі патенту. У видачі примусовій ліцензії може бути відмовлено, якщо патентовласник доведе, що його бездіяльність була обумовлена поважними причинами. Докладніший порядок видачі ліцензій повинен регулюватися національним законодавством. І, за повідомленням практиків [385, с. 29][408], примусова ліцензія не є виключною і може

[408] Лексина Л. А. Процедуры принудительного лицензирования: гармонизация российского законодательства с международными правилами / Л. Лексина, В. Носкова // ИС. Промышленная собственность. − 2005. − № 7. − С. 29.

передаватися навіть у формі видачі субліцензії разом із частиною підприємства, що використовує дану ліцензію.

Кожна країна-учасниця має право передбачити законодавчі заходи щодо видачі примусових ліцензій на винаходи, що не використовуються або використовуються навмисне недостатньо.

Паризька конвенція передбачає ряд положень, обов'язкових для країн-учасниць, що стосуються пільг щодо сплати зборів за підтримання чинності патентів, використання винаходів у міжнародному транспорті та щодо об'єктів права промислової власності, експонованих на міжнародних виставках. Зазначені загальні норми істотно посилюють ефективність правової охорони об'єктів промислової власності. Також Паризька конвенція передбачає ряд обов'язкових норм у сфері охорони торговельних марок. Так, реєстрація марки може бути анульована у разі її невикористання або недостатнього використання протягом встановленого законодавством строку без поважних причин. Паризька конвенція рекомендує країнам-учасницям не реєструвати як торговельні марки загальновідомі марки, що вже використовуються в іншій країні-учасниці. Такі самі обов'язкові правила встановлені щодо комерційних найменувань, найменувань місць походження і зазначень походження, промислових зразків. Паризька конвенція проголошує правило, за яким країни-учасниці зобов'язані охороняти промислові зразки. Комерційне найменування також підлягає правовій охороні в усіх країнах-учасницях, але без обов'язкового подання заявки чи реєстрації.

Отже, Паризька конвенція була першим міжнародно-правовим документом і на сьогодні є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності.

Розвиток науки і техніки в галузі виробництва продукції, яка захищається правом на об'єкти промислової власності, вимагає відповідного вдосконалення міжнародної охорони

промислової власності. Саме тому для підсилення ефективності її дії розпочалася робота над розробкою і прийняттям нових міжнародних договорів у цій сфері.

Невдовзі після прийняття Паризької конвенції, 14 квітня 1891 року був прийнятий інший важливий міжнародний документ – Мадридська угода. Україна є учасницею Мадридської угоди з 25 грудня 1991 р.

Мета Мадридської угоди полягає в уникненні ускладнень з охороною торговельних марок в іноземних країнах через введення механізму міжнародної реєстрації даних об'єктів права. Для подачі міжнародної заявки заявнику необхідно дотримуватися вимог Міжнародного бюро ВОІВ. Заявка подається на французькій мові, мито сплачуються один раз у Міжнародне бюро. Строк дії охорони складає двадцять років для всіх країн-учасниць. Мадридська угода встановлює національний режим для підприємств та громадян країн-учасниць (для країн, що приєдналися до Паризької конвенції), які мають місце проживання або промислове чи торговельне підприємство на території країни-учасниці Мадридської угоди. До подачі міжнародної заявки на торговельну марку, дана марка має бути зареєстрована на національному рівні у патентному відомстві країни походження.

Перед відправкою заявки до Міжнародного бюро ВОІВ національне відомство перевіряє та засвідчує, що торговельна марка у тому вигляді, в якому вона міститься в заявці на міжнародну реєстрацію, внесена до національного реєстру торговельних марок на ім'я заявника і що товари і (або) послуги, перелічені в міжнародній заявці, присутні в національній реєстрації. Заявник користується правом пріоритету, встановленим ст. 4 Паризької конвенції, без дотримання формальних вимог. Також особа, що здійснила міжнародну реєстрацію користується тими ж засобами правового захисту, які має особа, що подала національну заявку. Міжнародна реєстрація

також дає гарантію від недобросовісної конкуренції і, тим самим сприяє залученню на ринок країн-учасниць споживчих і промислових товарів із інших країн [386][409].

Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 28 червня 1989 р. (далі − Мадридський протокол) доповнює та змінює певні положення Мадридської угоди з метою залучення до системи нових країн. Так, по-перше, дозволяється за розсудом заявника подавати заявки на міжнародні реєстрації, ґрунтуючись на національних заявках (а не тільки на чинних національних реєстраціях). По-друге, допускається можливість сторонам використовувати строк − 18 місяців (замість одного року) для винесення рішення про відмову в наданні охорони і навіть більш тривалий строк у разі оспорювання. По-третє, допускається перетворення анульованої міжнародної реєстрації в національні (або регіональні) заявки в кожній зазначеній договірній країні, причому такі заявки будуть мати дату подання і, за наявності такої можливості, дату пріоритету міжнародної реєстрації. По-четверте, передбачається, що заявник може подати міжнародну заявку на англійській або іспанській мовах. Також, Мадридський протокол передбачає можливість стати його учасником і окремим міжурядовим організаціям [387][410]. На підставі Закону України «Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків» Україна є членом Мадридського протоколу від 1 червня 2000 року.

Отже, основним завданням Мадридської системи є належна охорона торговельних марок, спрощення їх міжнародної реєстрації та створення для заявників єдиного банку даних про заявки на реєстрацію торговельних марок. До створення

[409] Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / [за ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля]. – К. : Алерта, 2013. – 400 с.

[410] Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1763-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. − № 35. – Ст. 284.

Мадридської системи, не існувало механізмів реєстрації торговельних марок в одній країні з можливістю міжнародно-правової охорони права на них в інших країнах-учасницях.

Отримання охоронного документу на об'єкти промислової власності в іноземних країнах мало велике значення. Адже право на ті об’єкти, що виникали в одній країні і на них була подана заявка, мали правову охорону тільки за національним законодавством і ця охорона не розповсюджувалася на інші країни. Таким чином, потрібно було створити такий міжнародний акт, завдяки якому досягнення в сфері промислової власності були надійно захищені і в інших країнах.

Безумовно, для кожної країни національна процедура патентування є найбільш поширеною, проте вона має і свої недоліки. По-перше, для того, щоб отримати правову охорону в різних країнах на одне і те ж технічне рішення, необхідно подавати заявки в патентні відомства цих країн і за законодавством кожної з них. По-друге, патентні відомства різних країн пред’являють суворі вимоги до дотримання передбачених законом формальностей в питаннях належного складання заявки і ті заявки, що не відповідають цим вимогам, мають бути відхилені. Так, наприклад, недотримання встановлених позначень на кресленнях може послужити підставою для відмови у прийнятті заявки. Також патентна практика закордонних країн [388, с. 15–20][411] показує, що більшість заявок поданих іноземцями на отримання патентів, відхиляються тільки тому, що їх технічний переклад має неточності. По-третє, близько половини із загального числа патентних заявок, що були подані до країн-учасниць Паризької конвенції були заявками-аналогами, тобто заявками на патентування одних і тих же об’єктів. По-четверте, майже всі

[411] Див.: Міндрул А. Особливості проведення експертизи заявок на торговельні марки: Європейський Союз та Україна / Анастасія Міндрул // Інтелектуальна власність. – 2006. – № 11. – С. 15-20.

патентні відомства, в які подавалися заявки, проводили різного роду експертизи, за яку заявник повинен був сплачувати мито.

Для вирішення зазначених проблемних питань наприкінці двадцятого століття міжнародною спільнотою серйозно обговорюється рішення щодо укладення договору, який полегшить отримання охоронного документу за кордоном. Окрім цього, виникали та існували також інші питання, а саме: нерівномірність в оснащеності патентних відомств; дублювання роботи патентних відомств; подача великої кількості заявок-аналогів та заявок від іноземних заявників. Все це спонукало міжнародну спільноту до рішення про створення Договору РСТ. Даний Договір був прийнятий 19 червня 1970 р. та переглянутий 2 жовтня 1979 р. і 3 лютого 1984 р. Для України даний Договір набув чинності від 25 грудня 1991 р.

Країни, що підписали Договір РСТ, утворили Міжнародний союз патентної кооперації. Договір РСТ доповнює Паризьку конвенцію і діє тільки для країн-учасниць цієї Конвенції. Договір РСТ регулює права та обов'язки як країн-учасниць, так і заявників, які подають міжнародні заявки. Його основними нормами є положення про міжнародну заявку, міжнародний пошук і попередню міжнародну експертизу. Погоджуємося з думкою дослідника [389, с. 51][412], що « …система РСТ стала практически основополагающей при получении зарубежных патентов в мире».

Процедура патентування винаходів згідно з Договором РСТ складається з двох фаз – міжнародної і національної. Міжнародна фаза включає подання міжнародної заявки, яка готується за єдиною встановленою формою і має відповідати єдиним вимогам, передбаченим Договором РСТ. Завдяки цьому заявник може подати одну заявку в одне патентне відомство на одній мові

[412] Негуляев Г. А. Основные направления реформирования РСТ / Г. А. Негуляев // ИС. Промышленная собственность. – 2002. − № 9. – С. 51–52.

та на підставі ст. 11 Договору РСТ просити одночасно патентну охорону в кількох країнах-учасниць.

Впродовж міжнародної фази міжнародним патентним відомством проводиться пошук за визначенням рівня техніки заявленого об'єкту. Звіт щодо міжнародного пошуку надається заявникові впродовж чотирьох-п'яти місяців після подання заявки і надсилається Міжнародному бюро ВОІВ. За бажанням заявника на цій же фазі передбачено проведення попередньої міжнародної експертизи заявленого винаходу. Так, згідно зі ст. 33 Договору РСТ метою попередньої експертизи для заявленого винаходу є складання висновку щодо новизни, винахідницького рівня та промислової придатності.

Процедура подачі заявки за Договором РСТ має наступні переваги. По-перше, після проведення міжнародного пошуку та отримання висновку попередньої міжнародної експертизи, заявник має можливість визначитися щодо доцільності подальших дій із патентування свого об'єкту до сплати основної частини митного збору. Так як пріоритет на заявку за Договором РСТ діє протягом 30 місяців, то заявник має досить часу для того, щоб вирішити питання про необхідність продовження патентування або про можливість внесення змін до заявки, або приймає рішення про відкликання заявки. По-друге, за допомогою Договору РСТ здійснюється централізована публікація звітів про міжнародний пошук і міжнародну заявку. А для того, щоб заявники мали змогу реально оцінити можливість патентування свого об'єкту, копії опублікованих заявок безкоштовно надаються всім національним відомствам країн-учасниць. Це дає можливість здійснювати широкий доступ до інформації про стан у сфері технічних досягнень. По-третє, заявка, що подається за процедурою РСТ, має бути оформлена за єдиною формою. Так, жодна держава не може змінити або доповнити своїм законом форму подання заявки за процедурою РСТ. По-четверте, якщо планується патентувати винахід у

кількох країнах-учасницях, то для заявника подання заявки за процедурою РСТ буде економічно вигідно. Також публікація звіту про міжнародний пошук надає хорошу рекламу заявникові і звертає увагу зацікавлених осіб до заявленого об'єкту.

До переваг отримання попереднього патенту слід також віднести: відсутність жорстких формальних вимог до опису заявки (це може бути, наприклад, науковий звіт або заявка на грант); строк дії попереднього патенту залишається за межами звичайного 20-річного строку; попередній патент не публікується, що дозволяє отримати охоронний документ, не розголошуючи змісту винаходу ще протягом року [390, с. 67][413].

Крім переваг Договір РСТ має також і певні недоліки. По-перше, завдяки тому, що в національних патентних законодавствах різних країн-учасниць є явні відмінності, Договором РСТ не передбачається видача міжнародного патенту. Це спричинило розділення процедури видачі патенту на дві фази: міжнародну та національну. По-друге, використання процедури РСТ пов'язане з додатковими витратами в порівнянні з традиційним патентуванням. Розмір мита залежить від кількості запрошувальних національних або регіональних патентів. По-третє, відсутній механізм розв'язання суперечок між заявниками і національними патентними службами. По-четверте, складність самої процедури РСТ. Перш за все це стосується: пересилки документів в різні патентні відомства; перекладу документів, необхідних для подання заявки; наявності різноманітних мит, які потребують уніфікації. З цього можна зробити висновок, що процедура подання заявки за Договором РСТ потребує подальшої доробки. Але, незважаючи на недоліки, завдяки Договору РСТ міжнародною спільнотою було зроблено значний крок уперед, зокрема, у питаннях спрощення способів

[413] Берсон О. Некоторые аспекты патенты патентного законодательства США / Ольга Берсон // ИС. Промышленная собственность. − 2005. − № 4. − С. 67.

подачі міжнародної заявки та скорочення дублювання всіх видів робіт патентних відомств.

14 липня 1967 року у Стокгольмі була підписана конвенція, яка утворила Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). У грудні 1974 року ВОІВ набула статусу спеціалізованої установи ООН. Конвенція поставила перед ВОІВ завдання сприяти охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва між державами, взаємодії з будь-якою іншою міжнародною організацією, а також забезпечувати адміністративне співробітництво між створеними союзами в сфері охорони інтелектуальної власності.

Робота ВОІВ в основному ведеться за трьома напрямками: реєстраційна діяльність, забезпечення міжурядової співпраці з адміністративних питань інтелектуальної власності, програмна діяльність. Реєстраційна діяльність ВОІВ передбачає отримання та обробку міжнародних заявок відповідно до Договору РСТ, проведення міжнародної реєстрації знаків і промислових зразків. Діяльність з міжурядової співпраці з адміністративних питань інтелектуальної власності зосереджена на керівництві роботою фондів патентних документів, що використовуються для проведення патентного пошуку; роботі з оновлення міжнародних класифікаційних систем; складанні статистичних даних у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності.

ВОІВ підтримує тісні контакти з міждержавними організаціями з охорони промислової власності, зокрема зі всіма регіональними патентними системами, включаючи Євразійську патентну організацію. Крім того, ВОІВ співпрацює з численними неурядовими організаціями, до яких належать Міжнародна федерація повірених у сфері промислової власності, Міжнародна федерація винахідницьких асоціацій, Міжнародна організація з охорони промислової власності, Міжнародна торгова палата, Комітет національних інститутів патентних агентів. Таким чином, ВОІВ і нині залишається основною міжнародною

організацією, в рамках якої здійснюються роботи по стандартизації в сфері патентної інформації.

Постійне зростання у світі попиту на продукцію, яку виробляють з використанням об'єктів промислової власності, а також надзвичайна важливість цієї галузі економіки, гостро поставили питання охорони, захисту та врегулювання відносин у сфері торгівлі об'єктами промислової власності на міжнародному рівні. Вирішена ця проблема була в рамках Світової організації торгівлі, шляхом прийняття Угоди ТРІПС, де, зокрема, значна увага приділяється охороні прав на об'єкти промислової власності.

Пропонується розглянути, як розвивалися події, що спонукали до прийняття цієї Угоди. Перші пропозиції щодо встановлення ефективної охорони інтелектуальної власності в сфері міжнародної торгівлі були висловлені США та Європейським Союзом у 1978 році під час Токійського раунду ГАТТ. Однак домовленості з цього питання досягнуто не було. На думку вітчизняних дослідників [391, с. 8–9][414], причиною такого становища було протистояння між країнами з розвинутою економікою та країнами, що розвиваються. Так, країни з розвинутою ринковою економікою пропонували застосовувати односторонні санкції в сфері захисту прав інтелектуальної власності тільки для порушників із розвиваючих країн. Але така позиція не була сприйнята останніми. Адже така ситуація на ринку може суттєво підсилити монопольне становище крупних компаній із розвинених країн і обмежити доступ країн, що розвиваються, до об'єктів інтелектуальної власності, а це нанесе шкоду їх економічному розвитку.

До питання вдосконалення міжнародної торгівлі за допомогою встановлення дієвої охорони прав інтелектуальної власності повернулися у 1986 році, під час Уругвайського раунду

[414] Див.: Андрощук Г. А. Право интеллектуальной собственности. Торговые аспекты / Г. А. Андрощук, П. П. Крайнев, И. М. Кавасс. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – С. 8–9.

ГАТТ. Після детального опрацювання багатьох аспектів, 15 квітня 1994 р. була прийнята Угода ТРІПС, яка набула чинності з 1 січня 1995 р. Основною метою Угоди ТРІПС є зменшення перешкод на шляху розвитку міжнародної торгівлі та встановлення ефективних засобів охорони та захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності.

Положення даної Угоди зобов’язують країн-учасниць запровадити певні мінімальні норми міжнародної системи захисту прав інтелектуальної власності. Всі спори за Угодою ТРІПС вирішуються в рамках відповідних механізмів СОТ. В цілому Угода ТРІПС носить виражений рамковий характер і надає країнам-учасницям достатньо свободи в розвитку національного законодавства з охорони інтелектуальної (промислової) власності.

Згідно з Угодою ТРІПС патентні права повинні надаватися без будь-якої дискримінації. Зокрема, передбачено, що патентовласник може поступатися своїми патентними правами, передавати їх у спадок, давати дозвіл на їх використання шляхом укладення ліцензійних договорів (ст. 28). До спеціальних обмежень прав патентовласника віднесені права на використання патенту в державних цілях та обов’язкове ліцензування в окремих випадках. Наприклад, згідно зі ст. 30 Угоди ТРІПС, вільне використання запатентованого об’єкту може бути обмежене в національному законодавстві. Також дана Угода істотно обмежує можливість держави використовувати запатентований об'єкт без згоди патентовласника (ст. 31).

В Угоді ТРІПС досить детально розглядається питання щодо примусового ліцензування. Так, примусове ліцензійне використання запатентованого об’єкту промислової власності має застосовуватися у виключних випадках і не спричиняти за собою передачі прав на цей об’єкт. Патентовласнику в усіх випадках повинна виплачуватися відповідна компенсація з урахуванням економічної цінності виданого дозволу.

Таким чином, Угода ТРІПС являє собою один із найважливіших складників міжнародного торговельного пакту. Згідно з Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) від 5 лютого 2008 року [392][415], Україна вступила до СОТ, де одним із зобов'язань було виконання Угоди ТРІПС. Подальші наміри України − інтегруватись до Європейського Союзу. Тому в нашій державі активно здійснюється гармонізація нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності відповідно до міжнародних норм та законодавства ЄС. Погоджуємося з авторами [393, с. 98–102; 394, с. 56–57][416], що, перш за все, для цього потрібно сформувати в Україні цивілізований ринок інтелектуальної власності.

Бажанням світової спільноти було гармонізувати патентне законодавство та створити єдину патентну систему. Для цього необхідно було ухвалення ще одного договору, який мав би доповнювати Паризьку конвенцію та Договір про патентну кооперацію РСТ. Так, наприкінці 90-х р. був підготовлений Проект договору про патентне право. При обговорюванні даного Проекту, основними були питання щодо спрощення порядку отримання патенту, підтримки чинності охоронного документу та встановлення «пільгового періоду». Мова йшла про публічне розкриття суті винаходу самим винахідником до дати подачі заявки і правові наслідки від цього. Потрібно було вирішити й інші проблемні питання, зокрема, щодо ідентифікації винахідника, оскільки розкриття винаходу під час «пільгового періоду» можливе тільки самим творцем об'єкта права. Всі ці

[415] Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі від 5 лютого 2008 року. Протокол ратифіковано Законом України від 10 квітня 2008 р. № 250-VI // ВВРУ. – 2008. − № 23. − Ст. 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_049. − Назва з екрану.

[416] Див.: Паладій М. В. Тенденції розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності / М. В. Паладій // Право України. – 2002. – № 2. – С. 98−102; Шевелева Т. М. Європейські стандарти захисту прав інтелектуальної власності / Т. М. Шевелева // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 3. – С. 56−57.

питання спочатку обговорювалися на нараді Комітету експертів у 1985 році, потім пропозиції були внесені до Проекту договору про патентне право.

Договір PLT є результатом роботи п'яти сесій Комітету експертів ВОІВ з питань укладення договору, що відбулися впродовж 1995–1997 р.р. Підсумком стала дипломатична конференція, яка проходила в штаб-квартирі ВОІВ у Женеві та 1 червня 2000 р. закінчилася підписанням Договору PLT. Будь-яка країна-учасниця Паризької конвенції або ВОІВ має можливість приєднатися до Договору PLT. Так, на підставі Закону України «Про приєднання України до Договору про патентне право» від 22 листопада 2002 р. Україна також приєдналася до Договору PLT [395][417].

Договір PLT не тільки доповнює Договір РСТ, а і гармонізує та спрощує процедурні норми міжнародного патентного права. За Договором PLT для заявника були встановлені ряд позитивних моментів, а саме: 1) заявка може бути прийнята без формули (формула має бути надана пізніше); 2) пріоритет надається без одночасної сплати мита; 3) не обов'язкове надання опису і креслення, посилаючись на попередню заявку, подану відповідно до Договору РСТ; 4) при поданні заявки не обов'язкова наявність патентного повіреного; 5) спрощується процедура отримання патенту (ст. 7); 6) відповідно до ст. ст. 10–13 Договору PLT заявник має право виправити допущені порушення при поданні заявки; 7) забороняється анулювати виданий патент на підставі недотримання формальних вимог на етапі розгляду заявки патентним відомством (ст. 10). Отже, країни-учасниці Договору PLT зобов'язалися враховувати ці положення і уніфікувати своє національне законодавство відповідно до даного міжнародного документу.

[417] Про приєднання України до Договору про патентне право : Закон України від 22 листопада 2002 р. № 245-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. − № 3. – Ст. 20.

Далі пропонується зробити короткий огляд інших основних універсальних міжнародних угод у сфері промислової власності. До яких можна віднести, зокрема:

Гаазьку угоду про міжнародне депонування промислових зразків від 6 листопада 1925 року. Угода набула чинності 1 червня 1928 р. і переглядалася кілька разів. Нині Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків перейменована і носить назву Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків. Перейменування відбулося на Дипломатичній конференції в Женеві 2 липня 1999 р. [396][418]. Необхідність розробки і прийняття Гаазької угоди була зумовлена потребою спростити охорону промислових зразків на міжнародному рівні. Так, Гаазька угода позбавила заявника необхідності патентувати промисловий зразок у кількох країнах одночасно з метою одержання там правової охорони. Особа, яка має право на здійснення міжнародного депонування, може одержати охорону в договірних державах шляхом депонування одного промислового зразка. Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків» від 17 січня 2002 р. Україна також приєдналась до Гаазької угоди [397][419];

Ніццьку угоду про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків [398][420], яка була прийнята 15 червня 1957 року та переглянута в Стокгольмі 14 липня 1967 р. і в Женеві 13 травня 1977 р., змінена 28 вересня 1979 р. Країни Ніццького Союзу зобов'язані при реєстрації знаків застосовувати

[418] Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_601. − Назва з екрану.

[419] Про приєднання України до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2992-III // ВВРУ. – 2002. − № 21−22. – Ст. 138.

[420] Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р., переглянута 14.07.1967 та 13.05.1977 і змінена 28.09.1979 // Інтелектуальна власність. – 2000. − № 12. – С. 55−61.

міжнародну класифікацію товарів і послуг (МКТП) та включати в офіційні документи і публікації про реєстрацію знаків відповідні номери класів МКТП. Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків» від 01 червня 2000 р. Україна стала членом даної Ніццької угоди [399][421];

Локарнську угоду про застосування Міжнародної класифікації промислових зразків [400][422] від 8 жовтня 1968 року. На підставі ст. 1 та ст. 2 даної Угоди країни-учасниці створюють Союз та приймають єдину класифікацію промислових зразків. Застосовуючи міжнародну класифікацію промислових зразків, Угода включає перелік класів і підкласів, до яких вони належать. Також Локарнська угода передбачає створення Комітету експертів в обов'язки якого входить періодичний перегляд міжнародної класифікації, внесення доповнень і змін у перелік класів і підкласів промислових зразків. Згідно з Законом України «Про приєднання України до Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків» від 17 грудня 2008 р. Україна також приєдналася до даної Локарнської угоди [401][423];

Страсбурзьку угоду про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року [402][424]. Відповідно до ст. 1 даної Угоди, країни-учасниці створюють Спеціальний союз і

[421] Про приєднання України до Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1762-III // ВВРУ. – 2000. − № 37. – Ст. 284.

[422] Локарнська угода про застосування міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b07. − Назва з екрану.

[423] Про приєднання України до Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків : Закон України від 17 грудня 2008 р. № 684-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. − № 15. – Ст. 200.

[424] Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/999_001. − Назва з екрану.

приймають загальну класифікацію патентів, що має назву «Міжнародна патентна класифікація». Страсбурзька угода поділяє галузь техніки на вісім основних розділів, які містять у собі приблизно 67 тисяч рубрик. Кожній рубриці присвоєний спеціальний символ, який складається з арабських цифр і літер латинського алфавіту. Відповідним символом позначається будь-який патентний документ. На підставі Закону України «Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію» від 17 грудня 2008 р. Україна приєдналася до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію [403][425];

Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури від 28 квітня 1977 р. [404][426]. Відповідно до даного договору Договірні держави утворюють Союз з міжнародного депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури. Так, на підставі положень Будапештського договору, жодна Договірна держава не може пред'являти інші чи додаткові вимоги, окрім тих, які передбачені цим договором та інструкцією до нього. Згідно із Законом України «Про приєднання України до Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури» від 01 листопада 1996 р. Україна також приєдналася до даного Будапештського договору [405][427];

Угоду про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних

[425] Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію : Закон України від 17 грудня 2008 р. № 683-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. − № 15. – Ст. 199.

[426] Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_039. − Назва з екрану.

[427] Про приєднання України до Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 року та Інструкції до нього від 31 січня 1981 року : Закон України від 01 листопада 1996 р. № 474/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. − 1996. − № 52. − Ст. 300.

зазначень [406][428] від 4 червня 1999 року. Згідно зі ст. 2 даної Угоди країни-учасниці співробітничають у питаннях: виявлення і припинення фактів використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень; попередження проникнення через свої митні кордони на території інших країн-учасниць товарів з неправдивими товарними знаками та географічними зазначеннями. Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень» від 21 вересня 2000 року Україною ратифіковано із застереженнями Угоду про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень [407][429];

Сінгапурський договір про право товарних знаків від 27 березня 2006 року [408][430] полягає в спрощенні і гармонізації адміністративних процедур відносно національних заявок і охорони знаків. На підставі Закону України «Про ратифікацію Сінгапурського договору про право товарних знаків» від 15 квітня 2009 року Україна ратифікувала даний Сінгапурський договір [409][431].

Всі згадані основні універсальні міжнародні договори сфери промислової власності жодним чином не обмежують дію один

[428] Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень від 04 червня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_225. − Назва з екрану.

[429] Про ратифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень : Закон України від 21 вересня 2000 р. № 1971-III -ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2000. − № 45. – Ст. 379.

[430] Сінгапурський договір про право товарних знаків від 27 березня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_h54. − Назва з екрану.

[431] Про ратифікацію Сінгапурського договору про право товарних знаків : Закон України від 15 квітня 2006 р. № 1263-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. − № 39. − Ст. 547.

одного, а навпаки, доволі тісно взаємодоповнюються. В цілому можна говорити про узгодженість цих міжнародних договорів, хоча, безперечно, кожний конкретний договір має свою специфіку, про що мова піде в наступних підрозділах даного дослідження.

Отже, Паризька конвенція була першим міжнародно-правовим документом і на сьогодні є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. Інші міжнародні конвенції та договори стосуються специфічних сфер об'єктів права промислової власності, встановлюють особливі правові режими та умови співпраці в сфері промислової власності.

Погоджуємося з думкою видатного науковця Ю. Л. Бошицького [410, с. 216][432], що одним із пріоритетних напрямків у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні є здійснення міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу нашої держави та її впливу на міжнародні процеси у даній сфері. Таке врегулювання прав матиме сенс у відстоюванні національних інтересів у рамках участі в керівних органах ВОІВ, участі в міжнародних проектах, спрямованих на розвиток малих і середніх підприємств у даній сфері. Надзвичайно важливим повинен стати і аналіз реалізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з урахуванням міжнародного досвіду.

Проте, незважаючи на той факт, що на даний час Україна є учасником багатьох міжнародних угод та конвенцій у сфері промислової власності, є членом ВОІВ, має власні інститути, що регулюють функціонування та охорону інтелектуальної власності, як на національному, так і на міжнародному рівнях, але основним недоліком є певна недооцінка значення об'єктів права

[432] Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – С. 216.

промислової власності для економічного розвитку, а відтак – їх недостатній захист та охорона [411][433].

Для України, як і для будь-якої країни з перехідною економікою, що увійшла до СОТ, проблема забезпечення прав на інтелектуальну та, зокрема, промислову власність має бути надзвичайно важливою. З об'єктивних причин система охорони промислової власності України знаходиться в стадії становлення. Існуюча нормативно-правова база у цій сфері в цілому забезпечує нагальні потреби з питань набуття, охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності як вітчизняними, так і іноземними особами, але практика правозастосування виявляє проблемні питання, які потребують врегулювання [412, с. 9][434].

4.2. Інтеграційні процеси в ЄС в сфері охорони об'єктів права промислової власності

Визначальною тенденцією останніх десятиліть є процеси світової та регіональної інтеграції, що привели до зміни традиційної ролі національних держав та усвідомлення потреби в заснуванні більш крупних форм політичних союзів, здатних управляти суспільством у масштабах вже не однієї країни, а цілого регіону чи континенту, особливе місце серед яких займає Європейський Союз. Нині право ЄС виступає як самостійна

[433] Якубівська Ю. Є. Імплементація міжнародних норм у сфері інтелектуальної власності в національну практику в контексті підвищення ефективності інституційного середовища / Ю. Є. Якубівська // Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання]. − № 10. − Дніпропетровськ : ДДАТУ, 2015 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4430. – Назва з екрану.

[434] Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі в контексті Європейської інтеграції. : матеріали міжнародної конференції [«Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»] (Київ, 30 червня – 01 липня 2010 р.). – К. : Фенікс, 2010. – С. 9.

правова система зі своїми джерелами, формами правотворчості та правозастосування, специфічними механізмами охорони та захисту правових норм від порушень, у тому числі і в сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності [413, с. 110][435].

Для проведення аналізу стосовно відповідності інституту промислової власності України законодавству ЄС перш за все слід визначити, що має стати підґрунтям для такого аналізу, а саме необхідно встановити, що являє собою законодавство ЄС про промислову власність та які норми стосуються цих прав. Для цього ми стисло проаналізуємо історію розвитку відповідного законодавства ЄС та охарактеризуємо кінцевий його результат, що існує на сьогодні, та визначимо нормативну базу ЄС, орієнтуючись на яку слід вдосконалювати інститут промислової власності України. Також ми проведемо дослідження інтеграційного процесу законодавства ЄС про промислову власність, що надасть нам змогу в подальшому застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення законодавства України в сфері охорони промислової власності до європейських стандартів.

Так, після Другої Світової війни країни Західної Європи були вимушені відновлювати та заново будувати взаємовідносини як в економічних, так і в торгових сферах. Завдяки цьому європейські країни мали на меті як можна більше зблизити своє законодавство, зокрема і в сфері промислової власності. Тому в 1947 році розвинутими країнами Європи було прийнято рішення про підписання Римського договору та створення Європейського Союзу. Однієї з цілей заснування ЄС було створення повномасштабного функціонуючого єдиного

[435] Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку / Р. Є. Еннан // Часопис цивілістики. − 2012. − № 13. − С. 110–119 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24 . − Назва з екрану.

економічного ринку, побудованого на принципах вільного руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили, обмеження монополії та недобросовісної конкуренції.

Римський договір передбачав вирішення широкого кола питань щодо гармонізації законодавства європейських країн. Він фактично встановив регіональну систему в торгових відносинах і запровадив вільне пересування товарів по країнах ЄС. Даним Договором передбачалося також уніфікація в сфері патентного права, бо будь-яка відмінність у внутрішніх законодавствах європейських країн заважали розвитку торгівлі між країнами-учасницями. Це привело до утворення регіональної патентної системи, яка розвивається і нині та забезпечує охорону прав на об'єкти промислової власності по спрощеній системі для всіх країн-членів ЄС.

У 1947 році Радою Європи було прийняте рішення про створення Міжнародного патентного інституту, в 1949 році − Європейського патентного відомства. Цей орган допомагав країнам Європи з розробкою та уніфікацією законодавчих норм для отримання єдиного патенту. У 1963 році була підписана Страсбурзька конвенція про уніфікацію певних положень основного закону про патенти на винаходи. Через десять років після цієї події у Мюнхені була скликана дипломатична конференція, на якій 5 жовтня 1973 року підписали Європейську патентну конвенцію, що набула чинності 7 жовтня 1977 року.

Відповідно до положень Конвенції заявник подає одну заявку в Європейське патентне відомство та вказує країни-учасниці Конвенції, в яких має бути надана правова охорона об’єкту. Європейське патентне відомство видає патент, до якого потім застосовується принцип національного режиму. Анулювання патенту в одній із вказаних в заявці країн не впливає на чинність патенту в інших країнах. Також завдяки організації публікації інформації про європейські заявки та патенти, Європейське патентне відомство стало одним із

найважливіших розповсюджувачів правової і технічної документації. Проте, на думку відомих вчених П. Б. Меггса та О. П. Сергєєва [414, с. 97–98][436], Європейська патентна система мала й істотні недоліки. По-перше, від заявника вимагався переклад заявки на одну з офіційних європейських мов, а як відомо, точний технічний переклад коштує дорого. По-друге, всі патентні порушення мали розглядатися тільки в системі національного судочинства, оскільки система європейських патентних судів була відсутня.

Постійний розвиток системи охорони об'єктів права промислової власності потребував перегляду і внесення змін до Європейської патентної конвенції. Зокрема, пропонувалось знизити вартість перекладу європейських патентів, створити єдину судову систему для вирішення патентних спорів, продовжити строк дії патенту. Тому упродовж 1991−2000 р. р. Європейська патентна конвенція була переглянута декілька разів. Нова редакція Європейської патентної конвенції набула чинності з 13 грудня 2007 р.

Аналіз національних норм у сфері промислової власності країн Європи та гармонізація і уніфікація цих норм в ЄС дозволяє виявити сучасні тенденції і шляхи розвитку інституту права промислової власності в країнах із розвиненим сегментом економіки високих технологій. При цьому вивчення інтеграційних процесів у сфері промислової власності країн-членів ЄС представляє інтерес не тільки теоретичний. Підвищена увага до цих правовідносин зумовлена також міжнародними зобов'язаннями України та завданнями, зокрема, Угоди ТРІПС, Глави 9 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про

[436] Мэггс П. Б. Интеллектуальная собственность / П. Б. Мэггс, А. П. Сергеев. – М. : Юристь, 2000. – С. 97−98.

наукове і технологічне співробітництво [415][437], Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» від 18 березня 2004 р. [416][438].

Керуючись принципом вільного руху товарів і послуг, країни-члени ЄС спрямовують свої зусилля перш за все на гармонізацію та уніфікацію законодавства в сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності та попередження використання прав на об'єкти промислової власності у недобросовісній конкуренції.

Для досягнення цієї мети органами ЄС приймається ряд заходів, таких як, наприклад, підготовка договорів приєднання для країн-членів ЄС, участь у роботі основних міжнародних організацій, прийняття директив та регламентів, які мають загальнообов'язкову силу. Зокрема, гармонізація національних норм шляхом видання директив лише нівелює найбільш істотні розбіжності у правових системах країн-членів ЄС. Видання ж актів уніфікації – регламентів вносить зміни у правовий статус різноманітних видів результатів науково-технічної діяльності [413, с. 112][439].

В Європейському Союзі значну роль у процесах гармонізації та уніфікації права промислової власності займає діяльність Європейської Комісії. Саме цим інститутом були визначені конкретні сфери, механізми і способи правової охорони промислової власності в ЄС. Так, упродовж останніх десятиліть Європейська Комісія намагалася прискорити процес гармонізації та уніфікації законодавства у сфері промислової власності на всій території інтеграційного співтовариства. Даною комісією було

[437] Про наукове і технологічне співробітництво : Угода між Україною та Європейським Співтовариством від 4 липня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Т. 2. – Ст. 214.

[438] Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. − 2004. − № 29. – Ст. 367.

[439] Еннан Р. Є. Вказ. праця . – С. 112.

прийнято ряд нормативних документів щодо вдосконалення шляхів подальшого зближення національного законодавства країн-членів ЄС та введення єдиних інструментів правової охорони промислової власності у рамках усього Європейського Союзу.

Також велику роль у питаннях гармонізації та уніфікації правового регулювання відносин у сфері промислової власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері промислової власності з принципами вільного переміщення товарів та послуг, свободи конкуренції, які були проголошені в ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. У цілому, Європейська Комісія відводить Суду ЄС визначальну роль. Як зазначають автори [230][440], саме практика правозастосування прецедентного характеру дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні з проблемних питань в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності.

Таким чином, для того, щоб подолати суперечності, які виникли щодо вільного переміщення товарів у межах ЄС, Європейська Комісія та Суд ЄС вжили низку заходів, спрямованих на інтеграцію законодавства в сфері промислової власності.

Стрімке зростання промисловості, розширення торговельних відносин і економічного співробітництва між державами є характерною рисою розвитку суспільства у XXI сторіччі. Зазначені процеси неможливі без введення одних із найважливіших інструментів господарської діяльності − засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, які надають можливість виокремити товари та послуги серед споріднених, слугують показником їх якості, заохочують споживачів придбати такі товари або скористатись послугами.

[440] Див.: CJEU Judgement of 19.12.2012 in Case C 149/11 (Leno Merken BV v. Hagelkruis Beheer BV). − Вказ. праця.

Правова охорона торговельної марки захищає споживача від введення в оману виробника, розвиває добросовісну конкуренцію, надає можливість використовувати репутацію та престиж, не допускаючи ситуації, коли споживач користується продукцією тих, хто створив торговельну марку, а не тих, хто не має до неї ніякого відношення [417, с. 169][441].

Нині в ЄС врегульовано лише два основних об'єкти, що є правовими засобами індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг – торговельні марки та географічні зазначення. Проте на сьогодні в ЄС відсутні спеціальні нормативно-правові акти щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань, водночас інтерес до цих об'єктів поступово зростає [418, с. 202][442].

Перед тим як розглянути процес гармонізації положень національних правових систем у сфері охорони прав на торговельні марки з відповідним законодавством ЄС, пропонується проаналізувати генезис правового врегулювання в ЄС сфери створення, охорони і використання торговельних марок.

До кінця 80-х років XX століття правоволодільці торговельних марок мали можливість звернутися до таких механізмів охорони та захисту виключних прав на дані об'єкти:

– національних правових систем відповідних держав, які забезпечували різну ступінь охорони торговельних марок;

– Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків, яка полегшувала процедуру отримання охорони, проте ступінь охорони цих позначень в країнах-членах ЄС була різною.

[441] Бошицький Ю. Л. Поняття, значення торговельної марки та прав на неї в контексті розбудови національної ринкової економіки / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права . – 2009. – № 2. – С. 169.

[442] Ярошевська Т. В. Інтеграційні процеси в ЄС в сфері охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг/ Т. В. Ярошевська // Право України. – 2013. – № 8. – С. 201–207.

Зупинимося більш детально на кожному з вищезгаданих механізмів охорони.

Національні правові системи. У країнах-членах ЄС до кінця 1980 р. існували дві системи виникнення виключних прав на торговельні марки: реєстраційна (зокрема, у Франції, Німеччині); система першого застосування торговельної марки в господарському обороті (зокрема, у Великобританії).

При реєстраційній системі за особою, яка перша зареєструвала торговельну марку на своє ім'я, визнавалося виключне право на цей об'єкт права. Інші особи, які фактично використовували дане позначення, не мали можливості відмінити таку реєстрацію або встановити на цей об'єкт свої права.

У тих країнах, які використовували систему першого застосування торговельної марки в обороті, реєстрація мала лише фактичне значення. І, наприклад, у випадку більш раннього використання даного позначення іншою особою, реєстрація могла бути анульована.

В ході гармонізації законодавчих актів ЄС в сфері охорони прав на торговельні марки, реєстраційна система була визнана інститутами ЄС як пріоритетна та імплементована в національне законодавство в усіх країнах ЄС [419, с. 18][443].

Мадридська система міжнародної реєстрації знаків. Мадридська система застосовується країнами-учасниками Мадридської угоди від 14 квітня 1891 р. (в останній редакції 1979 р.) та Протоколу до Мадридської угоди.

Перевагами міжнародної реєстрації торговельної марки за Мадридською системою є:

− подача однієї заявки на одній мові. Таким чином, заявник може зекономити кошти на послугах патентних повірених на оформлення декількох заявок з урахуванням національних особливостей на національних мовах;

[443] Андрощук Г. О. Правова охорона товарних знаків у Німеччині / Г. Андрощук, Т. Кислий // Інтелектуальна власність. – 2000. − № 6−7. – С. 18.

− оплата міжнародного мита в одній валюті.

Головним недоліком Мадридської системи є те, що не всі країни є учасниками Мадридської угоди або Протоколу до Мадридської угоди. Так, ЄС приєднався до Протоколу 1 жовтня 2004 року.

Користуючись Мадридською системою охорони, заявники мали можливість отримати охорону торговельних марок як на території ЄС, так і на території інших країн-учасниць Мадридського протоколу. Проте, відмінності в регулюванні в національних законодавствах країн-членів ЄС в сфері охорони прав на торговельні марки, порушення умов конкуренції на внутрішньому ринку стали підставою для подальшої гармонізації положень національних правових систем.

Режим торговельної марки ЄС. Основна мета запровадження торговельної марки ЄС − охорона прав на торговельну марку, що буде діяти на всій території ЄС. Це позбавить необхідності подавати самостійні заявки на реєстрацію торговельної марки у кожній із країн-членів ЄС.

Так, для гармонізації законодавства ЄС в сфері охорони прав на торговельні марки Радою Європейського Економічного Союзу 21 грудня 1988 р. була прийнята Перша Директива 89/104/ЄЕС [420][444] про наближення законодавств країн-членів, що стосуються торговельних марок. Метою прийняття даної Директиви було подолання розбіжностей у національному законодавстві в зазначеній сфері правовідносин, які перешкоджали вільному руху товарів і наданні послуг та мали негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку.

Директива 89/104/ЄЕС була розроблена на основі Закону Бенілюксу про торговельну марку і складалася з Преамбули і 17 статей. Зокрема, у Директиві 89/104/ЄЕС визначалися такі

[444] Про наближення законодавства країн-членів, що стосується торговельних марок : Перша Директива Ради ЄС (87/104/ЄЕС) від 21 грудня 1988 р. // Офіційний вісник Європейських Спільнот. − № L 040. – 11 лютого 1989.

основні питання: критерії охорони торговельної марки; підстави відмови в реєстрації або визнання недійсної торговельної марки; виключні права на торговельну марку; порядок надання ліцензій; умови використання об'єкта права; підстави припинення права на торговельну марку або визнання її недійсною; права на колективну торговельну марку.

Відповідно до ст. 16 Директиви 89/104/ЄЕС, країнам-членам ЄС потрібно було імплементувати положення Директиви у національне законодавство до 31 грудня 1992 року. Цей строк було встановлено для країн, які на момент прийняття Директиви входили до складу ЄС. Проте, не всі країни-члени імплементували положення Директиви до зазначеного строку. Для країн, які приєднались до ЄС пізніше, були встановлені спеціальні строки для імплементації положень Директиви 89/104/ЄЕС, що припадають на дату приєднання відповідних країн до ЄС. Надалі, для наближення законодавств країн-членів у сфері охорони прав на торговельну марку, Радою ЄС була ухвалена Директива 2008/95/ЄС, яка набрала чинності 28 листопада 2008 року.

Директива 2008/95/ЄС стосовно наближення законодавства країн-членів ЄС щодо торговельних марок встановлює поняття та ознаки торговельної марки, підстави відмови в реєстрації даної марки, визначає права на торговельну марку.

На підставі Регламенту Ради ЄС 40/94 від 20 грудня 1993 р. про торговельну марку Спільноти [421][445] був розроблений режим, що забезпечував добросовісну конкуренцію і встановлював правові умови, які дозволяли підприємствам здійснювати діяльність по виробництву і розповсюдженню товарів безпосередньо в рамках ЄС. Механізм застосування Регламенту Ради ЄС 40/94 згодом деталізували Регламентом

[445] Про торговельну марку Спільноти : Регламент Ради (ЄС) № 40//94 від 20 грудня 1993 року // Офіційний вісник. − № L 303. – 15 грудня 1995 р.

Комісії 2868/95 від 13 грудня 1995 р. Згідно з Регламентом Комісії 2868/95, ті власники прав, які не бажали охороняти свою торговельну марку на рівні ЄС, мали право звернутися до національної системи охорони прав.

Охорона торговельної марки ЄС здійснювалася на підставі реєстрації. Патентне відомство ЄС мало можливість відмовити в реєстрації у випадку відсутності новизни торговельної марки або якщо отримання прав на торговельну марку було незаконним. Також на підставі принципу вільного переміщення товарів були закріплені положення про виключні права на торговельну марку. Так, власник прав на торговельну марку ЄС не мав права забороняти третім особам використовувати продукцію, маркіровану даним позначенням, якщо вона введена в господарський обіг в ЄС самим правовласником або з його згоди.

Відповідно до положень ст. 5 Регламенту Ради ЄС 40/94, власником торговельної марки ЄС може бути будь-яка фізична або юридична особа, включаючи суб'єктів публічного права. Торговельна марка ЄС реєструється у Відомстві з гармонізації на внутрішньому ринку. Після проведення пошуку у Європейському патентному відомстві заявка надходить до країн-членів для проведення додаткової перевірки в національних реєстрах, потім звіт надсилається заявникові.

Заявка на реєстрацію торговельної марки ЄС також може бути подана безпосередньо у Європейське патентне відомство через національне відомство будь-якої з країн-членів ЄС. Якщо така країна має підстави для відмови в реєстрації торговельної марки ЄС, реєстрація не відбувається. З дати публікації інформації про торговельну марку ЄС до дати реєстрації будь-яка особа може подати заперечення щодо наміру Європейського патентного відомства зареєструвати дану торговельну марку.

З метою забезпечення ясності та прозорості Рада ЄС ухвалила кодифіковану версію − Регламент Ради (ЄС) 207/2009 від 26 лютого 2009 р. про торговельну марку Співтовариства,

відповідно до ст. 166 якого Регламент Ради ЄС 40/94 втратив чинність. Згідно з даною статтею, всі посилання на скасований регламент мають тлумачитись як посилання на Регламент Ради ЄС 207/2009. Статтею 162 Регламенту Ради ЄС 207/2009 деталізовані правила щодо його імплементації з Регламентом Комісії ЄС 2868/95 [422][446], який згідно зі ст. 3 застосовується в усіх країнах-членах ЄС.

Отже, торговельна марка як об'єкт промислової власності є одним із найважливіших засобів індивідуалізації товарів та послуг суб'єктів підприємницької діяльності, що впливає на функціонування внутрішнього ринку, тому метою наближення законодавства країн-членів ЄС щодо торговельних марок ЄС було подолання розбіжностей у національному законодавстві в зазначеній сфері правовідносин, які перешкоджають вільному руху товарів і вільному наданні послуг та можуть мати негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку.

Найважливішим кроком на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари гарантовано високої якості стало використання в межах спільного ринку ЄС географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції і продуктів харчування.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, в ЄС правове регулювання питань охорони прав на географічні зазначення та зазначення походження здійснюється низкою регламентів ЄС, зокрема:

− Регламентом Ради (ЄС) 2081/92 про захист географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів від 14 липня 1992 року;

[446] Про імплементацію регламенту Ради (ЄС) № 40/94 про торговельну марку Співтовариства : Регламент Комісії (ЄС) № 2868//95 від 13 грудня 1995 р. // OB L 303, 15.12.1995. – С. 1.

− Регламентом Ради (ЄС) 1493/99 про спільну організацію ринку вина від 17 травня 1999 року;

− Регламентом Ради (ЄС) 510/2006 про захист географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування від 20 березня 2006 року;

− Регламентом Ради (ЄС) 1234/2007 про заснування спільного регулювання сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів від 22 жовтня 2007 року (з урахуванням змін, внесених Регламентом Ради (ЄС) 491/2009 від 25 травня 2009 року);

− Регламентом Ради (ЄС) № 110/2008 від 15 січня 2008 р. про визначення, опис, презентацію, маркування і захист географічного позначення спиртних напоїв;

− Регламентом Ради (ЄС) 1151/2012 про якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування від 21 листопада 2012 р.;

− Регламентом (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів.

Законодавство ЄС у сфері охорони прав на географічні зазначення та зазначення походження сільськогосподарської продукції і продуктів харчування визначає та врегульовує, наприклад: загальні положення щодо подання заявки про реєстрацію зазначень; випадки відмови у реєстрації об’єктів; обсяг правової охорони, що надається зареєстрованим зазначенням; порядок внесення змін до специфікацій; правовідносини щодо порушення прав на зазначення; співвідношення прав на торговельні марки та зазначення. Крім того, на рівні ЄС врегульовані правовідносини щодо розробки та продажу природних мінеральних вод, правила охорони географічних позначень спиртних напоїв.

Щодо юридичного значення приписів нормативно-правових актів ЄС, які регулюють відносини у сфері охорони прав на

зазначення, необхідно підкреслити, що вони мають пряму дію на території всіх країн-членів ЄС, національні законодавства яких мають відповідати положенням регламентів у зазначеній сфері [413, с. 117][447].

Наразі в ЄС відсутні спеціальні нормативно-правові акти щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань, однак інтерес до цих об'єктів промислової власності з боку Суду ЄС дозволяє стверджувати про початок у найближчому майбутньому формування прав інтелектуальної власності на ці об'єкти на наднаціональному рівні.

В середині XX століття в європейських країнах необхідно було створити нову патентну систему в сфері охорони прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки. Метою створення такої системи було впровадження єдиної процедури видачі охоронного документу − патенту, який набував чинності на території будь-якої країни-члена ЄС. Така процедура отримання патенту повинна була забезпечити застосування до матеріалів заявки і об'єктів патентного права загальних вимог, які б діяли в кожній країні-учасниці ЄС та не суперечили нормам їх національного права.

Пропонується спочатку розглянути становлення єдиної правової охорони об'єктів патентного права. Керівними органами ЄС з організації єдиної патентної системи практично одночасно велися роботи із вдосконалення Європейської конвенції та введення єдиного патенту Європейського Співтовариства (далі − патент Співтовариства), тобто патенту, який мав би однакову дію на території всіх країн-учасниць ЄС.

Конвенція про патент Співтовариства була підписана 15 грудня 1975 р. у Люксембурзі представниками дев'яти країн-членів ЄС (Люксембурзька патентна конвенція Європейського Співтовариства) (далі – Люксембурзька конвенція). Згідно із

[447] Еннан Р. Є. Вказ. праця. – С. 117.

статтею 98 Люксембурзька конвенція повинна набути чинності через три місяці після її ратифікації останньою країною. Проте до 1998 р. Люксембурзька конвенція не була ратифікована Данією та Ірландією [423, с. 30][448]. І через певні конституційні та політичні ускладнення Люксембурзька конвенція так і не набула чинності [424, с. 43–45][449].

З метою розвитку та подальшого вдосконалення охорони та захисту об'єктів патентного права, Європейською Комісією у 1997 р. було підготовлено та опубліковано Зелену книгу про патент Європейського Співтовариства та патентну систему в Європі. В даній Зеленій книзі йшлося, що патентна система має не спричиняти труднощі розвитку внутрішньої торгівлі в ЄС, а сприяти ефективному захисту інновацій. Також в ній визначалися актуальні питання щодо охорони об'єктів патентного права, зокрема, біотехнологічних, комп'ютерних, службових винаходів та визначення професійної кваліфікації патентних повірених.

У 2000 р. після невдалих спроб створення режиму єдиного патенту Співтовариства, Європейською Комісією було внесено пропозицію про введення даного патенту на основі відповідного Регламенту ЄС. Так, 1 серпня 2000 р. був представлений проект Регламенту Ради ЄС про патент Співтовариства [425][450] (далі – проект Регламенту), в якому було обґрунтовано створення системи єдиного патенту, який мав діяти поряд з національними та європейськими патентами. Проте, текст пропозицій, підготовлених Європейською Комісією, зазнав значних змін і важливих доповнень [426, с. 255−256][451]. У травні 2003 р. був

[448] Еременко В. И. Пересмотр европейского патентного законодательства / В. И. Еременко // Патенты и лицензии. − 1998. − № 5 − С. 30.

[449] Еременко В. И. Реформа европейской патентной системы / В. И. Еременко // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. – 2001. − № 8. – С. 43–45.

[450] Proposal for a Council Regulation on the Community patent (presented by the Commission): Doc. COM (2000) 412 final, 01.08.2000 [Electronic resource] // Access to the European Union law. – Mode of access: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0412:FIN:EN:PDF

[451] Шемятенков В. Г. Европейская интеграция: учеб. пособие / В. Г. Шемятенков. – М. : Международные отношения, 2003. – С. 255−256.

представлений новий варіант проекту пропозицій щодо впровадження патенту Співтовариства.

У рамках даного проекту Регламенту для отримання патенту Співтовариства передбачалося вирішити два основні питання: 1) мовний переклад; 2) створення єдиної судової системи ЄС з вирішення патентних спорів. Так, переклад патенту Співтовариства офіційними мовами (англійська, німецька або французька) повинен був стати факультативним і не впливати на чинність цього охоронного документу. Вирішення патентних спорів мали входити у виключну компетенцію єдиного патентного суду, який належало створити у рамках ЄС.

Проект Регламенту про патент Співтовариства передбачав, що право на отримання патенту має належати винахіднику або його правонаступнику. Якщо винахідником є службовець, то право на патент визначається відповідно до законодавства тієї країни, в якій службовець має основне місце служби або в якій роботодавець займається підприємницькою діяльністю.

Відповідно до ст. 7 проекту Регламенту патентовласнику надавалося право забороняти третім особам використовувати запатентований винахід. Статтею 9 проекту Регламенту введені певні обмеження щодо прав власника патенту Співтовариства, а також закріплений принцип виключних прав. Також відповідно до ст. 16 проекту Регламенту, патент Співтовариства може бути об’єктом іншого майнового права або примусового ліцензування.

Статтею 30 проекту Регламенту передбачається створення єдиного патентного суду ЄС, що матиме виключну компетенцію по розгляду патентних спорів. Що стосується мовного режиму, то формули винаходів мали подаватися на одній із трьох офіційних мов Європейського патентного відомства (англійська, німецька. французька). У разі видачі патенту − формула винаходу має бути перекладена всіма мовами ЄС.

Передбачалося, що система охорони за патентом Співтовариства буде функціонувати разом з іншими європейськими системами патентування: національною; Європейської конвенції; за процедурою РСТ [427, с. 40–41][452].

Для підтримання чинності патенту Співтовариства кожен рік передбачалося сплата єдиного митного збору (замість сплати митного збору для підтримки кількох патентів в різних країнах-членах). Мито має бути розділене таким чином: 50 % Європейському патентному відомству і 50 % національним патентним відомствам. Проте проект Регламенту так і не набув чинності. Зумовлено це тим, що Європейській Комісії потрібно було адаптувати змінений проект Регламенту з урахуванням позицій Ради ЄС.

Таким чином, в Європі в сфері патентного права достатньо активно обговорювалося питання щодо необхідності прийняття Регламенту про патент Співтовариства та створення єдиного патентного суду.

Гармонізація норм у даній сфері була обумовлена тим, що, по-перше, відмінності в національних нормах перешкоджали вільному використанню об’єктів патентного права у країнах-членах ЄС. По-друге, створення Регламенту про патент Співтовариства було обґрунтоване необхідністю формування нової єдиної системи патентного права в ЄС. Крім цього, патент Співтовариства повинен був відрізнятися недорогою і простою процедурою перекладу і однаковою дією на території всіх країн-членів ЄС.

Погоджуємося з думкою Л. Г. Кравець [428, с. 73–74][453], що запровадження нової патентної системи ЄС полегшить отримання охорони для інноваційних технологій через зниження

[452] Еременко В. И. Развитие международного патентного права / В. И. Еременко // Законодательство и экономика. – 2002. − № 2. – С. 40−41.

[453] Кравец Л. Г. Тенденции развития патентной системы / Л. Г. Кравец // Интеллектуальная собственность. — 2002. − № 10. − С. 73−74.

митних витрат і вартості вирішення спорів, роблячи їх більш передбачуваними та доступними.

Обговорення питання про єдиний патент Співтовариства отримало новий імпульс після прийняття Європейською Комісією спеціального Повідомлення «Про поліпшення патентної системи в Європі» у квітні 2007 р. [429][454] (Лісабонський договір), в якому пропонувалося використати нові підходи до судового провадження по патентних справах. У цьому документі була підтверджена спрямованість на створення системи єдиного патенту Співтовариства.

Рішення щодо впровадження патентної системи ЄС було прийнято 04 грудня 2009 р. та досягнуто згоди з основних питань майбутньої патентної системи ЄС. Зокрема, були врегульовані питання щодо: загального підходу до проекту Регламенту про патент Співтовариства; уніфікованої системи вирішення патентних спорів; впорядкування системи митних зборів; партнерства між Європейським патентним відомством та патентними відомствами країн-членів ЄС. Після набрання чинності Лісабонської угоди патент Співтовариства має назву «патент ЄС», а Суд у справах щодо Європейського патенту та патенту Співтовариства було перейменовано на «Суд у справах щодо Європейського патенту та патенту ЄС» (далі – Суд ЄС).

Реальні кроки щодо введення в дію єдиного патенту ЄС стали вживатися в кінці 2012 – на початку 2013 р. р. Так, 28–29 червня 2012 року, у ході проведення Європейської ради, 25 країн-членів ЄС погодилися на введення в дію патенту ЄС. Але через те, що пропонувалося при застосуванні даної системи використовувати як офіційні мови тільки англійську, французьку

[454] Communication from the Commission to the European Parliament and the Council «Enhancing the patent system in Europe»: Doc. COM (2007) 165 final, 03.04.2007 [Електронний ресурс] // Access to the European Union law. – Режим доступу: http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2007&nu_doc=165 – Назва з екрану.

та німецьку, Іспанія та Італія виявилися не готові до позитивного вирішення цього питання та ініціювали розгляд справи в Суді ЄС. Вони опротестували схвалення Радою ЄС розширеної дії патенту ЄС у рішенні 2011/167 від 10 березня 2011 р. [430, с. 53][455]. Проте Суд ЄС, незважаючи на переконливе обґрунтування позицій Іспанії та Італії, у квітні 2013 р. прийняв рішення про відмову в задоволенні заявлених вимог [431][456].

Таким чином, патент ЄС видається відповідно до правил і процедур Європейської патентної конвенції. Після видачі Європейського патенту патентовласником може бути поданий запит на отримання єдиного патенту ЄС, який діятиме на території країн-членів ЄС (за винятком Іспанії та Італії). Єдиний патент ЄС має унітарний характер – забезпечує однаковий захист і юридичну силу в усіх країнах-членах ЄС [432, с. 19][457].

Далі розглянемо процес гармонізації та уніфікації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері охорони корисних моделей і промислових зразків.

Інститут охорони прав на корисні моделі був започаткований у Німеччині в 1891 році. Нині в Німеччині діють два окремі законодавчі акти в сфері охорони прав на корисні моделі − Патентний закон і Закон про корисні моделі від 28 серпня 1986 р. Формування інституту корисних моделей було викликане необхідністю усунення недоліків патентної системи і введення механізму швидкого і недорогого правового захисту

[455] Council Decision 2011/167/EU of 10 March 2011 authorising enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection // Official Journal of th European Union. – 2011. – L 76. – P. 53.

[456] Judgment of the Court (Grand Chamber), 16 April 2013, Joined Cases C-274/11; C-295/11 [Електронний ресурс] // Access to the European Union law. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CE LEX:62011CJ0274:EN:HTML. − Назва з екрану.

[457] Бабич Ж. В. Європейський патент як дієвий інструмент захисту прав промислової власності в ЄС / Ж. В. Бабич // Молодий вчений. − 2015. − № 7(2). − С. 16−20 [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7(2)__4. – Назва з екрану.

конструктивних розробок. Охорона корисної моделі надавалася у спрощеному порядку, і це позитивно впливало на оновлення споживчого ринку в умовах конкуренції [433, с. 44][458].

З метою гармонізації законодавства ЄС в сфері охорони корисних моделей та створення єдиної системи захисту, Європейською Комісією 19 липня 1995 р. була прийнята Зелена книга про корисні моделі на спільному ринку. В Зеленій книзі були висловлені пропозиції гармонізувати національне законодавство в сфері охорони корисних моделей у формі Директиви та створити єдину систему охорони корисних моделей на рівні ЄС за допомогою подачі однієї заявки для отримання охорони на всій території країн-членів ЄС. Крім того, у Зеленій книзі зазначалося, що наявність правової охорони корисних моделей в одній країні ЄС та відсутність в інших, розбіжності у підходах з набуття правової охорони у різних країнах ЄС − будуть перешкоджати розвитку торгівлі на єдиному просторі ЄС [434, с. 37−38][459].

Відповідно до Зеленої книги на корисну модель видавався охоронний документ − свідоцтво про реєстрацію за наявності двох критеріїв: новизни та винахідницького рівня. Але, на відміну від патентів, надання охоронних документів на корисні моделі здійснювалося без проведення експертизи по суті. Таким способом можна було отримати швидкий і дешевий захист прав на даний об’єкт промислової власності.

У Зеленій книзі були приведені аргументи про необхідність створення єдиної системи охорони корисних моделей на території ЄС. По-перше, системи охорони, що існували в країнах-членах, містили значні відмінності, зокрема, відносно необхідного винахідницького рівня для визнання корисної

[458] Белов В. В. Интеллектуальная собственность в сфере внешнеэкономической деятельности. Правовые аспекты : Ч. 1 / В. В. Белов, Г. В. Виталиев, Г. М. Денисов. − М. : Юристь, 1997. – С. 44.

[459] Андрощук Г. Інститут корисної моделі у патентному праві ЄС / Геннадій Андрощук, Людмила Работягова // Інтелектуальна власність. − 2001. − № 11. − С. 37−38.

моделі охороноздатною. Це перешкоджало вільному руху товарів і негативно впливало на конкуренцію. По-друге, надання охорони на технічні нововведення мало велику економічну вигоду для внутрішнього ринку. По-третє, вважалося, що створення єдиної системи буде позитивно сприяти на розвиток малого і середнього бізнесу. По-четверте, охорона надавалася на короткострокові технічні нововведення, що мали незначні технічні удосконалення. По-п'яте, була запропонована швидка і недорога процедура отримання охоронного документу.

У Зеленій книзі розглядалися різні варіанти гармонізації національних режимів охорони корисних моделей. Головною метою прийняття Директиви було те, що даним правовим документом мали охоронятися корисні моделі і в тих європейських країнах, в яких відповідне законодавство було відсутнє. Також дана Директива мала стати єдиним охоронним документом на корисні моделі для всіх країн-членів ЄС.

Так, 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив у першому читанні проект Директиви ЄС № 599PC0309 про зближення правових режимів охорони винаходів корисною моделлю (далі – проект Директиви). Відповідно до проекту Директиви отримати охорону як корисна модель може новий об'єкт, що стосується продукту чи способу, має невисокий винахідницький рівень та є промислово придатним. Але в зв'язку з негативним ставленням ряду країн ЄС до положень проекту Директиви, подальшу роботу над даним документом було припинено.

Комісією інтелектуальної (промислової) власності Міжнародної торговельної палати було підготовлено висновок, в якому зазначалося, що обсяг охорони корисної моделі, який був запропонований проектом Директиви не є конкретизованим, а строки охорони занадто тривалими, що не відповідає інтересам розвитку міжнародної торгівлі. У разі затвердження

Парламентом даного проекту Директиви рівень доступу до ринку ЄС компаній третіх країн буде обмежений.

Таким чином, органами ЄС були вироблені пропозиції щодо створення єдиної системи охорони корисних моделей на рівні ЄС із поданням єдиної заявки для отримання охорони на території всіх країн-членів ЄС. Водночас гармонізацію законодавства в сфері правової охорони корисних моделей в ЄС було відкладено, через невирішене питання про створення єдиної патентної системи ЄС.

В ЄС до початку інтеграційних процесів в сфері охорони промислових зразків правовласники мали можливість звернутися до одного з двох існуючих механізмів охорони виключних прав:

– національного режиму охорони промислових зразків;

– регіонального режиму охорони промислових зразків, що поширювався на територію кількох європейських країн.

Пропонується стисло розглянути основні положення даних правових режимів.

Національний режим охорони промислових зразків. До процесу гармонізації законодавства в сфері охорони прав на промислові зразки в країнах Європи не було уніфікованого поняття «промисловий зразок» та були різні правові способи охорони цього об’єкта права. Так, в одних європейських країнах застосовувався авторсько-правовий метод охорони промислових зразків (наприклад, Франція, Бельгія, Нідерланди), в інших – патентно-правовий (наприклад, Англія).

Авторсько-правовий метод охорони базувався на припущенні, що промисловий зразок є продуктом художньої творчості, який має риси оригінальності. При застосуванні цього методу законодавець виходив із того, що різні особи незалежно одна від одної не можуть створити однакові промислові зразки. За авторсько-правовим методом промисловий зразок може бути лише об’єктом копіювання.

Відмінною рисою патентно-правового методу є те припущення, що створення різними особами однакових промислових зразків є можливим. Тому, у тих країнах де застосовувався авторсько-правовий метод, критерієм для охорони промислового зразка була оригінальність даного об'єкта права. У країнах, в яких застосовувався патентно-правовий метод, критерієм для охорони промислового зразка визнавалась новизна. Проте незалежно від способу охорони, в усіх випадках промисловий зразок мав бути промислово придатним.

Аналіз історії розвитку законодавства в сфері охорони промислового зразка свідчить про те, що і в законодавстві, і в судовій практиці європейських країн спостерігається певна циклічність в охороні даного об'єкта права − від авторсько-правового способу охорони до патентно-правового.

Так, спочатку охорона промислових зразків повністю регулювалася патентним законодавством. Але при цьому жорсткі вимоги і тривала процедура реєстрації зробили охорону промислових зразків важкодоступною. Суворість положень патентного законодавства привела до того, що творці об'єкта права прагнули отримати авторсько-правову охорону шляхом підкреслення художньо-естетичних ознак своїх розробок. Втім, недоліком авторсько-правової охорони було те, що в результаті віднесення автором промислових зразків до оригінальних авторських робіт, творці об'єкта права мали контролювати не лише ринок художніх творів, але і товарний ринок де головним чином продавалися їх вироби. Також в якості альтернативних форм охорони, суб'єкти права на промислові зразки стали використовувати або систему охорони торговельних марок, або систему охорони недобросовісної конкуренції.

Таким чином, до початку інтеграційних процесів законодавства в сфері охорони промислових зразків країн-членів ЄС, національні системи значно відрізнялися як за формою, так і

за способом охорони, а строк охорони промислових зразків коливався від одного до сорока років.

Регіональний режим охорони промислових зразків. До початку діяльності інститутів ЄС по гармонізації нормативних актів у сфері охорони промислових зразків, в європейських країнах (зокрема, в Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі) вже існувала регіональна система охорони. В цих країнах охорона на дані об'єкти промислової власності надавалася на підставі заявки, поданої у Відомство промислових зразків Бенілюксу [195, с. 21–22][460].

На той час на міжнародному рівні виникла необхідність у спрощенні отримання охорони прав на промисловий зразок. З цією метою 6 листопада 1925 р. в Гаазі була підписана спеціальна угода про міжнародне депонування промислових зразків. Нині Гаазька угода перейменована і носить назву − Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків.

Значення Гаазької угоди полягає в тому, що заявник або його патентний повірений можуть просити в країнах-учасницях правову охорону промислового зразка, подавши лише одну заявку в Міжнародне бюро ВОІС. Охорона надається в кількох державах за допомогою депонування заявок на англійській або французькій мовах. Інформація про зареєстровані об'єкти публікується в Міжнародному бюлетені промислових зразків.

Європейською Комісією у 2005 році були запропоновані проекти двох документів: проект рішення Ради ЄС, що передбачає приєднання ЄС до Гаазької угоди і проект регламенту Ради ЄС. В даних проектах передбачалося, що зацікавлені особи мають право за допомогою подання однієї заявки отримати охорону промислового зразка як на території ЄС, так і в інших країнах-учасницях Гаазької угоди. З 1 грудня 2008 р. ЄС приєднався до Гаазької угоди. Це дозволило встановити зв'язок

[460] Кравец Л. Г. Вказ. праця. – С. 21−22.

між існуючою міжнародною системою реєстрації промислових зразків та системою правової охорони промислового зразка ЄС.

Отже, нині заявник з країни-члена ЄС за допомогою подання єдиної заявки до Міжнародного бюро ВОІВ має змогу отримати правову охорону промислового зразка як на території ЄС, так і в країнах які приєдналися до Гаазької угоди.

Гармонізація та уніфікація національних норм у сфері охорони промислових зразків на рівні Європейського Союзу була подібною до гармонізації та уніфікації національних норм в сфері охорони торговельних марок. Так, спочатку Європейською Комісією була підготовлена Зелена книга з охорони промислового зразка, в якій була обрана патентно-правова система охорони. Запропоновані Європейською Комісією положення знайшли відображення в спільній Директиві 98/71/ЄЕС Європейського парламенту і Ради ЄС від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків. Проте такий процес гармонізації національних законодавств у даній сфері виявився недостатнім. Потрібно було усунути перешкоди юридичної нестабільності, в якій знаходилася європейська промисловість. Тому для уніфікації законодавства ЄС в сфері охорони промислових зразків 12 грудня 2001 р. був прийнятий Регламент 6/2002 про промислові зразки ЄС, яким було запроваджено промисловий зразок ЄС.

Регламентом 6/2002 була введена проста і недорога процедура реєстрації промислових зразків і прийнята патентно-правова модель охорони. Заявки подаються у Відомство по гармонізації на внутрішньому ринку, експертиза по суті не проводиться. Режим промислового зразка ЄС співіснує з національними режимами охорони даного об’єкту. Ті питання, які не входять у сферу застосування Регламенту, підвідомчі національному законодавству країн-членів.

Отже, у патентному праві найбільш успішною і завершеною можна визнати діяльність інститутів ЄС по уніфікації та

гармонізації правового регулювання відносин у сфері охорони промислових зразків. Так, європейські правовласники мають можливість звернутися до одного з трьох режимів охорони промислових зразків: 1) національного режиму, заснованого на відповідних законодавствах країн-членів ЄС; 2) режиму охорони, заснованого на Гаазькій угоді; 3) режиму промислового зразка ЄС, заснованого на відповідних положеннях ЄС [435][461].

Завершуючи аналіз інтеграційних процесів в ЄС в сфері охорони об'єктів права промислової власності, можна зробити наступні висновки:

1. Запровадження європейських інституційних механізмів оформлення прав та створення в ЄС єдиної системи охорони об'єктів промислової власності є закономірним результатом регіональної економічної інтеграції. Незважаючи на те, що інтеграційні процеси в ЄС в зазначеній сфері не завершені, можна констатувати, що нині в ЄС система права промислової власності являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами.

2. З метою долучення правової охорони промислової власності до єдиного ринку ЄС, Європейська Комісія вжила низку заходів, спрямованих на гармонізацію та уніфікацію законодавства в сфері промислової власності. Формування та розвиток права промислової власності в ЄС відбувалися достатньо важко через відмінності у рівнях правової охорони країн-членів ЄС та особливостей національної судової практики.

3. Проведений аналіз інтеграційних процесів в ЄС в сфері охорони промислової власності дозволив визначити найбільш важливі положення законодавства ЄС про промислову власність,

[461] Ярошевська Т. В. Гармонізація та уніфікація норм в ЄС у сфері охорони промислових зразків / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. − № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/11. – Назва з екрану.

що надасть нам змогу в подальшому застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення законодавства України в сфері охорони промислової власності до європейських стандартів.

4.3. Шляхи вдосконалення законодавства України в сфері охорони промислової власності до європейських стандартів

Прагнення України до європейської інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідних законодавчих актів Європейського Союзу при розробці нових вітчизняних законопроектів. Такий підхід встановлений на вимогу країн-членів ЄС. Таким чином, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, визначаються курсом приєднання України до ЄС, а відтак необхідністю дотримання всіх його стандартів і норм щодо охорони та захисту даних об'єктів права [436, с. 36][462].

У попередніх підрозділах було з'ясовано, що являє собою законодавство ЄС в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності та були проаналізовані основні положення цього законодавства. Метою даного підрозділу є аналіз правового регулювання охорони окремих об'єктів промислової власності як на європейському, так і на національному рівнях, окреслення раніше невирішених проблемних питань, пошук шляхів їх

[462] Михайлюк Г. О. Правові механізми інтеграції України до європейського правового простору шляхом реформування вітчизняного законодавства про право комерційних позначень / Г. О. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. − 2014. − № 1. – С. 36.

вирішення, а також імплементація європейських стандартів у сфері права промислової власності до вітчизняних реалій.

У зв'язку з набуттям членства України у Світовій організації торгівлі та приєднанням до Угоди ТРІПС була продовжена робота з гармонізації національного законодавства у сфері охорони промислової власності у відповідність до положень Угоди ТРІПС. Наступним кроком наближення законодавства України у сфері охорони права на об'єкти промислової власності до європейських стандартів стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить цілу низку важливих домовленостей і є найбільш вагомою для України з економічної точки зору угодою, укладеною за часи незалежності. Метою домовленості є не тільки наближення економіки України до європейського рівня, але й тісна співпраця між сторонами, взаємна лібералізація відносин та спільний розвиток у найважливіших напрямках, зокрема і в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Зміст Угоди про асоціацію між Україною та ЄС охоплює аспекти співробітництва за шістьома напрямами, які, в свою чергу, деталізуються за окремими секторами, серед яких визначне місце відводиться праву інтелектуальної власності. Зокрема, в ч. 2 (d) ст. 1 даної Угоди йдеться, що однією із цілей асоціації є запровадження умов для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, та підтримуватимуть зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до законодавства ЄС. Також у ст. 157 Глави 9 «Інтелектуальна власність» даної Угоди йдеться, що цілями асоціації є спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на

території сторін та досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Перш за все слід підкреслити, що інститут промислової власності України знаходиться в стадії інтенсивного розвитку і в цілому його положення відповідають сучасним універсальним міжнародним договорам про промислову власність. Практично те саме можна відзначити стосовно співвідношення даного інституту з відповідним законодавством ЄС. Однак, ця відповідність не є абсолютною. На нашу думку, певні положення інституту промислової власності України все ще потребують доопрацювання з тим, щоб привести їх у відповідність до законодавства ЄС.

Погоджуємося з авторами [437, с. 18][463], що, здійснюючи гармонізацію, Україна зобов'язана враховувати, що цей процес має переважно односторонній характер, бо не передбачає здійснення взаємних кроків сторін із узгодження їхніх правових норм, а стосується тільки змін в законодавстві України для його гармонізації з нормами права ЄС.

Також в процесі гармонізації національного законодавства з правом європейських інтеграційних організацій Україні необхідно враховувати подальший розвиток права ЄС, зокрема і в сфері промислової власності. Для того щоб забезпечити такий самий рівень охорони прав на об'єкти промислової власності, як і в межах Союзу, наша держава має брати до уваги і нові міжнародні конвенції, і акти ЄС, які регулюють відносини у цій сфері в межах внутрішнього ринку. Таким чином, Україна має розробити власні підходи до розв'язання проблемних питань гармонізації законодавства з правом ЄС, бо реалізація цього механізму надає можливості для дії норм права Європейського Союзу в рамках

[463] Див.: Муравйов В. І. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. – 2013. – № 8. – С. 18.

вітчизняного правопорядку [438, с. 104–105][464]. Це стосується, насамперед, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС випадків транспозиції Директив ЄС, зокрема, і у сфері промислової власності, у внутрішнє законодавство України та безпосереднього застосування певних положень права ЄС на національному рівні.

Таким чином, з огляду на ключове значення інтелектуального й інноваційного факторів у сучасному суспільстві, саме цьому питанню приділена найбільша увага в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає впровадження в Україні європейських стандартів регулювання правовідносин. І як вже зазначалося вище, провідною для розбудови законодавства ЄС в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності є політика Спільноти щодо скасування перешкод щодо вільного руху товарів з метою створення внутрішнього ринку та забезпечення конкурентоспроможності на ньому.

У ході порівняльного аналізу законодавства України із законодавством ЄС у сфері промислової власності, проведеного у підрозділі 2.3 даного дослідження можна дійти до висновку, що найбільш проблемні питання щодо охорони та використання прав є у сфері промислових зразків та географічних зазначень. А найбільш узгодженим є положення в сфері охорони прав на торговельні марки. Тому пропонуємо спочатку розглянути найбільш проблемні питання щодо відповідності національного законодавства до європейських стандартів.

Отже нижче визначаються основні відмінності, що існують між законодавством України та ЄС в сфері охорони прав на окремі об'єкти промислової власності, та пропонуються шляхи подолання цих відмінностей, як правило за допомогою пропозицій щодо зміни та доповнення чинного законодавства України у даній сфері.

[464] Herrnfeld H-H. Europeans by Law / H-H. Herrnfeld. – Gutersloh, 1996. – P. 104–105.

4.3.1. Порівняння у відповідність законодавства України у сфері охорони прав на промислові зразки до європейського законодавства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Необхідно зазначити, що окремі положення Директиви 98/71/ЄС частково враховано у відповідному законодавстві України, зокрема, щодо невизнання права на промисловий зразок, що суперечить публічному порядку чи моралі (ст. 8 Директиви 98/71/ЄС); обмеження прав на промисловий зразок (ст. 13 Директиви 98/71/ЄС). Разом з тим, є положення, які не знайшли відповідного закріплення у законодавстві України, зокрема, відмінність європейської дефініції від національної стосується, по-перше, правової охорони зовнішнього вигляду частини виробу. По-друге, за європейським законодавством правова охорона надається промислових зразкам за умови новизни та індивідуального характеру. В Україні передбачена лише одна умова охорони промислових зразків – новизна. По-третє, за законодавством ЄС охорона промислових зразків умовно поділяється на два правові режими: один регулює відносини щодо охорони та захисту зареєстрованих промислових зразків, другий – незареєстрованих, і про це йшла мова у п. 2.3 даного дослідження та були висловлені пропозиції щодо внесення відповідних змін у законодавство України в сфері охорони прав на промислові зразки.

Так, було запропоновано, по-перше, ввести у законодавство України щодо охорони промислових зразків додаткову умову патентоспроможності промислового зразка – індивідуальний характер. По-друге, поділити охорону промислових зразків на два правові режими – правовий режим охорони прав на зареєстровані промислові зразки та правовий режим охорони прав на незареєстровані промислові зразки. По-третє, було висловлено пропозицію встановити строк чинності виключних майнових

прав інтелектуальної власності на зареєстрований промисловий зразок щонайменше на п’ять років від дати подання заявки на промисловий зразок в установленому законом порядку з можливістю подовження за клопотанням власника зареєстрованого промислового зразка щоразу на п’ять років. Загальний строк чинності виключних майнових прав на зареєстрований промисловий зразок не може перевищувати двадцяти п’яти років.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на незареєстрований промисловий зразок повинен становити три роки з дати, на яку зразок був доведений до загального відома на території України.

Таким чином, дана пропозиція приводить положення національного законодавства про строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок у відповідність до положень Директиви 98/71/ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, передбачається, що строк дії правової охорони на зареєстрований промисловий зразок можна отримати щонайменше на п’ять років. І це доцільно для охорони тих об’єктів права, що характеризуються, наприклад, короткостроковою популярністю чи успіхом. Загальний строк охорони зареєстрованих промислових зразків збільшиться за рахунок запровадження можливості неодноразового (до двадцяти п’яти років) подовження чинності патенту.

По-четверте, відповідно до ст. 7 Директиви 98/71/ЄС та п. п. 3, 4 ст. 217 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС право на промисловий зразок не поширюється на зовнішні ознаки виробу, які: зумовлені виключно технічною функцією; обов’язково мають бути точно відтворені у формі та розмірі для того, щоб виріб, що містить промисловий зразок або в якому цей зразок використовується, був з ним механічно з’єднаний або розташований навколо або навпроти іншого виробу таким чином, що кожний виріб може виконувати свою функцію.

Відповідно до п. 12 Преамбули даної Директиви охорона не поширюється на ті комплектуючі частини виробів, які є невидимі під час звичайної експлуатації даного виробу. Також відмінність європейського законодавства від законодавства України полягає в тому, що в ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. На відміну від європейського законодавства, в Україні зберігається вилучення з охорони промислових зразків, що відносяться до об'єктів архітектури, друкованої продукції та об'єктів нестійкої форми, зокрема і до тих, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворюючих виробів. Тому було запропоновано в законодавстві України розширити список об'єктів охорони промислових зразків за рахунок зовнішніх ознак друкованої продукції та деяких об'єктів нестійкої форми і узгодити його з відповідним законодавством ЄС.

Наступна відмінність європейського законодавства у сфері охорони прав на промислові зразки від національного − у тому, що в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС більш розширено, порівняно з чинним законодавством України, визначені умови щодо відмови в реєстрації промислового зразка чи визнання права на зареєстрований зразок недійсним. Так, відповідно до ч. 1 ст. 215 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна та ЄС можуть передбачити умови щодо відмови у реєстрації промислового зразка або визнання його недійсним після реєстрації на суттєвій підставі у таких випадках: 1) промисловий зразок не відповідає офіційному визначенню; 2) промисловий зразок не відповідає умовам надання правової охорони; 3) на підставі судового рішення правовласник не має права на промисловий зразок; 4) промисловий зразок суперечить більш ранньому промисловому зразку, який був доведений до загального відома після дати подання заявки або, якщо заявлено пріоритет, − після дати пріоритету і який охороняється з дати, що передує зазначеній даті, як зареєстрований зразок або як заявка на зразок; 5) у більш пізньому промисловому зразку використано розрізняльне

позначення, і законодавство відповідної сторони щодо такого позначення надає власнику права на позначення право забороняти таке використання; 6) промисловий зразок є неправомірним використанням об'єкта, що охороняється згідно із законодавством з авторського права відповідної сторони; 7) промисловий зразок є неправомірним використанням будь-якого з елементів, зазначених у статті 6 ter Паризької конвенції, або знаків, емблем та гербів, крім тих, що зазначені у даній статті 6 ter та становлять особливий громадський інтерес на території Сторін.

Відповідно до п. 1 ст. 25 «Визнання патенту недійсним» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»:

1. Патент може бути визнано у судовому порядку недійсним повністю або частково у разі: а) невідповідності запатентованого промислового зразка умовам патентоспроможності, визначеним цим Законом; б) наявності у сукупності суттєвих ознак промислового зразка ознак, яких не було у поданій заявці; в) видачі патенту внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

Узгоджуючи законодавство України в сфері охорони прав на промислові зразки з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, пропонуємо внести зміни та доповнення в ст. 25 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» та, по-перше, назву статті «визнання патенту недійсним» замінити на назву *«відмова в реєстрації чи визнання права на зареєстрований промисловий зразок недійсним»*. По-друге, внести відповідні зміни та доповнення у п. 1 даної статті.

Таким чином, введення в законодавство України в сфері охорони прав на промислові зразки двох правових режимів охорони, умов щодо правової охорони зовнішніх ознак видимої частини складеного виробу, додаткових умов патентоспромож-ності промислового зразка, розширення об'єктів охорони, зокрема, за рахунок зовнішніх ознак друкованої продукції та деяких об'єктів нестійкої форми, узгодження положень щодо

строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок, розширення умов щодо відмови у реєстрації чи визнання права на зареєстрований промисловий зразок недійсним − це важливий крок до гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами [439, с. 46–49][465].

4.3.2. Порівняння у відповідність законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейського законодавства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Географічне зазначення походження сільськогосподарських продуктів і харчової продукції активно використовуються в країнах-членах ЄС як ефективний та важливий інструмент індивідуалізації виробників, з метою привернення підвищеної уваги споживачів до продовольчих товарів. У зв'язку з беззаперечною цінністю виключних прав на географічне зазначення, наразі постає комплекс проблемних питань щодо адаптації законодавства України в сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів.

Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, укладеною з метою сприяння поступовому зближенню сторін, а також з метою запровадження умов для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, передбачено створення асоціації між Україною та ЄС.

[465] Ярошевська Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на промислові зразки до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Т. В. Ярошевська // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – Дніпро: Видавничий дім «Гельветика». − 2017. − № 2. – С. 46−49.

Відповідно до листа Міністерства закордонних справ України № 72/14-612/1-2980 від 30 листопада 2015 р., передбачено тимчасове застосування деяких положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з 1 січня 2016 року, в тому числі Підрозділу 3 «Географічні зазначення» даної Угоди, який присвячено визнанню та охороні географічних зазначень, які походять з територій сторін цієї угоди.

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяла стабілізації позицій сільськогосподарських продуктів і харчової продукції на ринках ЄС. Однак загострились проблемні питання гарантування безпечності та якості продукції, підвищення її конкурентоспроможності в «єдиному нормативному просторі» Україна − ЄС.

Погоджуємося з автором [440, с. 23][466], що вирішення цього питання вбачається у запровадженні державного ринкового нагляду та правового захисту географічного маркування української продукції згідно з європейською моделлю. Для першого напряму практично сформована нормативно-правова база, яка поетапно впроваджується на практиці. Другий напрям має виключно національний формат і не відповідає європейським вимогам, і про це піде мова далі.

У п. 2 ст. 202 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС йдеться, що географічним зазначенням однієї сторони надається охорона іншою стороною відповідно до положень цієї Угоди за умови, що на них поширюється законодавство, яке зазначене у ст. 202 цієї Угоди. Фактично, всі інші норми цього підрозділу розкривають, як саме визначатимуться такі географічні зазначення та який обсяг охорони їм надаватиметься.

Так, відповідно до п. 1 ст. 204 «Обсяг охорони географічних зазначень» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС географічні

[466] Див.: Крисанов Д. Географічні зазначення походження агропромислової продукції: європейський досвід та вітчизняні перспективи / Дмитро Крисанов // Економіст. – 2014. – № 10. – С. 23. – С. 18−24.

зазначення, наведені у Додатках XXII-C і XXII-D до цієї Угоди, зокрема ті, що додаються відповідно до статті 203 даної Угоди, охороняються від:

a) будь-якого прямого чи опосередкованого комерційного використання назви, що охороняється, для подібних продуктів, які не відповідають специфікації продукту під назвою, що охороняється, або коли таке використання зловживає репутацією географічного зазначення;

b) будь-якого неправомірного використання, імітування або втілення, навіть якщо зазначається справжнє походження продукту або якщо назва, що охороняється, перекладається, викладається у транскрипції або транслітерації чи супроводжується таким виразом, як «стиль», «тип», «спосіб», «який вироблений у», «імітація», «смак», «подібний» тощо;

c) будь-якого іншого хибного або оманливого зазначення щодо джерела, походження, характеру або суттєвих якостей продукту на внутрішньому або зовнішньому упакуванні, рекламних матеріалах або документах, які стосуються відповідного продукту, а також упакування продукту в тару, яка може викликати хибне уявлення щодо його походження;

d) будь-якого іншого застосування, яке може ввести в оману споживача щодо дійсного походження продукту.

На підставі ч. 3 ст. 23 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» порушенням прав власника свідоцтва про реєстрацію права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару є:

а) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про реєстрацію права на його використання;

б) використання зареєстрованого зазначення географічного походження товару, якщо цей товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення

його походження використовується у перекладі або супроводжується словами: «вид», «тип», «стиль», «марка», «імітація» тощо;

в) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару або подібного до нього позначення для відмінних від описаних у Реєстрі однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації;

г) використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару як видової назви.

Таким чином, можна зробити висновок, що загалом охорона прав на географічні зазначення за національним законодавством відповідає п. 1 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Окремої уваги заслуговує вирішення питання щодо охорони схожих (омонімічних) назв, і про це йдеться у п.п. 3, 4 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На думку авторів [441, с. 50][467], це положення могло б відкрити дискусію щодо продовження використання кириличного варіанту багатьох назв продуктів, назви яких пов’язані із певним регіоном, але в Україні сприймаються більшою мірою як видові назви (наприклад, «Шампанське»).

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, досить жорсткими є процедури щодо неправомірно маркованого товару, при чому коло можливих правопорушень значно розширюється, що практично унеможливлює зловживання правами на географічні зазначення, і це доречно. Вилучення партій товару, неправомірно маркованих, імовірно стане однією із перших ознак застосування даної Угоди в Україні.

[467] Див.: Андрощук Г. Угода про асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні / Г. Андрощук, А. Афян // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 6. – С. 50.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить близько трьох тисяч географічних зазначень, які охороняються відтепер і на території України. При цьому даною Угодою не встановлені обмеження щодо їх охорони виключно у двосторонніх правовідносинах Україна − ЄС. Підписуючи Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна погодилась взагалі припинити неправомірне використання вказаних географічних зазначень.

Слід відзначити, що для припинення неправомірного використання найбільш вживаних в Україні захищених географічних зазначень, ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено десятирічний перехідний період, протягом якого можна правомірно використовувати географічні зазначення для позначення та презентації визначених продуктів, що походять з України: a) Champagne, b) Cognac, c) Madera, d) Porto, e) Jerez/Xeres/Sherry, f) Calvados, g) Grappa, h) Anis Portugues, i) Armagnac, j) Marsala, k) Malaga, l) Tokaj.

Погоджуємося з науковцями [442][468], що в Україні доведеться змінити найменування більш ніж половини виноробної продукції, яка виробляється в Україні. Саме це і стало причиною запровадження 10-річного перехідного періоду.

Семирічний перехідний період передбачається для використання географічних зазначень для позначення та презентації визначених продуктів, які походять з України: a) Parmigiano Reggiano, b) Roquefort, c) Feta.

Відповідно до п. 1 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, продукція, яка була вже виготовлена до набрання чинності даної Угоди, може вільно продаватися доти, доки не закінчиться на складі.

[468] Див.: Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення, державного управління / [О. Бетлій, М. Риженков, К. Кравчук та ін.]; за ред. І. Бураковського, В. Мовчан. – К. : Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, 2014. – 141 с.; Андрощук Г., Афян А. Вказ. праця. – С. 48−59.

Так, Адміністративна колегія Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України, розглянувши матеріали справи № 127-03/09.13 [443][469] про порушення дочірнім підприємством «Мілкіленд-Україна» (далі – ДП «Мілкіленд-Україна») законодавства про захист економічної конкуренції та подання про попередні висновки у справі від 20 липня 2016 року № 73/ПС-02-05, встановила:

Київським міським територіальним відділенням Антимонопольного комітету України (далі – КМТВ АМКУ) в одній з торговельних мереж міста Києва було виявлено реалізацію сиру м'якого «Рокфор» під торговельною маркою «Добряна», який виготовляється приватним підприємством «Рось» (далі – ПП «Рось») на замовлення ДП «Мілкіленд-Україна».

За інформацією, наданою ДП «Мілкіленд-Україна», даний сир виробляється відповідно до технічних умов на ПП «Рось», яке пов'язано відносинами контролю з ДП «Мілкіленд-Україна». Технічні умови погоджені із заступником Головного Державного санітарного лікаря України та зареєстровані Всеукраїнським державним науково-виробничим центром стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів 30 квітня 2004 року за № 081/028814.

У Технічних умовах зазначено, що вони поширюються на сири м'які та сири м'які з наповнювачами, зі спеціями, з ароматизаторами, які вироблені з пастеризованого коров'ячого молока шляхом сквашування бактеріальною закваскою, з наступною спеціальною обробкою, з додаванням або без додавання культур благородної плісняви, наповнювачів, спецій та їх сумішей, ароматизаторів. У вищезазначених Технічних умовах

[469] Рішення адміністративної колегії Київського обласного територіального відділення від 23 серпня 2016 р. : Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=84119&schema=kyivr. – Назва з екрану.

наведено асортимент та назви окремих видів м'яких сирів, в тому числі в них міститься назва м'якого сиру «Рокфор».

Традиційно сир «Рокфор» виготовлявся тільки з сирого овечого молока, і робили його тільки в одному місці – в районі історичної провінції Руерг у Франції. На сьогодні у всій Європі сир Рокфор має знак місця захисту місця походження (АОС), що підтверджується сертифікатом, виданим підрозділом Міністерства сільського господарства Франції, а умови його виробництва чітко викладені в окремих документах від 22 січня 2001 р. та 17 травня 2005 р. Таким чином, у країнах ЄС назва сиру «Рокфор» гарантує те, що сир виготовлений виключно в межах відповідної території з суворим дотриманням встановлених правил виробництва, що вказують на його походження, а також якість і характеристики цього сиру.

Враховуючи наведене, розпорядженням адміністративної колегії КМТВ АМКУ від 13 вересня 2013 № 178/03-р було розпочато розгляд справи у зв'язку з наявністю в діях ДП «Мілкіленд-Україна», під час маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор», ознак порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, передбаченого статтею 151 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», у вигляді поширення інформації, що вводить в оману.

В ході розгляду справи № 127-03/09.13 під час всебічного аналізу матеріалів справи та відповідних документів Відділенням встановлено наступне:

Вимоги щодо назви продукції передбачені Технічним регламентом щодо правил маркування харчових продуктів, який затверджено Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.10.2010 № 487 (далі – Регламент). Відповідно до п. 7 Регламенту, крім іншого, назва харчового продукту повинна відповідати назві, установленій нормативно-правовими актами, а у разі їх

відсутності – установленій нормативними документами, а також розкривати природу продукту.

Наразі чинне законодавство України не містить нормативно-правових актів, якими було б встановлено назву сиру «Рокфор» та зазначено склад такого сиру. Зареєстровані на сьогоднішній день в Україні державні стандарти на м'який або твердий сир не містять положень, де було б зазначено назву «Рокфор» і визначено, що такий сир є традиційним. Разом з тим, окремі вимоги до виробництва певних видів м'яких сирів встановлені такими нормативними документами, як ДСТУ 4395:2005 «Сири м'які. Загальні технічні умови» та ТУ У 15.5-24255176-010-2004 «Сири м'які та сири м'які з наповнювачами, зі спеціями, з ароматизаторами. Технічні умови». На підставі зазначених нормативних документів, в Україні виготовлення м'яких сирів, зокрема сиру «Рокфор», передбачено з пастеризованого коров'ячого молока.

Як зазначалося вище, відповідно до п.п. 2, 4 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, для вживання в Україні назви сиру «Рокфор» передбачено семирічний перехідний період з дати набрання чинності цієї Угоди. Одночасно, положенням даної Угоди чітко визначено, що продукція, вироблена та маркована в Україні, але яка не відповідає вимогам цієї Угоди, зокрема, яка підпадає під охорону географічних зазначень (сир «Рокфор»), може продаватися на території України до закінчення на складі.

Таким чином, дії ДП «Мілкіленд-Україна» щодо маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор» не можуть бути кваліфіковані як порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, оскільки зазначена продукція відповідає вимогам відповідних нормативних документів, які регулюють виготовлення та маркування м'яких сирів.

Враховуючи наведене, в ході розгляду справи № 127-03/09.13 Адміністративною колегією Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України

не виявлено обставин, які можуть свідчити про наявність в діях ДП «Мілкіленд-Україна», під час маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор», ознак порушення законодавства щодо поширення інформації, що вводить в оману. Отже, дана Адміністративна колегія постановила закрити провадження у справі № 127-03/09.13 без прийняття рішення по суті у зв'язку з недоведенням вчинення ДП «Мілкіленд-Україна» порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

На нашу думку, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС встановлені досить лояльні строки для припинення використання найбільш вживаних в Україні географічних зазначень. Проте аналіз положень про перехідний період приводить до висновку, що Україні слід невідкладно розпочати роботу з підготовки до охорони даних об'єктів права.

Проблемні питання співвідношення географічних зазначень з іншими об'єктами інтелектуальної власності є надзвичайно складними, оскільки за допомогою суміжних позначень можна досягти ефекту упізнавання товару та/або введення споживача в оману щодо його властивостей. Тому цьому питанню присвячена п. 2 ст. 203 та ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, у п. 2 ст. 203 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначено, що від сторони не можна вимагати охороняти як географічне зазначення назву, яка суперечить назві сорту рослини або породи тварини і, як наслідок, може вводити в оману споживача щодо справжнього походження продукту.

Про взаємозв'язок географічного зазначення з торговельними марками детально йдеться у ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 206 даної Угоди, сторони відмовляють у реєстрації або визнають недійсною торговельну марку, яка відповідає будь-якій із ситуацій, що згадуються у статті 204 (1) цієї Угоди, стосовно географічного зазначення, що охороняється, для подібних продуктів, за умови, що заявка на реєстрацію торговельної марки подається після дати

подання заявки про реєстрацію географічного зазначення на відповідній території.

Також положення ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підкріплені наступними нормами: по-перше, в ст. 193 даної Угоди міститься положення про неможливість реєстрації торговельної марки, яка вводить споживача в оману щодо географічного походження товару або послуги; по-друге, у ст. 196 даної Угоди йдеться про неможливість власнику торговельної марки забороняти її використання у випадку зазначення даних, які вказують на географічне походження товарів чи послуг; по-третє, відповідно до п. 2 (б) ст. 198 даної Угоди торговельна марка також підлягає анулюванню, якщо після дати її реєстрації внаслідок використання торговельної марки її власником або з його дозволу для товарів або послуг, для яких вона зареєстрована, є ймовірність введення в оману споживача, особливо щодо характеру, якості або географічного походження цих товарів чи послуг.

Погоджуємося з науковцями [441, с. 57–58][470], які вважають, що аналіз передумов формування української частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дозволяє ставити питання про неналежний рівень захисту інтересів національних товаровиробників, а підхід України до формування цієї частини Угоди є несистемним та непрофесійним. Зокрема, при формуванні тексту даної Угоди не було здійснено належної співпраці з асоціаціями тих товаровиробників, які найбільше використовують географічні зазначення: вина, сиру та мінеральних вод. Технічна частина документу, а саме перелік географічних назв, що підлягають захисту у відповідності до даної Угоди, демонструє фатальну недосконаліть нормотворчої техніки з української сторони.

Відсутність в Україні єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень та відсутність навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення і назви, що

[470] Див.: Андрощук Г., Афян А. Вказ. праця. – С. 57−58.

потенційно можуть стати ними, призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, наша держава сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

У нинішньому вигляді Угода про асоціацію між Україною та ЄС стосовно інституту географічних зазначень означатиме однозначні втрати для українських товаровиробників через необхідність заміни відомих назв товарів на інші. Разом з тим, цією Угодою вщент знищується потенціал для формування тих географічних зазначень України, які дозволили б українським товаровиробникам отримати хоч будь-яку користь від існування економіко-правового інституту географічних зазначень.

З метою вдосконалення правової охорони географічних зазначень та захисту їх найменувань відповідно до європейських стандартів, пропонуємо визначити наступний механізм:

1) національну законодавчо-нормативну базу у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із законодавством та практикою країн-членів ЄС у даній сфері. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдосконалення даної сфери через доопрацювання переліку охороноспроможних географічних зазначень у межах спеціального підкомітету. Україні слід невідкладно сформувати Підкомітет з географічних зазначень, як це передбачено даною Угодою, та приступити до вдосконалення та наповнення переліку тих географічних зазначень, які ще будуть виявлені;

2) виявити й проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів та обрати найбільш прийнятні з них;

3) розробити специфікацію на продукцію, описати технологію та етапи виробництва, систематизувати основні характеристики, розкрити зв’язок між місцевими природними чинниками даної території та споживчими властивостями даної продукції з урахуванням європейського досвіду;

4) подати заявку на реєстрацію географічного зазначення походження продукції до Установи та забезпечити державну реєстрацію даного зазначення;

5) після національної процедури оформлення прав на об'єкт, оформити необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію продукту до Європейської комісії. Після отримання прав на географічне зазначення на єдиному просторі ЄС, активно просувати дану продукцію до споживачів за допомогою проведення рекламних кампаній у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи особливість виробництва та унікальність споживчих властивостей даного об'єкта права.

Отже, в цілому посилення охорони права на географічні позначення матиме позитивні наслідки як для української, так і для європейської економіки. Це сприятиме росту довіри та визнання продуктів, назва яких містить географічні зазначення, дасть гарантії використання справжніх товарів та приведе до зниження кількості підробок. Втім, очевидно, що виробники, які без належної правової підстави виготовляють продукцію із використанням захищених географічних зазначень, нестимуть значні фінансові втрати, які намагатимуться компенсувати за рахунок підвищення цін на продукти зі зміненою назвою [444, с. 42−45][471].

У будь-якому випадку Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить умови щодо обов'язковості застосування досить суворих та непопулярних серед товаровиробників заходів, які можуть призвести до фінансових витрат або скорочення обсягів виробництва. У перспективі такі дії спрямовані на поліпшення якості і безпеки продукції. Більше того, тривалий перехідний період сприятиме поступовій адаптації до нових умов [445, с. 137][472].

[471] Ярошевська. Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Т. В. Ярошевська // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції . – Дніпро : Видавничий дім «Гельветика». − 2017. − № 1. – С. 42−45.

[472] Міненко М. А. Проблема використання географічних зазначень та найменувань українськими виноробами / М. А. Міненко, В. В. Матвєєв // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2014. – № 4. – С. 137.

4.3.3. Порівняння у відповідність законодавства України у сфері охорони прав на торговельні марки до європейського законодавства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Аналізуючи законодавство України в сфері охорони торговельних марок та відповідне законодавство ЄС, можна дійти до висновку, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання відношень у цій сфері.

Для узгодження національного законодавства із Директивою 2008/95/ЄС про наближення законодавств країн-членів щодо торговельних марок ЄС у п. 2.3 даного дослідження нами було запропоновано, по-перше, змінити у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» термін «знак для товарів і послуг» на термін «торговельна марка». По-друге, внести доповнення в статтю 6 «Підстави для відмови в наданні правової охорони» оновленого Закону України «Про охорону прав на торговельні марки». По-третє, у п. 1.3 даного дослідження ми пропонували дати визначення поняттю «колективна торговельна марка» в ч. 2 ст. 492 ЦК України та в ст. 1 оновленого Закону України «Про охорону прав на торговельну марку», а також в ч. 3 ст. 493 ЦК України закріпити права на колективну торговельну марку.

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС приділяється значна увага питанням реєстрації та використання торговельних марок. Так, цікавою новелою для України стане оновлена процедура реєстрації торговельних марок. А саме, Україна та ЄС запровадять систему реєстрації торговельних марок, в якій відмова уповноваженого органу в реєстрації торговельних марок буде належним чином обґрунтованою. Підстави відмови мають

бути повідомлені у письмовій формі заявникові, який матиме можливість оскаржити таку відмову, в тому числі і у судовому порядку. Україна та ЄС нададуть також можливість заявити заперечення проти поданих заявок на реєстрацію торговельної марки. Така процедура заперечення має бути змагальною [446, с. 64][473]. Крім того, Україна та ЄС забезпечать загальнодоступну електронну базу заявок на торговельні марки та інформацію про реєстрацію торговельних марок (п. 1 ст. 193 Угоди).

На відміну від національного законодавством в сфері охорони прав на торговельну марку, в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС збільшено строк невикористання торговельної марки повністю чи частково, що може стати підставою для дострокового припинення дії свідоцтва. Зокрема, у п. 1 ст. 198 Угоди йдеться про п'ятирічний строк невикористання торговельної марки, що є підставою для анулювання свідоцтва, а у ч. 4 ст. 18 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» − три роки. Також статтею 197 даної Угоди передбачається настання санкцій для правовласника у разі невикористання торговельної марки протягом п'яти років.

Так, відповідно до п. 1 ст. 197 «Використання торговельних марок» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, якщо протягом п'яти років з дати завершення процедури реєстрації власник не розпочинає реальне використання торговельної марки для товарів або послуг, стосовно яких вона зареєстрована на відповідній території, або якщо таке використання призупинено протягом безперервного п'ятирічного періоду, то стосовно торговельної марки можуть бути запроваджені санкції, якщо відсутні належні причини для її невикористання.

[473] Михайлюк Г. О. Модернізація законодавчого регулювання права інтелектуальної власності в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Г. О. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 62−67 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2013_5_15. – Назва з екрану.

На підставі ч. 4 ст. 18 Закону «Про охорону прав на знак для товарів і послуг», якщо знак не використовується в Україні повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або від іншої дати після цієї публікації, будь-яка особа має право звернутися до суду із заявою про дострокове припинення дії свідоцтва повністю або частково.

Таким чином, законодавство України обмежує строк невикористання торговельної марки трьома роками, проте, на думку практиків [447, с. 63][474], встановлення такого строку не завжди виправдане. Наприклад, щодо такої категорії товарів, як лікарські засоби чи хімічні речовини, цей строк є невиправдано коротким, бо перед виходом таких товарів на ринок, дані товари повинні проходити обов'язкові клінічні дослідження, отримувати відповідні дозволи та погодження державних органів. На практиці такі дії в більшості випадків потребують багато часу.

Тому вважаємо доцільним внести зміни та доповнення у відповідне законодавство України щодо подовження строку невикористання торговельної марки до п'яти років. На нашу думку, це більше захистить права власників торговельної марки і обмежить можливість дострокового припинення дії свідоцтва.

Підсумовуючи все сказане, пропонуємо, по-перше, узгодити законодавство України в сфері охорони прав на торговельну марку з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС і подовжити строк щодо невикористання торговельної марки до п'яти років. По-друге, внести зміни та доповнення в ч. 4 ст. 18 оновленого закону України *«Про охорону прав на торговельну марку»* та викласти у такій редакції:

« …якщо *торговельна марка* не використовується в Україні повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг протягом *п'яти років* від дати публікації відомостей про

[474] Див.: Пономарьов А. В. Невикористання торговельної марки як підстава для дострокового припинення дії свідоцтва / А. В. Пономарьов // Цивільне право. – 2011. – № 12. – С. 63.

видачу свідоцтва, або *якщо таке використання призупинено протягом безперервного п'ятирічного періоду,* будь-яка особа має право звернутися до суду із заявою про дострокове припинення дії свідоцтва повністю або частково».

Ще однією новелою для законодавства України, є взаємозв'язок географічних зазначень із торговельними марками (ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС). Так, відповідно до п. 1 ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сторони відмовляють у реєстрації або визнають недійсною торговельну марку, яка відповідає будь-якій із ситуацій, що згадуються у статті 204(1) цієї Угоди, стосовно географічного зазначення, що охороняється, для подібних продуктів, за умови, що заявка на реєстрацію торговельної марки подається після дати подання заявки про реєстрацію географічного зазначення на відповідній території (п. 1).

Для узгодження законодавства України в сфері охорони прав на торговельну марку з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, пропонуємо внести доповнення в ч. 2 ст. 6. «Підстави для відмови в наданні правової охорони» оновленого закону України *«Про правову охорону торговельної марки».*

Отже, прагнення України інтегруватись у Європейське Співтовариство потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема і сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та Директивах Ради ЄС.

Удосконалення норм національного законодавства та їх гармонізація із міжнародними та європейськими стандартами повинні враховувати на національному рівні інтереси як правовласників на об'єкти промислової власності, так і третіх осіб, задіяних на внутрішньому й зовнішньому ринках даної сфери [448, с. 83][475].

[475] Михайлюк Г. О. Шляхи імплементації стандартів щодо прав інтелектуальної власності, зокрема права комерційних позначень, в контексті Угоди про асоціацію між

Висновки до 4 розділу

Аналізуючи міжнародно-правові механізми охорони промислової власності, застосовуючи досвід країн-членів ЄС, практику їхнього застосування, можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України в сфері промислової власності до міжнародних договорів та європейських стандартів:

1. У підрозділі 4.1 було проведено теоретичне дослідження усієї системи сучасної міжнародної охорони прав на об'єкти промислової власності, визначено її найбільш важливі поняття, а також з'ясовані основні чинники становлення та розвитку цієї охорони, деякі з яких до цього часу відіграють суттєву роль і мають бути враховані при проведенні даного дослідження.

2. Аналізуючи становлення та розвиток міжнародної системи охорони прав на об'єкти промислової власності, робиться висновок, що Паризька конвенція була першим міжнародно-правовим документом і на сьогодні є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. Інші міжнародні конвенції та договори стосуються специфічних сфер та об'єктів права промислової власності, встановлюють особливі правові режими та умови співпраці у сфері промислової власності.

3. В рамках проведеного аналізу міжнародної охорони прав на об'єкти промислової власності особлива увага приділялася вивченню таких важливих питань, як сфера дії цієї охорони, принципи та права, які надаються нею. З цією метою було проведено дослідження основних положень низки універсальних міжнародних договорів про промислову власність.

Робиться висновок, що одним із пріоритетних напрямків у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні є

Україною та ЄС / Г. О. Михайлюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – №. 7. – С. 83.

здійснення міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу нашої держави та її впливу на міжнародні процеси у даній сфері. Вважаємо, що надзвичайно важливим є аналіз реалізації національного законодавства у сфері промислової власності з урахуванням міжнародного досвіду.

4. У підрозділі 4.2 були досліджені історія становлення та інтеграційні процеси законодавства ЄС в сфері промислової власності. Аналіз національних норм у даній сфері країн Європи та гармонізація і уніфікація цих норм в ЄС дозволяє виявити сучасні тенденції і шляхи розвитку інституту права промислової власності в країнах із розвиненим сегментом економіки високих технологій.

5. Доведено, що запровадження європейських інституційних механізмів оформлення прав та створення в ЄС єдиної системи охорони об'єктів промислової власності є закономірним результатом регіональної економічної інтеграції. Незважаючи на те, що інтеграційні процеси в ЄС в зазначеній сфері не завершені, можна констатувати, що нині в європейських країнах система права промислової власності являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами.

Дослідження інтеграційного процесу законодавства ЄС у сфері промислової власності надає змогу в Україні застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення національного законодавства в даній сфері до європейських стандартів.

6. У підрозділі 4.3 були досліджені проблемні питання приведення інституту промислової власності України у відповідність до законодавства ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Метою даного підрозділу є аналіз правового регулювання охорони окремих об'єктів промислової власності як на європейському, так і на національному рівнях, окреслення раніше невирішених проблемних питань, пошук шляхів їх

подолання та імплементація європейських стандартів у сфері права промислової власності до вітчизняних реалій.

Встановлено, що на сьогодні інститут промислової власності України переважно відповідає законодавству ЄС та відповідним положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою приведення інституту промислової власності України до даної Угоди та відповідного законодавства ЄС. В підрозділі 4.3 були запропоновані шляхи подолання таких недоліків за допомогою внесення доповнень та змін в чинне законодавство України та було наведено їх теоретичне обґрунтування.

На наш погляд, внесення зазначених доповнень та змін до чинного законодавства України дозволить виконати зобов'язання нашої держави щодо приведення інституту промислової власності України у відповідність до законодавства ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що сприятиме приєднанню нашої держави до ЄС.

7. Робиться висновок, що нині для України є проблемним питанням врегулювання сфери географічних зазначень із відповідними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, прагнення України інтегруватись у Європейське Співтовариство потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема і в сфері охорони прав на географічні зазначення, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Проте відсутність єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень в Україні та відсутність навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення в Україні та назви, що потенційно можуть стати ними, призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, Україна сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

Для врегулювання в Україні сфери охорони прав на географічні зазначення продукції та захисту їх найменувань на теренах ЄС пропонуємо застосувати наступний механізм:

– національну законодавчо-нормативну базу у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із законодавством та практикою країн-членів ЄС у даній сфері. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдосконалення даної сфери через доопрацювання переліку охороноздатних географічних зазначень у межах спеціального підкомітету. Україні слід невідкладно сформувати Підкомітет з географічних зазначень, як це передбачено даною Угодою, та приступити до вдосконалення та наповнення переліку тих географічних зазначень, які ще будуть виявлені;

– виявити й проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів та обрати найбільш прийнятні з них;

– розробити специфікацію на продукцію, описати технологію та етапи виробництва, систематизувати основні характеристики, розкрити зв’язок між місцевими природними чинниками даної території та споживчими властивостями даної продукції з урахуванням європейського досвіду;

– подати заявку на реєстрацію географічного зазначення походження продукції до Установи та забезпечити державну реєстрацію даного зазначення;

– після національної процедури оформлення прав на об’єкт, оформити необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію продукту до Європейської комісії. Після отримання прав на географічне зазначення на єдиному просторі ЄС, активно просувати дану продукцію до споживачів за допомогою проведення рекламних кампаній у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи особливість виробництва та унікальність споживчих властивостей даного об’єкта права.

8. Прагнення України до європейської та міжнародної інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідних законодавчих актів Європейського Союзу при розробці нових вітчизняних законопроектів. Такий підхід встановлений на вимогу країн-членів ЄС. Таким чином, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, визначаються курсом приєднання України до ЄС, а відтак необхідністю дотримання всіх його стандартів і норм щодо охорони та захисту даних об'єктів права.

ВИСНОВКИ

У результаті даного дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України, окремих провідних іноземних країн, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, директив ЄС у сфері промислової власності, практики застосування їх норм, а також теоретичного осмислення наукових праць вчених-юристів, фахівців з права інтелектуальної власності, сучасної економіки, розвитку новітніх технологій, автором запропоноване нове вирішення наукового завдання цивільного права, яке полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо цивільно-правового регулювання відносин у даній сфері, вдосконалення механізму регулювання охорони прав на об'єкти промислової власності та приведення чинного законодавства України в сфері промислової власності до законодавства ЄС та положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

З метою вдосконалення національної системи правової охорони промислової власності до європейських стандартів та створення ефективного механізму охорони прав на об'єкти промислової власності, робимо висновок про необхідність розв'язання наступних питань теоретичного та прикладного характеру:

– у результаті ґрунтовного вивчення і порівняльного аналізу вітчизняного законодавства в сфері охорони промислової власності, відповідного законодавства країн ЄС, судової практики і наукових розробок, присвячених досліджуваній проблематиці, виявлено, що на сьогодні в Україні проблемними питаннями є пошук механізмів ефективної охорони об'єктів права промислової власності відповідно до міжнародних норм та європейських стандартів, цивільно-правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій. Це створює значні

ускладнення в процесі застосування відповідних правових норм, внаслідок чого зацікавленим особам не може бути забезпечена швидка та ефективна правова охорона на об'єкти промислової власності. Чинне законодавство потребує подальшого вдосконалення, тим більше що розширення міжнародного співробітництва робить необхідним і актуальним перегляд чинних і прийняття нових законопроектів у цій сфері, гармонізації українського законодавства з міжнародними нормами та законодавством ЄС;

– встановлено, що для вдосконалення національного законодавства в сфері промислової власності необхідно проаналізувати як чинне законодавство України, так і відповідне законодавство окремих провідних іноземних країн, визначити переваги законодавств різних країн з погляду можливості їх використання для правової охорони промислової власності в Україні. Порівняння національного законодавства в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності з законодавством країн Європи та окремих країн світу, вивчення специфіки положень, новацій закордонного правового регулювання в цій сфері, тенденції розвитку представляє безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного використання світового досвіду для менш болісного проходження через реформи в Україні. У зв'язку з адаптацією законодавства України до законодавства країн-членів ЄС пропонуємо спрямувати головну увагу на європейське законодавство. Приведення інституту промислової власності України у відповідність до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, законодавства ЄС про промислову власність, дозволить вирішити проблемні питання, поставлені в цій роботі, і, зокрема, виконати зобов'язання нашої держави щодо вдосконалення законодавства в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності до європейських стандартів, що сприятиме вступу України в ЄС;

− у результаті порівняльного аналізу законодавства України та законодавства ЄС щодо прав суб'єктів на об'єкти промислової власності, можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України до європейських стандартів:

1) положення законодавства України в сфері патентного права відповідає положенням європейського законодавства. Право на отримання європейського патенту, як і за національним законодавством, належить винахіднику (автору промислового зразка) або його правонаступнику;

2) положення національного законодавства в сфері прав на торговельну марку відрізняється від положень законодавства ЄС. На відміну від національного законодавства, за європейським законодавством володільцем прав на торговельну марку ЄС, крім фізичних або юридичних осіб, можуть бути суб'єкти публічного права, і вважаємо таку класифікацію доречною;

3) положення законодавства України відрізняється від законодавства ЄС в сфері прав на географічне зазначення. Відповідно до законодавства України право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають особи (групи осіб), які в заявленому географічному місці виробляють товар; асоціації споживачів; установи, що мають безпосереднє відношення до технологічних процесів або географічних місць. Відповідно до законодавства ЄС право подавати заявку на реєстрацію географічного зазначення має тільки група.

Роблячи висновки з попереднього матеріалу, нами були зроблені пропозиції внести зміни та уточнення в ст. 502 ЦК України та в ч. 1 ст. 9 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» з метою приведення інституту промислової власності у відповідність до законодавства ЄС;

− обґрунтовано, що суб'єктом майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки може і повинна бути держава – Україна. Для цього в законодавстві України слід передбачити

специфічні правові форми і способи набуття державою прав на дані об’єкти патентного права. Держава Україна повинна розглядати регулювання цього питання як можливість поповнення бюджету та додаткового вкладення засобів у розвиток інноваційних технологій;

− у результаті ґрунтовного вивчення і порівняльного аналізу вітчизняного законодавства в сфері охорони прав на об’єкти промислової власності та відповідного законодавства європейських країн, можна зробити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України в даній сфері та приведення його до європейських стандартів:

1) в ЄС приділяється значна увага новим об’єктам промислової власності, зокрема біотехнологічним винаходам і винаходам у сфері комп’ютерної технології, а також створенню якісних продуктів за рахунок запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон. Це пояснюється тим, що наукові дослідження в сфері винахідництва є пріоритетними і промислово значимими для нинішнього етапу розвитку європейського суспільства, а використання в межах спільного ринку географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції, природних мінеральних вод є одним із важливих кроків на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари гарантовано високої якості;

2) на відміну від законодавства України у сфері охорони промислових зразків, в ЄС охорона промислових зразків умовно поділяється на два правові режими: один регулює відносини щодо охорони та захисту зареєстрованих промислових зразків, другий – незареєстрованих. Також в ЄС інакше визначено коло об’єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок; умови патентоспроможності промислового зразка; положення щодо строку чинності майнових прав

інтелектуальної власності на промисловий зразок. Тому, вважаємо, що введення в законодавство України в сфері охорони прав на промисловий зразок умови щодо правової охорони зовнішньої ознаки видимої частини складеного виробу, додаткової умови патентоспроможності промислового зразка, розширення об'єктів охорони, зокрема за рахунок зовнішньої ознаки друкованої продукції та деяких об'єктів нестійкої форми, узгодження положень щодо строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок та поділ охорони прав на промислові зразки на два правові режими − це важливий крок до гармонізації національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС;

3) робиться висновок, що в цілому національне законодавство в сфері охорони торговельних марок відповідає європейському законодавству. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання проблемних питань у цій сфері. На нашу думку, певних уточнень та доповнень потребують норми законодавства України щодо підстав для відмов у реєстрації торговельної марки або визнання її недійсною та врегулювання питань щодо охорони прав на колективні торговельні марки;

− доведено, що в Україні необхідними умовами активізації інноваційних процесів є проведення комплексу заходів, важливе місце серед яких займає система трансферу технологій. Проте негативні наслідки кризових явищ, які нині відбуваються в економіці України, та значне зменшення податкових пільг для трансферу технологій призвели до значного погіршення науково-технологічних процесів;

− у роботі аналізується законодавство ЄС та досліджується досвід технологічно розвинених закордонних країн у сфері трансферу технологій. Робиться висновок, що однією з

найважливіших складових інноваційного процесу і перспективним механізмом економічної стабілізації держави є трансфер технологій. Вивчення досвіду ЄС та окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій надасть змогу Україні розробити науково-теоретичні висновки та практичні рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері, що може стати підґрунтям для подальшого успішного економічного співробітництва нашої держави з країнами ЄС та іншими найбільш розвиненими у технологічному відношенні країнами світу;

− у результаті дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів провідних закордонних країн (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, КНР, Республіки Білорусь тощо), практики застосування їх норм, чинного законодавства України в сфері трансферу технологій, а також теоретичного осмислення наукових праць фахівців з права промислової власності, автором запропоноване вдосконалення механізму законодавчого регулювання трансферу технологій в Україні з урахуванням існуючого у цій сфері світового досвіду.

Пропонуємо застосувати в Україні наступний механізм з передачі технологій та/або її складових.

По-перше, у разі, якщо технологія та/або її складові створена за державні кошти, то особа, яка буде мати майнові права на дану технологію, повинна здійснити обов’язкове використання та/або трансфер технологій та їх складових за фінансової підтримки держави протягом трьох років після створення даної технології та/або її складових. Тому пропонуємо внести доповнення в ч. 5 ст. 11 «Порядок передачі майнових прав на технології» Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» щодо обов’язкової комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів.

По-друге, у разі, якщо до виконавця переходять майнові права на даний об’єкт права інтелектуальної власності, чи у випадку, коли технології та/або її складові створені розробниками не за державні кошти, то держава, у будь-якому разі, повинна створити привабливі економічні умови для розробників і споживачів щодо впровадження даної технології та/або її складових.

По-третє, держава має сприяти створенню на підприємствах незалежно від форм власності, у наукових установах, в організаціях, у вищих навчальних закладах, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким належать або передаються майнові права на використання об’єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій спеціальних Центрів трансферу технологій, які мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю. Зокрема, пропонуємо застосувати досвід провідних країн світу в сфері трансферу технологій, де діяльність даних Центрів фінансується за рахунок державних субсидій і доходів від виконання контрактних досліджень;

− аналізуючи міжнародно-правові механізми охорони промислової власності, застосовуючи досвід країн-членів ЄС, практику їхнього застосування, можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України в сфері промислової власності до європейських стандартів:

По-перше, встановлено, що на сьогодні інститут промислової власності України переважно відповідає законодавству ЄС та відповідним положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства та його недосконаліть, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою приведення інституту промислової власності України до законодавства ЄС в даній сфері

та положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. В підрозділі 4.3 були запропоновані шляхи подолання таких недоліків за допомогою внесення доповнень та змін в чинне законодавство України та було наведено їх теоретичне обґрунтування;

По-друге, обґрунтовано, що нині для України є проблемним питанням врегулювання сфери географічних зазначень із відповідними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, прагнення України інтегруватись у Європейське Співтовариство потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема і в сфері охорони прав на географічні зазначення, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Проте відсутність єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень в Україні та відсутність навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення в Україні та назви, що потенційно можуть стати ними, призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, Україна сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

Для врегулювання в Україні сфери охорони прав на географічні зазначення продукції та захисту їх найменувань на єдиному просторі ЄС пропонуємо застосувати наступний механізм:

1) національну законодавчо-нормативну базу у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із законодавством та практикою країн-членів ЄС у даній сфері. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдосконалення даної сфери через доопрацювання переліку охороноздатних географічних зазначень у межах спеціального підкомітету. Україні слід невідкладно сформувати Підкомітет з географічних зазначень, як це передбачено даною Угодою, та приступити до вдосконалення та наповнення переліку тих географічних зазначень, які ще будуть виявлені;

2) виявити й проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів та обрати найбільш прийнятні з них;

3) розробити специфікацію на продукцію, описати технологію та етапи виробництва, систематизувати основні характеристики, розкрити зв'язок між місцевими природними чинниками даної території та споживчими властивостями даної продукції з урахуванням європейського досвіду;

4) подати заявку на реєстрацію географічного зазначення походження продукції до Установи та забезпечити державну реєстрацію даного зазначення;

5) після національної процедури оформлення прав на об'єкт, оформити необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію продукту до Європейської комісії. Після отримання прав на географічне зазначення на єдиному просторі ЄС, активно просувати дану продукцію до споживачів за допомогою проведення рекламних кампаній у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи особливість виробництва та унікальність споживчих властивостей даного об'єкта права;

По-третє, доведено, що прагнення України до європейської інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідного законодавства ЄС. Такий підхід встановлений на вимогу країн-членів ЄС. Таким чином, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, визначаються курсом приєднання України до ЄС, а відтак необхідністю дотримання всіх його стандартів і норм щодо охорони даних об'єктів права.

АНОТАЦІЯ

У монографії комплексно досліджуються проблемні питання права на об’єкти промислової власності в Україні в умовах європейської інтеграції з позиції забезпечення їх охорони цивільно-правовими способами. Зокрема, дається правова характеристика національного та європейського механізму охорони промислової власності, досліджуються суб’єкти права та аналізується зміст суб’єктивних прав на об’єкти промислової власності, досліджуються питання врегулювання в Україні відносин у сфері трансферу технологій і приведення інституту промислової власності України у відповідність до законодавства ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

В роботі розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення національного механізму правового регулювання промислової власності і забезпечення охорони права на об’єкти промислової власності з урахуванням існуючого у цій сфері європейського досвіду.

Монографія розрахована на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів вищих юридичних та технічних навчальних закладів, спеціалістів у галузі цивільного права і права промислової власності.

АННОТАЦИЯ

В монографии комплексно исследуются проблемные вопросы права на объекты промышленной собственности в Украине в условиях европейской интеграции с позиции обеспечения их охраны гражданско-правовыми способами. В частности, дается правовая характеристика национального и

европейского механизма охраны промышленной собственности, исследуются субъекты права и анализируется содержание субъективных прав на объекты промышленной собственности, исследуются вопросы урегулирования в Украине отношений в сфере трансфера технологий и приведения института промышленной собственности Украины в соответствие с законодательством ЕС и Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС.

В работе разработаны практические рекомендации по усовершенствованию национального механизма правового регулирования промышленной собственности и обеспечение охраны права на объекты промышленной собственности с учетом существующего в этой сфере европейского опыта.

Монография рассчитана на научных работников, преподавателей, аспирантов, студентов высших юридических и технических учебных заведений, специалистов в отрасли гражданского права и права промышленной собственности.

ABSTRACT

The problematic issues of the right to industrial property objects in Ukraine under the conditions of European integration from a position of ensuring their protection by civil law methods are comprehensively investigated in the monograph. In particular, a legal characteristics of the national and the European mechanism of industrial property protection are given, subjects of law are examined and a content of subjective rights to industrial property objects is analyzed, issues of settlement of relations in the sphere of technology transfer in Ukraine and an alignment of the institute of industrial property of Ukraine with the EU legislation and the Association Agreement between Ukraine and the EU are investigated.

Practical recommendations for improvement of the national mechanism of legal regulation of industrial property and ensuring protection of the right to industrial property objects, taking into account an existing European experience in this field are developed in the paper.

The monograph is intended for research fellows, teachers, post-graduate students, students of higher juridical and technical educational institutions, specialists in a field of civil law and industrial property law.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) // Інтелектуальна власність. – 1999. – № 5, 6, 7.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27 червня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011. − Назва з екрану.

3. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. видання. – К. : Право, 1996. – 63 с.

4. Цивільний кодекс України / Верховна Рада України. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 432 с.

5. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-р. − Назва з екрану.

6. Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015. − Назва з екрану.

7. Про охорону промислової власності : Паризька конвенція від 20 березня 1883 року, набрання чинності міжнародного договору для України від 25.12.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_123. − Назва з екрану.

8. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016−2017 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1. − Назва з екрану.

9. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за 9 місяців 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/i_upload/file/promyslova-vlasnist-9m-2016.pdf. − Назва з екрану.

10. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_134. − Назва з екрану.

11. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, прийнятий в Мадриді 28 червня 1989 р. – Офіц. вид. – К. : Ін Юре, 2004. – 38 с.

12. Конвенция, учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_169. – Назва з екрану.

13. Договор о патентной кооперации (PCT) от 19 июля 1970 г. // Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. – М. : Вып. XXXIV, 1980. – С. 55–89.

14. Договір про патентне право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/cng/prcssrcl/2000/p222.htm. − Назва з екрану.

15. Підопригора О. А. Об’єкти цивільних прав у проекті Цивільного кодексу України / О. А. Підопригора // Українське право. – 1998. − № 1. – С. 61−72.

16. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учеб. / А. П. Сергеев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ТК Велби, 2003. – 688 с.

17. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. − № 9. – Ст. 56.

18. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 січня 1993 р. : зб. нормативних актів з питань промислової власності. – К. : Вища школа, 1998. – С. 27−47.

19. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. : зб. нормативних актів з питань промислової власності. – К. : Вища школа, 1998. – С. 66−79.

20. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15 грудня 1993 р. : зб. нормативних актів з питань промислової власності. – К. : Вища школа, 1998. – С. 49−65.

21. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. − № 32. – Ст. 267.

22. Ануфриева Л. П. Международное частное право : Особенная часть в 3 т. / Л. П. Ануфриева. − М. : БЕК, 2000. − Т. 2. − 2000. − 656 с.

23. Егоров В. В. Лицензии и лицензионные соглашения применительно к промышленной собственности в международной торговле по праву России, США, Великобритании и Германии: дис. …кандидата юр. наук : 12.00.03 / Владислав Викторович Егоров. – М., 2003. – 214 с.

24. Мэггс П. Б. Интеллектуальная собственность / П. Мэггс, А. Сергеев. − М. : Юристъ, 2000. – 400 с.

25. Горячковская Н. А. Объекты интеллектуальной собственности / Н. А. Горячковская // Бизнес информ. – 1998. − № 7. − С. 46−50.

26. Городов О. А. Интеллектуальная собственность: правовые аспекты коммерческого использования : автореф. дисс. на соискание науч. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / О. А. Городов. – СПб., 1999. – 32 с.

27. Леонтьев К. Б. Развитие понятия «интеллектуальная собственность» и его влияние на совершенствование законодательства Российской Федерации об охране результатов интеллектуальной деятельности [Електронний ресурс] / К. Б. Леонтьев. – Режим доступу: http://copyright.ru. – Назва з екрану.

28. Мельник О. М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні / О. М. Мельник. – Х. : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 357 с.

29. Підопригора О. А. Право інтелектуальної власності України : навч. посіб. [для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів] / О. А. Підопригора, О. О. Підопригора. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 334 с.

30. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : наук.-практ. вид. у 4-х т. / [за заг. ред О. Д. Святоцького]. – К. : Ін Юре, 1999 . – Т. 3. – 1999. – 656 с.

31. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 7 червня 1996 р. із змінами та доп. – Офіц. вид. – К. : Ін Юре, 2004. – 13 с.

32. Про захист економічної конкуренції : Закон України : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 11 січня 2001 р. зі змінами та доп. // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 52 с.

33. Ярошевська Т. В. Становлення інституту права промислової власності в Україні / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник херсонського державного університету. – 2013. − № 4. – С. 109−113.

34. Цивільний кодекс Української РСР. Затверджений Законом Української РСР від 18 липня 1963 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1963. – № 30. – Ст. 463. Офіційний текст зі змінами і доповненнями за станом на 1 січня 1994 р. // Право України. – 1993. − № 11–12 (ст. 472).

35. Законодательство СССР по изобретательству / [под ред. А. И. Дорина]. – М. : ВНИИПИ, 1979. – С. 16−23.

36. Тимчасове Положення про правову охорону промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні // Указ Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92 // Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика – К. : Вид. дім «Ін Юре», 1999. – Т. 3 : Промислова власність. – С. 212−215.

37. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 1 червня 2000 р. №1771-III із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 21 грудня 2000 р. № 2188-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 8. – Ст. 37.

38. Горнисевич А. М. Патентный закон: для изобретателя или против него? / А. М. Горнисевич, Ю. М. Капица // Юридическая практика. – 2000. – № 17.

39. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. № 285/2001. // Урядовий кур'єр. – 2001. – 5 травня. – № 79.

40. Паскуаль К. Роль захисту інтелектуальної власності в розвитку України / Карлос Паскуаль // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 3. – С. 11–14.

41. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні / [за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького]. – К. : Вид. дім «Ін-Юре», 2003. – 236 с.

42. Шишка Р. Б. Інтелектуальна власність: охорона і захист / Роман Шишка // Конституція України – основа модернізації державного суспільства. – Харків, 2001. – С. 455−457.

43. Крижна В. Реалізація конституційного права на результати інтелектуальної діяльності / Валентина Крижна // Конституція України – основа модернізації державного суспільства. – Харків, 2001. – С. 493−495.

44. Підопригора О. Загальні положення про право інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України / Опанас Підопригора // Право України. – 2003. – № 7. – С. 97−101.

45. Скрипко В. Р. Охрана прав изобретателей и рационализаторов / В. Р. Скрипко. – М. : Наука, 1982. – 80 с.

46. Підопригора О. А. Науково-технічний прогрес і правове регулювання винахідництва і раціоналізації / Опанас Андронович Підопригора. – К. : Вища школа, 1976. – 48 с.

47. Крайнєв П. Законодавство України у сфері промислової власності (історія розвитку та аналіз) / Петро Крайнєв // Право України. – 2001. – № 5. – С. 85−88.

48. Ярошевська Т. В. Поняття права промислової власності та його джерела / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. − № 23 (ч. 1). – Т. 1. – С. 288−292.

49. Андрощук Г. А. Патентное право: правовая охрана изобретений : учеб. пособие / Г. А. Андрощук, Л. И. Работягова. – К. : МАУП, 2001. – 232 с.

50. Евстигеев А. А. Основные категории российского патентного права / Евстигеев А. А. – Екатеринбург : УрГЮА, 1999. – 196 с.

51. Гришаев С. П. Правовая охрана изобретений, промышленных образцов, полезных моделей в России и за рубежом / С. П. Гришаев. − М. : ЮКИС, 1993. – 72 с.

52. Белов В. В. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения / В. В. Белов, Г. В. Виталиев, Г. М. Денисов. − М. : Юристъ, 1997. – 288 с.

53. Патентный закон Японии / [пер. под ред. Э. П. Гаврилова]. − М. : ЦНИИПИ, 1975. − 121 с.

54. Пиленко А. А. Право изобретателя / А. А. Пиленко. – М. : Статут, 2001. – 688 с.

55. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации / А. П. Сергеев. – М. : Теис, 1996. – 704 с.

56. Законодательство СССР по изобретательству / [под ред. А. И. Дорина]. – М. : ВНИИПИ, 1979. – С. 16−23.

57. Комментарий к Патентному закону Российской Федерации / [Корчагин А. Д., Богданов Н. В., Казакова В. К., Полищук Е. П.]. – М. : Компания Димитрейд График Групп, 2004. − 460 с.

58. Прахов Б. Г. Справочное пособие по изобретательству, рационализации и патентному делу / Б. Г Прахов, Н. М. Зенкин. – К. : Вища школа, 1977. – 152 с.

59. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель : Наказ МОН України від 22 січня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. − № 9. − С. 382.

60. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель : Наказ МОН України від 15 березня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. − № 16. – С. 356.

61. Amended Initial Proposal for a Directive approximating the legal arrangements for the protection of inventions by utility model // Official Journal of the European Union. − C 248, 2000. − 29.08. − P. 56.

62. Ярошевська Т. В. Визначення поняття винаходу (корисної моделі) в патентному законодавстві України / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/24. – Назва з екрану.

63. Леонидов Н. Б. Патентный закон России. 1801–2001 / Н. Б. Леонидов, Н. В. Михеева. − М. : Юридическая литература, 2002. − 280 с.

64. Энгельмейер П. К. Изобретения и привилегии. Руководство для изобретателей. Вступительное письмо графа Л. Н. Толстого / П. К. Энгельмейер. − М. : тип. Г. Лисснера, А. Гешеля, 1897. – 176 с.

65. О промышленных образцах : положение утв. Постановлением Госкомизобретений СССР от 3 августа 1965 г. − № 49;

Постановлением Государственного комитета по координации научно-исследовательских работ СССР от 5 августа 1965 г. − № 232.

66. Работягова Л. І. Промисловий зразок як об'єкт правової охорони [Електронний ресурс] / Л. І. Работягова. – К : НДІ інтелектуальної власності АПрН України. – 2006. – Вип. 4. – Режим доступу : http://ndiiv.org.ua/uk/promislovij-zrazok-yak-obyekt-pravovoyi/. − Назва з екрану.

67. Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки : [зб. документів, матеріалів, статей]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 368 с.

68. Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии. Законы. Великобритания. Закон о зарегистрированных промышленных образцах. Дания. Закон о промышленных образцах. − М. : Информ.-изд. центр Роспатента, 2005. − 81 с.

69. Охрана графического дизайна законодательством о промышленных образцах в России и за рубежом: сборник обзоров / [под ред. О. Л. Алексеевой]. – М. : ИНИЦ «Патент», 2009. – 65 с.

70. Патентный закон Российской Федерации от 23 сентября 1992 г. № 3517-1 // Российская газета. − 1992. − № 225. − 14 октября. − Ст. 2319.

71. Подшибихин Л. И. Патентное законодательство государств-участников Содружества Независимых Государств: сборник документов / Л. И. Подшибихин, Н. В. Бузова. – М. : ИНИЦ Роспатент, 2003. – 338 с.

72. Типовий закон про промислові зразки для країн, що розвиваються. − Публікація ВОІВ № 808 (Е). − Женева, 1970.

73. Патентное законодательство зарубежных стран : в 2 т. / [сост. Н. К. Финкель]. – М. : Прогресс, 1987. – Т. 1 : Переводы. – 656 с.

74. Про правову охорону промислових зразків : Директиви Європейського Парламенту та Ради 98/71 ЄС від 13 жовтня 1998 р. // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 841–844.

75. Про промислові зразки Спільноти : Регламент Ради ЄС від 12 грудня 2001 р. № 6/2002 // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 845−894.

76. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844. − Вісник господарського судочинства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06. − Назва з екрану.

77. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків : проект Закону України № 1891 від 30. 01. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511 =53758 − Назва з екрану.

78. Ткаченко С. Ю. Правова охорона комп'ютерних піктограм / С. Ю. Ткаченко, Л. І. Работягова // Інтелектуальна власність. − 2003. − № 9. – С. 11–14.

79. Бошицький Ю. Л. Поняття, значення торговельної марки та прав на неї в контексті розбудови національної ринкової економіки / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. − 2009. − № 2. – С. 169–176.

80. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.93 № 36898-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. − № 7. – Ст. 36.

81. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 № 3759-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. − № 10. – Ст. 43.

82. Андрощук Г. Знаки для товарів і послуг: деякі аспекти термінології та застосування законодавства / Геннадій Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2001. − № 8. – С. 16–19.

83. Марушева О. Г. Особливості визначення поняття торговельної марки / О. Г. Марушева // Право і безпека. – 2012. − № 5. – С. 214–217.

84. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

85. Мельник О. М. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні (цивільно-правовий аспект) : [монографія] / О. М. Мельник. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 137 с.

86. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – 720 с.

87. Демченко Т. С. Охрана товарных знаков (сравнительно-правовой анализ) : [монография] / Т. С. Демченко. – К. : Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2005. – 208 с.

88. Синайский В. И. Русское гражданское право. − Вып. 1: Общая часть. Вещное право. Авторское право / В. И. Синайский. – К. : Прогресс, 1917. − 258 с.

89. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права / Г. Ф. Шершеневич. – М. : СПАРК, 1994. – 335 с.

90. Directive 2008/95/EC of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks (Codified version) (Text with EEA relevance) OJ L 299, 8.11.2008, p. 25–33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_930. − Назва з екрану.

91. Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 года № 218-З [Електронний ресурс] / Сайт Законодательство стран СНГ. – Режим доступу: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1822. – Назва з екрану.

92. О товарных знаках и знаках обслуживания : Закон Республики Беларусь от 5 февраля 1993 года №2181-XII

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=209793. – Назва з екрану.

93. Кодинець А. О. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. О. Кодинець. – К., 2006. – 16 с.

94. Білоусов В. М. Правові аспекти регулювання відносин, пов'язаних із торговельними марками / В. М. Білоусов // Часопис Київського університету права. − 2010. − № 3. – С. 196–199.

95. Про затвердження Правил складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг : Наказ Державного патенту України від 28 липня 1995 р. № 116 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95. − Назва з екрану.

96. Герц. А. А. Порівняльне право на торговельні марки : навч.-метод. посібн. для студ. магістр. прогр. / А. А. Герц. – Х. : 2010. – 112 с.

97. Білоусов В. М. Правова охорона торговельних марок в Україні та Республіці Білорусь: порівняльно-правовий аспект / В. М. Білоусов, А. Б. Халмурадова // Юридичний вісник. – 2014. − № 2 (31). – С. 76–80.

98. Немеш П. Ф. Особливості охорони торговельних марок в Білорусі / П. Ф. Немеш // Адвокат. – 2010. − № 10 (121). – С. 13–16.

99. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності : Проект Закону України від 30. 09. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/Documents/Detail. − Назва з екрану.

100. Минков А. М. Международная охрана интеллектуальной собственности / А. М. Минков. − СПб. : Питер, 2001. − 720 с.

101. Modelling Law for developing countries on marks, trade names and acts of unfair competition. – Geneva : BIRPI, 1967.

102. Козлова О. О. Комерційне (фірмове) найменування: основні правові питання / О. О. Козлова // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : [зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшеченка, Ю. Л. Бошицького]. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 263.

103. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права) / Калятин В. О. − М. : Норма, 2000. – 480 с.

104. Право інтелектуальної власності : підруч. [для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького]. − К. : Видавничій Дім «Ін Юре», 2002. − 624 с.

105. Селіванов А. О. Кому належить право на фірмове найменування (фірму) / А. О. Селіванов // Право України. − 2002. − № 11. − С. 71−75.

106. Саниахметова Н. Право субъекта предпринимательства на фирменное наименование / Нина Саниахметова // Бизнес (Бухгалтерия). – 2000. − № 39 (402). – С. 99–101.

107. Кузнєцова Н. С. Найменування юридичної особи і комерційне (фірмове) найменування: проблема співвідношення, регулювання і захисту / Н. С. Кузнєцова, О. В. Кохановська // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : [зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшеченка, Ю. Л. Бошицького]. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 448–459.

108. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності : Закон України від 15 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. − № 31–32. – Ст. 263.

109. Коссак В. М. Право інтелектуальної власності : підруч. [для юрид. вищ. навч. закл.] / В. М. Коссак, І. Є. Якубівський. − К. : Істина, 2007. − 208 с.

110. Бошицький Ю. Л. Аспекти правової охорони комерційних найменувань в Україні / Ю. Л. Бошицький, О. О. Козлова // Інтелектуальна власність. − № 9. − 2005. − С. 8–12.

111. Козлова О. О. Деякі проблеми визначення комерційного (фірмового) найменування в Україні / О. О. Козлова // Держава і право. Юридичні і політичні науки : збірн. наук. праць. − 2004. − Вип. 26. − С. 370–375.

112. United States Code, Title 15-Commerce and trade, Chapter 22-Trade Marks, 15 U.S.C. 1127.

113. Паладій М. В. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування / М. В. Паладій / Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики : [збірн. / Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький; Інститут держави і права ім. Корецького НАН України]. − К. : Юрид. думка, 2006. − С. 369–385.

114. Шевелева Т. М. Комерційне найменування − проблеми правової охорони в Україні / Т. М. Шевелева // Інтелектуальна власність. − № 7. − 2005. − С. 11–16.

115. Бошицький Ю. Комерційне найменування / Юрій Бошицький, Оксана Козлова // Юридичний вісник України. – 2005. − № 24.

116. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав па об'єкти авторського права і суміжних прав (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 22.01.2007 № 01-8/25 [Електронний ресурс] // Вісник господарського судочинства. − 2006. − № 3. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v8_25600-07. − Назва з екрану.

117. Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, які вводять в оману споживачів, зазначень про походження на товарах від 14 липня 1891 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/treaties/en/ip/madrid/. – Назва з екрану.

118. Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію від 31 жовтня 1958 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/lisbon/en/legal_texts/lisbon_agreement.html. − Назва з екрану.

119. Петров В. Л. Правова охорона географічних зазначень та проблеми правозастосування в Україні / В. Л. Петров, С. Й. Полачек, А. В. Смертюк // Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 389−425.

120. Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs [Official Journal L 208, 24.07.1992] : Регламент Ради ЄЕС «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів» № 2081/92 від 24 червня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wwwuatm.com.ua/show_law.php. – Назва з екрану.

121. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.99 № 753-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.

122. Право інтелектуальної власності : підруч. [для студ. вищ. навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.]. − К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. − 696 с.

123. Громов Ю. А. Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: [энциклоп. справ.] / Ю. А. Громов. – М. : Экономика, 2003. – 575 с.

124. Охорона інтелектуальної власності в Україні / [С. О. Довгій, В. О. Жаров, В. О. Зайчик та ін.]. – К. : Форум, 2002. – 319 с.

125. Шишка Р. Б. Охорона інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : [монографія] / Роман Богданович Шишка. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 368 с.

126. Рясенцев В. А. Неимущественные права авторов изобретений / В. А. Рясенцев // Вопросы изобретательства. – 1978. – № 4. – С. 18–25.

127. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / [А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Крищенко та ін.]. – Севастополь: Ін-т юрид. дослід., 2004 – Т. 2 : А.С.К. – 2004. – 864 с.

128. Крижна В. Види договорів у сфері інтелектуальної власності / Валентина Крижна // Інтелектуальний капітал. – 2004. – № 4. – С. 36– 42.

129. Ярошевська Т. В. Право на службовий винахід : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т. В. Ярошевська. − К, 2009. – 20 с.

130. Підопригора О. А. Право інтелектуальної власності і новий Цивільний кодекс України / О. А. Підопригора // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2–3 – С. 399–413.

131. Про товарний знак Співтовариства : Регламент Ради (ЄС) № 40//94 від 20 грудня 1993 р. / OB L 011, 14.01.1994, С. 1

132. Рожкова М. А. Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора / М. А. Рожкова.– М. : Волтерс Клувер, 2006. – 416 с.

133. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист права власності па комерційне найменування (за матеріалами справ, розглянутих в касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/845 [Електронний ресурс] // Вісник господарського судочинства. − 2006. − № 3. − Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_845600-06. − Назва з екрану.

134. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2003. – 416 с.

135. Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування : Регламент Ради ЄС № 510/2006 від 20 березня 2006 року // Official Journal L 93, 31.03.2006 р. − Р. 12–25.

136. Горленко С. А. Правовая охрана наименований мест происхождения товаров / С. А. Горленко. – М. : Рос. агентство по патентам и товарным знакам, 2001. – 132 с.

137. Мельниченко Ю. С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні : [монографія] / Ю. С. Мельниченко. − Донецьк : НОУЛІДЖ, 2012. – 214 с.

138. Підопригора О. О. Законодавство України про інтелектуальну власність / Оксана Опанасівна Підопригора. – Х. : Консум, 1997. – 192 с.

139. Соломоненко Л. А. Авторские права на служебное произведение : [монография] / Л. А. Соломоненко. − М. : Проспект, 2016. − 94 с.

140. Тулубьева И. Винни-пух и все-все-все / Ирина Тулубьева // Интеллектуальное право. − 2003. − № 10. − С. 58–64.

141. Ярошевська Т. Суб'єкти права на службовий винахід / Тамара Ярошевська // Право України. – 2006. – № 3. – С. 71–74.

142. Дементьев В. Н. Служебные изобретения в ФРГ / В. Н. Дементьев // Вопросы изобретательства. − 1992. − № 1−2. − С. 36– 39.

143. Підопригора О. А. Науково-технічний прогрес і правове регулювання винахідництва і раціоналізації / Опанас Андронович Підопригора. – К. : Высш. школа, 1976. – 48 с.

144. Крайнєв П. П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю : [монографія] / Петро Павлович Крайнєв. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 448 с.

145. Бандурка О. М. Власники об'єктів інтелектуальної власності. Хто вони? / О. М. Бандурка, О. М. Мельник // Голос України. – 2003. – № 43. – С. 9.

146. Комаров В. Службові винаходи і державна власність, або що робити Збройним Силам? / Володимир Комаров, Олександр Задорожній // Інтелектуальний капітал. – 2003. – № 2. – С. 16–21.

147. Юсухов А. А. Виды правонарушений в сфере интеллектуальной собственности и деятельность государственных органов по их выявлению и пресечению / А. А. Юсухов // ИС. Промышленная собственность. – 2004. – № 9−10. – С. 179–189.

148. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2003. – 415 с.

149. Иншаков О. В. Интеллектуальный фактор инновационной деятельности : учеб. пособие / О. В. Иншаков, П. В. Поляков, А. С. Ходыкин. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2003. – 116 с.

150. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: [монографія] / [Л. С. Нецька, О. М. Піцан, М. К Галянтич. та ін.] / за заг. ред. В. В. Луця. – Тернопіль : Вид-во Підручники і посібники, 2007. − 256 с.

151. Мельник О. Виникнення суб’єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності / Олена Мельник // Право України. – 2002. – № 3. – С. 96–97.

152. Райгородский Н. А. Изобретательское право СРСР / Н. А. Райгородский. – М. : Госуд. изд-во юридической литературы, 1949. – 272 с.

153. Мамиофа И. Э. Охрана прав изобретателей и рационализаторов в СССР / И. Э. Мамиофа. – Л. : Лениздат, 1982. – 125 с.

154. Наменгенов К. Н. Абсолютные и относительные изобретательские правоотношения / К. Н. Наменгенов. − Алма-Ата : Изд-во «Наука», 1978. − С. 45.

155. Потехіна В. Правова охорона винаходів у законодавстві України і США / Валентина Потехіна // Інтелектуальна власність. − 2005. − № 1. − С. 39–40.

156. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.02.2007 № 01-8/78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/21. − Назва з екрану.

157. Цивільне право України : підруч. у 2 кн. : [за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової]. − К. : Юрінком Інтер, 2002. − Кн. 1. − 736 с.

158. Денисова Р. О. Право інтелектуальної власності на твір науки (авторсько-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. О. Денисова. − Харків, 1999. − 17 с.

159. Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин : [монографія] / за заг. ред. акад. НАПрН України В. В. Луця. − К. : НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2011. − 319 с.

160. Макода В. Є. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності / В. Є. Макода // Право України. − 2012. − № 9. − С. 128–142.

161. Мельник О. М. Охорона інтелектуальної власності в Україні / О. М. Мельник // Форум права. − 2014. − № 2. − С. 258–261.

162. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : [учебн. 2-е изд., перераб. и доп.] − М. : ТК Велби, 2003. − 752 с.

163. Флейшиц Е. А. Личные права в гражданском праве Союза ССР и капиталистических стран / Е. А. Флейшиц. − М. : Юрид. Изд-во НКИО СССР, 1941. − 206 с.

164. Шишка Р. Б. Немайнові права авторів / Р. Б. Шишка // Вісник Академії правових наук України. − 2002. − № 3 (30). − С. 110–116.

165. Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту / І. Є. Якубівський // Право та інновації. − 2014. − № 4. − С. 30−38.

166. Ярошевська Т. В. Кому повинні належати майнові права на службовий винахід? / Т. В. Ярошевська // Право України. – 2008. – № 4. – С. 41–45.

167. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. Б. Шишка. – Х., 2004. – 37 с.

168. Мартынов Б. Основные проблемы авторского права / Борис Мартынов // Советское государство и право. − 1941. − № 4. − С. 21−37.

169. Серебравский В. И. Вопросы советского авторского права / В. И. Серебравский. − М. : Изд-во Академии Наук СССР, 1956. − 284 с.

170. Канторович Я. А. Авторское право на литературные, музыкальные, художественные и фотографические произведения / Я. А. Канторович. − [2-е изд., доп.] − Петроград : Тип. АО б. «Брокгауз-Ефрон», 1916. − 803 с.

171. Леонтьев К. А. Эволюция авторских и смежных прав в Российской Федерации в цифровую эпоху / К. А. Леонтьев // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. − 2005. − № 1. − С. 25−32.

172. Стефанчук Р. О. До питання про особисті немайнові відносини як структурну складову предмета цивільного права / Р. О. Стефанчук // Вісник Академії правових наук України. – Харків : Право, 2005. − № 3. − С. 136−149.

173. Цивільне право України: курс лекцій у 6-ти томах / [за ред. Р. Б. Шишки, В. А. Кройтора]. – Харків : Еспада, 2004. – Т. 1. – 2004. – 392 с.

174. Галянтич М. К. Промислова власність: правові засоби охорони та захисту : [монографія] / Микола Костянтинович Галянтич. – К. : НДІ приватного права і підприємництва, 2003. – 256 с.

175. Прахов Б. Г. Правова охорона позначень / Б. Г. Прахов // Інтелектуальний капітал. − 2003. −№ 2. − С. 22−29.

176. Підопригора О. А. Право інтелектуальної власності України / О. А. Підопригора, О. О. Підопригора. – К. : Юнірком Інтел, 1998. – 331 с.

177. Глухівський Л. Державна таємниця та охорона прав на винаходи / Лев Глухівський // Інтелектуальна власність. − 2005. −№ 9. − С. 21−24.

178. Фейгельсон В. М. Основные принципы защиты и использование интеллектуальной собственности / В. М. Фейгельсон. – М. : ВНИИПИ, 1998. – 109 с.

179. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 19.11.2013 № 01-06/1658 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1658600-13. − Назва з екрану.

180. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06. − Назва з екрану.

181. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 22.01.2007 № 01-8/24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v8_24600-07. − Назва з екрану.

182. Гаврилов Э. П. О преждепользовании / Э. П. Гаврилов // Вопросы изобретательства. – 1990. – № 11. – С. 11−14.

183. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель,

промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.02.2007 № 01-8/78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v8_78600-07. − Назва з екрану.

184. Азимов Ч. Н. О договоре на передачу научно-технических достижений / Ч. Н. Азимов // Вопросы изобретательства. – 1986. – № 7. – С. 20−21.

185. Богданов В. Л. Винахідницька діяльність при проведенні досліджень і розробок та комерціалізації їх результатів / В. Л. Богданов, Ю. М. Капіца // Вісн. НАН України. − 2016. − № 12. − С. 87−98.

186. Іолкін Я. О. Торговельні марки в Україні та Європейському Союзі : [монографія] / Я. О. Іолкін. − К. : Лазурит-Поліграф, 2011. − 141 с.

187. Про рекламу : Закон України від 03 липня 1996 р. (зі змінами) № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 182.

188. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. (зі змінами) №2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 11.

189. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти промислової власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 15.07.2010 № 01-08/415 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_415600-10. − Назва з екрану.

190. Ярошевская Т. В. Имущественное право на объект интеллектуальной собственности, созданный в высшем учебном заведении / Т. В. Ярошевская // Сб. научных трудов «Современный научный вестник». − Белгород : Руснаучкнига. – 2010. – № 2 (84). – С. 93−98.

191. Богатых Е. А. Патентное право капиталистических и развивающихся государств / Е. А. Богатых, В. И. Левченко. – М. : Юрид. лит., 1978. – 200 с.

192. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : [монографія] / О. В. Жилінкова. − К. : Юрінком Інтер, 2015. − 280 с.

193. Конвенция о выдаче европейских патентов, подписанная в Мюнхене в 1973 г. / Европейская патентная конвенция. – М. : ВНИИПИ, 1988. – 242 с.

194. Інтелектуальна власність: словник-довідник у 2-х т. / [за ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова]. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2000. – Т. 2 : Промислова власність. – 272 с.

195. Кравец Л. Г. Гармонизация правовой охраны интеллектуальной собственности в странах ЕС / Л. Г. Кравец. − М. : ИНИЦ «Патент», 2001. – 97 с.

196. Гілленбранд Г. Правовий захист біотехнологічних винаходів: передумови, зміст, обсяг та перспективи на майбутнє / Г. Гілленбранд // Інтелектуальна власність. − 2003. − № 3. – С. 42−48.

197. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. [Електронний ресурс]. − OJ L 213.-30.07.1998. − P. 13−21. − Режим доступу : http://eurlex. europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:213:0013:0021:EN:PDF. − Назва з екрану.

198. Council Regulation (EEC) № 1768/92 of 18 June 1992 concerning the creation of a supplementary protection certificate for medicinal products // OJ L 182, 02.07.1992. − P. 1−5.

199. Слободян О. М. Захист винаходів у галузі біотехнології в рамках Директиви 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів / О. М. Слободян. // Університетські наукові записки. − 2012. − № 3 (43). – С. 152−159.

200. Herrmann J. R. The Role of Ethics and Morality in EU Law [Text] / J. R. Herrmann, M. Rowlandson // Journal of International Biotechnology Law. − 2008. − Vol. 5, 6. − P. 241−251.

201. Слобожанин С. В. Новеллы европейского патентного законодательства / С. В. Слобожанин // Часопис Київського університету права. – 2009. − № 2. – С. 177−181.

202. Серова М. А. Особенности патентования объектов биотехнологии в Евразийском патентном ведомстве (ЕАПВ) / М. А. Серова // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. − 2003. − № 7. − С. 17−25.

203. Zimmer F.-J. Act Implementing the Directive on the Legal Protection of Biotechnological Inventions in Germany [Text] / F.-J. Zimmer // Biotechnology Law Report. − 2005. − Vol. 24, № 5. − P. 561−568.

204. Bostyn S. J. R. Narrow Trousers and Narrow Patents, a Health Risk? Product Protection or Purpose-Bound Protection for Biotechnological Inventions [Text] / S. J. R. Bostyn // BioScience Law Review. − 2005. − Vol. 5, № 2. − P. 89−95.

205. Crespi R. S. The European Biotechnology Patent Directive is Dead [Text] / R. S. Crespi // Trends in Biotechnology. − 1995. − Vol. 13, № 5. − P. 162−164.

206. Palombi L. Patentable Subject Matter, TRIPS and the European Biotechnology Directive, Australia and Patenting Human Genes [Text] / L. Palombi // University of New South Wales Law Journal. − 2003. − Vol. 9, № 4. − P. 26−35.

207. Nott R. The Novartis Case in the EPO [Text] / R. Nott // European Intellectual Property Review. − 1999. − Vol. 21, №1. − P. 33−36.

208. Plomer A. Constitutional Limits on Moral Exemptions to European Biotech Patents [Text] / A. Plomer // Festskrift till Marianne Levin. − Stockholm : Norstedts juridik, 2008. − P. 487−502.

209. Schertenleib D. The Patentability and Protection of DNA-based Inventions in the EPO and the European Union [Text] /

D. Schertenleib // European Intellectual Property Review. − 2003. − Vol. 25, № 3. − P. 125−132.

210. Sterckh S. Some Ethically Problematic Aspects of the Proposal for a Directive on the Legal Protection of Biotechnological Inventions [Text] / S. Sterckh // European Intellectual Property Review. − 1998. − Vol. 20, № 4. − P. 123−128.

211. Линник Л. Патентное право: особенности защиты компьютерных технологий // [Електронний ресурс] / Лев Линник – Режим доступу : http://www.osp.ru/os/1999/11-12/177913/ – Назва з екрану.

212. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer implemented inventions /* COM/2002/0092 final – COD 2002/0047// Official Journal 151 E, 25/06/2002 P. 0129–0131 (Проект Директиви європейського парламенту та ради «Про патентоздатність винаходів, пов'язаних з комп'ютером» від 20 лютого 2002 року // Official Journal C 151 E. – 25.06.2002.

213. Скляров І. М. Комп'ютерні програми та патентна охорона / І. М. Скляров // Інтелектуальна власність. − 2003. − № 5. − С. 21−27.

214. Гражданское и торговое право капиталистических стран : учеб пособ./ [Э. П. Гаврилов, О. А. Жидков, М. И. Кулагин и др.] : под ред. В. П. Мозолина, М. И. Кулагина. − М. : Высш. школа, 1980. – 382 с.

215. Гражданское и торговое право капиталистических стран : учеб. / [Е. А. Васильев, В. В. Зайцева., А. А. Костин и др.]. − [3 изд., перераб. и доп.] − М. : Междунар. отношения, 1993. − 560 с.

216. Amended Initial Proposal for a Directive approximating the legal arrangements for the protection of inventions by utility model // Official Journal of the European Union. − C 248, 2000. − 29.08. − P. 56.

217. Кравец Л. Охрана полезных моделей: проблема сбалансированности / Лев Кравец // Интеллектуальная собственность. − 2000. − № 8. − С. 75−76.

218. Андрощук Г. Винахідницька активність в країнах Європейського Союзу: стан та тенденції / Геннадій Андрощук // Інтелектуальна власність. − 2001. − № 3. − С. 6−9.

219. Женевський акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 02.07.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_601. − Назва з екрану.

220. Про приєднання України до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2992-III // ВВРУ. – 2002. − № 21−22. – Ст. 138.

221. Про правову охорону промислових зразків: Директива Європейського Парламенту та Ради 98/71 ЄС від 13 жовтня 1998 року // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 841−844.

222. Про промислові зразки Спільноти: Регламент Ради ЄС від 12.12.2001 р. № 6/2002 // Офіційний вісник Європейських Спільнот. – С. 845−894.

223. Актуальные проблемы интеллектуальной собственности : материалы Международной научно-практической конференции (Закарпатская область, 18−22 февраля 2008 г.) / Г. А. Андрощук Система охраны промышленных образцов в ЕС: экономико-правовой аспект, 2008. – С. 14−19.

224. Про імплементацію Регламенту Ради ЄС № 6/2002 «Про промислові зразки Співтовариства» : Регламент Комісії ЄС № 2245/2002 від 21 жовтня 2002 р. // Офіційний вісник ЄС, L 341, 17.12.2002. − С. 28.

225. First Council Directive 89/104/EEC of 21 December 1988 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks) OJ L 40, 11.2.1989. − P. 1−7.

226. Directive 2008/95/EC of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks (Codified version) (Text with EEA relevance) OJ L 299, 8.11.2008. − P. 25−33.

227. Про товарний знак Співтовариства : Регламент Ради (ЄС) № 207/2009 від 26 лютого 2009 р. // Офіційний вісник ЄС, L 78, 24 березня 2009 р. − С. 1−42.

228. Ямпольська О. Територіальні аспекти використання товарних знаків європейського Співтовариства / Ольга Ямпольська // Теорія і практика інтелектуальної власності. − 2013. − № 4. – С. 43− 51.

229. Decision of the Benelux Office for Intellectual Property of 15.01.2010 (Leno Merken BV v Hagelkruis Beheer BV) [Електронний ресурс]. − Режим доступу : https://www.boip.int/wps/portal/site/juridical/opposition/decisions. − Назва з екрану.

230. CJEU Judgement of 19.12.2012 in Case C 149/11 (Leno Merken BV v. Hagelkruis Beheer BV) [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-149/11. – Назва з екрану.

231. Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs // Official Journal L 208, 24.07.1992.

232. Council Regulation (EC) No 1493/1999 of 17 May 1999 on the common organization of the market in wine // Official Journal L 179, 14/07/1999. − P. 0001–0084.

233. Петренко П. Д. Розвиток законодавства у сфері охорони географічних зазначень / П. Д. Петренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.minjust.gov.ua/4495. − Назва з екрану.

234. Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування : Регламент Ради ЄС № 510/2006 від 20 березня 2006 року // Official Journal L 93, 31.3.2006. − P. 12−25.

235. Про заснування спільного регулювання сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів : Регламент Ради ЄС

№ 1234/2007 від 22 жовтня 2007 року // Official Journal L 299, 16.11.2007. − P. 1−149.

236. Про визначення, опис, презентацію, маркування і захист географічного позначення спиртних напоїв : Регламент Ради (ЄС) № 110/2008 від 15 січня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b12. − Назва з екрану.

237. Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs // Official Journal L 343, 14.12.2012. − P. 1–29.

238. Council Regulation (EC) No 834/2007 of June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:189:0001:0023:EN:PDF. – Назва з екрану.

239. Оносова І. А. Законодавче регулювання гарантованої якості як частина продовольчої політики ЄС / І. А. Оносова, Т. О. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sworld.com.ua/konfer32/1093.pdf. − Назва з екрану.

240. Кожарська І. Вплив міжнародної системи охорони промислової власності на законодавство України про охорону прав на знаки для товарів і послуг та промислові зразки / Ірина Кожарська // Інтелектуальна власність. − 2000. − № 10−11. − С. 9−11.

241. Регламент Комісії ЄС № 1898/2006 від 14 грудня 2006 року, щодо правил імплементації Регламенту Ради ЄС № 510/2006 «Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування» // Official Journal L 369, 23/12/2006. − P. 0001−0019.

242. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / [Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін.] ; за ред. Ю. М. Капіци. – К. : Слово, 2006. – 1104 с.

243. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України : проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / [упоряд. Г. О. Андрощук]. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 384 с.

244. Kostenmerkblatt – Gebühren und Auslagen des Deutschen Patentamts und des Bundespatentsgerichts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.transpatent.com/gesetze/mbkosten.html. – Назва з екрану.

245. Science, technology and innovation in Europe. Statistical books / Eurostat, 2014.

246. Patentgesetz [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.patentgesetz.de. – Назва з екрану. – P. 189.

247. Мингалева Ж. А. Опыт правового регулирования объектов интеллектуальной собственности и инновационной деятельности (на примере Германии) / Ж. А. Мингалева, Т. Е. Логинова // Вестник пермского университета. – 2012. − № 1 (5). – С. 139−148.

248. Эннан Р. Е. Правовая охрана изобретений в зарубежных странах / Р. Е. Эннан / Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць − О. : Юрид. літ., 2012. − Вип. 66. – С. 239−247.

249. Голяндин А. Германия и Англия о вреде авторского права / Александр Голяндин // Знание − сила. − 2011. − № 6. − С. 53−59.

250. France Intellectual Property Code as amended by Act No. 2006-236 of 1 March 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jpo.go.jp/shiryoue/ssonotae/fipse/pdf/francee/echitekizaisan.pdf. – Назва з екрану.

251. Винковский В. И. Обзор патентных систем отдельных стран мира в части регулирования вопросов преодоления конфликта прав заявителей / В. И. Винковский // Гуманитарные научные исследования. − 2014. − № 3. − С. 31−32.

252. Сборник законодательства об изобретательстве и рационализации / [сост. А. И. Доркин]. − М. : Госюриздат, 1960. − 155 с.

253. Зарубежное патентное законодательство : [в 2 т.] – М. : ИНИЦ Роспатента, 1998. – Т. 2. – 467 с.

254. Винковский В. И. Обзор патентных систем отдельных стран мира в части регулирования вопросов преодоления конфликта прав заявите лей / В. И. Винковский // Гуманитарные научные исследования. − 2014. − № 3 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://human.snauka.ru/2014/03/6105. − Назва з екрану.

255. Patent Act №. 121 of April 13, 1959 // World Intellectual Property Organization [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=299486. – Назва з екрану.

256. Nishi, M. Recent amendments to the Patent act of Japan / M. Nishi // Less Novellus. – 2012. – V. XLVII. – № 1. − P. 6.

257. Patent Law of the People's Republic of China // State Intellectual Property Office of the P.R.C [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://www.english.sipo.gov.cn/laws/lawsregulations/201101/t20110119_566244.html. − Назва з екрану.

258. Шахматова Т. Б. Инновационная деятельность и медицина / Т. Б. Шахматова, А. П. Тимонин // Патенты и лицензии. – 2005. − № 3. − С. 46−49.

259. Семенов В. И. Экспертиза объектов медицинского назначения / В. И. Семенов, Т. Б. Шахматова // Патенты и лицензии. − 2002. − № 5. − С. 13−15.

260. Агуреев А. П. Особенности и проблемы патентования изобретений медицинского назначения на современном этапе / Агуреев А. П. − М. : ИНИЦ Роспатента, 2003. − 70 с.

261. Работягова Л. І. Патент як форма охорони секретних винаходів [Електронний ресурс] / Л. І. Работягова // Інтелектуальний капітал. – 2005. – №5. – С. 39−47. − Режим

доступу : http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-patent-jak-forma-pravovoji-okhorony-sekretnykhvynakhodiv.html#ixzz3tR5rLJhu. – Назва з екрану.

262. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

263. Ярошевська Т. В. Досвід закордонних країн щодо врегулювання відносин у сфері правової охорони винаходів / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник херсонського державного університету. – Херсон. : Видавничий дім «Гельветика». – 2015. − № 6. – С. 127−130.

264. Работягова Л. Патент на корисну модель: забезпечення балансу прав / Людмила Работягова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2006. − № 5. – С. 26− 34.

265. Zhong Hui. Suggestions on perfecting China’s system of patent for utility model / Hui Zhong // C.P.T. – 1998. − № 2. – P. 25−28.

266. Dänemark – Gebrauchsmusterschutz in Kraft getreten // GRUR Int. – 1992. − № 7. – С. 561−562.

267. Андрощук Г. Інститут корисної моделі у патентному праві ЄС / Геннадій Андрощук, Людмила Работягова // Інтелектуальна власність. – 2001. − № 11. – С. 37−41.

268. Germany Utility Model Law (as amended September 2, 1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=982. – Назва з екрану.

269. Codice della proprieta industriale/ Decreto Legislativo 10 febbraio 2005, n. 30 // Gazzetta Ufficiale. − n. 52. − 4 marzo 2005. − Supplemento Ordinario n. 28 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/05030dl.htm. – Назва з екрану.

270. Law No. 11/1986 of March 20, 1986 on Patents (as last amended by Law No. 14/2011 of June 1, 2011) [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/es/es148es.pdf. − Назва з екрану.

271. Vaver D. Reforming Intellectual Property Law: An Obvious and Not; so; Obvious Agenda: The Stephen Stewart Lecture for 2008 / D. Vaver // Intellectual Property Quarterly. – 2009. – Issue 2. – P. 143–161.

272. Романюк Т. В. Правова охорона корисних моделей у деяких країнах Європи: досвід для України / Т. В. Романюк // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 210−213.

273. Fiorini A. The Codification of Private Law in Europe: Could the Community Learn from the Experience of Mixed Jurist diction / A. Fiorini // Electronic Journal of Comparative Law. – 2008. – Vol. 12.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ejcl.org/121/art121;7.pdf. – Назва з екрану.

274. Ярошевська Т. В. Досвід закордонних країн щодо врегулювання відносин у сфері правової охорони промислових зразків та знаків для товарів і послуг / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2015. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/61. – Назва з екрану.

275. Чомахашвілі О. Природа промислового зразка / Олена Чомахашвілі // Юридичний журнал. − 2006. − № 5 [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://justinian.com.ua/article.php?id=2245. – Назва з екрану.

276. Городов О. А. Право на средства индивидуализации: товарные знаки, знаки обслуживания, наименования мест происхождения товаров, фирменные наименования, коммерческие обозначения / О. А. Городов. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 448 с.

277. Саленко Л. П. Значение и особенности правового положения общеизвестных товарных знаков / Л. П. Саленко // Вопросы изобретательства. − 1988. − № 12. − С. 31.

278. Петрова Т. Д. Признание товарных знаков общеизвестными / Т. Д. Перова // Патенты и лицензии. − 2001. − № 11. − С. 16−20.

279. Андрощук Г. О. Правова охорона товарних знаків у країнах СНД: стан і тенденції / Г. О. Андрощук // Проблеми науки. – 2002. — № 10. – С. 32−38.

280. Білоусов В. М. Правова охорона торговельних марок в Україні та Республіці Білорусь: порівняльно-правовий аспект / В. М. Білоусов, А. Б. Халмурадова // Юридичний вісник. – 2014. − № 2 (31). – С. 76−80.

281. Немеш П. Ф. Особливості охорони торговельних марок в Білорусі / П. Ф. Немеш // Адвокат. – 2010. − № 10 (121). – С. 13−16.

282. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 г. № 2875 [Електронний ресурс] / Сайт Законодательство стран СНГ. – Режим доступу : http://president.gov.by/ru/constitution_ru/. − Назва з екрану.

283. Кодинець А. О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин : [монографія] / А. О. Кодинець. – К. : Алерта, 2016. – 582 с.

284. Бошицький Ю. Л. Проблеми права інтелектуальної власності / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. − № 1. – С. 213–217.

285. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran10#n10. – Назва з екрану.

286. Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 164-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-р. − Назва з екрану.

287. Федулова Л. І. Формування інноваційної системи біотехнології: досвід зарубіжних країн, проблеми України / Л. І. Федулова, К. І. Федулова // Наука та інновації. − 2012. − № 4. − С. 51–66.

288. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17.04.2006 р. № 01-8/844 [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06. – Назва з екрану.

289. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків : проект Закону України № 1891 від 30. 01. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53758. – Назва з екрану.

290. Ульянова Г. О. Реалізація права інтелектуальної власності на промисловий зразок / Г. О. Ульянова // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. − 2015. − № 1 (2). – С. 189–194.

291. Бондаренко О. О. Основні напрями удосконалення національного законодавства у сфері охорони промислових зразків в Україні / О. О. Бондаренко // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2015. − № 15. – С. 4–7.

292. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

293. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности : [учеб. 2-е изд., перераб. и доп.] / А. П. Сергеев. − М. : Проспект, 2001. – 752 с.

294. Макода В. Є. Правова охорона промислових зразків в Україні / В. Є. Макода. − К. : УАБ, 2000. − 172 с.

295. Потоцький М. Ю. Промисловий зразок та торговельна марка: співвідношення прав / М. Ю. Потоцький // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 4. – С. 23–28.

296. Андрощук Г. О. Торгова марка: вибір імені / Г. О. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2004. − № 4. – С. 30–37.

297. Ромат Т. Є. Захист торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності / Т. Є. Ромат // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 3 (34). – С. 290−291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_3_46. − Назва з екрану.

298. Рудник Т. В. Правова охорона торговельних марок / Т. В. Рудник, Г. В. Закорецька // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 842–843 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12rtvotm.pdf. − Назва з екрану.

299. Ярошевська Т. В. Проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник ужгородського національного університету. – 2013. − № 24. –Т. 1. – С. 110–114.

300. Henn R. Employment and Transfer of Technology / R. Henn, H. Lubbe, L. Spath. − Berlin. : Springer –Verlag, 1986. − P. 5.

301. Technology transfer: new issues, new analysis // Ann. Amer. Acad. Polit, and Soc. Sci. − 1981. − P. 13.

302. Holliday G. The role of western technology in soviet economic redevelopment / G. Holliday // Bonlder. − 1979. − P. 10.

303. Clements C. O. Introducing new technology the role of technology consultants / C. O. Clements // PW. − 1988. − № 12. − P. 24.

304. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс : [пер. с англ. О. И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

305. Горбунов. Н. И. Государственное регулирование торговли наукоемкой продукцией, технологиями и ноу-хау /

Н. И. Горбунов, В. Г. Золотых // Патенты и лицензии. − 1994. − № 3−4. − С. 7–10.

306. Яценко М. И. О перспективе патентования изобретений, связанных с компьютерным обеспечением / М. И. Яценко // Винахідник і раціоналізатор. – 2005. – № 9. – С. 14–21.

307. Сімсон О. Е. Правовий аналіз поняття технології / О. Е. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. праць. – К. : ПП «Авокадо», 2006. – Вип. 4. – С. 354–374.

308. Лынник Н. В. К созданию системы правового регулирования инноваций / Н. В. Лынник, В. И. Еременко // Российский экономический журнал − 1993. − № 2. − С. 48–58.

309. Богуславский М. М. Международная передача технологий: правовое регулирование / М. М. Богуславский, О. В. Воробьева, А. Г. Светланов. – М. : Изд-во «Наука», 1985. – 279 с.

310. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : [монографія] / Ю. Є. Атаманова. – Харків : Вид-во «ФІНН», 2008. – 424 с.

311. Погуляєв С. Ю. Передача технології як вклад в просте товариство : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Сергій Юрійович Погуляєв. – Харків, 2002. – 19 с.

312. Падучак Б. М. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері трансферу технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Богдан Михайлович Падучак. – К., 2011. – 20 с.

313. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.

314. Новіков М. В. Трансфер наукомістких технологій − основа економічного відродження України / М. В. Новіков // Наука та інновації. − 2015. − № 1. − С. 17−21.

315. Фирсов В. А. Международный рынок технологий / В. А. Фирсов // Экономика и коммерция. – 1995. – № 1. – С. 98–106.

316. Галиця І. О. Комерціалізація інтелектуальної власності та прикладних наукових досліджень / І. О. Галиця // Економіка України. – 2001. – № 2. – С. 63–66.

317. Денисюк В. А. Стан та перспективи розвитку передачі (трансферу) технологій в Україні / В. А. Денисюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. − Львів, 2000. − С. 370–377.

318. Іжевський П. Г. Вплив та врахування транс акційних витрат при виборі організаційної форми трансферу технологій / П. Г. Іжевський // Наукові праці. − 2004. − С. 198–203.

319. Науменко А. О. Деякі аспекти трансферу технологій як конфліктної ситуації у ринкових відносинах // Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика. − 1995. − С. 320–324.

320. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : [монографія] / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2008. – 224 с.

321. Гибсон Д. В. Трансферт технологий между субъектами рынка / Д. В. Гибсон // Трансферт технологии и эффективная реализация инноваций – М. : АНХ, 1999. – С. 19–37.

322. Денисюк В. А. Міжнародний трансфер технологій: сучасний зміст, аналіз закордонної та національної статистики / В. А. Денисюк // Економіст: науковий журнал. – 2005. – № 2. − С. 42–47.

323. Економіко-правові проблеми в сфері інтелектуальної власності : [монографія] / [О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, С. Ф. Ревуцький та ін.]. – К. : НДІ інтелектуальної власності АПрН України, 2006. – 372 с.

324. Федулова Л. І. Економічна природа технологій та технологічного розвитку / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2006. – № 6. – С. 3–16.

325. Кам'янська О. В. Управління трансфером технологічних машинобудівних підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. В. Кам'янська. − К., 2008. − 19 с.

326. Титов В. В. Трансфер технологий : [учеб. пособие] [Електронний ресурс] / В. В. Титов. – Режим доступу : http://www.innovbusiness.ru/content/section_r_2708FD6C-1DBF-4E56-8931-0E033F912199.html. – Назва з екрану.

327. Радіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансферу технологій промислових підприємств / І. В. Радіонова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. − № 3 (15). – С. 59–64.

328. Економічний розвиток і державна політика : навч. посіб. / [Ю. Бажал, О. Кілієвич, О. Мертенс та ін.]; за заг. ред. Ю. Єханурова, І. Розпутенка. − К. : УАДУ, 2001. − 480 с.

329. Білоус-Сергєєва С. А. Комерціалізація інтелектуального продукту через трансфер технологій / С. А. Білоус-Сергєєва // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. − 2010. − С. 200–202.

330. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) / В. П. Соловьев. − К. : Феникс, 2004. − 560 с.

331. Денисюк В. А. Щодо регулювання трансферу технологій / В. А. Денисюк // Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми. − Львів, 1998. − Ч. 2. − С. 382–388.

332. Кацура С. М. Трансфер технологий и диффузия инноваций как элементы регионального инновационного процесса [Електронний ресурс] / С. М. Кацура // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения

иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. − 2009. − Ч. 2. − Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_2/0646.pdf. − Назва з екрану.

333. Фіщенко О. М. Обґрунтування доцільності здійснення операцій трансферу технологій : зб. наук. праць в 9 т. / О. М. Фіщенко. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Т. 6 : Економіка: проблеми теорії та практики. − 2009. – С. 1523–1530.

334. Frascati Manual [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Frascati_Manual. – Назва з екрану.

335. Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» : Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5407-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 47. – Ст. 644.

336. Родіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансферу технологій промислових підприємств / І. В. Радонова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. − № 3 (15). – С. 59–64.

337. Ярошевська Т. В. Загальнотеоретичні аспекти у сфері передавання технологій / Т. В. Ярошевська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. − 2015. – № 14. – С. 12–15.

338. Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. – 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu.int/estatref/info/sdds/en/rd/rd_frascati_manual_2002.pdf. – Назва з екрану.

339. Проект Міжнародного кодексу поведінки у сфері трансферу технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.lntu.info/book/fb/etme/2010/10137/topics/topic_01/theor_01/topic_11.htm. − Назва з екрану.

340. Принципы международных коммерческих договоров УНИДРУА 2010 / [пер. с англ. А. С. Комарова]. – М. : Статут, 2013. – 758 с.

341. Cornish W. R. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, 2 edit., L, 1989. − P. 185.

342. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : [у 3 т.]. – К. : Фенікс, 2007. − Т. 2 : Інноваційно-технологічний розвиток економіки. – 564 с.

343. Ярошевська Т. В. Аналіз законодавства ЄС та окремих технологічно розвинених країн у сфері трансферу технологій / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». – 2015. − № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=35. – Назва з екрану.

344. Commission Regulation (EC) № 772/2004 of 27 April 2004 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements // Official Journal L 123. − 07/04/2004. − P.0011−0017.

345. Никитина А. Г. Зарубежный опыт регулирования прав на результаты интеллектуальной деятельности / А. Г. Никитина // Бизнес в законе. – 2013. − № 5. – С. 52−55.

346. Knowledge Transfer Community to Bridge the Gap Between Research, Innovation and Business Creation : проект 7 Рамкової програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://no-gap.eu.

347. Гришакова М. Нормативно-правове регулювання трансферу технологій (досвід Японії) / Марина Гришкова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. − № 3. – С. 47−54.

348. Плотников В. Ю. Патентование изобретений и продажа лицензий на внешнем рынке / В. Ю. Плотников, Е. Н. Плотникова. – М. : Бизнес-школа Интел-синтез, 1999. – 208 с.

349. Лихолет С. І. Трансфер технологій як елемент технологічного оновлення промислових підприємств / С. І. Лихолет // Економіка та держава. − 2016. − № 1. − С. 49−52.

350. Гаврилов Э. П. Основные положения патентного законодательства Японии / Э. П. Гаврилов. – М. : ВНИИПИ, 1975. – С. 95−96.

351. Финкель Н. К. Правовая охрана промышленной собственности в Германии / Н. К. Финкель. − М. : ВНИИПИ, 1995. − 78 с.

352. Штумпф Г. Лицензионный договор / Герберт Штумпф. – М. : Прогресс, 1988. – 478 с.

353. Евдокимова В. Н. Вопросы правового регулирования передачи технологии в РФ / В. Н. Евдокимова // ИС Промышленная собственность. – 2004. – № 9−10. – С. 154−158.

354. Ярошевська Т. В. Досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. – № 7/8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/41. – Назва з екрану.

355. Постановление КНР для Администрации по импортным контрактам в области технологии от 20.01.1998 // Международный бизнес. – 1998. – С. 42−47.

356. Япония / [С. А. Дийков, Д. В. Воронцов, С. Н. Гнеушев и др.]. – М. : Международные отношения, 1991. – С. 165−169.

357. Ионова О. В. Передача технологий в развивающие страны Латинской Америки / О. В. Ионова. – М. : ВНИИПИ. – 1989. – 79 с.

358. Нагорняк Г. С. Вплив трансферу технологій на інноваційні процеси: український та зарубіжний досвід / Г. С. Нагорняк, І. С. Нагорняк, Ю. Я. Вовк // Соціально-економічні проблеми і держава. − 2013. − № 2. – С. 117−127.

359. Соединенные Штаты Америки / [В. Ф. Железнова, В. Б. Наборов, Д. А. Соловых и др.]. – М. : Международные отношения, 1991. – С. 106−110.

360. Клименко К. С. Особливості вдосконалення системи інновацій та трансферу технологій в Україні / К. С. Клименко // Сталий розвиток економіки. − 2014. − № 2. – С. 40−44.

361. The Green Book: Federal Technology Legislation and Policy / Federal Laboratory Consortium for Technology Transfer. – [Fourth edition]. – 2009. – 94 p.

362. Падучак Б. М. Майнові права інтелектуальної власності на технологію, що створена за рахунок коштів державного бюджету / Б. М. Падучак // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 6 (50). – С. 38−49.

363. Мухамедшин И. С. Обеспечение государственных интересов в сфере интеллектуальной собственности / И. С. Мухамедшин // Интеллектуальная собственность в России и ЕС: правовые проблемы : [сб. статей / под ред. М. М. Богуславского, А. Г. Светланова]. – М. : Вотерс Клувер, 2008. – С. 21−66.

364. Варфоломеева Ю. А. Интеллектуальная собственность в условиях инновационного развития : [монография] / Ю. А. Варфоломеева – М. : Ось-89, 2006. – 144 с.

365. Ревуцький С. Ф. Державна правова підтримка інноваційної активності у країнах Європейського Союзу / С. Ф. Ревуцький // Інтелектуальний капітал. – 2005. – № 1 (21). – С. 12−19.

366. Актуальные проблемы интеллектуальной собственности : материалы выступлений на XVI Междунар. науч.-практ. конф., (Ялта, 6–10 сентября 2010 г.). – К. : ДП «Укрбланковидав», 2010. – С. 268−280.

367. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський, І. О. Галиця та ін.] ; за ред. Ю. В. Кіндзерського. – К. : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – 928 с.

368. Интеллектуальна собственность. Использование. Внедрение. Передача : информ.-метод. сб. по внедрению промышленной собственности в малое предпринимательство / [сост., вступ., ред. Ю. Н. Киклевич, С. Н. Цесаренко]. – Донецк : МПП «ВИК», 2006. – 292 с.

369. Toshiko Takenaka. Technology Licensing and University Research in Japan / Takenaka Toshiko // International Journal of Intellectual Property. – 2005. – № 1. – P. 27–36.

370. Intellectual Property in Asia (MPI Studies on Intellectual Property, Competition and Tax Law): Law, Economics, History and Politics / [editors Paul Goldstein, Joseph Straus]. – Springer : Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law, 2009. – Vol. 9. – 357 p.

371. Про внесення змін і доповнень у Декрет Президента Республіки Білорусь від 5 березня 2002 р. № 7 : Декрет Президента Республіки Білорусь від 4 серпня 2009 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/findTags/169/. – Назва з екрану.

372. Про затвердження пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності в Республіці Білорусь на 2011-2015 роки : Указ Президента Республіки Білорусь від 22 липня 2010 № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/zakon/z2/. – Назва з екрану.

373. Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів : Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/zakon/z2/. – Назва з екрану.

374. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18 декабря 2006 г. № 230-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2006. – № 52 (ч. 1). – Ст. 5496.

375. О передаче прав на единые технологии : Федеральный закон Российской Федерации от 25 декабря 2008 г. № 284-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. − 2008. − № 52. − Ст. 6239.

376. О внесении изменений в Федеральный закон «О передаче прав на единые технологи» : Федеральный закон

Российской Федерации от 04 июня 2011 № 131-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_114659/ – Назва з екрану.

377. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2623-III (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 253.

378. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16 січня 2003 р. № 433-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13. – Ст. 93.

379. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.

380. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.

381. Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В. А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – С. 76−82.

382. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : монографія / [за ред. Е. М. Лібанової]. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 383 с.

383. Наумовець А. Г. Від фундаментальних досліджень до інновацій: досвід Великої Британії / А. Г. Наумовець // Наука та інновації. – 2011. − № 2. – С. 54−64.

384. Право інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / [Т. І. Биркович, І. С. Бондар, Р. Б. Шишка, та ін.]. – К. : Вид. центр КНУКІМ, 2015. − 280 с.

385. Інтелектуальна власність: словник-довідник у 2 т. / [за ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова]. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2000. – Т. 2 : Промислова власність. – 272 с.

386. Лексина Л. А. Процедуры принудительного лицензирования: гармонизация российского законодательства с

международными правилами / Л. Лексина, В. Носкова // ИС. Промышленная собственность. − 2005. − № 7. − С. 28−35.

387. Міжнародне приватне право. Особлива частина : підручник / [за ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля]. – К. : Алерта, 2013. – 400 с.

388. Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1763-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. − № 35. – Ст. 284.

389. Міндрул А. Особливості проведення експертизи заявок на торговельні марки: Європейський Союз та Україна / Анастасія Міндрул // Інтелектуальна власність. – 2006. – № 11. – С. 15−20.

390. Негуляев Г. А. Основные направления реформирования РСТ / Г. А. Негуляев // ИС. Промышленная собственность. – 2002. − № 9. – С. 47−59.

391. Берсон О. Некоторые аспекты патенты патентного законодательства США / Ольга Берсон // ИС. Промышленная собственность. − 2005. − № 4. − С. 66−73.

392. Андрощук Г. А. Право интеллектуальной собственности. Торговые аспекты / Г. А. Андрощук, П. П. Крайнев, И. М. Кавасс. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 164 с.

393. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі від 5 лютого 2008 року. Протокол ратифіковано Законом України від 10 квітня 2008 р. № 250-VI // ВВРУ. – 2008. − № 23. − Ст. 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_049. − Назва з екрану.

394. Паладій М. В. Тенденції розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності / М. В. Паладій // Право України. – 2002. – № 2. – С. 98−102.

395. Шевелева Т. М. Європейські стандарти захисту прав інтелектуальної власності / Т. М. Шевелева // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 3. – С. 56−57.

396. Про приєднання України до Договору про патентне право : Закон України від 22. листопада 2002 р. № 245-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. − № 3. – Ст. 20.

397. Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_601. − Назва з екрану.

398. Про приєднання України до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2992-III // ВВРУ. – 2002. − № 21−22. – Ст. 138.

399. Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р., переглянута 14.07.1967 та 13.05.1977 і змінена 28.09.1979 // Інтелектуальна власність. – 2000. − № 12. – С. 55−61.

400. Про приєднання України до Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків : Закон України від 01 червня 2000 р. № 1762-III // ВВРУ. – 2000. − № 37. – Ст. 284.

401. Локарнська угода про застосування міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b07. − Назва з екрану.

402. Про приєднання України до Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків : Закон України від 17 грудня 2008 р. № 684-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. − № 15. – Ст. 200.

403. Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/999_001. − Назва з екрану.

404. Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію : Закон України від 17 грудня 2008 р. № 683-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. − № 15. – Ст. 199.

405. Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_039. − Назва з екрану.

406. Про приєднання України до Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 року та Інструкції до нього від 31 січня 1981 року : Закон України від 01 листопада 1996 р. № 474/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. − 1996. − № 52. − Ст. 300.

407. Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень від 04 червня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_225. − Назва з екрану.

408. Про ратифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень : Закон України від 21 вересня 2000 р. № 1971-III-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2000. − № 45. – Ст. 379.

409. Сінгапурський договір про право товарних знаків від 27 березня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_h54. − Назва з екрану.

410. Про ратифікацію Сінгапурського договору про право товарних знаків : Закон України від 15 квітня 2006 р. № 1263-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. − № 39. − Ст. 547.

411. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – С. 213−217.

412. Якубівська Ю. Є. Імплементація міжнародних норм у сфері інтелектуальної власності в національну практику в контексті підвищення ефективності інституційного середовища /

Ю. Є. Якубівська // Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання]. − № 10. − Дніпропетровськ : ДДАТУ, 2015 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4430. – Назва з екрану.

413. Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі в контексті Європейської інтеграції. : матеріали міжнародної конференції [«Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»] (Київ, 30 червня – 01 липня 2010 р.). – К. : Фенікс, 2010. – 424 с.

414. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку / Р. Є. Еннан // Часопис цивілістики. − 2012. − № 13. − С. 110–119 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24 . − Назва з екрану.

415. Про наукове і технологічне співробітництво : Угода між Україною та Європейським Співтовариством від 4 липня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Т. 2. – Ст. 214.

416. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. − 2004. − № 29. – Ст. 367.

417. Бошицький Ю. Л. Поняття, значення торговельної марки та прав на неї в контексті розбудови національної ринкової економіки / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. − 2009. − № 2. – С. 169−176.

418. Ярошевська Т. В. Інтеграційні процеси в ЄС в сфері охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг / Т. В. Ярошевська // Право України. – 2013. − № 8. – С. 201−207.

419. Андрощук Г. О. Правова охорона товарних знаків у Німеччині / Г. Андрощук, Т. Кислий // Інтелектуальна власність. – 2000. − № 6−7. – С. 17−19.

420. Про наближення законодавства країн-членів, що стосується торговельних марок : Перша Директива Ради ЄС (87/104/ЄЕС) від 21 грудня 1988 р. // Офіційний вісник Європейських Спільнот. − № L 040. – 11 лютого 1989.

421. Про торговельну марку Спільноти : Регламент Ради (ЄС) № 40//94 від 20 грудня 1993 року // Офіційний вісник. − № L303. – 15 грудня 1995 р.

422. Про імплементацію регламенту Ради (ЄС) № 40/94 про торговельну марку Співтовариства : Регламент Комісії (ЄС) № 2868//95 від 13 грудня 1995 р. // OB L 303, 15.12.1995, С. 1.

423. Еременко В. И. Пересмотр европейского патентного законодательства / В. И. Еременко // Патенты и лицензии. − 1998. − № 5 − С. 29−35.

424. Еременко В. И. Реформа европейской патентной системы / В. И. Еременко // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. – 2001. − № 8. – С. 43−54.

425. Proposal for a Council Regulation on the Community patent (presented by the Commission): Doc. COM (2000) 412 final, 01.08.2000 [Електронний ресурс] // Access to the European Union law. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0412:FIN:EN:PDF. − Назва з екрану.

426. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция: учеб. пособие / В. Г. Шемятенков. – М. : Международные отношения, 2003. – 400 с.

427. Еременко В. И. Развитие международного патентного права / В. И. Еременко // Законодательство и экономика. – 2002. − № 2. – С. 40−46.

428. Кравец Л. Г. Тенденции развития патентной системы / Л. Г. Кравец // Интеллектуальная собственность. — 2002. − № 10. − С. 67−74.

429. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council «Enhancing the patent system in Europe»: Doc. COM (2007) 165 final, 03.04.2007 [Електронний ресурс] // Access to the European Union law. – Режим доступу : http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2007&nu_doc=165. – Назва з екрану.

430. Council Decision 2011/167/EU of 10 March 2011 authorising enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection // Official Journal of th European Union. – 2011. – L 76. – P. 53.

431. Judgment of the Court (Grand Chamber), 16 April 2013, Joined Cases C-274/11; C-295/11 [Електронний ресурс] // Access to the European Union law. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri. − Назва з екрану.

432. Бабич Ж. В. Європейський патент як дієвий інструмент захисту прав промислової власності в ЄС / Ж. В. Бабич // Молодий вчений. − 2015. − № 7(2). − С. 16–20 [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7(2)__4. – Назва з екрану.

433. Белов В. В. Интеллектуальная собственность в сфере внешнеэкономической деятельности. Правовые аспекты : ч. 1 / В. В. Белов, Г. В. Виталиев, Г. М. Денисов : учеб. пособ. − М. : Юристь, 1997. – 189 с.

434. Андрощук Г. Інститут корисної моделі у патентному праві ЄС / Геннадій Андрощук, Людмила Работягова // Інтелектуальна власність. − 2001. − № 11. − С. 37−44.

435. Ярошевська Т. В. Гармонізація та уніфікація норм в ЄС у сфері охорони промислових зразків / Т. В. Ярошевська // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. − № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/11. – Назва з екрану.

436. Михайлюк Г. О. Правові механізми інтеграції України до європейського правового простору шляхом реформування вітчизняного законодавства про право комерційних позначень / Г. О. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. − 2014. − № 1. – С. 36−40.

437. Муравйов В. І. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. – 2013. – № 8. – С. 12–18.

438. Herrnfeld H-H. Europeans by Law / H-H. Herrnfeld. – Gutersloh, 1996. – P. 104–105.

439. Ярошевська Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на промислові зразки до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Т. В. Ярошевська // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – Дніпро : Видавничий дім «Гельветика». − 2017. − № 2. – С. 46−49.

440. Крисанов Д. Географічні зазначення походження агропромислової продукції: європейський досвід та вітчизняні перспективи / Дмитро Крисанов // Економіст. – 2014. − № 10. – С. 18−24.

441. Андрощук Г. А. Угода про асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні / Г. Андрощук, А. Афян // Теорія і практика інтелектуальної власності. − 2014. − № 6. – С. 48−59.

442. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення, державного управління / [О. Бетлій, М. Риженков, К. Кравчук та ін.]; за ред. І. Бураковського, В. Мовчан. – К. : Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, 2014. – 141 с.

443. Рішення адміністративної колегії Київського обласного територіального відділення від 23 серпня 2016 р. / Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=84119&schema=kyivr. – Назва з екрану.

444. Ярошевська Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Т. В. Ярошевська // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – Дніпро : Видавничий дім «Гельветика». − 2017. − № 1. – С. 42−45.

445. Міненко М. А. Проблема використання географічних зазначень та найменувань українськими виноробами / М. А. Міненко, В. В. Матвєєв // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2014. – № 4. – С. 133−137.

446. Михайлюк Г. О. Модернізація законодавчого регулювання права інтелектуальної власності в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Г. О. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 62−67 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2013_5_15. – Назва з екрану.

447. Пономарьов А. В. Невикористання торговельної марки як підстава для дострокового припинення дії свідоцтва / А. В. Пономарьов // Цивільне право. – 2011. – № 12. – С. 61–64.

448. Михайлюк Г. О. Шляхи імплементації стандартів щодо прав інтелектуальної власності, зокрема права комерційних позначень, в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Г. О. Михайлюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 7. – С. 78−84.

Наукове видання

ЯРОШЕВСЬКА *Тамара Василівна*

Охорона промислової власності в Україні в умовах європейської інтеграції

Монографія

Підписано до друку 04.09.2017. Формат 60×84 1/16
Папір друк. Друк — різограф. Ум.-друк. арк. 26,27.
Тираж — 300. Зам. № 26/17.

Видавець і виготовлювач
Дніпровський державний технічний університет
51918, Кам'янське, вул. Дніпробудівська, 2

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавництв серія ДК № 5399
від 26.07.2017 р.